

Lagafrumvörp felld.

1. Vörugjald í Vestmannaeyjum.

Á 6. fundi í Ed., 24. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um framlenging á gildi l. nr. 66 11. júní 1938, um vörugjald fyrir Vestmannaeyja-kaupstað (þmfrv., A. 27).

Á 8. fundi í Ed., 26. febr., var frv. tekið til 1. umr.

***Magnús Gíslason:** Herra forseti! Ég þarf ekki að hafa langa framsögu um þetta mál, enda er það nú orðið gamall kunningi í deildinni. Verður ekki séð, að öllum kringumstæðum óbreyttum, að kaupstaðurinn megi vera án þessa gjaldstofns, sem hér er farið fram á, að verði framlengdur til ársloka 1944. Orsökinn til þess, að hér er bundið við vissar áráðir, er sú, að maður hefur búið við allsherjar löggjöf um þetta efni, en meðan svo er ekki, virðist mér, að þessi tekjustofn þyrfti að haldast.

Að lokinni umr. vil ég mælast til þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Ed., 10. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 27, n. 53).

***Magnús Jónsson:** Hv. frsm. er ekki við, en ég vona, að ég móðgi hann ekki, þó að ég hlaupi í skarðið fyrir hann í svona einföldu máli.

Þetta mun vera með kunnari málum hér á þingi, því að þetta vörugjald hefur í mörg ár verið framlengt frá ári. Í fyrra var þetta borið fram í því formi að framlengja það um 2 ár, og var það, ef ég man rétt, samþ. í fjhn. þessarar d. og einnig í d., en Nd. breytti því þannig, að framlengingin skyldi aðeins gilda fyrir eitt ár, og því er nú borið fram frv. um að framlengja það á ný. N. féllst á að mæla með frv., en einn nm. skrifaði undir nál. með fyrirvara. Það væri í raun og veru ekki nema eðlilegt, að þetta væri gert að venjulegum l. um vörugjald, því að það mætti alltaf grípa fram í, ef t. d. skattal. væri breytt þannig, að Vestmannaeyjar þættu ekki þurfa þessa gjalds við. En þar sem það hefur sýnt sig, að Nd. er á annarri skoðun um það en þessi d., þótti nm., sem annars hefðu verið þessu samþykkir, ekki á-

stæða til að breyta þessu nú. Vestmannaeyjar hafa þarna nokkra sérstöðu. Að visu er einn staður annar, Siglufjörður, þar sem svipað stendur á, en þó ekki eins. Það sýndist því vera dálítill meinbægni að vilja ekki leyfa Vestmannaeyingum að leggja á sig þetta gjald, ef þeir telja það nauðsynlegt til þess að afla tekna fyrir bæjar-sjóð.

Ég vil því fyrir hönd meiri hl. n. mæla með, að frv. verði samþ. óbreytt.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti! Ég var því miður ekki kominn á fund, þegar þetta frv. var tekið til 1. umr., til þess að minna á, hvers eðlis það væri, og hefði þess vegna að réttu lagi átt að gera það nú, en ræða hv. 1. þm. Reykv. gaf það fyllilega til kynna, og tel ég því óþarft, að ég fari að skýra málið. Ég vona, að d. sjái, að þetta mál þarf að ganga fram, og satt að segja er ég samþykkur hv. 1. þm. Reykv. um það, að réttast væri, að svona mál væri afgr. sem venjuleg l., svo að ekki þyrfti að ónáða þingið á hverju ári með ekki stærra máli, en vegna þeirrar afgreiðslu, sem það hefur hlotið að undanförnu, þorði ég ekki að fitja upp á því. Það er alveg satt, að þetta gjald kemur eingöngu niður á Vestmannaeyinga sjálfa, en þó má geta þess, að á meðan stríðið er og ísfisksútflutningur helzt, þá kemur nokkurt gjald á útlendinga, sem kaupa fisk í Vestmannaeyjum og flytja hann út, svo að nú er jafnvel frekari ástæða en áður til að gjaldist haldist.

Ég skal svo ekki fjölyrða meira um þetta mál, þar sem n. leggur til, að það verði samþ. óbreytt.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Hv. dm. er kunnugt frá fornu fari, að ég er á móti þessu frv., og skal ég ekki fara langt út í það nú. En mið langaði til að fá tvennar upplýsingar í málinu, sem munu eiga að liggja fyrir, og munu bæði hv. flm. og hv. n. geta gefið þær upplýsingar. Útsvör í Vestmannaeyjum eru há, hærri en í Reykjavík, og eftir þeim útsvarsskala, sem notaður er í Vestmannaeyjum og annars staðar í kaupstöðum, þá munu nú útsvör hækka verulega, og stafar það af meiri tekjum en að undanförnu, ef jafnað er niður eftir sömu skölum og áður. Þurfi bæirnir hins vegar sömu tekjur og áður, má lækka skattana verulega frá fyrri árum og þó ná sömu tekjum. Þess vegna er mér ekki ljóst, að það sé þörf fyrir þetta gjald nú, þó að það kunni að hafa verið þörf fyrir það

að undanfögnu. Ég vil því spyrja, hvað þetta gjald hefur gefið mikið undanfarin ár og hvað útsvör hafa verið há í Vestmannaeyjum alls undanfarin ár.

Jóhann Jósefsson: Ég er satt að segja með svipaðar tilfinningar í brjosti og barn í skóla, sem stendur undir ströngu prófi hjá skólastjóra, því að hv. 1. þm. N.-M. talaði með svo miklum myndugleik, eins og hæstarétti í skattamálum samir og ber, og byrstir sig við þessa smærri borgara, sem eru að pota með smáviðleitni til að halda á réttum kili fjárhag hreppa- og bæjarfélaga.

Það, sem þessi hv. þm. fer fram á, er þá að fá að vita ýmislegt um hag þess bæjarfélags, er um ræðir. Ég skal segja honum, að ég er ekki með þessar tölur í höfðinu, t. d. útsvarsupphæð í Vestmannaeyjum undanfarin ár. Annars veit ég ekki, hvað langt árabíl hann vill fá að vita um. „Undanfarin ár“ er svo óákveðið hugtak, en ég get ekki farið að taka fram fyrir hendurnar á honum um að skýra það, sem felst í hugskoti hans. (PZ: Við skulum segja tvö síðustu ár.) Hvað þetta vörugjald hefur gefið, veit ég hér um bil. Það hefur leikið á 30—40 þús. kr. á ári. Hvort það var hærra eða lægra síðasta ár, veit ég ekki, en það má upplýsa hv. þm. um það, og er ekki nema sjálfsagt að gera það við 3. umr., en á þessari stundu get ég ekki svarað honum nákvæmar en ég hef nú gert. (MJ: Hann kann þetta allt sjálfur.) Já, hann þarf ekki að koma með svona spurningar, því að það er ekkert í skattamálum, sem hann ekki veit, og engar tölur þar, sem hann þekkir ekki. Það er náttúrulega sjálfsagt af mér að verða við tilmælum frá svona háum stað, en það er bara af sérstöku lítillæti, að þessi hv. þm. lætur sem hann viti ekki hvað cina í þessu máli og vill láta mig upplýsa sig, sem er fáfróður í þessum sökum.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9:1 atkv.
 2. gr. samþ. með 9:1 atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. visað til 3. umr. með 9:1 atkv.

Á 17. fundi í Ed., 14. marz, var frv. tekið til 3. umr. (A. 27, 67).

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Við 2. umr. þessa máls hér í deildinni lýsti ég yfir því, að ég væri því andvígur, eins og ég hef verið á undanfögnu þingum, og ég þykist hafa gildari ástæður til þess nú en nokkru sinni fyrr.

Ég spurði hv. þm. Vestm. og nefndina, hvort hann eða hún hefði athugað, hve miklu væri jafnað niður árlega á gjaldendur í Vestmannaeyjum og hve miklu vörugjaldið hefði numið. Nefndin þagði, og tók ég það sem merki þess, að hún hefði ekki athugað þetta. En hv. þm. Vestm. svaraði fyrst og fremst með lofsöng um minni mitt, sem er að engu leyti mér að þakka, heldur þeim, sem gaf mér það. Ef honum því finnst minni mitt þakkarvert, þá skal hann þakka þeim, er gaf mér það í vöggugjöf. Í öðru lagi

upplýsti hann, að vörugjaldið mundi nema 30—40 þús. kr. á ári, og í þriðja lagi, að hann hefði enga hugmynd um, hve miklu væri jafnað niður á ári í Vestmannaeyjum.

Þetta svar hv. þm. Vestm. var náttúrulega alveg ófullnægjandi. Það kom í ljós, er ég fór að afla mér upplýsinga um málið og reyna að fá svör við því, er þm. Vestm. og nefndin gafst upp við að svara, að upplýsingar fengust ekki hér í Rvík. Þó að lögskyld sé að senda bæjarreikninga til hagstofunnar og sömuleiðis til stofnunar þeirrar, er Jónas Guðmundsson, eftirlitsmaður bæjar- og sveitarfélaga, veitir forstöðu, finnst engir yngri reikningar en frá 1937 vera komnir til skila frá Vestmannaeyjakaupstað. Ef til vill getur þm. Vestm. upplýst, af hverju það stafar. Með símskeytum tókst mér þó að fá þaðan tölurnar, sem ég bók hv. þm. um. Jafnað hefur verið niður útsvörum sem hér segir:

Árið	krónur
1937	214 000
1938	245 125
1939	221 610
1940	274 325

Vörugjaldið, sem var samkv. upplýsingum hv. þm. 30—40 þús., hefur þá aldrei numið meira en $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ þeirrar upphæðar, sem bærinn gat ætíð náð inn í beinum sköttum. Það liggur þá alveg ljóst fyrir, að hvenær sem hagur gjaldenda batnar svo, að fært sé að leggja á þá svo sem nemur þessu broti meira í beinum sköttum, er nauðsyn þessa vörugjalds úr sögunni, þótt hún hefði einhver verið áður.

Nú hefur hagur gjaldenda í útvegsbæjum batnað stórum. Ég veit, að Vestmannaeyjar hafa ekki orðið þar með öllu út undan. Við útsvars-álagning s. l. haust reyndust nettótekjurnar frá árinu 1939 vera 3 899 426 kr., — tæpar 4 millj. —, en skuldlaus eign 4 309 627 kr. Álagningin varð ekki nema 7% á nettótekjurnar, þó að meira væri lagt á en nokkru sinni fyrr. Á næstliðnu ári og yfirstandandi vetur batnar hagur gjaldenda svo stórkostlega, að með sama gjaldstiga og notaður hefur verið mundi bærinn fá geysitekjur, — líklega mætti lækka gjaldstigann um helming, án þess að tekjuhæðin færi niður fyrir það, sem var undanfarið. Vörugjald þetta, sem samþ. var hér svo sem ill nauðsyn, þegar búið var að telja mönnum trú um, að bæjarfélagið væri svo aumt, að það þyrfti þessa sér til hjargar, það á engan tilverurétt lengur.

Þetta gjald er beinlínis neyzluskattur af þeim nauðsynjum almennings, sem fluttar eru í land í Vestmannaeyjum, og útflutningsgjald af þeirri framleiðslu, sem út er flutt. Enginn þarf að ímynda sér, að þetta bitni á öðrum en almenningi. Auðvitað er lagt á vöruna svo sem gjaldinu svarar eða vel það, því að það mun vera lagt við innkaupsverð, áður en álagningin er reiknuð út, en ekki á eftir. Sem stendur mun sú undantekning verða um frystan fisk, að sakir lágmarksverðs lendir vörugjald af honum ekki á fiskseljendum sjálfum, heldur kaupanda. Þessi skattheimtuaðferð er löngu fordæmd, en leyfð á þessum stað með þeirri afsökun, að svo hagi til, að gjaldinu gæti ekki orðið velt á aðra en

Vestmannaeyinga sjálfa. Það er eins og það hafi gleymzt, að Alþf. allur og mikill hluti Framsf. hefur lýst sig algerlega andvigan slíkrí skattalöggjöf. Hér er ekki um annað að ræða en að menn eins og hv. þm. Vestm., þótt hann sé nú fluttur þaðan sjálfur, eru að reyna að færa opinber gjöld af sér yfir á neytendur og framleiðendur, nokkurn veginn jafnt, þ. e. yfir á þá, sem nefskattar bitna mest á. Þeir menn, sem hafa undanfarið fylgt þessum bráðabirgðaákvæðum vegna sérstaks ástands á staðnum, en gagnstætt stefnu sinni, hljóta nú að sjá, hve aðstæður eru breyttar og þörfin á því stefnubroti ekki lengur til. Þó að ég geti ekki farið með tölur um tekjuaukninguna í kaupstaðnum síðan 1939, þegar álagning komst hæst og þó aðeins upp í 7% af nettótækjum, getur enginn mælt því í gegn, að ástandið er gerbreytt nú. Gæti ég hugsað, að á tveim stríðsgróðamönnum mætti hækka útsvarið um margfalt vörugjaldið, án þess að þeir yrðu þess meira varir en margir, sem fáar krónur bera. Hafi ég fyrr haft fullar ástæður til að vera móti frv., hef ég þær sannarlega nú.

*Erlendur Þorsteinsson: Herra forseti! Eins og sést í nál. á þskj. 53, skrifaði ég undir það með fyrirvara. Eins og hv. þdm. er kunnugt, hef ég verið móti því að innheimta slík gjöld sem þetta og tel það yfirleitt mjög varhugaverða skattalöggjöf. Auk þess tel ég órétt, að þessum eina kaupstað séu veitt þarna sérréttindi. Hins vegar er mér ljóst, að þar sem frv. hefur verið samþ. hér á undanförunum þingum, er ekki hægt að búast við öðru en það verði samþ. nú, og er þá um það eitt að ræða, hvort fram megí koma við það æskilegri breytingu. Þess vegna höfum við hv. 2. landsk. borið fram brtt. á þskj. 67, um að bráðabirgðalög þessi gildi ekki nema til ársloka 1942, í stað ársloka 1944. Ég get ekki fallið á, að sömu ástæður, sem legið hafa að samþykkt þessa frv. á undanförunum þingum, séu nú óbreyttar fyrir hendi, og því síður, að þær hljóti að haldast til 1944. Ég gat þess í n., að Vestmannaeyjar mundu ekki hafa borið mjög skarðan hlut frá borði s. l. ár, þótt menn hafi ekki haft þar eins mikið upp úr fiskinum eins og ef þeir hefðu getað flutt hann út sjálfir og selt fyrir eigin reikning. Á næsta þingi gæti framlenging bráðabirgðal. því orðið mikið álítamál.

Eitt af því, sem hv. þm. Vestm. færði þá frv. til styrktar, var, að sem stæði mundu útlendir menn greiða verulegan hluta útflutningsgjaldsins. Ég hefði talið rétt, að útlendir menn, sem kaupa hér fisk, yrðu skyldir til að greiða útsvar. Ég hygg það séu upp undir 60 skip, sem þannig hafa tekið fisk víðs vegar kringum land. Áður en lágmarksverð var sett á fiskinn, keyptu þau náttúrlega eins lágu verði og hægt var að komast af með á hverjum stað. Útsvarsskylda slíkra skipa hefði getað orðið talsverð stoð fyrir ýmis bæjarfélög, einkum á Austurlandi, þar sem talið er, að þau séu ekki of vel stæð fyrir. Og er undarlegt, að ríkisstj. skuli ekki hafa tekið þetta til athugunar til að bæta hag bæjarfélaga.

Eins og á stendur, þykir mér ekki rétt að rísa

móti samþykkt frv., en nóg, að það fái lagagildi til ársloka 1942. Innan þess tíma ætti útsvarsmálum fisktökuskipa að vera kippt í lag. Auk þess getur ýmislegt breytzt. Ef þingvilji verður fyrir því á næsta Alþingi að framlengja þessi lög, er auðvelt að gera það. Verði ekki þingvilji fyrir því þá, munu menn sjá, að órétt var að binda hendur þingsins þannig fram í tímann.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Ástæðan til þess, að ég skrifaði undir nál., þar sem mælt er með frv. óbreyttu, er sú, að mér finnst Vestmannaeyingar hafa algerða sérstöðu í þessum efnum. Þeir hafa litla sem enga möguleika á því að leggja þessa byrði á aðra en sig sjálfa og að einhverju leyti á útlendinga. Mér finnst því öðrum landsmönnum koma málið afskaplega lítið við, það skipti ekki miklu máli fyrir aðra, hvaða aðferð þeir hafa til að ná þessum tekjum í bæjarsjóð, úr því þeir leggja þær á sjálfa sig.

Það kann að vera rétt, sem hv. 1. þm. N.-M. segir, að það sé minni þörf á þessum tekjum í bæjarsjóðinn nú en verið hefur, en af þeim ástæðum, sem ég greindi áðan, finnst mér það ekki afgerandi í málinu, úr því að Vestmannaeyingar sjálfir óska eftir að hafa þessa tilhögun.

Sama er að segja um þá brtt., sem fyrir liggur á þskj. 67, um að framlengja ekki heimildina nema til ársloka 1942. Mér finnst till. alveg óþörf, þó að hún sé skaðlaus. Það hefði vel mátt samþ. frv. þannig, að Vestmannaeyingum væri leyft að innheimta þetta vörugjald um ótiltekinn tíma. Ef ekki væri lengur þingvilji fyrir heimildinni, mætti afnema þessi lög eins og hver önnur lög.

Ég var ekki við, þegar 2. umr. fór hér fram, og veit því ekki, hvernig gerð var grein fyrir áliti n. Ég gat ekki haft framsögu málsins, sem n. hafði falið mér, sökum veikinda, og vildi því taka fram mína afstöðu nú.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti! Ég sé, að úr vöndu er að ráða í þessu máli, þegar deildin er svo skipt sem hún er. Meiri hl. fjhn. lítur svo á, að óþarft sé að setja nokkur takmörk í frv., og er ég meiri hl. sammála um það. Það er alltaf á valdi þingsins að afnema þessi l. eins og önnur l. Þá vill hv. 10. landsk. ekki bregða fæti fyrir frv., en vill þó stytta framlengingartímann um 2 ár. Loks er hv. 1. þm. N.-M., sem einungis vill vinna málinu hið versta ógagn. Mín aðstaða er því dálítið erfið.

Ég vil samt gera örfáar aths. Álit hv. meiri hl. fjhn. fellur saman við það, sem ég hef áður sagt um þetta mál. Álit hv. 10. landsk. fer í aðra átt, þó að hann vilji ekki vinna málinu tjón, því að hann — og þeir flm. brtt. — heldur sér við það, að það eigi ekki að viðhalda neyzlusköttum. Samt sem áður viðurkenna þeir, að það stendur sérstaklega á nú, þar sem ekki er hægt að ná inn neinum verulega hækkuðum tekjum í bæjarsjóð Vestmannaeyja á því að hafa skip í förum með fisk. Ég vil upplýsa, að nú sem stendur er bara einn maður í Vestmannaeyjum, sem hefur á undanförunu ári grætt fé á því að hafa skip í förum með fisk til útlanda. Vestmannaeyingar hafa annars selt fiskinn öðrum

mönnum, útlendum eða islenzkum. Nú alveg nýlega er annar maður byrjaður á að hafa skip í förum með fisk til Englands, en enn þá er þar aðeins um eina ferð að ræða. Þessi tegund af stórgróða kemur því ekki Vestmannaeyingum almennt til góða. Þeir fóru illa út úr vertíðinni 1940. Vertíðin var rýr, svo rýr, að margir útvegsmenn urðu að fá heina stjórnaraðstoð um ábyrgð til Útvegshbankans til að geta greitt fólki sínu. Stjórnin þarf að vísu ekki að borga neitt, því að fiskisalan reyndist betur en á horfðist, en ástandið var nú svona, að þetta var nauðsynlegt, þegar gera átti upp við fólkið í vertíðarlok.

Ég lofaði því við 2. umr., þegar hv. 1. þm. N.-M. með sínum ríkisskattheimtunefndarmanns- autoritetssvip og tilbrigðum krafði mig um skýrslu um það, hverju þetta gjald næmi, að ég skyldi gefa upplýsingar um það, að svo miklu leyti sem ég var ekki búinn að því. Ég var að biða eftir, að flm. brtt. kveddi sér hljóðs fyrst, en hv. 1. þm. N.-M. kom þá eins og eitthvað „úr heidskiru lofti“ og bunaði úr sér öllum upplýsingunum, sem ég ætlaði að flytja hv. d., og get ég því ekki verið að endurtaka þær.

Ég er ekki orðinn því óvanur, að mér sé núðið því um nasir, þegar ég flyt þetta frv., að ég sé að berjast fyrir því að fá mitt eigið útsvar lækkað. Þetta mikla skattaautoritet, sem er kannske að vissu leyti gott fyrir hv. d. að hafa, og að vissu leyti hrein plága, ætti að vera kunnugur því, að undanfarin ár hafa útsvör manna í Vestmannaeyjum verið hærri — og það töluvert miklu hærri — en manna í Reykjavík með tilvarandi aðstöðu.

Ég sé ekki ástæðu til að vera að þreyta hv. d. með lengra tali. Mér leiðist að vera á hverju ári að tefja tíma þingsins með þessu frv. Ég skil varla, að margir fylgi hér hv. 1. þm. N.-M. að málum, en mælist til, að hv. d. fylgi till. meiri hl. fjhn.

Páll Zóphóníasson: Ég vil benda á, að árið 1939 námu tekjur Vestmannaeyjakaupstaðar 3899800 kr., og ég hef leitt rök að því, að þær mundu vaxa nú verulega. Hv. þm. Vestm. hefur ekki reynt að mótmæla þessu. Hann ætlar hv. d. að trúa því, að þörfin sé sú sama nú og áður.

Jóhann Jósefsson: Ef hv. 1. þm. N.-M. heldur, að það að kasta fram tölum út í loftið sanni hans mál, án þess að hann vísi til nokkurra gagna eða samanburðar og án þess að hann taki dæmi af öðrum stöðum á landinu, þá fer hann villur vegar. Hann reynir ekki til að sýna fram á, af hverju jafnvægið raskast. Þó að tekjurnar hafi almennt vaxið, þarf það ekki að þýða, að fólkið sé betur statt en áður. Veit ekki þessi hv. þm. eins og hver annar, að um leið og tekjurnar vaxa, vaxa útgjöldin að líku skapi. Hv. þm. er að vaða reykt. Þegar ég held því fram, að Vestmannaeyjakaupstaður þarfnist þessara vörugjaldstekna, er það af því að ég veit, að ef vörugjaldið er fellt niður, verður að taka af öðru til að jafnvægi fáið. Hv. þm. getur verið sannfærður um, að dýrtið er ekki síður til í Vestmannaeyjum en í þeim héraðum, sem hann þekkir til.

Páll Zóphóníasson: Ég vil benda hv. þm. Vestm. á, að hann lýsti yfir því áðan, að nú hefði hann í förum sínum mikið af tölum, en sái ekki ástæðu til að lesa þær. En nú í síðustu ræðu sinni leggur hann ekkert upp úr þeim sömu tölum og segir, að þær sanni ekkert, því að ég hafi bara „kastað þeim fram“. Eru tölurnar ekki réttar? Og sé svo, hafa tekjur manna í Vestmannaeyjum þá ekki vaxið svo, að jafna megi niður 40000 kr. hærri upphæð en áður? Ég fullyrði, að svo sé, og tel þm. Vestm. verða að afsanna það með tölum, en ekki bara glamri, sem lítið kemur málinu við.

Jóhann Jósefsson: Ég bið hæstv. forseta af-sökunar, en ég verð að kenna hv. 1. þm. N.-M. setningu, sem ég verð að segja á dönsku, en hún er svona: „Et er Bog at føre, andet Regnskab at forstaa.“ Hv. þm. getur romsað upp tölum út í bláinn, en hann getur ekki dregið ályktanir í samræmi við heilbrigða skynsemi af þeim tölum, af því að þar er jafnan einhver brestur á, þegar til á að taka.

ATKVGR.

Brtt. 67 felld með 6:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, SÁÓ, ErlP, EÁrna.

nei: JJós, MG, MJ, AJ, BS, BSn.

IngP greiddi ekki atkv.

5 þm. (JJ, PHerm, DP, BrB, HermJ) fjarstaddir.

Fr. samþ. með 9:1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 17. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar. Á 19. fundi í Nd., 18. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 57. fundi í Nd., 12. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 27, n. 411 og 418).

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Eins og sést á nál. á þskj. 411 og 418, hafa nefndarmenn ekki getað orðið sammála um þetta frv. Vestmannaeyjakaupstaður hefur fengið leyfi til þess undanfarin ár að afla fjár í bæjarsjóð með sérstöku vörugjaldi, sem er ekki leyft annars staðar á landinu. Ástæðan var, að þar var talið mjög erfitt að afla bæjarsjóði nægilegra tekna með útsvarsálagningu. Ég og aðrir þm., sem verið hafa með því að framlengja þessi heimildarlög hingað til, hljóta nú að líta á það, að ástæður í Vestmannaeyjum hafa breyttzt svo mjög, að engin brýn þörf er óyndisúrræða sem þessa gjalds. Nýlega var skýrt frá því í blöðum, að lokið hefði verið álagning útsvara í Vestmannaeyjum, og tölur birtar. Heildarupphæð útsvaranna varð miklu hærri en verið hefur. Og þar sem víðar innheimtast nú tekjur bæjarsjóðs

með bezta móti. Það er vandræðalaust nú að ná inn nauðsynlegum bæjartekjum í Vestmannaeyjum á sama hátt og gert er í öðrum bæjum. Þess vegna leggur meiri hl. fjhn. til, að frv. verði felld.

Þegar frv. til l. um breyt. á l. um tekju- og eignarskatt kom frá Ed., hafði verið samþ. grein um að afnema heimild þá, sem Hafnarfjarðar-kaupstaður hefur haft til að skattleggja fólksflutninga milli Reykjavíkur og Hafnarfjarðar. Hér í d. var þessu aftur breytt; meiri hl. vildi láta Hafnarfjörð hafa þetta áfram. En í fjhn. vorum við tveir nm. sammála hv. Ed. um afnám þess skatts. Nú sé ég, að fram er komið í Ed. frv. þess efnis, og tel ég það rétt. En af sömu ástæðum get ég ekki fallist á þetta frv.

Frsm. minni hl. (Jón Pálmason): Við hv. 3. landsk. (StSt) teljum ekki ástæðu til að fella niður heimildina til þessarar skattheimtuaðferðar í Vestmannaeyjum og mælum því með samþykkt frv. Vestmannaeyjar hafa algera sérstöðu í þessu efni, því að þetta gjald getur engan veginn lagzt á aðrar sveitir eða héruð. Hv. Ed. hefur og fallist á þetta frv., því að þaðan er það komið. Ég hef fengið upplýsingar um, að þetta er að vissu leyti deilumál innan bæjarfélagsins. Kommúnistar hafa verið því andvígir, en allir aðrir hafa talið það sjálfsagt.

Varðandi það, sem minnst var á afgreiðslu hins svo nefnda Hafnarfjarðarmáls, þ. e. heimild til að leggja á mannflutningana milli Rvíkur og Hafnarfjarðar gjald, sem renni í bæjarsjóð Hafnarfjarðar, er það álit margra, að þessi mál ættu að fylgjast að, því að þau eru að mörgu leyti skyld. Og það er ósamræmi í því að samþ. heimildina til Hafnarfjarðar, en amast við henni fyrir Vestmannaeyjakaupstað. Að öðru leyti álit ég, að málið sé svo ljóst, að ekki þurfi að ræða það frekar.

ATKVGR.

1. gr. felld með 11:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GP, GSV, JGM, JPálm, PO, SEH, SK, StSt, ÞBr, EE.

nei: FJ, HG, JakM, JÍv, PHann, SkG, SvBH, VJ, BÁ, BJB, JörB.

EmJ, BJ greiddu ekki atkv.

10 þm. (EystJ, GG, HelJ, HV, ÍsiH, JóhJón, ÓTh, StgrSt, TT, ÁÁ) fjarstaddir.

Fr. þar með fallið.

2. Kirkjubing.

Á 12. fundi í Ed., 5. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um kirkjubing íslenzku þjóðkirkjunnar (þmfrv., A. 47).

Á 13. fundi í Ed., 7. marz, var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Ed., 10. marz, var frv. aftur tekið til l. umr.

*Flm. (Magnús Jónsson): Þar sem nokkuð er áliðið fundartímans og ég vildi gjarnan, að annað frv., sem eftir er á dagskránni, komist gegnum l. umr., skal ég stytta mál mitt um þetta frv. Ef til vill leyfir hæstv. forseti, að ég nefni bæði frv. í einu. Þau stefna bæði á því að efla starfsskilyrði íslenzku þjóðkirkjunnar.

Hingað til hefur ekki verið um annað að ræða í þessum efnum en prestastefnurnar, sem eru í eðli sínu samkomur til allt annars en ætlatz er til með kirkjubinginu. Prestastefnuna sitja eingöngu prestar. Og þeim er ekki einu sinni sköpuð góð aðstaða til að sækja þessar samkomur. Þær eru þess vegna nær eingöngu skipaðar prestum úr nágrenni þess staðar, þar sem þær eru haldnar. Prestar hafa gert töluvert að því að reyna að sækja prestastefnuna, en það er erfitt fyrir þá. Hún verður heldur aldrei fulltrúasamkoma fyrir prestaköllin. Hún er eins og hver annar fundur til uppörvunar þeim, er hann sitja, en um hana er enginn fastur rammi. Menn eru hins vegar sammála um það, að ef starf kirkjunnar á að vera með nokkrum krafti, þá verður starfið einnig að vera tekið upp af áhugasömum leikmönnum. Frv. um kirkjubing var samið 1937, af kirkjumálanefndinni, sem þá var skipuð. Þetta frv. kom aldrei fram á Alþ. Ég held líka, að það hafi ekki verið svo mikill skaði, því þar var kirkjubingíð sníðið svo líkt prestastefnunni, að ég held, að það hefði ekki komið að tilatluðum notum. Þetta átti að vera fjölmenn samkoma, en þar var ekkert skilyrði sett um það, hvort fulltrúarnir ættu að vera prestar eða leikmenn. Hefði því mátt ganga út frá, að það hefðu orðið nær eingöngu prestar, sem sóttu þetta þing. Enda var gert ráð fyrir að leggja prestastefnuna niður.

Þetta mál hefur verið rétt mikið í Prestafélagi Íslands. Það er ávöxtur af löngum undirbúningi. Þó getur vel verið, að því sé ábótavant.

Ég skal nú með fáum orðum lýsa frv.

Gert er ráð fyrir, að til kirkjubings verði kosnir 15. menn. Þar af 14 í 7 kjördæmum, en einn verði kosinn af guðfræðideild háskólans. Þar á eftir eru talin upp kjördæmin. Þau eru höfð ákaflega stór, en það átti ekki að koma að sök, vegna þess hvernig kosningum á að haga. Fyrir hvert kjördæmi á að kjósa einn leikmann og einn prest. Það tel ég meginatriði frv. Ég tel það aðalatriðið, að prestar og leikmenn komi saman og ráði ráðum sínum. Ég hef þá trú, að á þingi, sem þannig væri skipað, mundi koma margt fram, sem ekki hefur áður komið fram, vegna þess að menn hafa ekki getað komið saman og talast við. Ég hef hugsað mér, að auk þessara kjörnu fulltrúa ætti biskupinn sæti á þinginu og kirkjuráðsmenn. Kirkjubingíð yrði því í mesta lagi skipað um 20 mönnum, svo að þetta ættu ekki að verða neinar ægilegar samkomur, þótt þær væru haldnar annað hvert ár og stæðu svo sem hálfan mánuð. Ég hef reynt að sníða frv. þannig, að ekki sé farið angurapalega af stað. Það er miklu meira undir því komið, að þingið starfi vel og sé vel undirbúið. Það er heilbrigðast að fara hægt af stað með svona mál.

Þá er hér atriði, sem gæti orkað tvímælis. Er

það um það, hvernig kjósa skuli til kirkjupings. Ég hef stungið upp á því að haga kosningunum líkt og kosningum í fjölmennum félögum, að senda út kjörseðla til allra þeirra, er kosningarétt eiga. Kjósandinn ritar síðan nafn þess, er hann vill kjósa, á seðilinn og sendir hann í pósti til kjörstjórnar. Ég held, að þetta verði einfaldaða aðferðin, og finnst sjálfsgætt að nota hana.

Þá er þarna annað atriði, sem einnig getur orkað tvímælis. Það er um það, hverjir eigi að vera kjörgengir til kirkjupings. Hvað fulltrúum prestanna viðvíkur tel ég réttast, að þeir prestar, sem embætti hafa á hendi, þegar kosningar fara fram, hafi kjörgengi og atkvæðisrétt. En um leikmennina væri eðlilegast, að mínu áliti, að þeir, sem kosnir hafa verið af söfnuðunum til að hafa forgöngu um málefni kirkjunnar, skuli einir hafa kjörgengi og kosningarétt. Til þessara starfa eru yfirleitt valdir áhugamiklir menn um þessi mál. En þessum mönnum er hins vegar lítil sámi sýndur. Til marks um það er meðal annars það, að ég ætlaði hér um daginn að fá skrá yfir þessa menn, en slík skrá var engin til og hefur aldrei verið gerð. Mér fyndist þessum mönnum sízt of mikill sámi sýndur, þótt þeir væru þeir einu, sem hefðu kosningarétt og kjörgengi til kirkjupings.

Viðvíkjandi kostnaði af þessu frv. er það að segja, að menn eru oft efablandnir í sambandi við þessar áætlanir. Ég hef áætlað, að kostnaðurinn mundi verða svona 6—7 þús. krónur annað hvert ár. Við skyldum segja, að þetta yrði 10000 kr. Þá samsvarar það 5000 kr. á ári. Ekki er það nú ægilegri kostnaður. Það er talið sjálfsgætt, að landbúnaðurinn eigi sitt þing. Mér finnst það líka alveg sjálfsgætt, — en hverjum gæti þá fundizt það annað en sjálfsgætt að verja 5000 kr. á ári til þess að kirkjan geti rækt sitt starf betur?

Ég hef hugsað mér starf kirkjupings óbundið. Það gæti gert ályktanir um hvaða mál sem væri. Ég vil ekki með þessu skerða neitt vald annarra aðila, heldur aðeins gefa þessum kjörnu fulltrúum kost á að búa í hendur Alp. eða stj. sínar till., sem þeir óska að láta frá sér fara. Ég er alveg sannfærður um, að kirkjuping eins og þetta gæti mjög fljótlega orðið mjög heppilegur aðili til samvinnu fyrir Alp. um kirkjumál. Hitt er annað mál, að það er mjög undir persónulegum skoðunum hvers og eins komið, hvað þetta mál er aðkallandi.

Ég skal ekki fara nánar út í rökræður um þetta, þótt ég persónulega sé sannfærður um, að kirkjan sé sú stofnun, sem Alp. ætti að taka sig saman um að efla, jafnvel þó lítið væri burt frá trúmálum. Það ætti að efla þá stofnun, sem mun verða sterkasta aflið til verndar mörgum verðmætum þjóðfélagsins.

Ég get svo látið þetta nægja, en vil að lokum óska eftir, að d. vilji hleypa þessu frv. til 2. umr. og menntmn.

ATKVG.R.

Fr. vísar til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 47, n. 479 og 480).

*Frsm. meiri hl. (Árni Jónsson): Herra forseti! Eins og hv. þdm. hafa séð, hefur menntmn. klofnað í þessu máli. Höfum við tveir nm., hv. 2. landsk. þm. og ég, mælt með frv. óbreyttu, en þriðji nm., hv. þm. S.-Þ., er því andvígur og hefur skilað sérstöku nál. Ég tel, að hér sé um mjög þarft mál að ræða, og ég vil sérstaklega benda hv. þdm. til þessu vel þetta frv. er undirbúið af hv. flm. þess. Munu fá þmfrv. vera svo vel úr garði gerð og það, sem hér er um að ræða, né eins mikil vinna lögð í þau, enda er þetta ekki nýtt mál. Eins og segir í grg., hefur það verið á döfinni 35 til 40 ár, þó ekki hafi orðið af framkvæmd, fyrr en ef það verður nú. Ég er alveg sammála hv. flm. um það, að afstaða hv. þm. til þessa máls mun nokkuð fara eftir því, hversu mikilvægt þeir telja málefni kirkjunnar eins og nú er. Ég ætla hér ekki að fara út í neinar trúmálaumræður, en úr því að viðurkennt er, að kirkjan sé þörf stofnunar á venjulegum tímum, má ætla, að hún sé einkum þörf á þeim tímum, sem nú ríkjá, og er því nú sérstök ástæða til að sinna málefnum hennar. Í frv. þessu er gert ráð fyrir, að kirkjuping íslenzku þjóðkirkjunnar verði haldið annað hvert ár; skuli það standa í hálfan mán. og haldið í Reykjavík. Er gert ráð fyrir sérstakri kjördæmaskipun, skýrt afmarkaðri, þar sem landinu er skipt í 7 kjördæmi og hefur hvert tvo fulltrúa. Er í grg. frv. gefin nánari skýring á þessu, og nægir að vísa til þess. Í hverju hinna 7 kjördæma eru kosnir 2 kirkjupingsmenn, einn prestur og einn leikmaður. Sú skoðun hefur komið fram, að þetta væri nokkurs konar stéttarþing, og aðalröksemdin gegn þessu máli er sú, að ekki sé þörf á að auka stéttabaráttuna í landinu. En þetta er hinn mesti misskilningur, þar sem þingið yrði að hálfu leyti skipað leikmönnum. Ég er sammála hv. minni hl., að ekki sé þörf á að auka stéttabaráttuna, en þarna er um ekkert slíkt að ræða.

Hvernig kosningum skuli hagað, er svo ráð fyrir gert í frv., að prófastar og þjóðandi prestar sjái um kosningu kirkjupingsmanna úr sínum hópi, en safnaðarfulltrúar úr hópi leikmanna. Kjörstjórn er skipuð af biskupi, einum manni tilnefndum af kirkjuráði og einum manni tilnefndum af kirkjumálaráðherra, og skal hann vera lögfræðingur. Kosningar skulu vera skriflegar og leynilegar. Skal kjörtímabilið vera 6 ár, en ef kirkjupingsmaður úr hópi leikmanna forfallast á þessu tímabili, tekur varamaður við sæti hans. Deyi kirkjupingsmaður úr hópi presta, skal kjósa annan á ný. Í guðfræðideild háskólans kjósa guðfræðingar og próffessorar einn mann úr sínum hópi á kirkjupingið, og auk þess á biskup sæti á því og er réttkjörinn forseti þess. Er gert ráð fyrir, að kirkjupingsmenn hafi 15 kr. á dag og uppbót, eins og hún er hjá starfsmönnum ríkisins. Hvað kostnaðin um viðvíkur getur hann ekki farið fram úr 3 til 4 þús. kr. á ári með því verðlagi, sem nú er. Ef menn því viðurkenna, að okkur sé þörf á þessu nýja þingi til uppbyggingar andlegu lífi

þjóðarinnar, þá mun þessi smávægilega upphæð ekki hindra framgang þessa máls.

Ég ætla svo ekki að orðlengja þetta frekar, en treysti því, að hv. þdm. samþ. frv., eins og meiri hl. menntmn. leggur til.

*Frsm. minni hl. (Jónas Jónsson): Ég get tekið undir það með hv. frsm. meiri hl., að þetta mál sé allvel búið undir af hv. flm. þess, og er ekkert til fyrirstöðu um viðurkenningu á því. Hitt er veik röksemd, að segja, að þetta mál hafi fengið mikinn undirbúning hjá þjóðinni. Eins og tekið er fram í grg., var máli þessu hreyft laust eftir aldamót. Kirkjun., sem þá starfaði, afgreiddi það ekki, og síðan hefur því ekki verið hreyft. Hér kemur því aðeins til greina lærdómur hv. flm., sem er mjög kunnugur öllum þessum málum í gegnum starf sitt sem dósent. Hann hefur grafið þetta upp úr gömlum skjölum, sem orðin voru gleymd, og flytur nú málið fram. Ég vil ekki segja, að málið sé lakara fyrir það, en ég álit, að af því að það hefur ekki fengið nokkurt lifandi fylgi í landinu, þá mætti bíða lítið eitt að setja löggjöf um það, þar til þetta fylgi er fengið. Mér finnst mjög vafasamt að setja löggjöf um kirkjubing, sem ekki væri borin uppi af virkilegum áhuga fólksins, sem á við þessi mál að búa. Nú finnst mér ekki nema eðlilegt og sjálfsagt, að hv. flm. vilji fá um þetta umr. og rannsókn, sem gæti orðið til þess, að rót komist á almenning. En mér finnst, að stærsta röksemdin gegn þessu frv. sé sú, að ósk flm. er ekki byggð á almennri vakningu í landinu. Hv. flm. hlýtur að viðurkenna, að það er þýðingarmeira fyrir kirkjulífið í landinu, að hann, sem starfsmaður kirkjunnar við háskólann, og biskup landsins reyni að fá lifandi vakningu inn í kirkjustarfið og kirkjan nái meira til fólksins. Ég get vel trúað hv. flm. til þess að geta verið áhrifamikill á þessu sviði, þó að hann gæti ekki orðið eins og hinn ágæti starfsbróðir hans, sem er nú dáiinn, Haraldur Nielsson, sem hafði lífræn, vekjandi áhrif á þjóðina, og þetta finnst mér, að þjóðin verði að ætla til af sínum leiðtogum.

Ég ætla ekki að tala illa um þær virðulegu stofnanir, sem núverandi búnaðarþing og fiskiþing eru, en hv. þm. finna vel, að þessum tveim stóru þingum fylgir mikill ágalli. Þau starfa árlega, eru ábyrgðarlaust með öllu og koma með sifelldar kröfur til Alb. um fjárframlög. Ef nú væri farið að koma á kirkjubingi, sem væri nákvæmlega svona sett, hefði engin fjárráð á hendi og ábyrgðarlaust, er mjög vafasamt, að það gæti komið af stað nokkurri vakningu, eins og t. d. hinn mikli andans maður Haraldur Nielsson. En ef ætlunin er sú, að þetta yrði aðeins kröfubing, sé ég ekki annað en aðrar stéttir þjóðfélagsins, læknar, lögfræðingar, kennarar, skrifstofumenn o. s. frv., hefðu fullan rétt til að rísa upp og krefjast stéttarþings, sem kostaði væri af ríkinu.

Ég skal svo ekki tefja fyrir þessu máli með því að halda um það langa ræðu, en ég held næstum því, að ég hefði verið með þessu frv., ef það væri borið fram af vakandi áhuga presta-stéttarinnar.

*Magnús Jónsson: Ég vil þakka hv. menntmn. fyrir afgreiðslu þessa máls, þó að hún hafi dregið allengi, þar sem þetta var eitt af fyrstu málunum, sem borin voru fram í d. Það er ekki nema mannlegt, þó að ég vilji sérstaklega þakka hv. frsm. meiri hl. n., sem mælti með því, að frv. næði fram að ganga í þinginu. Ég vil einnig þakka hv. frsm. meiri hl. fyrir hlýleg orð um þetta mál og góðan skilning á því. Viðvikjandi undirbúningi málsins, þá hefur það ekki verið á döfinni, síðan millipn. fékkst við það á sínum tíma. En það kirkjubing skyldi koma í staðinn fyrir prestastefnuna, og hefði því orðið eingöngu prestasamkoma. Þetta frv. er allt öðruvísi byggt upp. Meginatriði þess er að leyfa áhugasömum leikmönnum að taka þátt í starfi kirkjunnar með fullri ábyrgð á gerðum sínum. Ég er sannfærður um, að slíkt þing starfaði með meiri ábyrgð heldur en hv. frsm. minni hl. vildi vera láta.

Undirbúningur þessa máls er sá, að á síðustu tveimur eða þremur árum hefur það verið tekið upp af Prestafél. Ísl. og áhugasömum mönnum innan prestastéttarinnar. Síðan hefur það verið rætt á fjölmönnum prestafundum og stungið upp á ýmsum till., sem flestar eru komnar inn í þetta frv. Hefur verið mikið verk að vinna úr öllum þessum till. og reynt að draga úr öllum frekum kröfum, sem gerðar hafa verið, eins og unnt var. Fannst mönnum rétt, að þing þetta skyldi ekki skipað mörgum mönnum, enda hef ég meiri trú á því, sem hefur vaxtarmöguleika. Auk þess var reynt með þessu að gera eins hóflegar kröfur um styrk og unnt var. Hv. frsm. minni hl. sagði, að mál þetta hefði ekki vilja eða áhuga fólksins að baki sér. Ég vil leyfa mér að fullyrða, að þetta er ekki rétt. Mikill fjöldi leikmanna var á þeim fundi, þar sem mál þetta var mikið rætt, og komu þeir með ýmsar till. við það. Mál þetta er vel kunnugt þeim, sem hafa viljað kynna sér það. Ég hef ekki átt í því að safna undirskriftum um þetta efni, enda er nóg af slíku á Alb. En ef menn óska eftir slíkum sönnunum fyrir vilja fólksins, væri hægur vandi að útvega þær. Ég skildi ekki vel röksemdir hv. minni hl. hvað snerti trúarlega vakningu í landinu. Ég sé ekki annað en það séu tvö mál, sem gangi hvort við hliðina á öðru. Vakning verður ekki vakin nema af stórkostlegum prédikurum, sem aðeins sjaldan eru uppi meðal mannkynsins. Leikmaður gæti alveg eins vakið í kringum sig storm eða vakningu, ef hann væri gæddur þeim guðlegu hæfileikum, sem til þess þyrfti. En það er hægt að vekja líf á annan hátt en með ákafri vakningu, sem er komið af stað af sérstökum andans mönnum, og ég hef meiri trú á hinu rólega, kröftuga lífi í hverri stofnun. Vakning hefur aldrei komið inn í kristindóm Íslendinga. Slíkt verður að koma af sjálfu sér, en tilgangslaust að berjast fyrir því. Ég vil ekki gera lítið úr kenningu Haralds sál. Nielssonar; hans áhugi og vakning stefndu í ákveðna átt (spiritismann) og hann stofnaði þar öflugan félagsskap. Ég var mjög kunnugur honum, bæði sem lærisveinn hans og síðar sem samkennari, og er ég sannfærður um, að hann var vinur kirkjunnar og vildi efla kristindóm-

Kirkjuping.

inn. Hér er um að ræða að skapa sterkt form, sem um leið getur verið afl til þeirrar vakningar, sem mun eiga vel við lundarfar okkar íslendinga.

Hv. þm. tók til dæmis, og ég álit með réttu, búnaðarþingið og fiskiþingið, sem hvort tveggja eru þing, sem kostuð eru af ríkinu, og ég álit, að ekki sé rétt að sjá eftir því fé, sem fer til þeirra. Ég ætla náttúrlega ekki að bera búnaðarþingið saman við þennan þingvísi, sem hér er um að ræða, þar sem á búnaðarþinginu situr fjöldi fulltrúa, enda er það ákaflega kostnaðarsöm stofnun, sem engum dettur þó í hug að leggja niður. Það kann að vera, að hann mæðist yfir öllum þeim kröfum, sem til fjvn. koma frá búnaðarþinginu. En ég veit ekki, til hvers hv. þm. sitja hér á þingi, ef ekki til þess að taka á móti kröfum manna. Þarna eiga að koma fram menn, sem þekkingu og áhuga hafa fyrir mál-efnum þjóðarinnar, og þeir eiga ekki að vera feimnir að bera fram sínar kröfur. En fyrir utan kröfur, þá kemur, eins og við vitum, mikið af vel undirbúnum málum frá búnaðarþinginu, og mörg þeirra eru þannig, að Alþingi á erfitt með að fá þau undirbúin á annan hátt. Þau mál tekur búnaðarþingið að sér, vinnur úr þeim og sendir þau síðan til Alþingis. Það eru ekki tómar kröfur, ekki tóm heimtufrekja, sem þaðan kemur.

Það er gott, ef kirkjupingið getur vakið óróa til meira lífs, og ég skil ekki í öðru en að Alþingi mundi standa á fótunum fyrir þeim kröfum, sem þaðan kæmu. En ég efast ekki um, að þaðan mundu koma mörg vel undirbúin mál, sem Alþingi tæki þá til meðferðar og athugunar.

Minni hl. n. hefur í nál. sínu aðallega beint þeim rökum á móti þessu máli, að þetta væri stéttarþing og væri til þess að auka það bölg í landinu, sem er af stéttaskiptingunni og þessari togstreitu milli stétta. Það var eiginlega allt annað, sem kom fram í ræðu hans nú, og miklu meiri velvild til málsins en maður gat búizt við eftir nál., því að í nál. er ekki minnst á neitt annað en þetta og lagt mjög eindregið á móti málinu.

Frsm. meiri hl. svaraði þessu fullnægjandi. Hér væri alls ekki um stéttarþing að ræða. Fyrst og fremst af því, að þó að prestar sitji á þessu þingi, þá eru það fyrir það fyrsta ekki nema mjög fáir fulltrúar fyrir prestastéttina, og auk þess álíka margir menn valdir af öllum stéttum þjóðfélagsins, og það með mjög merki- legum kosningum, þar sem eru hvorki meira né minna en á 13. hundrað kjörmenn, sem velja þessa menn um landið, hverja sem er og áhuga hafa á kirkjumálum.

En það er annað, sem ég legg meiri áherzlu á, og það er, að starf kirkjunnar er utan við stéttir, og ég get sagt það, að í vissu falli eru prestar eiginlega minnst stéttbundnir af embættismönnum landsins. A. m. k. hafa margir þeirra verið fram á síðustu aldir og eru enn bændur. Sumir hafa verið kaupmenn, en það hefur ekki verið vel séð. Margir þeirra hafa mikið stundað kennarastörf, og meira að segja hef ég heyrt nefndan einn, sem var bilstjóri, jók tekjur sínar með því, en það þótti eiga illa

við. Prestar hafa því verið mjög samrýmdir þjóðinni, en það er því miður mikið að minnka. Þeir hafa lifað í hennar kjörum, og það hefur að því leyti átt vel við, þar sem starf þeirra er svo óstéttbundið, og fer nokkuð eftir því, hvort Alþingi kærir sig um þær kröfur og þá sérstaklega undirbúning málsins, sem hér er um að ræða, frá kirkjupinginu, og hvort það kærir sig um að fá leikmenn inn í þetta.

Ég vil segja hv. frsm. minni hl. það, að þetta starf gæti einmitt vel komið á sporið þeim mönnum og leikmönnum, sem væru til þess fallnir að verða vekjendur, a. m. k. í sínum verkahring og í kringum sig. Hv. frsm. minni hl. getur a. m. k. algerlega reitt sig á fylgi mitt og fylgi frsm. meiri hl. á móti því að hlaða undir ofsa milli stétta.

Þá er það viðvikjandi kostnaðinum. Ég veit, að það er ekki nema eðlilegt og þinginu ber skylda til þess að fara varlega í þeim hlutum. Við höfum áætlað, að á normal tímum yrði þetta 3 til 4 þús. kr. á ári, en nú skulum við fara nokkuð herra og segja 5 þús. kr. og gæti jafn- vel farið upp í 6 þús. kr. Hvað er nú þetta? Svona eins og einn starfsmaður með heldur lágum launum kostar. Ef menn trúa á þetta mál, er þá virkilegt, að Alþingi vilji ekki veita íslenzku þjóðkirkjunni fjárstyrk, sem svarar því, sem einn meðallaunaður starfsmaður hefur, til þess að geta komið upp svona stofnun? Ég trúi því ekki, að þetta mál strandi á kostnaðinum. Það er þá bara vegna þess, að menn kera sig ekki um að afgreiða þetta mál að svo komnu.

En ég vildi láta í ljós þá ósk mína, að hv. deild vildi greiða fyrir málinu og lofa því að ganga áfram til hinnar deildarinnar, enda þó að ég geri ekki ráð fyrir því, að þetta mál komist í gegn á þessu þingi.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Ég hef skrifað hér undir nál. á þskj. 480. Ég hefði nú gjarnan óskað, þó að seint sé, að þetta nál. hefði verið meira og ýtarlegra í svona máli, meðal annars af því, að í raun og veru kemur ekki nógu skýrt fram sjónarmið meiri hl. n., og þess vegna vil ég segja hér nokkur orð.

Ég skal strax taka það fram, að það, sem ég segi um þetta mál, það er á minn eigin reikning.

Ég hef alltaf, þó að ég hafi kannske lítið sýnt það í verki og kannske því síður í orði, víður- kennt íslenzku kirkjuna, og ég verð að segja það, að þar sem ríkið hefur nú um aldir haldið uppi íslenzku þjóðkirkjunni og víðurkennt hana í ákveðnum skilningi, þá sé í raun og veru ekki óeðlilegt, þó að það kæmu fram raddir um það, að eitthvað sé gert fyrir þá kirkju, sem ríkið löghelgar og verndar.

Ég skal enn fremur taka það fram, að ég sé í hlutverki kirkjunnar svo margt og mikið, og ég tel, að með þessu frv. sé lagður nokkur hyr- ingarsteinn undir það að undirbyggja það starf, sem ég tel, að kirkjan eigi að hafa með höndum, þ. e. að leita til leikmanna um að ræða þau mál, sem stundum eru kannske ekki kölluð and- leg mál, heldur bókstaflega veraldleg mál. Og það er m. a. margt í okkar þjóðfélagi, sem

stundum eru kölluð mannúðarmál, þau verða stundum félagsmál, og það stendur engri stofnun nær en íslenzku þjóðkirkjunni að taka undir með þeim röddum í landinu, sem lúta að félagslegri þróun til vellíðunar fólksins og með þeim, sem eru skuggamegin í lífinu. Ég hef þá trú, að hinir óprestvígðu menn, sem koma og ræða með prestum á slíku kirkjubingi, þeim gefist sérstaklega kostur á að leiða þessi mál fram til umræðu og til meiri umhugsunar en ella. Þetta er einn þáttur í því, sem ég tel, að kirkjubingid eigi að hafa með höndum.

Það snertir nú kannske ekki umr. um þetta mál, atvik, sem kom fyrir mig á leiðinni í þinghúsið í morgun. Ég hitti aldradan mann á götunni, kunnan hér meðal margra, og hann beindi þessari spurningu að mér: „Hvernig lízt þér á heiminn?“ Manni verður nú yfirleitt fátt til svars, nema taka undir, að ástandið sé illt í heiminum. En hann bætti þá við og sagði: „Hvernig lízt þér á kristnina?“ Ég gat ekki haft annað svar með höndum en það, að kristnin virðist vera máttlaus í þeim heljar átökum, sem nú standa yfir í heiminum, og virðist ekki hafa getað komið í veg fyrir þau. Ég hygg, að það sé rétt, sem hér hefur verið sagt, að það sé ef til vill nauðsyn á að vekja hverja þjóð til meðvitundar um það, hvað kristnin má orka í framtíðinni, m. a. til þess að koma í veg fyrir endurtekingu á þeim heljar átökum, sem nú eiga sér stað í heiminum.

Ég hef þá trú, að eftir anda og eðli kirkjunnar sé það eitt af hennar hlutverkum að verða fyrirboði í þjóðfélaginu, og þess vegna sé hún einmitt stuðningsverðug á einn eða annan hátt.

Þetta er nú m. a. það, sem ég vildi láta koma hér fram og veldur því, að ég styð þetta mál. Það er hægt að fara inn á svo mörg svið í umr. um slíkt mál sem þetta, en ég vil ekki vera að tefja fyrir málinu.

Ég vil að síðustu benda á, að kostnaðurinn við þetta mál er, eins og hér er tekið fram, raunverulega hverfandi lítill. Ég skal enn fremur undirstrika það, að þar sem innan kirkjunnar rúmast allir, án tillits til stétta eða jarðneskra verðmæta, þá getur hér ekki verið um stéttaþing að ræða, í þess orðs eiginlegu merkingu, heldur er hér að ræða um stofnun, sem eins og áður er sagt, að þjóðfélagid hefur löghelgað og viðurkennt, og kostnaðurinn er ekki mikill í þessu efni.

Við höfum ekki talið eftir okkur að styðja menn til fundarhalds í öðrum löndum, og jafnvel með meiri upphæð en hér er farið fram á. Ég efast ekki um, að þátttaka Íslendinga í erlendum þingum og fundum hefur gengið á ýmsu, og ég geri ráð fyrir, að ef vel er á haldið og vel til vandað með mannaval á slíkum kirkjubingum, þá mundi ef til vill ekki nást minni árangur en hefur orðið á hinum ýmsu fundum og þingum erlendis, sem hafa kostað ríkissjóð miklar upphæðir, meðan frjálst var að ferðast um löndin.

Þetta vildi ég láta koma fram frá mínu eigin brjósti, af því að í nál. er sagt svo lítið um hina eiginlegu afstöðu til þessa máls, og skal ég svo ekki blanda mér frekar í þessar umr., enda geri ég ekki ráð fyrir, að tilefni verði til þess.

Alpt. 1941. C. (56. löggjafarþing).

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Áður fyrr var eldurinn falinn undir hlöðum, og þegar hann dó, var sent til næsta bæjar eftir eldi. Svipað finnst mér nú vera með þá menn, sem að presta-stéttinni standa. Eldurinn er dauður, og það á að lifga hann með því að senda eftir eldi til næsta bæjar. Og næsti bær er að stofna nú þetta kirkjubing, sem á að gefa hinn mikla andlega eld, sem á að lýsa í landinu og koma trúmálum þjóðarinnar í rétt horf. En hvort tilraunin heppnast eða ekki, það skal ég láta ósagt.

Í sambandi við þetta frv. er eitt atriði, sem ég vildi beina til þeirrar nefndar, sem fær þetta mál til meðferðar, og það er kosningin til þessa kirkjubings.

Það er ætlað til þess, að það séu nokkur prófastsdæmi saman um að senda einn leikmann og einn prest á þetta kirkjubing. Ég geri ekki ráð fyrir því, að ekki komi nokkurn veginn sá presturinn, sem um væri að ræða í hverju prófastsdæmi, sem hæfastur væri, því að þar þekkja hverjir aðra. En á því er ákaflega mikill vafi, þegar 3 sóknarnefndarmenn eða kannske fleiri sums staðar eiga hver í sínum hreppi að kjósa einn mann af öllum, sem í kjördæminu eru, því að þá er algert handahóf, hver kosinn verður.

Ég skal taka sem dæmi, að meðan það fyrirkomulag var á kosningum til búnaðarþingsins, að fleiri sýslunefndir stóðu saman um einn fulltrúa, þá var fulltrúinn alltaf úr þeirri sýslu, sem atkv. voru flest í, þ. e. a. s. þar, sem flestir sýslunefndarmenn sátu sýslufund, og hinar sýslurnar komu aldrei til greina, jafnvel þó að þær hefðu á að skipa mönnum, sem voru miklu betur til þess fallnir að mæta þar heldur en sá, sem flest fékk atkv.

Ef þetta fyrirkomulag er haft á kosningunum, að kjósa svona hver í sínu horni, og einhver yrði t. d. kosinn með 6 atkv., þá held ég, að það væri réttara að breyta fyrirkomulaginu, án þess þó að gera það dýrara. Það má breyta því á þá lund að láta kjörtímabilið ekki vera 6 ár, heldur miklu skemur, kannske bara 2 ár, og láta þá mennina verða til skiptist úr hverju kjördæmi, svo að sem flestir fengju að koma til greina til þess að vekja eldinn með þeim neista, sem þeir gætu flutt með sér og á að kveikja með þessu frv. Ég held, að meiri líkur séu til þess, að hægt verði að kveikja eldinn með því að skipta þannig um.

Annars held ég, að yfirleitt muni það kosningarfyrirkomulag, sem í frv. er gert ráð fyrir, reynast mjög illa í framkvæmdinni. Og ef þarf að hafa þetta svona, ef ekki er hægt að hafa fund, þar sem sóknarnefndirnar koma saman til þess að kjósa mann, þá held ég, að réttara sé að setja það inn í frv. að stytta kjörtímabilið og að mennirnir skuli verða til skiptis úr umdæmunum kjördæmisins. Þá koma fleiri þátttakendur á auðvitað lengri tíma, og getur vel verið, að svo fari, að þegar búið er að fara eina umferð, þá komi í ljós, að einhver einn maður skari sérstaklega fram úr, og þá sé lítið á hann sem sjálfkjörinn á eftir. En með hinni aðferðinni álit ég, að það sé hrein tilviljun, hvort að komast menn, sem nokkra íkveikju hafa fyrir presta-stólana eða ekki.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Vegna þess að ég fer nú með kirkjumál í landinu, þá mun þykja ólilegt, að ég láti í ljós skoðun mína á þessu máli. En ég hef ekki margt að leggja til í þessu máli, sem hér liggur fyrir.

Ég hef heyrt það, að hv. þm. láta mjög í ljós þá skoðun, að þeir vilji styrkja þjóðkirkjuna, og er það gott að heyra. Það hefur einnig á ýmsan hátt verið reynt og gert á seinni árum.

Ég væri ekki mótfallinn þessu frv., ef ég teldi, að það mætti koma að því gagni, sem flm. álita, en ég er ekki á sömu skoðun um gagnsemi þess.

Ég held, að þó að þessir menn væru valdir á kirkjupingið og þó að leikmenn væru þar á meðal, þá mundi það ekki ráða neinum straumhvörfum í íslensku trúar- og kirkjulífi. Ég held, að þessir fáu leikmenn mundu ekki leggja það til í þessu máli, að það breyti miklu frá því, sem nú er, enda álit ég, að safnaðarlífið í hverri sókn sé miklu meira um vert en þó að einn maður kæmi úr jafnstóru svæði á landinu á kirkjuping í fáa daga.

Við höfum einnig um langt skeið haft eins konar kirkjuping eða prestastefnur, sem haldnar voru oft hér í Reykjavík og stundum annars staðar á landinu, þar sem málefni kirkjunnar voru rædd. Og ég held, að ef prestum landsins tækist að gefa þeirri samkomu enn meira líf en hún hefur sýnt, — ég segi ekki þar með, að prestastefnurnar hafi ekki tekið mörg góð og stór mál til athugunar —, þá geri þær eins mikið og sama gagn og slíkt kirkjuping, sem hér er gert ráð fyrir. Auk þess gæti safnaðarlífið heima í sóknunum orðið að miklu meira líði fyrir kirkjulífið en þó að fáir menn, 7 leikmenn eða svo, mættu hér á kirkjupingi, sem fáir mundu hlusta á og menn tækju sennilega lítið eftir.

Það er af þessum sökum, sem ég hef ekki trú á þessu kirkjupingi. Um þetta mál má vitanlega endalaust deila og færa fram rök með og móti, en ég hef ekki trú á því, að þetta verði að gagni, og ekki heldur að það sé í raun og veru byrjað hér á réttum enda málsins.

Ég er á þeirri skoðun, eins og ég hef þegar sagt, að það séu prestastefnur annars vegar og aukið safnaðarlíf hins vegar, sem geti valdið miklu í þessu máli, en ekki kirkjuping, og þannig eigi að starfa í málinu. Og ég vil segja, að þetta sé í samræmi við reynsluna. Þar, sem prestar hafa lagt sig fram við það, þá hefur þeim tekizt að auka félagslífið meðal safnaðarins.

Ég ætla ekki að nefna nein dæmi. Hver og einn getur haft fjölda þeirra í huga, þar sem trúar- og kirkjulíf hefur tekið miklum breytingum til bóta. Og ég álit, að prestastefnur séu fullfærar um það að ræða málefni kirkjunnar að öðru leyti, og þeim geti tekizt að auka trúar-áhugann heima í sóknunum. Og vegna þess að ég álit, að þetta styrki ekki kirkjulífið í landinu, þá get ég ekki fylgt þessu frv.

***Frsm. meiri hl. (Árni Jónsson):** Herra forseti! Ég þarf ekki að halda hér langa ræðu, því að bæði flm. þessa máls og samnm. mínn, hv. 2. landsk., hafa að mestu tekið af mér ómakið. Ég vil aðeins aftur víkja að því, sem hv. minni hl. n. gerir að almennum ágreiningi í nál. sínu,

sem er það, að hér sé verið að stofna til stéttarþings og þar með verið að ýta undir stéttatogstreitu í þessu þjóðfélagi. Eins og ég hef tekið fram, er ég honum sammála um það og undirstríka það, hvílikt búi það er fyrir þetta þjóðfélag sem önnur, ef stéttarigur og stéttatogstreita verður mjög harðvítug. En ég gerði fullkomna grein fyrir því í fyrri ræðu minni, og auk þess hefur hv. 1. þm. Reykv. itrekað það, að hér er ekki um neitt slíkt að ræða. Þing þetta verður að hálfu leyti skipað mönnum, sem alls ekki eru innan prestastéttarinnar, heldur leikmenn úr öllum stéttum þjóðfélagsins. Og eins og hv. 1. þm. Reykv. benti á, þá er það svo með prestastétt landsins, að hún hefur í raun og veru blandast saman við aðrar stéttir þjóðfélagsins meira en nokkur önnur embættismannastétt landsins. Við vitum, að til sveita eru langflestir prestar bændur jöfnum höndum, og sumir meira að segja miklir frömuðir í búskap. Hv. flm. benti á það, að einn prestur hefði verið bílstjóri, hefði fengið sér bíl og haft af því nokkrar aukatekjur að flytja vörur og fólk. Auk þess má á það benda, að á seinni árum hafa ýmsir merkir prestar stundað sjómennsku. Einn hámenntaður prestur á Norðurlandi var formaður margar vertíðir, ár eftir ár. Þó að málið væri ekki tekið nema út frá þessu sjónarmiði, þá er það víst, að hér yrði ekki um hættulega togstreitu að ræða, jafnvel þó að þetta kirkjuping yrði aðeins skipað prestum einum. Við þetta má svo því bæta, að ef þetta kirkjuping svarar þeim tilgangi, sem ætlazt er til með þessu frv., að auka áhrif kirkjunnar í landinu, þá er vitanlega öllum kunnugt um það, að áhrif kirkjunnar eru aldrei þau að ýta undir stéttarig og togstreitu, heldur þvert á móti að draga úr því.

Ég ætla líka, að það sé ástæðulaust að halda, að þetta verði kröfubing. Það eru hin sameiginlegu andlegu áhugamál, sem ég geri ráð fyrir, að yrðu aðaluppistaða þessa þings.

Mér skildist á öllum, sem talað hafa hér, að þeir séu sammála um það, að það væri þörf á því, að hér yrði nokkur trúarvakning. Ég held, að menn séu líka sammála um, að það sé ekki þörf á því, að sú trúarvakning færi út í neinar öfgar. En einmitt eins og hér er til stofnað, þar sem þessi trúarvakning kæmi öðrum þræði frá leikmönnum, þá held ég, að engin hætt væri á því, að hér kæmi upp nokkur ofstækisfull trúarvakning. Því að eins og hv. flm., sem er prófessor í guðfræði við háskólann, veit, þá hefur það verið svo með okkur Íslendinga, sem betur fer, að við höfum yfirleitt ekki lent út í miklar öfgar í trúarefnum.

Hv. 1. þm. N.-M. talaði hér nokkur orð um frv., og mér skildist, að það, sem hann hafði fram að færa gegn frv., væri fyrst og fremst það, að hann væri ekki ánægður með fyrirkomulag kosninganna, eins og það er afmarkað í 11. og einnig, að hann teldi kjörtímabilið of langt. Ég vil benda honum á það, að þetta er 2. umr. málsins, svo að ef hann vill, getur hann komið með brtt. við frv. fyrir 3. umr.

Hæstv. forsrh. var heldur daufrúaður á það, að þetta frv. næði tilgangi sínum, og bjóst ekki við, að það mundi valda neinum straumhvörf-

um um trúaráhuga í landinu. Ég veit ekki, hvort til þess er ætlað, að þessi ráðstöfun, sem frv. gerir till. um, valdi neinum straumhvörfum. Ég held, að hér sé aðeins um að ræða rólega þróun í trúarefnum, sem ég tel líka þá beztu trúarvakningu, sem við gætum kosið okkur. En ég fæ ekki skilið þær röksemdir hæstv. forsrh., að samþykkt frv. gæti orðið á nokkurn hátt til þess að torvelða safnaðarlif í sóknnum landsins. Ég held, að safnaðarlífið í sóknunum mundi sízt dofna við það, að þessari nýju stofnun yrði komið á fót, heldur þvert á móti mundi það glæðast við það. Um prestastefnuna er það að segja, að hún mundi vitanlega starfa eftir sem áður, þó að þetta frv. yrði samþ. Ég sé ekki heldur, að það gæti dregið neitt úr þýðingu þeirrar stofnunar, sem hér er um að ræða, að fá eitthvað nýtt tækifæri eða verkvið. Og ef við erum sammála um, að meiri þörf sé á því, að kirkjan láti til sín taka nú á þessum tímum en nokkru sinni fyrir á okkar ævi, þá ættum við að vera sammála um, að þetta nýja, sem hér er um að ræða, getur ekki útilokað neina aðra og gamla möguleika fyrir kirkjuna til að sinna sínu hlutverki. Og af því að hér er um mjög lítið fjárhagsatriði að ræða, treysti ég því, að hv. þdm. muni fallast á að láta frv. ganga áfram út úr d.

*Magnús Jónsson: Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið. En ég vil aðeins bæta lítillega við það, sem ég sagði áðan, og ég vil þakka hv. 2. landsk. fyrir hans ræðu í þessu máli, sem sýndi það, hvað hann hefur opin augu fyrir einmitt margháttaðu starfi lifandi kirkju. Ég fyrir mitt leyti lit svo á, að starf kirkjunnar sé alltaf hrein boðun trúarinnar, en kirkjan á að starfa að og hefur alltaf starfað að þeim málum, sem hv. 2. landsk. dró hér fram, og það ekki bara leikmenn, heldur prestarnir líka. Aðalförmuðir í sósíöllum málum í okkar landi og einnig í öðrum löndum, mannúðarmálum, bindindismálum og öllum tegundum siðferðismála um heim allan, hafa alltaf verið hópar kirkjunnar manna. Þeir hafa alltaf verið þar fremstir í fylkingu. Það mætti sjálfsgætt skrifa mikla sögu um það út af fyrir sig. Og hv. 2. landsk. dró það réttléga fram, að það er ákaflega sláandi að benda á þá viðburði, sem gerast í heiminum nú. Og það er enginn maður, sem ekki finnur í því ásökunarefni fyrir kristna kirkju í heiminum, að þetta skuli geta átt sér stað. En í því felst það, að starf kirkjunnar miðar í allt aðra átt heldur en heimsviðburðir okkar tíma. Og margir helztu stjórnmálamenn heimsins hafa ekki von um það, að þeim ögnum, sem nú geisa í heiminum, linni á nokkurn hátt, nema kirkjan eða kristnin nái svo miklum krafti að geta unnið bug á þessum ósköpum. Og það er ekki ómögulegt, að kirkjunni og kristninni auðnist að ná til þess að lægja þessar öldur. En viðkomandi því að saka kirkjuna um að hafa ekki getað komið í veg fyrir, að svo er komið sem komið er, má benda á það, hve erfitt þetta er. Verklýðshreyfingin hefur líka tekið afstöðu í andstöðu við ófrið. Hún hefur staðið ráðalaus gagnvart þessu böli, sumpart gefizt upp og sumpart

hrifizt með í ósköpunum, þegar ofsinn hefur gripið menn.

Vil ég svo benda á það í sambandi við margt, sem komið hefur hér fram, hvað kirkjan hefur haldið sér demokratískri sem stofnun. Þegar páfádómurinn stóð sem hæst, var ekkert á móti því, að betlarar af götunni gætu orðið páfar, og þeir urðu það stundum. Þegar allt var í aðli og öðrum forréttindum í heiminum, þá var kirkjan svona demokratísk. Og þeir, sem hér ganga í guðfræðideild háskólans, eru frá ýmsum stéttum. Sú háskóladeild er alltaf demokratísk deild, sem er ekkert einkennilegt. Í þessari deild eru menn víðsvegar að af landinu; þar er hlutfallslega langmest um það af deildum háskólans, að menn séu úr öllum stéttum og öllum landshlutum. Það er þess vegna ekkert fjær sanni en það, að það sé einhver stétta-tendens í kirkjunni, eins og á ekki heldur að vera og má ekki vera.

Ég veit, að hv. 1. þm. N.-M. er ákaflega fróður maður og veit margt. En hann fór þó út fyrir það, sem hann veit, þegar hann sagði, að eldurinn í kirkjunni væri dauður. Og það er leiðinlegt að verða þessa var, sem fram hefur komið hjá þessum hv. þm., þegar maður hugsar um hans ætt. Frændi hans, sem var kennimaður og við höfum málaða mynd af hér í næsta herbergi, var mesti vakningarmaður í trúmálum á sinni tíð. Og þessi hv. þm. er svo líkur honum í sjón, að ef máluð væri mynd af honum í prestaskrúða, hýst ég við, að þeir væru næstum óþekkjanlegir að, hv. 1. þm. N.-M. og þessi mikli kennimaður. Faðir þessa hv. þm. var einnig mesti vakningarmaður, sem kom virkilegri vakningu af stað á Norðurlandi með sínum prestsskap. Ég held, sem betur fer, að hv. 1. þm. N.-M. fari hér ekki með rétt mál. En hins vegar, þegar menn urðu fyrir því, að eldurinn hjá þeim var dauður og þeir fóru á aðra bæi til að sækja eld, þá þótti alltaf rétt að taka þeim vel. Ef hv. 1. þm. N.-M. heldur, að eldurinn í kirkjunni sé dauður og að það megi sækja hann á bæinn hans, þá ætti hann ekki að fara að neita um neistann.

Mér þykir leitt, að hv. 1. þm. N.-M. og hv. menntmn. og hæstv. kirkjumálaráðh. misskilja þetta frv. þannig, að til þess sé stofnað til að koma af stað trúarvakningu, og að það sé eitthvað tvennt, sem eigi að velja á milli, trúarvakning og kirkjubing. En ég nenni ekki að fara út í það aftur.

Hv. 1. þm. N.-M. hreyfði andmælum gegn einu atriði þessa frv., nefnilega kosningafyrirkomulaginu. Talaði hann um, að menn væru bundnir um langan tíma og því væri ómögulegt að velja þá þannig. En úr því að það á að velja fáa menn, en með sem minnstum tilkostnaði, þá er ekki hægt að girða fyrir þetta. En hér er ekki um beina kosningu að ræða, heldur óbeina. Og það má vænta þess, að þeir, sem starfa í sóknarnefndum, og hlutverk þeirra á að vera að kjósa kirkjubingsmenn, þá fari þeir menn að kynna sér þessi mál. Ég get hugsað mér, að það kynni kannske að verða helzt til mikill sveitadráttur um það, hverjir ættu að vera kirkjubingsmenn, en ýmsir menn í leikmannastétt skara fram úr í áhuga á andlegum málum, sem eðlilegt er, að væru kosnir, og er það nokkur trygging fyrir

Kirkjubing.

því, að beztu mennirnir til kirkjubings yrðu fyrir kjöri. Að öðru leyti má segja um allar kosningar: hvar er tryggingin fyrir því, að beztu mennirnir verði kosnir til þess, sem velja á menn til? Hvaða trygging er fyrir því, að hæfustu menn til þingsetu séu kosnir við kosningar til Alþ.? Viðkomandi kosningu til kirkjubings er hægt að fara næst því að ná þessari tryggingu með því að setja skynsamlegar reglur, og ég álit, að í frv. sé farin heppileg leið með því að haga kosningu eins og þar er gert ráð fyrir, en vera ekki að hringla fram og til baka um það, hvaða menn eigi sæti á kirkjubingi. Því skyldu menn ekki eins vera leiðir á því fyrirkomulagi, þegar maður situr lengi á Alþ. fyrir sama kjördæmið? Þetta er þó þannig haft. Ef maður reynist vel sem þm., þá er hann kosinn oft aftur og situr á þingi á hverju ári, kannske alla sína ævi. Þetta á við um marga menn. Hvers vegna er ekki sagt um alþm., að þeir eigi að vera fyrir þetta eða hitt kjördæmið úr öðrum hreppi næsta ár heldur en í fyrra eða í ár? Nei, ef maður er svo þekktur fyrir áhuga á trúmálum og andlegum málum, að hann safnar fylgi um sig á stóru svæði, þá eru miklar líkur til þess, að hann verði nýtur á kirkjubingi. Og hvað gerir þá til, þó að hann verði kosinn oft?

Ég varð fyrir ekki litlum vonbrigðum af ræðu hæstv. forsrh. Ég hafði ekki talað um málið við hann. En mér datt ekki í hug annað en að sá ráðh., sem fer með kirkjumál, mundi heldur veita því lið, að frv. gengi fram hér á Alþ. og með því lofa að gera þessa tilraun, ekki meiri kostnað en hún hefur í för með sér. En kröfurnar eru nú settar upp í háspennu. Það er ekki hægt að vera með þessu, af því að það er ekki alveg víst, að það mundi valda straumhvörfum í kirkjunni. Það er ekki verið að tala svona, þegar verið er að ræða um að senda menn til útlanda til þess selja nokkrar sildartunnur eða þá til Suður-Ameríku til þess að selja þar nokkra fiskpakka. Þá er fórn að tugum og hundruðum þúsunda kr., en ekki verið að tala um straumhvörf. Það dettur engum í hug, að búnaðarþing valdi neinum straumhvörfum í landinu, svo að landbúnaðurinn verði allur annar og allt eigi að gerbreytast við setu þess þings í búnaði landsmanna. Það er vitanlegt, að trúar- og kirkjulíf á að eflast, alveg án tillits til þess, að þessir fáu menn koma saman á kirkjubingi annað hvert ár. Mér voru það ákaflega mikil vonbrigði, að hæstv. kirkjumálaráðh. skyldi taka svona í þetta mál.

Þetta kirkjubing á að vera, ég vil segja, ákaflega þurr samkoma, þar sem á að taka fyrir frumvörp um það, sem hún álitur, að geti orðið að gagni um efling trúar- og kirkjulífsins í landinu. Það má enginn halda, að það sé meiningin, að vegna þessa kirkjubings eigi allir prestar að hætta öllum vakningatilraunum, eða að biskupinn eigi að hætta að tala við presta um kirkjuleg mál. Mér fannst það galli á því frv., sem áður var á ferð um kirkjubing fyrir nokkuð löngu, að þar var gert ráð fyrir, að prestastefnan skyldi vera lögð niður. En hér er gert ráð fyrir, að menn komi saman annað hvert ár, og sé þá kirkjuráð búið að gera till., sem leggist síðan

fyrir kirkjubingið til athugunar og e. t. v. breyt., svo að Alþ. geti fengið ýmis mál, sem til þess koma frá kirkjunnar mönnum, betur undirbúin. Ég álit, að ytri umbúðir séu ekki gagnslausar eða einskis verðar fyrir hið innra líf. Eins og skelin er búin til varnar því innra lífi, sem í henni er, en er ekki lífið sjálft, þannig álit ég, að það sé alls ekki einskisvert, hvernig umbúðirnar eru.

Það er nú svo á þessari háttv. samkomu, að stundum eru menn ákaflega sárir á að veita einar 5 þús. kr., en stundum fleygja menn stórum fúlgum fjár í svo að segja ekki neitt, jafnvel til þess, sem að engu gagni kemur.

Þegar menn eru sendir á þing eða fundi ytra, dettur held ég fáum í hug, að það muni verða til þess að valda neinum straumhvörfum. En margt gott hefur samt af því leitt. En hér þarf að vera vissa fyrirfram um það, að þetta, sem hér er miðað að, valdi straumhvörfum, til þess að hv. þm. vilji fylgja því. Ég get hugsað, að mönnum hafi ekki þótt það burðugt, þegar fyrsta ráðgefandi þingið, skipað nokkrum mönnum, mátti koma saman hér á landi til þess að semja bænaskrá. En afleiðingin af því varð þó sú, að það urðu straumhvörf. Það er ekki víst, að slík straumhvörf yrðu hér, þó að þetta frv. yrði samb., en það væri undir því komið, hvernig störf þess þings yrðu. Á prestastefnum ræða prestar sín áhugamál, um söng, prédíkun, sakramentin og uppbygging í starfinu. En kirkjubingið á að vera öðruvísi samkoma, sem á að vinna að góðum undirbúningi alveg raunhæfra mála. En þau mál gætu búið í haginn fyrir margvíslega vakningu í kirkjunni. Ég hefði þess vegna vænt þess, að hæstv. kirkjumálaráðh. hefði viljað veita því lið, að þessi tilraun væri gerð, og a. m. k. að málið fengi að ganga nokkuð áfram hér í þessari hv. d.

Skal ég svo ekki fjölyrða um þetta, en aðeins enn þá óska eftir vild hv. þm. um, að málið fái að ganga fram.

*Frsm. minni hl. (Jónas Jónsson): Ég geri ráð fyrir, að hv. 1. þm. Reykv. sé nokkur greiði gerður með því að hafa einhverjar umr. um þetta frv., vegna þess að hann hefur bæði í n. og hér í ræðu sinni, réttilega tekið fram, að með þessum 3 frv. sínum væri hann að nokkru leyti að leita eftir vilja hv. þd. og gefa mönnum tækifæri til að athuga og ræða þessi mál. Mér finnst hins vegar, þegar ég heyri, að hv. flm. þessa frv., þrátt fyrir það, þótt hann sé öruggur stuðningsmaður stj., hefur þó ekki að mér virðist rétt um málið við þann veraldlega yfirmann kirkjumálanna, sem er hæstv. kirkjumálaráðh., og finnst mér það út af fyrir sig mega teljast galli á hans málsmeðferð í þessu máli. Og þegar hann, sem er prófessor í guðfræði, kemur með svona frv., þá hefði hann átt að tryggja sér það, að það hefði stuðning þess ráðh., sem mest hefur með málið að gera af hæstv. ráðh. Ég sé ekki heldur, að hann hafi talað við biskup um þetta mál, áður en hann bar fram frv., en ég veit það þó ekki.

Mér finnst, að hv. flm., hv. frsm. meiri hl. og hv. 2. landsk. (eftir því, sem ég hef fylgst með

ræðu hans) hafi varla gert sér nógu skýra grein fyrir því, hvort þeir hugsi sér, að samþykkt þessa frv. gæti leitt til þess, að fleiri stéttaþing kæmu af þessu tagi. Ég býst við, að erfitt mundi verða að neita stórum stéttum um sams konar fríðindi, svo sem lækna-stéttinni, kennurum og t. d. póstmönnum og kannske fleiri stéttum, ef þetta verður samþ. Þetta eru í mínum augum veruleg mótmæli gegn því að setja þessa stofnun nú strax af stað, a. m. k. fyrr en forgöngumenn kirkjunnar eru búnir að skapa utan um þetta virkilegt líf.

Ég lít því á frv. að því leyti eins og hann leit á þetta. Ég skal nefna dæmi um þetta. Ég skal benda á, að t. d. vélstjórar, sem eru mjög fámenn stétt, þeir geta bókstaflega, ef þeir bara vilja taka sér fri, skapað hungursneyð í þessu landi. Þeir þurfa ekki að segja annað en það, að þeir bara sigli ekki. Ég vil bara benda á, að svona lítil stétt getur gert þetta. Og það liggur alltaf við borð, að hver stétt um sig setji þjóðfélaginu afarkosti. Og án þess að ég ætli að fara að angra hv. 2. landsk., sem hefur óneitanlega verið mikill atorkumaður um sköpun vissra deilda í þjóðfélaginu, þá finnst mér, að hv. 1. þm. Reykv., sem ekki óskar eftir, að þjóðfélagið leysist upp í slíkar ákveðnar deildir, ætti ekki að styðja að því með starfi sínu á Alp.

Ég heyri það á ræðu hv. 1. þm. Reykv., að hann litur þannig á, að synodus eigi að halda áfram og hafa þá andlegu hlið með höndum, þá hlið, sem mestu skiptir fyrir starf prestanna. Af ræðu hv. þm. má skilja, að hann ætla synodus að vera fyrir kirkjulegu hliðina, en þessu kirkjupingi fyrir þá veraldlegu. Og ég vil segja, að þetta styrkir mína skoðun á því, að þetta sé tilraun til þess að draga prestana inn í stéttarfélagsskap, en frá því, sem mest er um vert, að þeir séu, óháðir og fjölhæfir menn. Ég vil segja, að hv. 1. þm. Reykv. sé ágætt dæmi um það, hvernig prestar landsins hafa verið í störfum sínum fyrir þjóðina að undanförunu. Hv. þm. er mjög fjölhæfur maður. Það er óhætt að fullyrða, að það sé vart til það starf í íslensku þjóðfélagi, sem hann væri ekki fullkomlega gjaldgengur í og fremri öðrum að hæfileikum. Ég vil segja, að það sé happ fyrir Alp. að hafa slíkan mann til að ráða fram úr vanda-málum þjóðarinnar. En þótt allir prestar landsins séu að sjálfsögðu ekki jafnir þessum hv. þm., þá er hann ágætt dæmi um fjölhæfni prestastéttarinnar. Þessi stétt hefur verið talin gjaldgeng í allar mögulegar stöður. Hún hefur þar af leiðandi, fyrir utan sitt kirkjulega starf, haft þýðingarmikið hlutverk að vinna fyrir þjóðfélagið. Og þetta stafar af því, að þessi stétt hefur haldið sér fyrir utan þennan þrönga hugsunarhátt, sem hefur sett margar þjóðir út af sinni réttu braut. Ég vildi þess vegna, að ég gæti sannfært hv. flm. um það, að hann sé með þessu frv. að draga prestastéttina frá því, sem hefur verið hennar mesti hróður og sómi, yfir í hóp stéttarfélaganna. Og ég vil segja, að fylgi hv. 2. landsk. við frv. sé einhver beztá sönnunin fyrir því, þar sem hann er málsvari stéttasamtakanna, að hv. flm. ætti ekki að halda jafnfast á málinu og hann gerir.

*Magnús Jónsson: Ég vildi aðeins, út af því, að minni hl. telur, að ég muni ekki hafa talað við biskup um þetta mál, segja það, að hann hefur verið með þar, sem þetta mál hefur verið rætt. Ég hef þess vegna ekki rætt þetta mál við hann sérstaklega í sambandi við flutning frv. á Alp.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, SÁÓ, ÞÞ, ÁJ, BSN, JJós, MG, MJ.

nei: PHerm, BrB, HermJ, IngP, JJ, EÁrna.

2 þm. (BSt, ErlÞ) fjarstaddir.

2.—17. gr. samþ. með 8:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 8:3 atkv.

Á 66. fundi í Ed., 23. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Ed., 24. maí, var frv. aftur tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 7:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁJ, BSN, ErlÞ, JJós, MJ, SÁÓ, ÞÞ.

nei: BSt, HermJ, IngP, JJ, PZ, EÁrna.

PHerm greiddi ekki atkv.

2 þm. (BrB, MG) fjarstaddir.

Fr. vísað til Nd.

Á 66. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar. (A. 47).

Á 68. fundi í Nd., 27. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til menntmn. með 17 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Nd., 4. júní, var frv. tekið til 2. umr. (A. 47, n. 673).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

*Frsm. (Þorsteinn Briem): Menntmn. hefur athugað frv. þetta. Það er sniðið eftir sænskri fyrirmynd og meðal annars undirbúið af synodus og prestafélagsfundum, og mælir n. einróma með, að frv. verði samþykkt.

Skúli Guðmundsson: Ég hef ekki kynnt mér rækilega efni þessa frv., en þó er eitt atriði í 1. gr., sem ég vil gera aths. við. Það stendur í upphafi gr., að kirkjupingið skuli háð annað hvert ár, og skuli það háð í Reykjavík í júnímánuði. Ég tel, að það geti orkað tvímælis, hvort rétt sé, ef slíkt þinghald er sett á stofn með l., að binda þá einnig í l., að það skuli háð á einhverjum ákveðnum stað á landinu.

Gert er ráð fyrir því í frv., að 15 kirkjupingsmenn eigi þarna sæti, þ. á m. 14 kjörnir fulltrúar, 7 af prestum, en 7 af leikmönnum víðsvegar af landinu, í 7 kjördæmum. Skv. því finnst

Kirkjubing.

mér ekki óeðlilegt, þótt a. m. k. væri heimilt að halda slíkt þing annars staðar en í Reykjavík.

Þeir, sem frv. flytja á Alþingi, gera ráð fyrir, að þetta verði til að efla þjóðkirkjuna. En ekki er ólíklegt, að l. næðu betur tilgangi sínum, ef þetta þing yrði háð til skiptis í hinum ýmsu landsfjórðungum, eða að það væri a. m. k. heimilt annars staðar en í höfuðstaðnum.

Ég sé, að í frv. er gert ráð fyrir, að ríkið greiði kostnaðinn af þinghaldinu. Hins vegar kemur fram í grg., að kostnaðurinn mundi verða 6—7 þús. kr., en mér skilst raunar, að svo geti farið, að hann verði meiri. — Svo sé ég ekki ástæðu til að gera aths. við fleiri ákvæði frv. en þau, sem ég hef nefnt, en geri ráð fyrir að flytja brtt. um þetta efni við 3. umr.

*Gísli Guðmundsson: Þetta mál mun ekki hafa vakið sérstaka athygli hér á þinginu, og geri ég því ráð fyrir, að menn hafi ekki kynnt sér efni frv. rækilega, enda er þetta ekki stórmál.

Ég vil þá strax segja það sem mitt álit, að ég held, að réttara sé að samþ. ekki þetta frv., því ég tel, að gagnið af því yrði vafasamt. Hins vegar mundi þetta nokkuð kosta, en ég tel, að það væri góð regla hjá Alþingi að samþ. ekki útgjöld nema þau séu til nytja.

Í frv. er lagt til að stofna samkundu, sem 15 fulltrúar skipa. 1 valinn af guðfræðideild háskólans, 7 prestar og 7 leikmenn, valdir í 7 kjördæmum.

Mér skilst, að það vaki fyrir flm. frv. að koma á fót samkomu um kirkjuleg efni, þar sem leikmenn eigi sæti ásamt hinum vígðu mönnum. Og munu flm. hugsa sér, að vígðu mennirnir fái þar að kynnað ýmsum áhrifum og skoðunum, sem t. d. koma ekki fram á prestastefnunum, sem eru eingöngu skipaðar prestum. Mér virðist hins vegar, að ef verið er að seilast eftir áhrifum óvígðra manna um andleg mál, þá sé þessi 7 manna hópur næsta litill, og tæplega mikils árangurs að venta.

Annað atriði var það í frv., sem vakti athygli mína, en það er, hversu kosningafyrirkomulagið er ófrjálst. Landinu er skipt í 7 kjördæmi, og á að kjósa einn fulltrúa í hverju. En þeir, sem kosningarréttinn hafa, eru ekki sóknarbornin sjálf, heldur sóknarnefndarmenn og safnaðarfulltrúar einir. Hér eru því algerlega óbeinar kosningar.

Ég held, að misjafnlega sé vandað til kjörs á sóknarnefndarmönnum og safnaðarfulltrúum, og einnig, að söfnuðirnir sýni misjafnan áhuga um kirkjumál. Þess vegna er þetta kosningafyrirkomulag vægast sagt vafasamt.

Ef það er tilgangur flm. frv. að glæða kirkjustarfið nýju og heilbrigðu lífi, þá ættu þeir að beita sér fyrir þátttöku almennings í skipun þessa kirkjubings, með almennum, beinum kosningarrétti.

Í 10. gr. er kjörtímabilið ákveðið 6 ár. Þetta er einnig mjög óviðfelldið og ófrjálslegt ákvæði. — Fer ég svo ekki fleiri orðum um þessi atriði.

Það nær vitaskuld engri átt og vekur furðu, eins og hv. þm. V.-Húnv. tók réttilega fram, að fara að binda samkomustað þessa þings við Reykjavík. — Það er harla undarlegt, hvað

sumir hv. þm. eru bundnir við það, að allir hlutir fari fram í Reykjavík.

Fer ég svo ekki fleiri orðum um þetta að sinni. Þetta er ekki stórt mál. En ég tel skaðlaust, þótt það yrði ekki samþykkt.

*Sveinbjörn Högnason: Herra forseti! Það gleður mig að sjá, hvað hv. menntmn. tekur vel í þetta mál. Það virðist bera vott um, að hún telji þetta gott mál, sem beri að greiða fyrir, eins og nál. ber raunar með sér. Hins vegar get ég ekki látið umr. liða svo hjá, að ég lýsi ekki afstöðu minni til þess.

Ég álit, að vafasamt sé, hvort setja beri á fót margar nýjar kirkjulegar stofnanir í viðbót. Ég tel, að það eigi ekki að gera nema að vel rannsökuðu máli. Því eins og nú er, má segja, að þeir, sem við kirkjunnar mál fást, séu nærri drukknun í hinu mikla flóði skipulags og stofnana.

Fundahöldin og þingin um kirkjumál eru þegar orðin æðimörg og margvisleg: Safnaðarfundir, sóknarnefndarfundir, héraðsfundir, prestafélagsdeilda, prestafélagsfundir, kirkjuráðsfundir og synodus. (PO: Á ekki synodus að falla niður, ef þetta frv. verður að lögum?). Ekki skilst mér það eftir frv. Af því, sem ég gat um, eru prestafundirnir og kirkjuráðið tiltölulega ný. Yfir þeim kemur svo biskupinn. Eins og sést af þessu, er skipulagið orðið bæði margþætt og margdreift. Og ég óttast, að ef bæði gamla og nýja skipulagið helzt, þá sé kröftunum orðið svo dreift, að leitt geti til enn frekari árekstra en nú er orðið og nauðsynlegt er að forðast, því þá verður árangurinn hið gagnstæða við tilganginn.

Mér finnst, að um leið og þetta frv. væri samþ., yrði að koma á meira innra samræmi meðal hinna mörgu stofnana, skipuleggja betur starfskraftana, leggja jafnvel eitthvað af þessu niður eða sameina það öðru. Annars er hætt við, að allt lendi í káki. Eins og nú er, má segja, að fundahaldið sé a. m. k. ferfellt á við það, sem komast mætti af með. Því reynslan er sú, að hinir mörgu fundir gefa ekki eins góða raun og ætlazt er til. Ég get af eigin reynslu borið um það, að fundahöldin eru orðin svo mikil, að heita má, að allt vorið fari í þau. Ég tel, að ef kirkjubing er stofnað, eigi að leggja kirkjuráðið niður. Því það er ekki ráðlegt, frá minnu sjónarmiði, að dreifa áhrifavaldinu og starfskröftunum milli margra ráðgefandi stofnana, sem í rauninni eru náskyldar að eðli og tilgangi og fjalla um sama efni. En þannig mundi fara, ef frv. þetta yrði að l. óbreytt.

Hins vegar get ég lýst yfir því, að ég er vitaskuld fylgjandi því, að kirkjubingi sé komið á fót og það verði gert sem öflugust og starfhæfust stofnun. En til þess að svo megi verða, þarf að sameina margar af þeim stofnunum, sem fyrir eru, eða leggja þær niður. Það mætti t. d. sameina héraðsfundina og aðalfundi prestafélagsdeildanna. Á sama hátt mætti hugsa, að kirkjubing það, sem frv. fjallar um, og kirkjuráð yrðu ein og sama stofnunin, eða öllu heldur, að kirkjubingigið yrði eitt látið nægja.

Þessi atriði vildi ég láta koma fram í þessum umræðum. Ég álit, að n. hafi vanrækt að taka

Kirkjuping.

þau til athugunar. Og mér finnst eins og þingið hafi verið að leika sér með þetta mál allt.

Ég tel, að undirbyggja þurfi þetta frv. betur, ef kirkjupingið á að geta orðið sá kraftur fyrir kirkjuna, sem ég og aðrir óska, að það mætti verða. En til þess að svo megi fara, má ekki skirrast við að varpa því fyrir borð, sem úrelt er orðið, heldur þarf að gera allt, sem unnt er, til þess að kirkjupingið verði sem færast um að gegna þeim störfum, er að kalla á hverjum tíma. Til þess að það takist, verður allt hið fúna og feyskna í kirkjustarfinu að hverfa. Annars getur kirkjupingið e. t. v. aðeins orðið kirkjunni fjötur um fót.

***Steingrímur Steinþórsson:** Það er sjálfsagt að gleðjast, þegar eitthvað gott kemur frá kirkjunnar mönnum. Það ber vott um, að þar sé um eitthvert líf og nokkurn þrótt að ræða.

Ég get vel viðurkennt, að það getur verið gott að breyta til, ef eldri aðferðir og skipulag hafa ekki dugað. En hvort þetta kirkjuping hefur þýðingu fyrir kristindóm og trúarlíf í landinu, er ég ekki fær um að dæma, en þó get ég ekki annað en dregið í efa að svo sé. Ég held, að það vanti fremur eitthvað annað í kirkjulífi en meira af ytri formum, sem ég tel trúar- og kirkjulíf vera stíðnað í.

Hv. 1. þm. Rang. lýsti ástandinu þannig í skipulagskerfi hinna kirkjulegu samtaka, að mér datt í hug, að því mætti líkja við koppa, sem er hvolft hverjum utan um annan. Eða, svo viðhaft sé kurteislegt orðalag, að þar sé hver silkihúfan upp af annarri. Ég verð að segja, að mér blöskrar, ef nú á að fara að bæta einni nýrri stofnun við allt það, sem er þarna fyrir. Ef þörf er að gera breytingar og ef kirkjupingið á einhvern rétt á sér, þá liggur í augum uppi, að jafnframt þarf að gera aðrar breytingar á skipun þessara mála, og á ég þar við, að fækkað sé þeim stofnunum, sem ekki duga nú, og dregið úr hinum miklu fundahöldum.

Ég vil taka undir með hv. þm. V.-Húnv., að mjög er óviðeigandi að lögbinda samkomustað kirkjupings, ef stofnað verður, við Reykjavík.

En það var sérstaklega eitt atriði í frv., sem olli því, að ég stóð upp, en það eru ákvæði 15. gr. Efni hennar hygg ég, að sé algert nýmæli í lögum. Samkv. gr. á að lögskipa stéttarþing presta, og á svo hið opinbera að greiða kostnaðinn af þinginu, eins og af Alþingi. Hliðstæð dæmi finnst ekki hér á landi. Ég veit, að búnaðarfélagsskapurinn og fiskifélagsskapurinn hafa þing í sambandi við starfsemi sína, en þau bera kostnaðinn af þeim, eins og öðrum greinum starfseminnar, af því fé, sem Alþingi veitir til hennar, en þessi þing eru ekki styrkt sérstaklega. Hér er þessi lagasetning og fjárveitingin beinlínis og eingöngu bundin við kirkjupingið. Búnaðarþingsfulltrúar hafa tekið kr. 12 í dagpeninga og aldrei farið fram á að fá sömu dagpeninga og alþingismenn. Og ég held, að „kirkjupingmenn“ ættu að láta sér nægja sömu upphæð á dag og fulltrúar bændanna. Fiskiping og búnaðarþing fjalla um aðalatvinnuvegi landsmanna, og er því kirkjupingið eða nauðsyn þess tæplega sambærilegt.

Ég viðurkenni, að þetta er ekki stórt fjárhagsatriði, en ég mun alls ekki greiða atkvæði með því, að fjárframlögum til kirkjupings verði háttáð þannig. Heldur mundi ég þá greiða atkv. með einhverri ákveðinni upphæð í þessu skyni. Annars gæti svona þing tekið upp á því að stjálta í fleiri mánuði, þótt í frv. sé talað um 14 daga. Það mundi sækja um leyfi hjá ráðh. til að lengja tímenn. Það mundi vera kölluð óþarfa meinbægni að synja slíks leyfis. Þannig var áður með Alþingi. Þar þurfti konungsleyfi til lengri setu en ákveðið var. Það verður lítið á þetta ákvæði um lengd þingtimans sem hvert annað formsatriði, sem ekki sé ástæða til að fylgja bókstaflega. Vitanlega getur þingið setið eins lengi og því sýnist þrátt fyrir það.

Mér finnst þátttökan í þingi þessu vera nokkuð lítil samkv. frv. og tel því líklegt, að bráðlega kæmu fram kröfur um, að fulltrúum verði fjölgað til mikilla muna. Við það mundi kostnaðurinn aukast. Ég hygg því, að skynsamlegast sé á þessu stigi málsins, og sérstaklega eftir að hafa heyrt hina ágætu og fróðlegu ræðu hv. 1. þm. Rang., sem sjálfur er þjónandi prestur í þjóðkirkjunni og mikill áhugaður um þessi mál sem önnur, að vísa þessu frv. frá, til betri undirbúnings og athugunar, á hvern hátt verði bezt komið í samilegt og viðunandi horf hinum ytri skipulagsmálum íslensku þjóðkirkjunnar.

***Frsm. (Þorsteinn Briem):** Hv. þm. V.-Húnv. minntist á einn ágnú, sem hann fann á þessu frv. Það voru ákvæði 1. gr. um, að þingið skuli háð í Reykjavík. Ég hygg, að þetta ákvæði sé sett í frv. vegna biskups, sem hefur aðsetur í Reykjavík. Það þykir ekki hentugt, að hann sé lengi í burtu frá embætti sínu, nema þegar hann er í vísitazíuferðum. Ef biskup skiptir um aðsetur, þá verður þingstaðurinn þar, sem hann á sæti. Því má skjóta fram, að búnaðarþing og fiskiping eru háð í Reykjavík, þótt engin fyriræli um það séu í lögum. Annars var ekki að heyra, að þessi hv. þm. væri frv. andstæður, því hann ætlað að flytja brtt. við það við 3. umr.

Hv. þm. N.-Þ., sem var heldur að hnýta í frv., hitti þó réttilega á höfuðatriði málsins, sem sé þátttöku leikmanna í kirkjustarfinu, sem honum þótti vera of lítil samkv. frv. Það mátti skilja orð hans svo, að það væru ekki söfnuðirnir í þessu landi, sem gætu kosið fulltrúa sína á kirkjuping, en það eru einmitt þeir, sem kjósa þá, ekki beint, heldur gegnum kjörmenn. Ég hygg, að það sé kunnugt dæmi, m. a. frá mestu lýðræðisþjóð veraldarinnar, að þar þykir ekki óhentugt, að þeir, sem öll þjóðin á að kjósa, séu kosnir af kjörmönnum. — Hann minntist á, að ekki væri alltaf vandað svo mikið til kosninga sóknarnefnda. Það kann að vera, að svo sé með allar kosningar, en ég hygg, að meiri áhugi verði fyrir því, þegar þeir eru kosnir sem kjörmenn til að velja fulltrúa á kirkjuping.

Hv. 1. þm. Rang. minntist á þetta frv. og virtist hugmyndinni fylgjandi, en það væru ýmsar fleiri stofnanir innan kirkjunnar. En á það er að líta, að sumt af þessum félagsskap er alls ekki lögbundið, eins og t. d. prestafélagið. Sama

er að segja um kirkjuráðið. Það hefur ekki enn þá haldið neina fundi í júní. Fundir þess eru oft á ári, eftir því sem mál ber að. Fundartími synodus er ekki heldur lögakveðinn, svo að ég minnst, og samkomustaðurinn ekki heldur lögakveðinn, enda er hann ekki alltaf sá sami.

Hv. 2. þm. Skagf. minntist á, að hér væri verið að stofna til stéttarþings. Það má segja, að synodus sé stéttarþing, þar sem þar mæta eingöngu prestar, en kirkjubingið ekki, heldur þvert á móti; það er kosið af allri þjóðinni, má segja, svo að það er fjarri því, að það beri nokkurn blæ af stéttarþingi, a. m. k. helmingi minni en synodus.

Ég get ekki verið að gera ágreining um þetta 3 kr. kaup. Ég hygg, að það þyki ekki skipta máli, hvorki fyrir Alþingi eða kirkjubingsmenn.

Ég hef ekki orðið var við andúð gegn þessu frv. hjá þeim, sem um það hafa talað, og mér skilst, að þeir séu ekki óvinveittir því, en það er með það eins og allt, sem er að fæðast, að ekki er að vita, að hverju gagni barn verður, en það verður alltaf gleði, þegar barn fæðist. Menn vona, að úr því verði góður og gegn maður, þó að það komi fyrst í ljós síðar, og spádómar um gagn og ógagn af slíkum hlutum er tilgangs-laust að koma með. En reynslan sýnir hjá þeirri nágrannahjóð, sem hefur þetta fyrirkomulag, að þjóðin vill ekki missa það og þykir það hafa orðið til mikillar blessunar fyrir kirkju þess lands, og ég hygg, að sú muni raunin einnig verða hér.

*Pétur Ottesen: Ég skal ekki fara mörgum orðum um þetta mál. Það er sjálfsagt rétt, sem tekið hefur verið hér fram, að það eru margar stofnanir eða nefndir, sem standa hér að. Einn af kirkjunnar mönnum sagði hér í ræðu, að það væru einar 5 stofnanir eða nefndir aðrar, sem ynnu að þessum málum, og að því er skilja mátti á ræðu hans, fannst honum frekar trafali að starfsemi svo margra aðila að þessum málum. Ég skaut því fram í ræðu hv. 1. þm. Rang., hvort synodus mundi ekki falla niður, þegar kirkjubing hefði verið sett á stofn, en ég sé á frv., að svo er alls ekki. Ég skal ekki um þetta dæma, en mér skilst eiginlega, að samkv. þessu frv. verði þetta kirkjubing sett skör lægra en kirkjuráð, og það felli ég mig satt að segja ekki við. Ég hef kannske ekki aðstöðu til að dæma um þessa hluti, en út frá mínu takmarkaða leikmannssjónarmiði virðist mér, að orðið „kirkjubing“ beri það með sér, að sú stofnun ætti að vera sett herra en þær aðrar nefndir eða stofnanir, sem hér um ræðir, en í 16. gr. þessa frv. segir, að kirkjubing geti afgr. mál sín í frumvarpsformi eða ályktunar og sent þau eftir vild ríkisstjórn eða Alþingi, synodus eða kirkjuráði. Mér finnst, að þetta bendi til þess, að þessar stofnanir tvær séu settar hér við hliðina á ríkisstjórn og Alþingi. Ég vil aðeins og eingöngu af hlýjum hug til þessa máls benda á, að það er fullkomið ósamræmi í þessu, og væri vert fyrir þá, sem hafa þetta mál til meðferðar, að taka þetta til nýrrar athugunar.

Mér finnst líka, að þegar ég ber þetta frv. saman við 1. um kirkjuráð, þá komi það dálítið undarlega við, að þar er skýrt tekið fram, hvert sé verksvið kirkjuráðs, en í þessu frv. er aðeins lítillega í einni gr. minnt á verkefni kirkjubings. Að öðru leyti er frv. ekkert nema um-búðir um það, hverjir séu hlutgengir til kirkjubings. Það er eingöngu í 16. gr., að talað er um verkefni kirkjubingsins. Þar stendur svo, með leyfi hæstv. forseta: „Kirkjubing getur tekið fyrir, rætt og gert ályktanir um öll þau mál, er varða hina íslenzku þjóðkirkju, bæði kirkjuna í heild og einstaka söfnuði. Hefur hver kirkjubingsmaður rétt til að bera fram hvert það mál, er hann óskar að fá tekið til meðferðar.“ Ég lít svo á, að ef slíkt þing er sett á stofn, þá ætti það að hafa með höndum þau mál, sem ætluð eru kirkjubingi, og vera æðsta stofnunin á þessu sviði. Þetta vil ég aðeins benda á og vænti, að sú n., sem hefur þetta mál til meðferðar, taki þetta til athugunar.

*Fram. (Þorsteinn Briem): Ég skal stuttlega svara þessum aths., sem fram komu í ræðu hv. þm. Borgf.

Það er ekki meining frv., þó að svo kunni að virðast í fljótu bragði, að kirkjuráð sé sett yfir kirkjubing, heldur er þetta ákvæði 16. gr. sett með tilliti til þess, að kirkjubing gæti falið, ef því sýndist svo, kirkjuráði að vera eins konar framkvæmdanefnd fyrir kirkjubingið. Þegar kirkjubingi lízt að fela kirkjuráði að starfa að vissum málum, getur það skotið ályktunum til kirkjuráðs, svo að kirkjubing verður æðsta vald að þessu leyti.

Það er alveg rétt hjá hv. þm., að starfssvið kirkjubings er ekki nákvæmlega takmarkað í frv., og stafar það af því, að hér er um nýja stofnun að ræða innan þess íslenzka kirkjufélags, og þykir því hentuga, að ekki séu mjög ströng ákvæði í 1. um það, að það muni reynast við þessa stofnun eins og aðrar stofnanir eins og spekingurinn Björn Gunnlaugsson kvað, að „lif sér haminn þrónar“. Það þótti ekki rétt að binda mjög þær línur, sem starfa á eftir, og virðist mér, að líta meg svo á, að þessi ákvæði séu nægileg sem víður rammi, og það verði reynslan, sem sker úr um það, hvað heppilegast þyki.

Ég stóð aðeins upp til að taka þetta fram, að það er ekki tilgangur frv., að kirkjuráðið skuli vera yfir kirkjubingi, heldur að svo miklu leyti sem störf þeirra eiga saman, þá sé það kirkjubingið, sem segi fyrir verkum.

ATKVGR.

1. gr. felld með 11:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PO, SkG, SvBH, ÞBr, ÁÁ, BJ, BJB, EE, GSv, JPálm, JörB.

nei: StgrSt, VJ, BÁ, EmJ, EystJ, FJ, GG, HG, HelgJ, ÍslH, JóhJón.

JakM, JGM greiddu ekki atkv.

9 þm. (SEH, SK, StSt, TT, Gþ, HV, JÍv, ÓTh, PHann) fjarstaddir.

Fr. þar með fallið.

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Biskupsdæmi.

Á 12. fundi í Ed., 5. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um biskupsdæmi þjóðkirkjunnar (þmfrv., A. 48).

Á 13. fundi í Ed., 7. marz, var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Ed., 10. marz, var frv. aftur tekið til l. umr.

*Flm. (Magnús Jónsson): Ég skal vera stutt-orður. Eins og ég hef bent á í grg., er þetta bæði kirkjumál og líka sjálfstæðismál. Hér á landi voru 2 biskupsdæmi frá því í byrjun 12. aldar, og það datt aldrei neinum manni í hug, að hér ættu að vera færri en tveir biskupar, þangað til eymdin var orðin svo mikil, að menn fóru að færa allt saman. Þá þótti nóg að hafa einn skóla, einn biskup o. s. frv. Nú, þegar þjóðin er að færast aftur í aukana, þegar hún er að koma sér upp aftur því, sem af henni reyttist á þessum hörmungatímum, þá á hún að koma þessu aftur í lag. En auk þess, sem þetta er metnaðarmál, þá tel ég, að ekki sé unnt fyrir einn biskup að koma því í verk, sem hans er að vinna. Það má auðvitað líta mismunandi á starf biskups. Ef lítið er á hann sem skrifstofustjóra í stjórnarráðinu, sem eigi að annast skýrslugerð, vígja presta og ferðast um landið, þannig að hann geti komið á nokkuð marga staði einu sinni á ævinni, þá getur einn maður komið yfir þetta. Ég álit hins vegar, að þetta sé alls ekki nægilegt. Ég álit æskilegt, að biskupinn gæti komið helst nokkuð oft yfir sitt umdæmi. Biskupinn þarf að vera í nánú sambandi við söfnuði landsins og presta. En það getur einn maður ekki, þar sem svo stuttur tími af árinu er hentugur til ferðalaga, eins og hér hagar til, auk þess sem ýmis önnur störf hlaðast á biskupinn.

Ég hef ekki viljað seillast svo langt aftur að endurreisa biskupsdæmin í sinni gömlu mynd. Ég vil endurreisa þau á þann hátt, sem nú er heppilegast. Ég vil hafa tvo landsfjórðunga í hvoru biskupsdæmi. Ég hef í huga Austfirðinga-fjórðung, sem um margt er afskiptur. Það verður seint komið þar við miklu starfi frá Reykjavík af hálfu biskups. Þetta horfir hins vegar öðruvísi við frá Akureyri. Biskupinn, sem

Alpt. 1941. C. (56. löggjafarþing).

þar situr, á tiltölulega auðvelt með að sækja um Austfirði.

Um launaákvæðin hef ég ekkert að segja. Ég hef gert ráð fyrir 10000 kr. launum til Skálholts-biskups, en 9000 kr. til Hólabiskups. Getur þetta verið álitamál, og ef menn vilja færa það til samræmis við önnur laun, þá er það meinalaust af minni hálfu.

Ég hef svo að sjálfsögðu í 8. gr. sett ákvæði um það, að l. komi ekki til framkvæmda fyrr en biskupaskipti verða, nema núverandi biskup gefi samþykki sitt til annars. Ég geri ráð fyrir, að áhugasamur maður um kirkjumál vilji gjarnan fá starfsbróður, sem geti létt af honum hluta af þeim störfum, sem hann finnur, að er ofviða nokkrum einum manni. Ég hef þess vegna hugsað mér, að ef hann veitti sitt samþ., þá væri Hólabiskup kosinn. Annars skal ég játa, að ég hef ekkert minnst á þetta við núverandi biskup. Ég hef aðeins sagt honum frá því, að ég ætli að héra svona frv. fram.

Ég skal svo ekki, af því að áliðið er fundar-tímans, orðlengja þetta frekar, en óska, að frv. fái að ganga til 2. umr. og menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 48, n. 496).

*Frsm. (Jónas Jónsson): Í þessu stutta nál. eru teknar fram þær skoðanir, sem komu fram hjá okkur þremur nefndarmönnum, en við komum okkur saman um að leggja til, að málinu yrði vísað velviljað áfram til prestastéttarinnar með rökstuddri dagskrá, sem fyrir liggur á þskj. 496.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um málið. Ég skal taka það fram, að einn nm. vildi gjarnan samþ. frv. óbreytt. Ég get vel hugsað mér að samþ. það með þeirri efnisbreyt., að biskups-setrin verði höfð að Hólum og Skálholti. Ég ætla ekki að rökræða þetta núna, en vildi óska, að hæstv. forseti bæri upp þessa dagskrár-till. og málið fengi nýja rannsókn og yfirvegun hjá prestastéttinni og ríkisstj.

*Magnús Jónsson: Það er venjulega lítið á slíka afgreiðslu mála, sem hér er lagt til, eins

og það að stinga málinu svefnþorn, en ég get eftir atvikum unað við þessa afgreiðslu á þessu máli, vegna þess að þetta mál er flutt af mér persónulega. Ég hef borið það fram upp á eigin spýtur, og það hefur ekkert verið rætt nema lauslega. Ég er hins vegar sannfærður um, að þetta er mál, sem nær fram að ganga, ef framtíðin er fyrir okkur. Og þetta er meðal annars af því, að þetta er liður í okkar sjálfstæðismáli, að vinna upp sem flest af því, sem frá okkur var tekið með því að sjúga merg og blóð úr þjóðinni. Á þeim tímum voru dregin saman seglin á flestum sviðum.

Ég get ekki fallist á þær röksemdir, sem fram hafa verið bornar á móti því að endurreisa tvo biskupsstóla. Ég get hins vegar vel unað við þessa afr. málsins, þar sem því er vísað til frekari umræðna á Synodus og meðal presta. Á því leyti get ég þakkað n. fyrir þessa afgreiðslu.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 496, frá menntm., samþ. með 9 shlj. atkv.

2. Bændaskólar.

Á 12. fundi í Nd., 5. marz, var úthýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 26 frá 13. jan. 1938, um bændaskóla (þmfrv., A. 52).

Á 14. fundi í Nd., 10. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Eiríkur Einarsson): Það munu flestir vera á einu máli um það, að bændaskólarnir séu nauðsynlegar stofnanir, sem eigi að vinna merkilegt starf fyrir almenna menningu í landinu og eigi því hinn fyllsta rétt á sér. Ég býst því við, að allir þeir, sem þetta viðurkenna, hljóti og að viðurkenna það, að frv. það, sem ég flyt hér á þskj. 52, eigi og fyllsta rétt á sér, en það fer fram á, að stærstu landbúnaðarhéruð landsins, héruðin á Suðurlandsundirlöndinu, fái einn bændaskóla. Mér virðist, að mál þetta liggi svo hreint fyrir, að óþarfi sé að fara um það mörgum orðum. Ég vil því aðeins drepa á tvö atriði.

Það kann nú einhver að spyrja, hvort það sé tímabært að bera slíkt mál sem þetta fram nú, þar sem vegna hernaðarástandins séu miklar hömlur á öllum framkvæmdum. Slíkum mótbárum vil ég svara því einu, að ég tel frv. eiga fullan rétt á sér, hvað sem öllu slíku liður. Það er nauðsynlegt að hafa tímann fyrir sér, þegar hefjast á handa um slíkar framkvæmdir sem þessar. Í frv. er t. d. gert ráð fyrir, að skólastaðurinn skuli valinn meðal stóreigna ríkissjóðs á þessu svæði. Nú getur það verið svo, að jarðeign sú, er heppilegust kann að teljast fyrir skólasetur, sé í fastri ábúð, þá getur það tekið nokkurn tíma að liðka svo til, að til árekstra komi ekki.

Hvað snertir önnur atriði í frv., þá vil ég taka það fram, að ég vil ekki halda einstrengingslega

í þau, ef annað finnst eða telst heppilegra að dómi vísra manna. Ég mun til samkomulags fánlegur til þess að ganga inn á einhverjar breyt., ef aðalflugmyndin, stofnun skólans, fær að halda sér.

Að umr. lokinni óska ég málinu vísað til landbn.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Það liggur í augum uppi, að þörf er fyrir fleiri bændaskóla í landinu en þá, sem nú eru, það sannar bezt aðsóknin að Hólum, og þó sérstaklega að Hvanneyri. Áður en frv. fer til n., vil ég benda á, að ég tel vafamál, hvort bæta eigi úr þessari skóla-vöntun á þann hátt, sem frv. gerir ráð fyrir.

Eins og kunnugt er, þá er aðsóknin að Hvanneyri mikil, svo mikil, að venjulega sækja þrisvar sinnum fleiri um skólann en hægt er að taka. Min skoðun er sú, að bót á þessu skólamáli verði bezt ráðin á þann veg, að það verði tekið til athugunar í sambandi við almenna athugun á skólakerfi landsins, en það tel ég, að liggi fyrir. Ég býst við, að á þessu Alþ. verði borin fram till. til þál. um að endurskoða allt skólakerfi vort, sem nú virðist brýn þörf á. Það liggur í augum uppi, að nauðsynlegt er að gera breyt. á fyrirkomulagi menntaskólanna og háskólans, og ýmislegt annað þarf að lagfæra í þessu sambandi. Skólakerfi okkar er ungt, og nú fyrst er fengin veruleg reynsla á því, hvernig það hefur gefizt. Sú reynsla hefur sýnt, að full ástæða er til að taka það til rækilegrar athugunar. Af öðrum ástæðum var haldinn hér í sumar fundur, þar sem mættir voru skólastjórar hvaðanæva af landinu. Meðal annars ræddu þeir um skólana í sambandi við hernámið, og kom greinilega fram á þeim fundi, að skólastjórunum fannst full þörf endurskoðunar. Hefur verið ákveðinn fundur um þetta næsta sumar, og væri æskilegt, að n. yrði skipuð, sem rannsakaði skólamálin og hefði síðan tækifæri til að ræða við alla skólastjóra landsins, um leið og þeir koma saman á fund. Það hefur komið til tals að breyta fyrirkomulagi héraðsskólanna, þannig að taka upp meira verklegt nám en verið hefur, en þetta fyrirkomulag er ekki hægt að framkvæma nema á tvo vegu. Hið verklega nám í héraðsskólunum er nú ekki nema kák, að meira eða minna leyti, og er erfitt að koma því öðruvísi fyrir. Hefur komið til tals að breyta einhverjum af héraðsskólunum í bændaskóla eða húsmæðraskóla, þar sem væntanlegar húsmæður og bændaeðni fengu nokkra sérmenntun. Einnig mætti í þessum tilgangi halda einhver nám-skeið, þar sem þessir menn gætu aflað sér undirbúnings undir aðra skóla. Mun verklega námið verða sennilega næsta skrefið í héraðsskólamáluð vorum. Einnig hefur komið til athugunar, hvort ekki væri rétt að breyta einhverjum af héraðsskólunum í bændaskóla, þar sem um væri að ræða eins árs nám, en Hvanneyri og Hólar tækju svo við af þeim og veittu frekari þekkingu í þeim fræðum, sem bændum mættu að gagni koma. Þetta hefur mikið verið rætt, og ég get hugsað mér, að ofan nefnt fyrirkomulag verði tekið upp í framtíðinni.

Ég vildi aðeins með fáum orðum benda hv.

landbn. á þetta, sem væntanlega fær málið til meðferðar. Ég geri ráð fyrir, eins og ég hef tekið fram, að á þinginu verði borin fram till. til þál. um, að skólakerfi vort verði tekið til athugunar og þá ekki síður þessi grein en aðrar.

***Flm. (Elíkur Einarsson):** Ég get fallist á það, sem hæstv. forsrh. tók fram í ræðu sinni, að nauðsyn bæri til þess, að skólakerfi landsins væri tekið til endurskoðunar og athugunar. Verður að haga starfi skólanna þannig, að þeir svari tilgangi sínum á öllum sviðum. Ég hef þess vegna ekkert að athuga við þessa væntanlegu endurskoðun, en frá mínu sjónarmiði er þessum málum þannig háttað, að til eru skólar í landinu, sem eiga svo afmarkaðan og sjálf-sagðan tilgang og sérstakt starf af höndum að inna, að um þá verði ekki deilt, hvað sem má svo segja um aðra skóla. Þetta eru bændaskólar. Ég þykist líka viss um, að þeir þm. munu færri vera, ef þeir eru nokkrir, sem litu öðruvísi á þetta mál. Það má ekki horfa fram hjá þeirri staðreynd, að bændaskólarnir vinna mikið starf að heill landsmanna, með því að veita bændastétt landsins nauðsynlega menntun. Það eru ekki nema 2—3 ár síðan núgildandi l. um bændaskóla voru samþ. á Alp. með ákvörðunarstaði á Hólum og Hvanneyri. Nú hafa þeir annmarkar komið í ljós á skólakerfi voru, sem enginn kom auga á 1938, enda var engin þörf á öðru þá en að fá lögin um bændaskóla samþ. Eins og hæstv. forsrh. gat um, hafa héraðsskólarnir ekkert sérstakt verkefni, og því væri í ráði að taka þá til húsmæðra- og bændafræðslu. Sýnir þessi ráðstöfun greinilega, hversu mikil þörf er á slíkum skólum. Hvað snertir húsmæðrafræðsluna, þá er vaknaður almennur áhugi meðal íslenzkra kvenna fyrir stofnun slíkra skóla, þar sem ungar stúlkur eru búnar undir að geta veitt heimilum forstöðu. Hið sama gildir um bændaskólana, og ég vænti þess, að hv. landbn., sem fær málið til athugunar, taki þetta með í reikninginn í athugunum sínum. Eins og hæstv. forsrh. gat um, er það hans uppástunga, að einhverjir af héraðsskólunum yrðu hagnýttir sem fyrri bekkur í bændafræðslu, og þeir, sem vildu læra meira, færu að Hólum eða Hvanneyri til framhaldsnáms. En ég lit nú þannig á málið, að Suðurland eigi fullan rétt á að fá bændaskóla, sem veitti fullnægjandi fræðslu beggja bekkjanna. Suðurland er þannig úr garði gert frá náttúrunnar hendi, að það stendur sízt að baki þeim héruðum, sem nú fá að njóta bændaskólanna, svo sem Borgarfirði og Norðurlandi. Ekki er heldur hægt að segja um Sunnlendinga, að þeir þurfi síður skóla, af því að þar sé einn stærsti héraðsskóli landsins. Ég veit ekki betur en Norðurland, þar sem Hólaskóli er, hafi 2 alþýðuskóla, annan í Þingeyjarsýslu, en hinn í Húnavatnsýslu, fyrir utan ýmis konar búnaðarfræðslu í höfuðstað Norðurlands, Akureyri. Líkt er ástatt um Hvanneyrarskólann. Þar er skóli í nágrenninu, sem svarar til Laugarvatnsskólans. Þá kem ég aftur að þeim rökum, að frá sjónarmiði þeirra, sem telja bændaskóla nauðsynlega til uppbyggingar stéttinni, hlýtur að vera áriðandi, að sem flest héruðin fái að njóta þeirra. Þessu

hygg ég, að erfitt yrði að andmæla. Og þótt skólakerfi vort sé öðruvísi en skyldi og hvorki héraðsskólar né barnaskólar ná tilgangi sínum, er gott til þess að vita, að bændaskólarnir geta sagt með góðri samvitzku: „Það kemur ekki mál við mig.“

Ég skal svo ekki lengja umr. frekar, en vænti þess, að hv. landbn. afgreiði málið með góðum skilningi og hjálpi því til að ná fram að ganga.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Nd., 21. maí, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 52, n. 214 og 268).

***Frsm. meiri hl. (Steingrímur Steinþórsson):** Það er nú svo langt um liðið, síðan þetta frv. var afgr. frá landbn., að ég geri ráð fyrir, að flestum sé það úr minni fallið, en eins og nál. á þskj. 268 ber með sér, náðist ekki samkomulag um það í n. Meiri hl., sem ég er í, lagði til, að málið yrði afgr. með rökst. dagskrá, sem prentuð er í nál. Eru þar og flutt nokkur rök fyrir því, að meiri hl. landbn. gat ekki fallist á, að skóli yrði nú reistur á Suðurlandsundirlendi. Það, sem kemur aðallega til greina frá okkar sjónarmiði, er það, að málið er ekki undirbúið. Það er enginn ákveðinn staður til fyrir skólann, og á Suðurlandi er engin hreyfing komin upp um stofnun hans. Ég veit ekki einu sinni til, að málið hafi verið rætt á aðalfundi Búnaðarsambands Suðurlands, sem nú er nýlega lokið. Við teljum ekki ástæðu til að ákveða með l. að stofna bændaskóla, á meðan ekki er komin upp hreyfing um málið með bændum á þessu mikla undirlendi. Svo er fleira, sem mælir á móti málinu, þó að það sé í sjálfu sér gott. Hæstv. landbrh., sem fer líka með stjórnskennumál, hefur lýst yfir því, að skipuð muni verða millipn. til að rannsaka kennslu- og uppeldismál þjóðarinnar og gera till. um umbætur á kennslukerfinu. Væri þá sjálfsagt, að þessi n. tæki einnig til athugunar bændafræðsluna og það, hvort ekki væri hægt að samræma hana kennslunni í héraðsskólunum. Er einsætt, að ef slík n. verður stofnuð, þá verði að fá hennar till., áður en farið er út í það að stofna þriðja bændaskólann. Að öllu þessu athuguðu, er ekki sjáanlegt, að þetta frv., þó að samþ. yrði, flýtti fyrir stofnun þessa skóla, því að engum dettur í hug, að hann yrði reistur þegar á næsta ári, með því að mikið fé þarf til að reisa slíka byggingu og ýmsir aðrir erfiðleikar í sambandi við málið, svo sem tímarinn er nú.

Landbn. var öll málinu velviljuð, og vill n., að tekið sé til athugunar, hvernig hægt sé að auka bændafræðsluna í sambandi við bændaskólana, en við í meiri hl. teljum, að byrjun málsins verði eðlilegust samkv. okkar till. Ég viðurkenni það líka, að ef reistur yrði þriðji bændaskólinn, þá væri margt, sem mælti með því, að

hann yrði reistur á Suðurlandsundirlendinu, þó að aðrir landshlutar hafi einnig borið fram óskir í þessu efni, svo sem Vestfirðingar, sem héra fyrir sig alveg sérstaka staðhætti.

Meiri hl. landbn. leggur því til, að málið sé afg. með þeirri rökst. dagskrá, sem prentuð er á þskj. 268.

***Frsm. minni hl. (Jón Pálmason):** Eins og tekið er fram í nál. á þskj. 214 og 268 og hv. frsm. meiri hl. veik að, hefur n. ekki orðið sam-mála um frv., en við hv. þm. Borgf. leggjum til, að það verði samþ. óbreytt. Það hefur komið í ljós, að ágreiningur er ekki mikill í n. að því er snertir nauðsynina á aukningu bændafræðslunnar í landinu, heldur um hitt, hvort rétt sé að ákveða þetta strax. Gegn því hafa komið fram þau rök, að málið sé ekki nægilega undirbúið og að í ráði sé að skipa bráðlega millipn. í skólamálu. Ég hafði ekki heyrt þessarar millipn. getið fyrr en eftir að frv. var komið fram, hvort sem um hana hefur verið rétt áður eða ekki. En það var ekki verið að tala um neina millipn. í fyrri, þegar verið var að breyta héraðsskólal. Þannig hefur líka verið um flesta skóla, sem settir hafa verið á stofn undanfarin ár, einkum svo kallaða héraðsskóla, og ekki hefur þótt þörf á að fresta því að setja l. um húsmæðrafræðslu í kaupstöðum, þar til einhver millipn. hefði verið skipuð. Þetta er því í mótsögn við ýmislegt, sem áður hefur verið gert hér á þingi.

Snertandi það, sem hv. frsm. meiri hl. sagði, að þetta hefði ekki verið tekið fyrir á fundi Búnaðarsambands Suðurlands, get ég sagt það, að þetta er í mótsögn við það, sem ég hef frétt, því að mér er sagt, að samþ. hafi verið mjög ákveðin áskorun um stofnun skólans.

Hér eru uppi tvær stefnur í skólamálu, og greinir þar á um það, hvort leggja eigi meiri áherzlu á bændafræðsluna eða unglingafræðslu í héraðsskólum. Við hv. þm. Borgf. viljum auka bændafræðsluna og draga heldur úr hinni, sem hefur ekki gefizt að öllu leyti vel undanfarin ár, þó að unglingaskólum hafi verið fjölgað. Því viljum við láta samþ. frv. óbreytt, enda þótt við játum það, að málið getur ekki komizt fram fyrr en eftir að átt hefur sér stað ákveðinn undirbúningur.

Held ég svo, að ekki sé þörf á að fara öllu fleiri orðum um þetta. Mér skilst, að stefnumunurinn sé lítill, a. m. k. í aðalatriðum. En ég vil lýsa yfir því afdráttarlaust, að ég tel heilbrigðara og í alla staði réttara að stofna bænda-skólann á Suðurlandsundirlendinu en að stofna nýjan unglingaskóla, eins og ákveðið var hér í fyrra.

***Eiríkur Einarsson:** Ég hefði getað óskað mér, að hv. landbn., sem skilað hefur álitsskjali um þetta frv., hefði fætt þar eitt afkvæmi. En álitsgerðin hefur orðið tvíburafæðing, og þegar svo er, getur alltaf verið mikið álitamál, hvort afkvæmin eru efnileg.

Þó að hv. meiri hl. n. mæli sanngirni- og vinsemdarorðum til málsins, ganga samt till. hans út á frestun þess. Er talað um það af hálfu þeirra, sem vilja fresta málinu, að það sé undir-

búningslaust. Ég get ekki skilið þessa málsmeðferð, — ekki af því, að ég telji ekki, að málið þurfi undirbúnings við. Undirbúnings þarfnast það tvímælalaust. Og þar kemur tvennt til greina: Það, hvort bændaskólinn eigi rétt á sér, og svo hitt, hvar hann skuli vera. En það, hvort bændaskóli á Suðurlandi eigi rétt á sér, er játað af öllum, líka þeim, sem vilja fresta málinu. Um það atriði er því fyrir sá undirbúningur, sem gildir. Hitt atriðið, sem er mikilsvært, er spurningin: Á það ekki að vera tilgangurinn með samþykkt þessa frv., að það gefi beint tilefni til staðarvals? Mér finnst samþykkt frv. hljóta að gefa myndugleik til staðarvals. Væri þá meining þess þetta, að ekki væri ástæða til að samþ. að stofna bændaskóla, nema honum væri jafnframt ákveðinn staður í kaupstað eða sveit. En á Suðurlandi er svo rúmlegt til slíkra hluta, að þeir, sem ættu að velja skólanum stað, ættu sízt að þurfa að vera í vandræðum.

Þá er það ekki rétt, að þetta mál hafi ekki verið rétt af Sunnlendinga hálfu. Ég held, að hv. frsm. hafi ekki farið rangt með þetta viss vitandi. Á aðalfundi Búnaðarsambands Suðurlands var einmitt gerð samþykkt um þetta. (StgrSt: Það hefur þá ekki verið sent Alþingi.) Það má vera; samþykktin var gerð eigi að síður, og þeir menn kosnir, sinn úr hverju héraði, til að halda á málinu, þeir Guðmundur Þorbjarnarson á Stóra-Hofi, Sigurður Ágústsson í Birtingaholti og Skafftellingur hinn þriðji. Ég hef rétt um þessa samþykkt við flm. hennar á búnaðarsambandsþinginu. Það mun sannast, að allir menn, sem sækja til framgangs í athafnalifinu og treysta á framtíð islenzkra sveita, verða fylgjandi þessu máli. Ég skil varla, hvað þeim gengur til, sem óska málinu góðs, en vilja ekki annað fyrir það gera en skjóta því inn í það byrgi, sem nú á að hrófla upp til að geyma í allar umbótatillögur í skólamálu til næsta Alp., nefndina, sem kvað eiga að leysa öll vandkvæði okkar í menntamálu. Annars hafa legið fyrir þinginu skólamál, sem ekki hefur þótt nauðsyn að leggja undir þá n., t. d. l. um húsmæðrafræðslu, sem nú mun ráðið, að nái fullnaðarsamþykki næstu daga. Það er nokkuð sérgreint mál, en stofnun þessa bændaskóla er það ekki síður. Að visu veik hestv. forsrh. að því í ræðu sinni um daginn og hv. frsm. meiri hl. nú, að taka þyrfti til álita, hvort ekki yrði hægt að sameina að einhverju leyti fræðslu húsmæðraskólanna og bændaskólanna við undirbúningsfræðslu þá, sem héraðsskólarnir veita, t. d. að eins vetrar nám þar veitti aðgang að framhaldsskólum húsmæðra- og bændaefna. — En mér virðist Suðurlandslágendið eiga rétt á að fá ekki aðeins undirbúningsskóla, þannig að unga fólkinu þaðan sé ætlað að sækja menntun sína undir lífsstarfið í önnur héruð, heldur eigi sú framhaldsfræðsla að komast á þar sem allra fyrst. Sú fjarstæða er ekki svaraverð, að of skammt yrði þá milli Laugarvatnsskólans og bændaskólans. Þvert á móti væri það kostur, að samvinna þeirra væri ekki torvelduð sakir fjarlægðar. Þessi röksemd hefur ekki heldur verið höfð gegn því, að Reykholtsskóli mætti vera í sama héraði og Hvanneyri eða héraðsskólar

norðan lands á báða bóga við Hólaskóla. Allir Sunnlendingar, sem vilja ekki krjúpa lægra en þeim sýnist sanngjarn, munu fylgja eftir kröfunni um bændaskóla sinn.

Ég kann minni hl. landbn. þakkir fyrir, að hann lítur á málið líkt og ég, og ég veit, að margir hv. þm. eru sama sinnis. Meiri hl. n. hefur ekki heldur haft nema vinsamleg orð um málið, þótt ég telji tillögur hans ekki æskilegar.

***Frsm. meiri hl. (Steingrímur Steinþórsson):** Ég biðst afsökunar á því, að mér var ókunnugt um afgreiðslu till. þeirrar á fundi Búnaðarsambands Sl., sem hv. 8. landsk. talaði um, enda hefur hún ekki borizt Alþingi. Það er eðlilegt, að ný athugun sé gerð á því einmitt nú, hvernig samræma beri hlutverk héraðsskólanna og bændaskólanna. Þegar l. frá 1938 voru sett um bændaskóla, var verklega kennslan þar á þann veg, að bilið milli þeirra og héraðsskólanna breikkaði, en héraðsskólal. frá því í fyrra minnkuðu aftur það bil, og nú, en ekki fyrir, er hægt að byggja á fenginni reynslu um samstarf skólanna framvegis.

Ég ált mjög óheppilegt að lögfesta skóla án þess, að honum hafi verið ráðinn staður að standa á. Þó að það væri gert um skóla einn á Suðurlandi í héraðsskólal. síðast, tel ég það slys, en ekki til fyrirmyndar. Allir héraðsskólarnir, sem reistir hafa verið, hafa fengið margþættan undirbúning heima í héraði og lifandi áhugi komið þar fram á stofnun þeirra. Við vitum, að svo mikið er yfirleitt látið undan vilja almennings hér í landi, að ef einlægur og almennur vilji kemur fram um slíkt mál, nær það fram að ganga. Ég held fast við það, að enn hefur ekki komið í ljós sá áhugi eða vilji, að ástæða sé til að lögfesta skólann, þegar um leið er litið á það, að sú lögfesting nú gæti ekkert flýtt fyrir því, að hann verði reistur. Hv. 8. landsk. viðurkennði, að engin tók væru á því eins og er. Því þá ekki að biða með lögfestinguna, eins og hæstv. forsrh. talaði um, þangað til n. hefur athugað það mál í heild, hvernig sambandi bændaskólanna og annarrar alþýðufræðslu verði bezt fyrir komið? Eftir því getur m. a. farið lengd námstíma í bændaskólum, en við hana þarf að miða, þegar ákveðin er stærð og fyrirkomulag þeirrar skólabyggingar, sem reisa skal til viðbótar.

Eiríkur Einarsson: Ég efast ekki um, að búaðarmálastjórnin, hv. 2. þm. Skagf., hefur góða og mikla trú á landinu, og ef hann skilur það, að þeir, sem beita sér fyrir stofnun þessa bændaskóla, gera það af því, að trú þeirra á sveitirnar og þörf þeirra er einlæg og vakandi, ætti hann að vita um leið, að ágreiningur um staðarval getur aldrei orðið málinu til hindrunar. Hvort sem líða eitt, tvö eða þrjú ár, þangað til hafizt verður handa að reisa skólann, þarf að vera hægt að átta sig strax á vilja Alp. í málinu. Ef það telur, að bændaskóli á Suðurlandsláglandinu eigi fullan rétt á sér, er mikilsvert fyrir allan undirbúning heima í héraði, sem annars staðar, að það lýsi ótvírætt yfir því nú þegar. Ef Búnaðarsamband Suðurlands veldi skóla-

staðinn, hefðu e. t. v. einhverjir viljað, að því vali væri síðan skotið til æðri úrskurðar, og það gæti ég fallizt á.

Ég vildi, að svo giftusamlega mætti fara, að hin almenna fræðsla, sem bæði héraðsskólar og bændaskólar veita, yrði fánleg á Suðurlandsláglandinu, án þess að ungir menn þurfi að sækja út fyrir takmörk þess, — þá mundu fleiri en nú er verða vel og gagnlega undir lífsstarfið búnir.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 268, frá meiri hl. landbn., samþ. með 13:5 atkv.

3. Bygging sjómannaskóla.

Á 17 fundi í Ed., 14. marz, var útbýtt:
Fr. til l. um bygging sjómannaskóla (þmfrv., A. 74).

Á 19. fundi í Ed., 18. marz, var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Þetta mál er gamall kunningi hér í d., enda þótt það birtist nú í nokkuð öðru formi en áður.

Á síðara þingi 1937 fluttum við hv. þm. Vestm. till. til þál. um að fela ríkisstj. að undirbúa þetta mál, og náði hún samþykki þingsins. Þar sem ekkert hafði gerzt í málinu árið eftir, var flutt hér enn ný till. af hv. þm. S.-Þ., sem gekk í svipaða átt, en eins og kunnugt er hefur þrátt fyrir þetta ekkert verið aðhafzt í málinu. Sjómannastéttin hefur bæði áður og síðan haft uppi háværar kröfur um, að ríkið endurbyggði stýrimannaskólann og kæmi honum í það horf, sem fullnægði kröfum tímans. Er það þá eitt aðalatriðið, að hann verði fluttur af þeim stað, sem hann er nú. Ég skal ekki fara út í að ræða það atriði sérstaklega, hvar hann á að byggjast, — það hafa komið fram margar raddir um það —, en hitt er aðalatriðið, að byggt verði skólahús, þar sem hægt sé að láta fara fram alla kennslu, sem sjómannastéttin þarfnast. Það er ekki hægt að neita því, að sjómannastéttin hefur orðið nokkuð afskipt einmitt í þessu efni, miðað við önnur skólamál í landinu.

Þetta frv. gerir ráð fyrir, að hafizt verði handa um byggingu skólans á þessu ári og að verkinu verði ekki lokið síðar en á árinu 1943. Það er hugsanlegt, að þetta gæti gengið hraðar, en mér þótti réttara að hafa tímunn fyrir sér í þessu efni. Um undirbúning málsins er gert ráð fyrir að verði látin fjalla nefnd, skipuð fulltrúum sjómannastéttarinnar. Væri sjálfsagt, að atvnrh. skipaði formann þessarar n. Það má ef til vill deila um það, hvort n. ætti að vera stærri. Þess má geta, að starfsgreinar sjómannastéttarinnar eru fleiri heldur en gert er ráð fyrir, að fulltrúarnir í n. verði. Má þar sérstaklega minnst á loftskeytamenn og matreiðslumenn, sem ekki eiga beinlínis mann í n. samkvæmt frv. Hvað viðvíkur loftskeytamönnum, þá skal ég taka það fram, að þeirra kennsla er nú eins og

er á nokkrum hrakningi. Hún mun vera undir stjórn símamálastjóra, en engan fastan sama- stað hafa. Það er hins vegar ljóst, að margt af því, sem loftskeytamennirnir eiga að læra, væri hægt að kenna í hinum sameiginlega skóla. Skólahúsið ætti þess vegna að byggjast með það fyrir augum, að sérgreinar sem þessi gætu verið þarna með. Þá skal ég víkja að matsveinunum. Þeir geta ef til vill líka komið til með að nema við þennan skóla. Það má t. d. benda á, að við skólann gæti verið heimavist, þar sem heppi- legt mætti teljast, að svo margir nemendur sem unnt er gætu dvalizt í skólanum. Ég teldi mjög æskilegt, að kennsla í matreiðslu gæti farið fram í skólanum. Í öðrum löndum, þar sem þessi mál eru komin bezt á veg, hefur hið opinbera að nokkru leyti stutt að þessari fræðslu og sum- part einstakir menn. Reynslan er sú, að alls staðar hefur reynzt þörf fyrir þessa fræðslu.

Ég geri ráð fyrir, að ef fallizt verður á þessa höfuðtillögu, þá verði að sjálfsögðu leitað til skólastjóra þeirra skóla, sem nú starfa, svo að sú þekking, sem fyrir hendi er, geti komizt að, þegar farið verður að gera teikningar í sambandi við bygginguna.

Um fjárhagshliðina vildi ég aðeins segja þetta:

Ég geri ráð fyrir, að þeir erfiðleikar, sem ríkt hafa í fjármálum þjóðarinnar, hafi að nokkru valdið þeim drætti, sem hefur orðið á fram- kvæmdum í þessu máli af hálfu ríkisstj. En nú hygg ég, að ekki sé með réttu hægt að segja, að sú afsökun sé fyrir hendi. Og ekki sízt munu sjómennirnir líta svo á, að hið aukna fjármagn sé að verulegu leyti fyrir atbeina sjómannastét- tarinnar. Þess vegna telur hún nú, að það megi ekki dragast lengur að hefjast handa í þessu máli. Og það er vitanlegt, að þörfin er svo rík, að sjálfsagt er einmitt nú að nota tækifærið til þess að hrinda þessu máli fram.

Ég skal ekki orðlengja frekar um frv. Ég skal geta þess, að þetta mál á eftir eðli sínu heima í sjútn., og vil ég gera það að till. minni, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til þeirrar n.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútn. með 10 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 74, n. 130).

Frsm. (Ingvar Pálmason): Þetta mál, sem hér liggur fyrir til umr., um bygging sjómannaskóla, hefur allmikið verið rætt á undanförunum árum, bæði í blöðum og á mannfundum, og þær umr. virðast allar hafa hnigið á einn veg, sem sé, að fyllsta nauðsyn væri á að bæta úr þeirri aðstöðu, sem nú er um kennslu í sérgreinum sjómanna að því er húsakost snertir. Eins og þm: vita, er sá húsakostur, sem völ er á til sérnáms fyrir sjómenn, aðeins ein bygging, stýrimannaskólinn, og um hann má segja, að hann hafi um nokk- urra áratuga bil verið ófullnægjandi til þess að fullnægja þeim kröfum, sem til hans væru gerð- ar um kennslu í siglingafræði. Að því er kemur til annarra sérgreina sjómanna, þá má heita, að

þær séu með öllu húsnaðislausar. Að visu hefur Fiskifélag Íslands mjög myndarlega á sinn hátt séð fyrir húsakosti og kennslu í meðferð smærr mótorvéla. En þá er líka allt upp talið. Vél- stjórnaskólinn, sem allir finna að mikil þörf er á, er algerlega húsnaðislaus, og það má geta nærri, að við slíkt ástand er alls ekki unandi.

Ég held líka, að það sé óþarfi að lýsa þessu mjög mikið, vegna þess að enginn ágreiningur virðist vera um það, að brýn nauðsyn sé að byggja sjómannaskóla til að kenna þar sérgrein- ar sjómannaefna. Hugmyndin hefur verið sú, að sameina sem flestar sérnámsgreinar sjómanna í einni byggingu, og í þá átt stefnir þetta frv.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða meira um málið almennt, ég held, að ástandið sé öllum ljóst, að ekki má við svo búið sitja. Ég get því snúið mér að þeim brtt., sem sjútn. hefur leyft sér að flytja við þetta frv. á þskj. 130. Þær brtt. eru fjórar, og það má vel vera, að sumar þeirra þyki skipta nokkru máli, og vil ég þá reyna að skýra með nokkrum orðum, hvað fyrir sjútn. vakir með því að bera fram þessar brtt.

Fyrsta brtt. er við 2. gr. frv., og er hún í tveim stafliðum, a. og b. Í a-lið er gert ráð fyrir, að í stað þess að í frv. stendur: „Forstaða skóla- byggingarinnar skal falin fimm manna n.“, komi: „sjö manna“. Þetta atriði skiptir í sjálfu sér ekki miklu máli, nema að því leyti, að sjútn. leit þannig á, að undirbúningur og tilhögun öll viðvikjandi þessari byggingu ætti að vera í höndum sjómannastéttarinnar og þá auðvitað í höndum þeirra manna, sem hafa sérkunnáttu í hinum einstöku greinum. Í 2. gr. frv. er gert ráð fyrir, að tveir nm. skuli skipaðir eftir til- nefningu Farnanna- og fiskimannasambands Íslands, einn eftir tilnefningu Sjómannafélags Reykjavíkur og einn eftir tilnefningu Stýri- mannafélags Íslands, en atvmrh. skipar n. og tilnefnir formann hennar. En í b-lið 1. brtt. frá sjútn. á þskj. 130 er farið fram á, að því sé slegið föstu, að enn fremur eigi sæti í þessari n. skólastjóri stýrimannaskólans, vélstjórnaskólans og forstöðumaður loftskeytaskólans. Við, sem sæti eignum í sjútn., teljum það afar áriðandi, að þessir menn verði talsvert miklu ráðandi um alla tilhögun skólans. Að visu er gert ráð fyrir því í 3. gr. frv., að byggingarn. láti gera upp- drætti að skólahúsi í samráði við skólastjóra þeirra skóla, sem þar er ætlað pláss, en það eru stýrimannaskólinn og vélstjórnaskólinn. En sjútn. leit þannig á, að þetta orðalag væri of veikt, því að enda þótt skólastjórnarnir geti lagt ráðin á, er engin trygging fyrir því, að þeir geti full- komlega haft úrslitaáhrif um þau atriði, sem þeim kynni að sjást öðruvísi um en hinum nm. En með brtt. sjútn. er stefnt í þá átt að tryggja það, að till. þeirra manna, er hafa sérþekkingu til að bera, fái notið sín, því að þar er því slegið föstu, að fjórir af nm. skuli skipaðir af atvmrh. eftir þeirri tilnefningu, sem getið er um í 1. gr. frv., og enn fremur eigi sæti í n. skólastjórn þeirra skóla, sem ætlað er húsrúm í byggingunni. Við teljum það mjög mikils varð- andi, að sem bezt verði vandað til undirbúnings og framkvæmda í þessu byggingarmáli.

Önnur brtt. á þskj. 130 er að nokkru leyti af-

leiðing af þeirri fyrri, hún er við 3. gr. frv. Þar er gert ráð fyrir, að byggingarn. skuli þegar í stað láta gera uppdrátt að skólalúsi, en að öðru leyti er dregið nokkuð úr ákvæðum 3. gr. frv., þar sem segir: „Í skólanum skal vera heimavist fyrir hæfilegan nemendafjölda, og skal húsa-kynnum heimavistarinnar svo háttáð, að þar verði auðveldlega við komið kennslu fyrir mat-sveina.“ Sjútvn. leit þannig á, að varhugavert væri að slá þessu alveg föstu, því að ekki er ó-sennilegt, að af því leiddi nokkurn kostnað, en ef skólinn yrði byggður í Reykjavík, sem að vísu er ekki ákveðið í frv., leit sjútvn. svo á, að ekki væri aðkallandi þörf á að lögbinda það, að heimavist skyldi vera við skólann. En hins vegar þótti sjútvn. rétt að setja í frv. ákvæði um, að byggingarn. skyldi athuga möguleika um heima-vist í byggingunni fyrir hæfilegan nemenda-fjölda og í því sambandi kennslu fyrir mat-sveina. Ég held, að það fari fullt svo vel á því að orða þetta ákvæði á þennan hátt, eins og að gera það að ófrávikjanlegri skyldu að hafa heimavist í skólanum.

Þá er enn fremur sú umorðun í 2. brtt. á þskj. 130, að atvnrh. staðfesti teikningu, úrskurði skólastað og önnur fyrirkomulagsatriði, ef ágreiningur verður innan n. Hér er um dálitla orðalagsbreyt. að ræða, því að samkv. 3. gr. frv. á forstaða skólabyggingarinnar að vera falin fimm manna n., og atvnrh. tilnefni formann hennar og skipar n. eftir till. þeirra stofnana, er þar um ræðir. Sjútvn. telur litlar líkur til þess, að atvnrh., hver sem hann kann að verða á hverjum tíma, verði dómbærari um þessi atriði en byggingarn. í heild sinni. En ef ágreiningur ris innan n., þá er ekki um annað að ræða en að úrskurðarvaldið verði hjá þeim ráð-h., er með þessum mál fer.

Þá er enn ein brtt. á þessari sömu gr., sem sé að niðurlag gr. orðist þannig: „Undirbúningi samkv. þessari gr. skal vera lokið fyrir 1. sept. 1941.“ Þetta byggist á því, að sjútvn. var öll sammála um það, að öllum undirbúningi verði að braða svo sem kostur er á. Sjútvn. lítur þannig á, að ef þessi byggingarn. getur starfað í fjóra mánuði, þá eigi henni að vera vorkunn-arlaust að geta lokið undirbúningnum fyrir 1. sept. næstk. Ég skal líka taka það fram í þessu sambandi, að mér er kunnugt um, að nokkur undirbúningur er hafinn nú þegar að því er snertir uppdrætti að sjómannaskóla, og þó líta meg svo á, að ekki sé ástæða til þess fyrir Alp. að lögbinda þetta, er þó þetta atriði svo mikils vert, að fyllsta ástæða er til að Alp. fyrir sitt leyti gefi byggingarn. þá hvatningu, að hún skuli hafa lokið öllum undirbúningi fyrir 1. sept. 1941. Með því sýnir Alp., að það vill ekki, að framkvæmdir tefjist í þessu máli.

Þá kemur 3. brtt. n., við 4. gr., og skiptir hún mestu máli. Í 4. gr. frv. er gert ráð fyrir, að veittar verði í fjárl. minnst 100 þús. kr. árlega til byggingar skólans, unz byggingu er lokið, en n. leggur til, að í stað 100 þús. kr. fjárveit-ingar komi 300 þús. kr. Byggir nefndin þá till. sína á því, að hún álitur, að það muni fjárhags-lega hagstæðara fyrir ríkissjóð að leggja upp-hæðina fram á stuttum tíma en á mörgum árum.

Nefndin hefur átt kost á að líta á uppdrátt af fyrirhuguðu skólalúsi. Nú er enginn nefndar-manna sérfræðingur í slíkum málum, en ég get upplýst, að uppdrátturinn er eftir húsameistara ríkisins, Guðjón Samuelsen. Nefndin spurðist fyrir um það, hvort unnt væri að segja, hve mikið slík bygging mundi kosta, — tvímælalaus svör fékk nefndin ekki, en í gegnum skólastjóra Stýrimannaskólans fékk hún þær upplýsingar, að slík bygging mundi ekki kosta undir 1300 þús. kr. miðað við núverandi verðlag á efni-vöru og vinnu. Nefndin ályktaði út frá því, að ekki mundi ósennilegt að gera ráð fyrir, að kostnaður gæti unnið 1½ millj. kr., og ef fjár-veitingin til byggingarinnar er ekki meira en 100 þús. kr. á ári, tekur 15 ár að greiða hana að fullu. Nú má gera ráð fyrir, að með heimild 4. gr. til þess að taka bráðabirgðalán eða selja skuldabréf til að greiða byggingarkostnaðinn megi takast að afla fjár til þess að koma byggingunni upp, en það er skiljanlegt, að erfiðara verður að afla þess fjár, ef eigi verður unnt að fá það að fullu endurgreitt fyrr en eftir 15 ár í stað 5 ára. Í annan máta vill nefndin benda á, að eins og nú horfir, virðist það engum vandkvæðum bundið fyrir ríkissjóð að leggja fram 300 þús. kr. árlega í þessu skyni. Að vísu verður engu spáð, hvað við tekur á næstu 5 árum og enn síður á næstu 15 árum. En ég vil minna á, að ef nokkur alvara liggur á bak við þau ummæli, sem fram hafa komið um nauðsyn sjómannaskóla, og ef hugur fylgir máli, þegar talað er um ágæti sjómannastéttarinnar íslenzku, þá finnst mér ekki tiltakanlega stórt í ráðizt, þótt ríkissjóður leggi fram 300 þús. kr. árlega til sjómannaskólabyggingar, þar til henni er lokið. Sjómannastéttin hefur þegar fyrir löngu unnið fyrir slíku framlagi.

Þá kemur ég að síðustu brtt., sem er ekki veigamikil, en skiptir þó nokkru máli. Í 5. gr. frv. er svo fyrir mælt, að byggingarnefnd veiti viðtöku gjöfum til sjómannaskólans og skuli því fé, er þannig safnast, varið til eflingar skólans, en renni ekki til byggingar hans. Byggingarnefnd starfar aðeins vissan tíma, og þegar byggingin er fullgerð, er verkefni hennar lokið. Leggur n. því til að upphaf 5. gr. orðist svo: Byggingarnefnd og síðar skólastjórn skal veita viðtöku ... o. s. frv. Það er álit nefndarinnar, að gjafir til skólans muni halda áfram að berast skólanum um áratugi og jafnvel aldaraðir, og þarf þá ákveðinn aðili að veita þeim viðtöku og hafa stjórna á því fé, sem þannig safnast.

Læt ég svo útrætt um brtt. n., nema sérstakt tilefni gefist, og vænti, að þetta mál fái fljóta og góða afgreiðslu.

Forseti (EÁrna): Þá er umr. frestað. (SÁÓ: Er það samkv. fram kominni ósk?). Það er gert eftir ósk ríkisstj., þar sem atvnrh. er fjarstaddur.

Á 33. og 35. fundi í Ed., 8. og 15. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 53. fundi í Ed., 6. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Það skal vera stutt. Ég kvaddi mér hljóðs fyrir nærfellt mánuði, 7. apríl, þegar málið var síðast á dagskrá, til að þakka mínum meðnefndarmönnum fyrir góðar undirtektir og geta þess um leið, að þær brtt., sem n. hefur gert, hef ég fallið á, og eru aðalbreytingarnar gerðar eftir fund með skólastjóra stýrimannaskólans og viðtöl við fleiri góða og gegna menn. Einstök atriði skal ég ekki tefja við, nema þörf gerist. Ég vil vænta þess, að hinn mikli dráttur, sem orðið hefur á málinu, verði ekki látinn hindra afgreiðslu þess.

Forseti (EÁrna): Ég hef beðið með þetta mál eftir óskum hæstv. atvrmrh., en þótt hann geti ekki enn verið við afgreiðslu þess, verður það nú borið undir atkvæði.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 130,4 samþ. með 9 shlj. atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv.
- Brtt. 130,2 (ný 3. gr.) samþ. með 8 shlj. atkv.
- 130,3 samþ. með 10 shlj. atkv.
4. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 130,4 samþ. með 9 shlj. atkv.
5. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.
6. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 56. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til 3. umr.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 55. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var frv. tekið til 1. umr.
Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 23 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til sjútnv. með 18 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Nd., 15. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 397, n. 489).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- 2.—6. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 73. fundi í Nd., 7. júní, utan dagskrár, mælti

Finnur Jónsson: Ég vakti máls á því við hæstv. forseta fyrir nokkrum dögum, að ég óskaði eftir því, að frv. til 1. um sjómannaskóla, sem hefur gengið gegnum þrjár umr. í hv. Ed. og tvær umr. í þessari hv. d., yrði tekið á dagskrá til afgreiðslu. Ég vil hér með ítreka þetta við hæstv. forseta og leggja fram áskorun frá 6 þm. um, að þetta mál verði tekið til umr. og afgreiðslu á næsta fundi, sem haldinn verður hér í þessari hv. d.

Forseti (JörB): Um áskorun þessa fer fram atkvgr. í byrjun næsta fundar um þetta dagskrármál, sem óskað er eftir, að verði tekið fyrir.

Á 75. fundi í Nd., 10. júní, mælti

Forseti (JörB): Eins og getið var um á 73. fundi þessarar hv. d., barst forseta svo hljóðandi áskorun:

„Við undirritaðir óskum hér með eftir, að frv. til laga um bygging sjómannaskóla á þskj. 397 verði tekið til umræðu og afgreiðslu á næsta fundi, sem haldinn verður í neðri deild Alþingis.

Alþingi, 6. júní 1941.

Finnur Jónsson, Gísli Guðmundsson, Ásg. Ásgeirsson, Bergur Jónsson, H. Guðmundsson, Vilh. Jónsson.

Til forseta*neðri deildar Alþingis.“

Samkvæmt ákvæðum 43. gr. þingskapa fer fram atkvgr. um það, hvort þetta mál skuli tekið á dagskrá.

ATKVGR.

Samþ. að taka málið á dagskrá með 11:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, HelgJ, HV, ÍsIH, JóhJón, ÓTh, SvBH, VJ, BJ, EmJ, FJ.

nei: GSv, JakM, Jfv, JPálm, PO, SkG, StSt, EE, EystJ.

JGM, SEH, SK, StgrSt, BJB, JörB greiddu ekki atkv.

7 þm. (PHann, TT, ÞBr, ÁÁ, BÁ, GP, GG) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég tel að það nái engri átt að fara að samþ. það nú að taka fyrir mál, sem á aðeins eftir að ganga í gegnum eina umr., fram yfir stórmál, sem eiga eftir sex umr., og segi því nei.

Forseti (JörB): Samkv. þessari atkvgr. er málið tekið á dagskrá, og liggur það þá fyrir til 3. umr. (A. 397, 551).

*Frsm. (Finnur Jónsson): Við sex þm. fluttum áskorun þessa til hæstv. forseta um að taka þetta mál á dagskrá, vegna þess að okkur skildist það, að það væri ætlunin að láta það ekki koma fyrir á þessu þingi framar. En þar sem þetta mál hefur hlotið mjög einróma afgr. þingsins, töldum við flm. frv., að það mundi á engan hátt geta orðið til þess að tefja þingstörf, þó að málið yrði tekið fyrir nú, þar sem ekki er vitað,

að ágreiningur sé um að málið eigi fram að ganga.

Að visu hefur hæstv. atvmrh. flutt brtt. við fjárl. um heimild til að leggja fram 500 þús. kr. til sjómannaskólabyggingarinnar á árinu 1942, og sú heimild hefur verið samþ. En ég fæ ekki séð, að hún komi neitt í bága við þetta frv., því að þó svo sé, að hún sé nokkuð rýmri heldur en gert er ráð fyrir í þessu frv., þá mun það að sjálfsögðu á engan hátt gera það að verkum, að frv. sé þar með óþarft.

Hæstv. atvmrh. lofaði því við umr. um fjárl. nú, að hann mundi á næsta þingi leggja fram frv. um byggingu sjómannaskóla, að mér skildist, ef þetta frv. næði ekki samþykki þingsins. En það er vitanlegt, að þó að heimilt sé á árinu 1942 að leggja fram fé til skólans, þá virðist fyrir þá, sem vilja koma málinu í framkvæmd, vera enn ríkari ástæða til þess að setja l. um málið á þessu þingi, svo að fyrsta greiðsla verði innt af hendi til skólabyggingarinnar á þessu ári, einmitt því ári, þegar við vitum, að ríkissjóður hefur nokkuð rúmar hendur. Fyrir þá, sem vilja koma þessu máli sem fyrst í framkvæmd, virðist því vera einsætt að samþ. þetta frv., sem hér liggur fyrir. Og vil ég eindregið leggja til, að svo verði gert.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Eins og ég gat um við l. umr. þessa máls hér í hv. d., þá var það tilgangur minn, að ríkisstj., eða a. m. k. atvinnumálaráðun., mundi hlutast til um það, að flutt væri frv. um sjómannaskóla á þessu þingi. Farmannasambandið hafði snúið sér til atvinnu-
málaráðun., og beint til þess ósk um það, að það hlutaðist til um, að slíkt frv. yrði flutt. Þetta var s. l. haust. Ráðuneytið gaf þá fyrirheitt um að gera þetta eftir að það fengi til þess samþykki fjármálaráðuneytisins.

Í öndverðu hafði ég hugsað mér, að þetta mál yrði í mjög óskyldum búningi þeim, sem það er í þessu frv., og kom það fram í blaði hér í Reykjavík s. l. haust, eftir að séð varð, að afkoma útgerðarinnar mundi verða betri heldur en áður en skattfrelsisl. voru sett, en áður en vitað var, að hún yrði svipað því eins góð og raun varð á. Ég taldi þá rétt að greiða fjárfölgum nokkra til þess að upp yrði komið veglegum veruðum fyrir starfsemi sjómanna hér í höfuðstaðnum, bæði sjómannaskóla og skóla fyrir þær stéttir sjómanna, sem skóla sækja, og hafði ég hugsað það miklu viðtækara heldur en að miða það eingöngu við skólastarfið. Eftir að útgerðin fór að græða verulega, þótti bæði mér og öðrum réttmætt að afnema skattfrelsisl., sem gilt höfðu fyrir útgerðina, og þar með var af minni hendi horfið frá þeirri till., sem ég hafði hugsað mér að bera fram. En hins vegar var því slegið föstu milli mín og hæstv. fjmrh., að þetta frv. yrði borið fram á þinginu. En þá hlupu tveir hv. þm. vinstri flokkanna fram fyrir skjöldu, þótt þeir vissu um ætlun mína í þessu efni, og við það get ég ekki sætt mig. Tel ég það frv. hafa verið illa undirbúið. Eftir því frv. átti ríkið að leggja fram 100 þús. kr. á ári til byggingar sjómannaskóla. Þetta hafði verið lagað, og heimildin í frv. er komin upp í 300

þús. kr. á ári, þar til byggingarkostnaði er að fullu lokið. En ég hef talið réttara, að þetta mál fái annað form. Ég vil ekki afsala hæstv. Alp. að hafa endanlega meðgerð með það, hvernig þessu máli er komið fyrir. En eins og þetta frv. ber með sér, hefur hvorki þing né stjórn endanlegan rétt. til þess að ráða yfir lausn málsins, ef n., sem valin er af vissum aðilum, kemur sér saman um stað fyrir skólann, um fyrirkomulag hans og byggingu. Ég tel rétta meðferð þessa máls þá, sem nú er orðin að nokkru leyti, að Alp. sýni sinn vilja með því að veita stj. fjárfölgum í fyrsta skipti til þessa. Ég lagði til, að brtt. yrði samþ. við 16. gr. fjárl. um 500 þús. kr. fjárveitingu til þessarar skólabyggingar á næsta ári, en til samkomulags við hv. fjvn. gekk ég inn á að flytja till. af 16. gr. á 22. gr. fjárl., sem er heimildargr., en lýsti þó jafnframt yfir, að þetta skipti að því leyti engu máli, að hæstv. fjmrh. hefði tilkynnt mér, að ef þess yrði nokkur kostur, mundi ríkissjóður alveg jafnt leggja fram fé, hvort sem fjárveitingin væri á 16. gr. eða heimildin á 22. gr. Svo er haldið áfram að leika þann leik hér á hæstv. Alp. að hafa þetta mál til þess að fegra sig með. Um leið og ég tók aftur mína brtt., tóku sósíalistar (Alþflmenn) upp þessa till., þó að þeir vissu, að öll ríkisstj., og þar með hæstv. félmrh., sem er þeirra flokksmaður, var með því, að þessi upphæð var flutt af 16. gr. og yfir á 22. gr. Ég ætlaði að standa við það, sem ég hafði heitið, um að flytja þessa till. frá 16. gr. yfir á 22. gr., og ætlaðist til, að Alþfl. gerði það líka, eins og aðrir stuðningsflokkar ríkisstjórnarinnar.

Ég mun nú, áður en þessu máli lýkur, bera fram till., sennilega rökst. dagskrá. Vil ég biðja hæstv. forseta að sjá svo til, að ég fái tóm til að semja hana áður en umr. lýkur nú, en ég hugsar mér, að hún verði á þá lund, að þar sem Alp. hafi heimilað ríkisstj. að leggja fram 500 þús. kr. til byggingar sjómannaskóla, og þar sem þetta frv. hafi ekki fengið nægilegan undirbúning, og þar sem sýnt þyki, að málið líði ekki neitt tjón við það, þótt löggjöf um það verði frestað, vegna þess að á þessu ári verði hvort sem er ekki auðið að hefjast handa um byggingu skólans, og þar sem ríkisstj. hafi lofað að leggja málið vel undirbúið fyrir næsta þing, taki deildin fyrir næsta mál á dagskrá. Ég heiti því, að ef þessi leið verður farin, þá mun ég undirbúa þetta mál í samræmi við forráðamenn sjómanna og leggja þetta mál fyrir næsta þing á þann hátt, sem vel er við unandi.

***Frsm. (Finnur Jónsson):** Ég taldi rétt, ásamt þeim, sem skrifað hafa undir þessa áskorun um að taka þetta mál á dagskrá, að hv. þd. skæri úr því, hvernig það skyldi afgr. Ég tel ákaflega litla ástæðu til þess fyrir hæstv. atvmrh. að heita sér á móti þessu frv., þótt það sé flutt af tveimur hv. þm. Önnur ástæða sýnist í raun og veru ekki vera fyrir andstöðu hans gegn frv. Það er orðinn litill réttur hv. þm., ef þeir eiga, vegna þess að einhver ráðh., jafnvel þótt hæstv. atvmrh. sé, hefur sagt, að hann mundi flytja frv. um sama efni, ef þm. eiga af þessum ástæðum að halda aftur þeim frv., sem þeir vilja flytja

og koma í framkvæmd. Ég mótmæli því alveg, að hv. þm. hafi ekki frelsi til að leggja fram þær till., sem þeim sýnist, þegar þeir vita, að þær fara í sömu átt og vilji þeirrar ríkisstj., sem þeir styðja. Það hefur líka komið í ljós, að þetta frv. á mjög eindregið fylgi, ekki aðeins meiri hl. hv. þdm., heldur mikils þorra þm., þar sem það hefur farið gegnum þrjár umr. í hv. Ed. og tvær umr. í þessari hv. d., andmælalaust og fengið eindregin meðmæli hv. sjútn. í báðum d.

Ég neita því alveg, að þetta frv. geti að einu eða neinu leyti tekið nokkurt vald úr höndum þingsins, og ég óska eftir því, ef hæstv. atvmrh. vill halda fast við sin ummæli um það, að hann færi einhver rök fyrir því. Þetta frv. sýnir þvert á móti mjög eindreginn þingvilja í þessu máli. Það hefur sýnt sig við allar þær umr., sem það hefur farið í gegnum, og samhljóða því eru álit beggja sjútn. Alþ. Mér koma þau ummæli hæstv. atvmrh. mjög einkennilega fyrir, að það hafi verið einhver leikur að styðja að því, að heimild yrði tekin upp til þess að greiðslan til sjómannaskólans árið 1942 yrði tekin upp á 16. gr. fjárl., en ekki færð á 22. gr. Hvers vegna lagði hæstv. atvmrh. þá til í fyrstu, að heimildin yrði tekin upp á 16. gr.? Var það einhver leikaraskapur hjá hæstv. atvmrh.? Mér þætti mjög leitt, ef ætti að skilja ummæli hans svo, að hann hafi ekki flutt sína till. í alvöru hér í fyrstu.

Annars er heimild á 22. gr. ekki líkt því eins vafalaus og fjárveiting á 16. gr., jafnvel þó að fyrir liggi alls konar yfirlýsingar. Við höfum m. a. heyrt á hv. frsm. fjvn., að hann beindi þeirri eindregnu ósk til ríkisstj. að fara mjög varlega í hækkun á heimildum 22. gr. fjárl.

Mér skilst, að um þetta mál sé í sjálfu sér enginn ágreiningur, heldur séum við sammála um, að þetta eigi að komast í framkvæmd. En hæstv. atvmrh. virðist vilja fresta framkvæmd málsins um eitt ár, og að mér sýnist algerlega að nauðsynjalausu og gegn vilja mikils þorra þingmanna, sem hafa látið sitt álit í ljós um það, að þetta mál kæmist fram óbreytt, að undanteknu því, að hv. þm. N.-Þ. hefur áskilið sér rétt til að flytja brtt. viðkomandi ákvörðun staðar fyrir þennan skóla, og þessi hv. þm. hefur gert þessa brtt. Ágreiningurinn sýnist þá vera eingöngu um þetta, hvort það eigi að fresta þessu máli um eitt ár eða ekki, og láta hæstv. atvmrh. hafa undirbúning málsins á hendi, sem mikill þorri hv. þm., með fylgi sínu við frv., sem hér liggur fyrir, er nú þegar búinn að láta í ljós álit um, að sé nægilega undirbúið.

Nú getum við vitanlega ekkert um það sagt, hvornig ástandið muni verða á árinu 1942. Við getum ekki um það sagt, hvort möguleikar verða á því að hefja undirbúning undir byggingu sjómannaskóla þá, þó að við vitum það, að nú á þessu ári eru nægir möguleikar til þess. Þannig, að þó að hæstv. atvmrh. sjálfsagt ekki ætlist til þess, þá getur frestun um eitt ár á þessu máli orðið til þess að fresta því um óákveðinn tíma, í stað þess að samþ. þetta frv. og tryggja þar með, að hafizt verði handa um byggingu sjómannaskóla þegar á þessu ári. Ég skal ekki að nauðsynjalausu teygja þessar umr., en ég vil

geta þess, að ég veit ekki betur en að atkvgr. hér í d. hafi sýnt það, að meginþorri dm. sé þessu frv. samþykkt. Það kæmi mér því mjög á óvart, ef rökstudd dagskrá frá hæstv. atvmrh. yrði samþ.

*Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson): Það er alveg rétt, sem hæstv. atvmrh. tók fram, að stj. er öll á einu máli um það að setja inn á 22. gr. fjárl. heimild til þess að greiða til byggingar sjómannaskóla $\frac{1}{2}$ millj. kr. En ég sé ekki, að það á nokkurn hátt raski því, að á þessu þingi verði sett löggjöf um byggingu skólans. Mér hefur virzt, að innan ríkisstj. væri áhugi fyrir því, að það yrðu gerðar allar þær ráðstafanir, sem unnt væri, til þess að flýta fyrir byggingu skólans, og ég veit, að hæstv. atvmrh. hefur látið það álit sitt í ljós innan ríkisstj., að hann vildi að því stuðla, að skólinn yrði sem allra fyrst byggður. Hæstv. atvmrh. er það ljóst, ekki síður en öðrum, sem til þekkja, að ástandið eins og það er með skólahúsið er vissulega ekki til frambúðar, og það ríður mjög á því, að hafizt verði handa sem fyrst um byggingu nýs sjómannaskóla hér á landi. Ég sé því ekki betur en að það geti mjög vel farið saman, að á þessu þingi verði sett löggjöf um byggingu stýrimannaskóla og einnig hitt, að ríkisstj. verði veitt heimild til þess að leggja fram allverulega upphæð til þessarar byggingar á næsta ári, — ég er ekki í nokkrum vafa um það. Ég var fylgjandi því, að till. væri aðeins heimildartill. (á 22. gr.), en ekki sett inn á 16. gr. fjárl., eins og til var ætlað, og það var vegna þess, að mér var kunnugt um það, að innan ríkisstj. var almennur áhugi fyrir því, að hafizt yrði handa svo fljótt sem unnt væri um byggingu stýrimannaskóla. Hins vegar vildi ég fyrir mitt leyti, að heimilað yrði, að ríkisstj. fengi allmikla fjárfúlgu til umráða og vildi einnig, að sett yrðu l. á þessu þingi um bygginguna. Annað mál er það, hvort hæstv. atvmrh. vildi t. d. flytja einhverja brtt. við þetta frv., sem fyrir liggur, og ég álit það ekki aðalatriðið, hvort frv. verður samþ. í þessu formi. Aðalatriðið frá mínu sjónarmiði er, að þetta þing samþ. löggjöf um byggingu skólans, því að það flytjir fyrir framkvæmd málsins. Mér er það ljóst, að hæstv. atvmrh. hefur áhuga á því, að skólinn verði reistur, en ég teldi miklu betra að fá löggjöf um þetta mál nú á yfirstandandi þingi.

*Atvmrh. (Ólafur Thors): Út af ræðu hæstv. félmrh. hef ég ekkert annað að segja en það, að ég tek undir öll hans ummæli önnur en þau, að það sé æskilegt, að frv. verði samþ. á þessu þingi. Ég er alveg sannfærður um það, að þó að þetta frv. verði samþ., þá verður ekki hægt að hefjast handa um byggingu skólans á þessu ári. Það yrði komið fram í júnimánuð, þegar frv. yrði að l., þá væri eftir að skipa þá n., sem gert er ráð fyrir í frv., einnig væri eftir að ákveða staðinn, þar sem skólinn ætti að standa, að því búnu yrði farið að hugsa um teikninguna, og þegar öllu þessu væri lokið, yrði komið fram á haust eða vetur, og þá fer enginn að hefjast handa um byggingu. Af þessu er það einnig

ljóst, að við höfum ekki aðstöðu til þess í dag að hefja byggingu á þessu stórhýsi, þó að við hefðum til þess næga peninga. Það er heldur ekkert launungarmál, að það er mjög ákveðin andstaða af þeirri þjóð, sem við þurfum að hafa viðskipti við, um það, að við útvegum okkur annan gjaldeyri en sterlingspund til þess að kaupa efnivið, sem þarf til byggingar á slíku stórhýsi sem hér um ræðir. Nú geri ég mér samt vonir um það, að ríkisstj. mundi sæta annarri meðferð en aðrir, sem vildu byggja, ef hún ætlaði sjálf að koma upp stórhýsi. En það kemur samt sem áður að þessu sama, það er komið sumar, teikningin er ógerð og enginn efniviður til í landinu. Hitt vil ég fullyrða, að það getur á engan hátt tafið framgang málsins, þó að frv. yrði látið biða til næsta þings, það ynnist þá nægur tími til þess að undirbúa málið rækilega, þangað til næsta þing kemur saman. Það mætti spyrja, eins og hv. þm. Ísaf. gerði, og þá einnig á nokkurn hátt hæstv. félmrh., hvað sé þá í rauninni á móti því að samþ. þessar framkvæmdir, og af hverju ég gæti ekki látið mér nægja að bera fram brtt. Það gæti vel verið, að mér tækist að koma fram brtt., sem gæti leiðrétt þann búning frv., sem ég er óánægður með. Annars vegar hef ég það í hendi minni að láta samþ. frv. og flýta þar með byggingu skólans, en hins vegar trúi ég betur þeim mönnum, sem ég ætla að láta fjalla um málið, til þess að finna rétta leið til úrlausnar heldur en sjálfum mér, og það er af þeirri ástæðu, að þeir eru hæfari til þess að finna réttari úrlausn en ég. —

Hv. þm. Ísaf. spyr, að hverju leyti þetta frv. sé illa undirbúið. Það kann að vera, að það sé margt í frv., sem ég vildi gagnrýna, en ég skil ekki þá sérstöku nauðsyn á þessu stigi málsins, en ég vil benda á það, að samkv. ákvæðum 3. gr. frv., þá hefur Alp. alveg sleppt þessu máli úr hendi sinni hvað snertir ákvarðanir um staðarval, stofnkostnað og fyrirkomulag um byggingu skólans. Með samþykkt þessa frv. hefði atvrmáðun. ekki neitt úrskurðarvald í þessu máli, þá er aðeins n. sjálf, sem getur ráðið því, hvernig þessar framkv. verða, og það tel ég óeðlilega lausn á málinu. Ég get í rauninni vísað til þess, sem hæstv. félmrh. sagði um 16. gr. og 22. gr. (fjárl.). Hv. þm. Ísaf. spurði, af hverju ég hefði lagt til, að heimildin yrði sett á 16. gr. fjárl. í staðinn fyrir 22. gr., úr því að það væri enginn munur á því, á hvorri gr. þessi heimild væri. Eftir að ég hafði fengið yfirlýsingar um hugarfar stj. til málsins og heyrt yfirlýsingu hæstv. félmrh. í d. og einnig þar staðhæfingar hæstv. fjmrh., að hann teldi það engu máli skipta, á hvorri gr. heimildin væri, þá gerði ég engan mun á því, hvort heimildin er á 16. eða 22. gr. fjárl. Ég get svo látið máli mínu lokið og vísað til þess, sem ég hef áður sagt, að ég tel málinu á engan hátt verr borgið, þó að frestað verði framkvæmdum með þessa byggingu. Ég álit, að bygging skólans muni hefjast nákvæmlega á sama tíma, hvort þetta frv. verður samþ. eða því vísað frá með rökstuddri dagskrá. Ég ber því fram svo hljóðandi rökstudda dagskrá:

„Með því að Alþingi hefur heimilað ríkisstj. að leggja fram úr ríkissjóði á næsta ári 500 þús. kr. til byggingar sjómannaskóla, og með því að sýnt er, að samþ. þessa frv. verður eigi til þess að flýta fyrir byggingu skólans, enda málið eigi hlotið nægilegan undirbúning, en ríkisstj. hefur hins vegar heitið að undirbúa málið og leggja fyrir næsta Alþingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti (JörB): Mér hefur borizt till. til rökst. dagskrár frá hæstv. atvrmh. Hafa hv. dm. þegar heyrt hana, og tel ég því óþarft að lýsa henni frekar. Liggur till. þessi þá einnig fyrir til umr.

*Sveinbjörn Högnason: Ég ætla ekki að ræða almennt um það mál, sem hér liggur fyrir. Það er búið að því allverulega. En það er eitt atriði, sem komið hefur fram við þessa umr. í sambandi við afgr. fjárl., sem mér finnst Alp. geti ekki látið fram hjá sér fara, án þess að á það sé bent. Það hafa komið fram yfirlýsingar frá ríkisstj. við afgr. þessa máls og einnig við afgr. fjárl., sem ég fyrir mitt leyti get ekki látið ómótmælt. Í gær, þegar verið var að greiða atkv. um fjárveitingu til hafnargerðar suður með sjó, þá lýsti hæstv. atvrmh. yfir því, að það væri alveg sama, hvort hún yrði samþ. eða ekki, hann mundi hafa það að engu. Nú í dag lýsir sami hæstv. ráðh. yfir því, að hann hafi yfirlýsingu frá fjmrh. um það, að hann mundi nákvæmlega á sama hátt láta fara fram þessa greiðslu, hvort sem fjárveitingin stæði á 16. gr. fjárl. eða á 22. gr., sem er aðeins heimildargr. fyrir ríkisstj. Með öðrum orðum, það er alveg sama, hverju þingið lýsir yfir, þessi hæstv. ráðh. ætlar að hafa það að engu. Ég verð að segja það, að mér finnst tími til þess kominn fyrir Alp., að það láti ekki bjóða sér slíkt. Það getur vel verið, að hæstv. ráðh. sjái ekki mikinn mun á því, hvort fjárveitingin er samþ. af alm. eða hvort hún er veitt sem heimild til stj. Ég viðurkenni ekki, að það sé skylt að greiða slíka heimild nema fé sé fyrir hendi, en hins vegar ber vitanlega að greiða það, sem Alp. hefur samþ. Þetta, að ráðh. gangi svo langt að lýsa yfir því, að það sé sama, hvort Alp. samþ. að einhver greiðsla fari fram eða ekki, hann muni hafa það að engu, er slík óskammfeilni, að hæstv. ráðh. verður að láta sér skiljast það, að Alp. lætur ekki bjóða sér slíkar yfirlýsingar.

*Atvrmh. (Ólafur Thors): Það er gott, að lög og réttur eiga sér enn málsvara hér í þessu landi, en það er broslegt að heyra, hver málsvarinn er. Það fer mjög í taugar þessa saklausa lambs, að ég hafði það eftir hæstv. fjmrh., að hann mundi leyfa sér að greiða vissa fjárveitingu, sem Alp. vill láta greiða. Það sýnir meðferð sjómannaskólafrv. á Alp. Ég hafði leyft mér þá skelfilegu dauðasynd, að dómi þessa sakleysingja, að hafa það eftir hæstv. fjmrh., að hann mundi greiða þessa upphæð, þó að til þess væri ekki nema heimild, ef peningarnir væru til. Ég býst við því, að þó að upphæðina ætti að greiða eftir 16. gr., þá hefði fjmrh. ekki greitt hana, ef peningarnir yrðu ekki til, — sem þessi hv. þm.

virtist þó gera ráð fyrir, að gert yrði. Ég get þess vegna tekið ummæli hæstv. fjmrh. út úr þessum umr. Hitt nær náttúrulega ekki nokkurri átt, að ég ætli að hafa að engu vissa samþ. í fjárl. eins og t. d. fjárveitinguna til hafnargerðar á Suðurnesjum. Ég held, að það hafi verið frá því skýrt við umr., en þessi hv. þm. var þá ekki í d., að hér væri miðað við að byggð yrði landshöfn, þannig að í staðinn fyrir, að ríkið leggur venjulega fram $\frac{1}{4}$, þá leggi ríkið í þessu tilfelli fram allan kostnað. Af því leiðir, að af þessari höfn verður ríkið að standa undir vissum kostnaði og verður að hafa vissar tekjur. En nú fór hv. 1. þm. N.-M. fram á, að ef þessi höfn yrði byggð sem landshöfn, þá skyldi lóðaleiga ekki hækka frá því, sem nú er. Hugsum okkur, að nú ætti að byggja höfn, sem kostaði 5 millj. kr., og við gerðum það fyrir hv. þm. N.-M. að samþ. hans till. Það liggur þá í hlutarins eðli, að ef byggja á höfn fyrir fleiri millj. kr., þá leiðir af því, að leiga fyrir landið, sem liggur að höfninni, verður hærri en hún var áður en höfnin var byggð. En annað mál er það, að ríkið ætti að geta eignast löndin, sem að höfninni liggja. Ég held, að ég hafi með þessu borið af mér ámæli hv. þm.

*Frsm. (Finnur Jónsson): Þó að það væri freistandi að ræða um það, sem gerðist í gær, viðvikjandi hafnarmálinu á Suðurnesjum, mun ég leiða slíkt hjá mér, þar sem búið er að binda hendur ríkisstj. í því máli. Það er rétt, að samkvæmt till. á ekki að veita fé úr ríkissj. fyrir en hafnarl. liggja fyrir, eins og hefur verið frá því að Alþ. byrjaði að veita til hafnargerða. Ég lofaði því, að ég skyldi ekki hafa umr. langar, og ég skal halda mér við það loforð. Ég vil að eins benda hæstv. atvmrh. á það, að sá undirbúningur, sem hér er gert ráð fyrir í frv. um sjómannaskóla, mundi alveg verða eftir á næsta ári, ef ekki yrðu samþ. 1. um byggingu sjómannaskóla nú á þessu þingi. Það, sem hægt er að gera nú, yrði allt eftir, þannig að það hniga öll rök að því, að till. hæstv. atvmrh. sé fram borin til þess að fresta málinu um byggingu sjómannaskóla, a. m. k. eins og frá henni er gengið. Og færi það svo, að fjárhagsástæður versnuðu, þá yrði að fresta byggingunni um óákveðinn tíma. Þessu getur hæstv. atvmrh. á engan hátt mótmælt. Hvað viðvikur undirbúningi þessa máls að öðru leyti, fæ ég ekki betur séð en að gert sé ráð fyrir, að þarna séu kvaddir til ráða allir þeir sérfræðingar, sem líkur eru til, að bezt hafi vit á þessum málum, nema húsa-meistari ríkisins. En til hans getur að sjálf-sögu sú n. leitað, sem fær málið til meðferðar. Sjútvn. Ed. hefur og í ráðum með sér um breyt. á frv. meðal annars skólastj. stýrimannaskólans, sem mjög hefur hugsað þessi mál og er þeim allra manna bezt kunnugur. Ég get ekki á það fallið, að það hnigi nein rök að því, að það beri að samþ. hina rökstuddu dagskrá hæstv. ráðh., heldur beri að samþ. frv., þar sem það er sýnt, að mikill meiri hl. þm. vill, að málið nái fram að ganga á þessu þingi. Menn deila um það, hvort þm. eigi að hafa rétt til þess að láta sínar skoðanir í ljós og fylgja þeim, eða hvort

ríkisstj. eigi að taka allan rétt af þm. Ég fyrir mitt leyti mótmæli því algerlega, að ríkisstj. eigi að taka þennan rétt af þm. eða rýra hann á nokkurn hátt.

*Sveinbjörn Högnason: Ég vakti athygli á framkomu hæstv. atvmrh. í þessu máli og öðrum og sýndi fram á það, hvernig hann hefði viljað hafa þingviljann að engu, ekki einungis nú, heldur einnig oft áður. Hæstv. ráðh. sagði, að það væri næsta broslegt að heyra, hver mál-svarinn væri, um leið og hann skygndist að ráðherrasæti hæstv. fjmrh., og mér skildist, að það væri vegna þess, að það var ekki maður í ráðherrasæti, sem kom fram með þetta. Honum fannst það undarlegt, að almennur þm. skyldi vera málsvarinn. Þetta bar vist að skilja á þann veg. En ég vil láta hæstv. ráðh. vita það, að þm. þykjast enn hafa sinn rétt til þess að bera fram sínar aðfinnslur. Alþ. hefur ekki enn þá afsalað sér neinum rétti í þeim efnum, hvað það samþykkir. Hæstv. atvmrh. var að tala um það, að mig hefði vantað hér í d., þegar hann hefði gefið sína yfirlýsingu, en ég held, að það farist engum síður en honum, af þeim sem sæti eiga hér á Alþ., að tala um það, að þm. séu fjarverandi, því að það er hreinasta undantekning að sjá hann hér á Alþ. í vetur, — það er hrein og bein undantekning. Þess vegna hefur hann sýnt það með sinni framkomu, að orð hans og athafnir eru í fullu samræmi hvort við annað. Hæstv. ráðh. hneykslast jafnvel á því, ef þm. bera fram frv., þannig að það hallast ekki á um yfirlýsingu eða athafnir í þessu efni. Hæstv. ráðh. sagði, að hann hefði það eftir fjmrh., að hann mundi greiða þessa upphæð, þó að það væri ekki nema heimild, og það væri nákvæmlega sama, hvort þetta væri greitt eftir 16. eða 22. gr. fjárl. Ég verð að álíta, að í slíkum yfirlýsingum felst það, að það skipti engu máli, hvort ríkisstj. hefur heimild til að gera eitt-hvað, eða hvort Alþ. samþ. að gera það. Þetta veit ég, að hæstv. ráðh. skilur vel, a. m. k. hefur hann miðið álit á sinni dómgreind. Hann sagði, að hugsun mín væri óljós og að ekki væri gott að átta sig á því, hvað ég væri að fara. Þetta get ég vel skilið í sambandi við það, að hann telur, að ráðh. hafi skarpari hugsun heldur en venjulegur þm.

*Atvmrh. (Ólafur Thors): Ég hef nú tekið eftir því, að þessum hv. þm. (SvbH) hefur liðið illa oftast, þegar ég hef komið hér í deildina á þessu þingi. Ég held, að þessum þjóni Drottins sé þannig farið, að hann þoli aldrei lengi við að fara aðeins með boðskap hans í kirkju sinni og lífern, heldur þurfi hann hér á Alþingi að þjóna öðrum herra, skemmta skrattanum. Það er eins og að gefa krakka sætindi að gefa honum tilefni til að viðhafa illt orðbragð og þjóna eðli sínu. Ég vil ekki gefa honum neitt aukíð tilefni þess við umr. þessa máls, aðeins benda á, að hneykslunarhellan var ekki önnur en sú í þetta sinn, að ég hafði sagt f. h. fjmrh., að hann ætlaði að leyfa sér að borga út peninga, sem Alþingi er búið að leyfa í fjárl., að borgaðir séu út.

Umr. (atkvgr.) frestað um stund, en var fram haldið síðar á fundinum.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá atvmrh. samþ. með 15:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: PO, SEH, SK, SkG, StSt, BÅ, EE, EystJ,
GP, GSV, JakM, JGM, JPalm, ÓTh, JörB.
nei: SvH, VJ, ÅÅ, EmJ, FJ, HG, HelgJ, ÍslH,
JóhJón.

StgrSt, GG, Jfv, PHann greiddu ekki atkv.
5 þm. (TT, ÞBr, BJ, BjB, HV) fjarstaddir.
7 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Sigurður Kristjánsson: Ég hef að sönnu greitt atkv. með þessu frv. til síðustu umr. og er því að sjálfsögðu mjög fylgjandi, að sjómannaskóli sé byggður. En þar sem frestun á lagasetningu er ekki hættuleg og þegar er búið að samþ. fjárveiting til að byrja að reisa skólann og ríkisstjórnin hefur lýst yfir því, að hún muni leggja fyrir næsta Alþingi frv. til l. um þetta efni, segi ég já.

Skúli Guðmundsson: Ég tel þetta frv. alls ekki nægilega vel undirbúið, þar sem enginn uppdráttur eða kostnaðaráætlun liggur fyrir, framlag til byggingar samkv. 4. gr. frv. hefur ekki verið tekið upp í fjárl. nema á 22. gr., en sú heimild er þannig, að ríkisstjórnin má ekki nota hana, nema ríkissjóður hafi fé til umráða umfram lögboðnar greiðslur og fjárveitingar samkv. öðrum gr. fjárl. Segi ég því já.

Sveinbjörn Högnason: Þar sem ég ber ekki það traust til þess manns, sem þessa till. ber fram og ber ráðherranafn, að hann geti eða muni undirbúa málið betur en gert er í þessu frv., — enda hefur ekki komið fram árangur af þeim undirbúningi, sem hann lézt hafa undir höndum, — þá segi ég nei.

Bjarni Ásgeirsson: Mér virðist, að meðferð þessa máls á þinginu hafi verið bæði óþingleg og leiðinleg. Vil ég því losna við það sem fyrst og segi já.

Finnur Jónsson: Ég hef fylgt þessu frv. í því skyni, að það næði fram að ganga, en ekki af tómum yfirdrepskap. Ég get ekki fallið á frestun þessa stórmáls enn um eitt ár eða um óákveðinn tíma og segi nei.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Út af orðum, sem fallið hafa við afgreiðslu málsins, vil ég taka fram, að ég mun fylgja því fram með kappi, að það verði bæði vel og réttilega undirbúið fyrir næsta Alþingi, þótt þetta frv. verði ekki að l., heldur afgreitt með dagskránni, sem ég sé nú, að verður samþ. Vona ég, að það verði málinu sízt til tafar og segi já.

Jörundur Brynjólfsson: Þar sem frv. er svo úr garði gert, að vel má vera, að hvorki Alþingi né ríkisstjórnin hefði nokkra vissu um að ráða framkvæmd verksins og tilhögun allri á síðan, segi ég já við þessari dagskrártillögu.

4. Bráðabirgðatekjuöflun fyrir Hafnarfjörð.

Á 54. fundi í Ed., 7. maí, var útbýtt:

Fr. til l. um afnám l. nr. 44 frá 26. maí 1938, um bráðabirgðatekjuöflun fyrir Hafnarfjarðarkaupstað, og l. nr. 106 14. maí 1940, um breyt. á þeim l. (þmfrv., A. 386).

Á 55. fundi í Ed., 8. maí, var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti! Ég sé enga ástæðu til þess að hafa verulega framsögu í þessu máli. Það er öllum hv. dm. kunnugt, því það hefur áður verið rætt hér í deildinni, og það er svo sjálfsagt, að óþarfi er að mæla fyrir því. (SÁÓ: Á málið ekki að ganga til nefndar?). Ég legg það á vald hæstv. forseta, hvort málið fer til nefndar eða ekki.

***Bjarni Snæbjörnsson:** Ég skal vera fáorður. Eins og hv. dm. er kunnugt, er þetta frv. umskiptingur úr öðru frv., sem hér var á ferðinni og nú er orðið að lögum. Þá tókst hv. l. þm. N.-M. að koma þeirri sömu hugsun inn, sem fyrir honum vakir nú, en það var numið úr frv. í Nd., og var síðan samþ. hér í deildinni eins og Nd. gekk frá því. Það sýnir þrautseigju hv. þm. í þessu máli frekar en ýmsum öðrum málum, að hann skuli enn vera farinn á stúfana, og veit ég ekki, af hverju slíkt stafar, nema ef vera kynni, að það væri vegna þess, að hér er um heimildarl. að ræða, en þm. beri ekki fullt traust til stj. um framkvæmd þeirra. Virðist mér, að hv. þm. geti eins borið fram vantraust á ríkisstj. bæði í þessu máli og öðrum, sem hann virðist ekki vera fyllilega ánægður með.

Það kom fram í því máli, sem hér var til umr. næst á undan þessu, að það væri heppilegast, að ýmis skattal. væru látan biða meðan svo mikið umrót væri í fjármálum sem nú er, og þar sem talið var, að tjaldað væri til eins árs með afgreiðslu skattfrv., virðist sjálfsagt, þar sem viðhorf í fjármálum er svo órólegt, að þetta frv. verði látið sæta sömu örlögum og ýmis svipuð mál og látið biða, þar til eitthvað verður sagt með vissu um fjármálaviðhorf kaupstaðanna. Þar sem hér er aðeins um heimildarlög að ræða, hefur ríkisstj. það á sínu valdi, hvort hún notar þau eða ekki, og hvornig sem hv. þm. (PZ) reynir að snúa sig út úr því, er það ekki annað en vantraust á ríkisstj. að bera fram þetta frv. Við vitum ekki nema svo fljótt geti skipað verður í lofti um fjármál bæjjanna, einkum útgerðarbæjjanna, að full þörf sé þeirra laga, sem hér er farið fram á að fella úr gildi. Ég veit, að hv. þm. gerir sér engar vonir um, að málið nái afgreiðslu á þessu þingi, en hann vill sýna vilja sinn og innræti að bera málið fram nú, ef hann gæti gert það einhverjum til ergelsis.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég skaut því fram áðan, hvort ekki væri réttara að láta þetta mál

fara til nefndar og þá líklega fjhn. eða allshn. Finnst mér, að hvað svo sem um tilgang frv. er, sé full ástæða til að athuga, hvort réttmætt sé að afnema þessi lög. Hv. þm. Hafnf. benti á, að hér væri aðeins um heimildarl. að ræða, en ég hef orðið þess var, að bæjunum er ekki sama um það, hvort heimildarl. eru felld úr gildi eða ekki, enda þótt heimildin sé ekki notuð. N. sú, er fengi málið til meðferðar, þyrfti að athuga, hvort réttmætt sé að svipta Hafnarfjarðarbæ þessum tekjum. — Það er svo um flesta skatta, að þeir eru óvinsælir, en ég efast um, að almenningur fyndi þess mikinn mun, þótt þessum skatti væri létt af.

Ég stóð upp til þess að gera það að till. minni, að málinu væri vísað til n., en býst hins vegar ekki við því, að það nái afgreiðslu á þessu þingi.

Flm. (Páll Zóphóniasson): Hv. þm. Hafnf. lítur svo á, að með þessu frv. sé ég að bera fram vantraust á ríkisstj. Mætti með sama rétti segja, að þeir hv. þm., sem voru með því að breyta tekju- og eignarskattslögunum, hafi greitt atkv. með vantrausti á stjórnina. Hv. þm. má hafa þessa skoðun fyrir mér, en hún hefur ekki við neitt að styðjast. En ég vil benda hv. þm. á, að á meðan það er á valdi fjmrh., sem hefur þá skoðun, að réttast sé að taka öll gjöld sem jafnast af öllum þegnum þjóðfélagsins, án tillits til gjaldgetu þeirra, er ekki nema eðlilegt, að hann noti slík heimildarlög. Hitt væri annað mál, ef sjónarmið þeirra manna væri ríkjandi í stj., sem álíta, að gjöldin beri að leggja á eftir gjaldgetu einstaklinganna, — þá yrðu slík heimildarlög ekki notuð. Það er því ekkert óeðlilegt við það, þótt hv. þm. Hafnf. áliti rétt að skattleggja þá, sem ferðast til Hafnarfjarðar og frá, og ná tekjum til Hafnarfjarðarbæjar á þann hátt, því það er í samræmi við stefnu Sjálfstfl., en það er óskiljanlegt, að hv. 2. landsk. skuli halda slíku fram, maður, sem fyllir þann flokk, sem telur slíka skattlagningu fullkomið ranglæti, en telur, að gjöldin eigi að leggja á eftir efnun og ástæðum. — Þegar málið snertir Hafnarfjarðarbæ, bregzt hann sinni eigin lífsstefnu og flokks síns. Hv. þm. (SÁÓ) er nú kominn á þann aldur og það þroskastig, að hann ætti að vera sjálfum sér samkvæmur. Ég get því vel skilið, að hann vilji athuga það nánar, hvort hann eigi að fylgja frv. eða ekki, og því vill hann, að málið fari til n., og þá helzt n., sem hann á sæti í. — Ég læt mig það engu skipta, hvort málið fer til n. eða ekki, en ef hv. þm. Hafnf. er það sársaukaminnna, að borin sé fram rökstudd dagskrá þess efnis, að stjórnin noti ekki þessa heimild fyrst um sinn, get ég fyrir mitt leyti fallt á þá afgreiðslu málsins. Þetta gjald hefur alltaf verið ranglátt, en nú er það auk þess óþarft, enda getur Hafnarfjarðarbær náð herra gjaldi af einum manni með réttlátri útsvarsálagningu en þetta gjald veitti á ári.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10:1 atkv. og til fjhn. með 10 slj. atkv.

Á 70., 71., 72., 73. og 76. fundi í Ed., 28. maí, 4., 5., 7. og 12. júní, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 77. fundi í Ed., 12. júní, var frv. enn tekið til 2. umr. (A 386, n. 665, 678).

***Frsm. (Magnús Jónsson):** Þetta mál er svo einfalt, að ekki þarf um það langar umr., en n. hefur komið að þeirri niðurstöðu, að réttast sé að afgreiða það með rökst. dagskrá, sem fylgir áliti n. á þskj. 665.

Fyrir 4—5 árum, þegar miklir fjárhagserfiðleikar stöðjuðu að Hafnarfjarðarbæ, veitti Alp. bænum heimild til þess að innheimta aukagjald af farmiðum með vögunum milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur. Ég var þessu máli fylgjandi, því að mér fannst þörf bæjarins fyrir þennan tekjustofn vera svo mikil, þótt hér væri gengið á snið við hagsmuni kjósenda minna hér í Reykjavík, sem greiddu þetta aukagjald í sjóð annars bæjarfélags. Þetta mæltist ekki illa fyrir, en ef lítið er á þetta á þennan hátt, mega þau bæjarfélög, sem slík friðindi fá, ekki fara fram á að halda þeim lengur en þörf er á, ella er hætt við, að Alþingi dragi að sér höndina um að veita slíkar heimildir í framtíðinni, jafnvel þótt þess væri þörf.

Ég er því sammála flm. frv., að nema beri þessi lög úr gildi. En þar sem lögin eru tíma-bundin við árslok 1942, þá þótti n. naumast taka því að gera sérstök l. um það efni, en áleit nóg að afgr. málið með rökst. dagskrá, svo hljóðandi:

Með því að lög þau, sem frv. fer fram á að nema úr gildi, eiga samkv. 5. gr. að falla úr gildi í árslok 1942, og í því trausti, að bæjarstjórn Hafnarfjarðar noti ekki heimild laganna til innheimtu á gjaldi því, sem þar um ræðir, meðan venjulegir tekjustofnar bæjarsjóðs eru nægilegir, þykir deildinni ekki ástæða til að afgreiða þetta mál og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.

Þegar maður sér, að bæjarstjórn hefur getað jafnað niður margföldum upphæðum við það, sem hún hefur áður gert, er erfitt að verja innheimtu þessa gjalds. Hv. þm. Hafnf. hefur flutt brtt. í þessu máli, þar sem hann fer fram á, að féð verði innheimt eftir sem áður, en að því verði varið til þess að malbika götu þá, sem liggur í gegnum Hafnarfjarðarkaupstað og skoða megí sem part af þjóðveginum. Við þessu væri ekkert að segja, ef sýnilegt væri, að endurnýja þyrfti þessi lög mjög fljótt. — Ég vil nú líta svo björtum augum á framtíðina, að Hafnarfjörður, með sínum góðu skilyrðum, þar sem hann hefur hlutfallslega meiri útgerð en nokkur annar bær á landinu, muni ekki hafa þörf fyrir þessa heimild. Og það verður að fara um þessa götu sem aðrar götur í bænum.

Ég sagði eitt sinn í gamni, þegar flóð af brtt. við vegal. gekk hér yfir þingið, að ég vildi bera fram brtt. um, að Laugavegurinn, sem er án efa fjölfarnasti vegur á landinu, skyldi tekinn í þjóðvegatölu. En bæirnir verða sjálfir að sjá um sínar götur.

N. vildi fara þá sanngjörnu leið að fara bil beggja, að afnema ekki lögin að svo komnu

máli, en ná samt eðlilegum tilgangi frv., að innheimta ekki gjaldið, þegar þess væri ekki lengur þörf. Ég vil því mæla með, að hin rökst. dagskrá verði samþ.

***Bernharð Stefánsson:** Ég hef skrifað undir nál. á þskj. 665 með fyrirvara. Hann gildir þó eigi það, að ég sé ósammála niðurstöðu n., enda hefði ég þá klofið n., heldur gerði ég þennan fyrirvara til þess að undirstrika, að ég álit, að þetta frv. eigi fullan rétt á sér, því að lögin um þessa sérstöku tekjuöflun fyrir Hafnarfjörð voru beinlínis sett, þegar togaraútgerðarfélögin fengu skattfrelsi, og því hefði verið eðlilegt, að heimildin félli niður, þegar skattfrelsi togarafélaganna var afnumið.

En eins og hv. frsm. sagði, eru lögin tímabundin, og með samþykkt dagskrárinnar máætla, að heimildin verði ekki notuð lengur, og þá tel ég tilganginum náð.

***Bjarni Snæbjörnsson:** Ég vil fyrst ræða þetta mál almennt, einkum af því að ég býst við, að ekki sé vanþörf á því eftir ræðu hv. frsm.

Það er rétt, að eins og sakir standa, hefur bærinn ekki þörf fyrir þennan tekjustofn til daglegs rekstrar, en á það verður að líta, hversu bærinn var illa kominn af þeim örðugleikum, sem útgerðin átti við að stríða, þegar þessi lög gengu í gildi.

Við vitum, að þá var útgerðin í kaldakoli, og voru því engir möguleikar til þess að fá tekjur af henni. Varð bærinn því að skattleggja sína borgara meira en nokkur annar bær hefur gert á landinu, til þess að halda í horfinu, en þó söfnuðust verulegar skuldir, vegna þess að ekki var unnt að greiða vexti og afborganir af lánum, og var svo komið, að bærinn átti ekki fyrir skuldum. Nú hefur þetta ár verið mjög gott fyrir Hafnarfjörð. — Þótt hv. frsm. segði, að Hafnarfjörður hefði einstök skilyrði til þess að standa sig vel, veit ég ekki, hverjir þeir möguleikar eru aðrir en útgerðin. Atvinnulíf í Hafnarfirði er mjög einhæft. Þar er enginn iðnaður, verzlunin er eingöngu við bæjarmenn og við höfum enga heildsala, sem við getur skattlagt. Vonandi stendur útgerðin sig vel í framtíðinni, en maður hefur ekki neina tryggingu fyrir því, að þessi eini gjaldstofn fari ekki lakkandi aftur, og verður þá að taka upp nýjar leiðir.

Þegar þessi skattur var lagður á árið 1938, var búist við, að hann yrði óvinsæll, en því fer fjarri, að svo hafi verið. Nú mun enginn utan Hafnarfjarðar eða í láta sig muna að greiða þennan skatt, svo ég viti. Mér er nær að halda, að þótt þessi skattur yrði afnuminn nú, mundu fargjöldin bráðlega hækka á ný, og kæmi sú hækkan þá einhverjum öðrum aðila til góðs. Hins vegar tel ég mikla þörf fyrir bæinn að halda þessum tekjustofni, þótt ekki væri til annars en að gera honum kleift að ráðast í ýmsar framkvæmdir, sem bærinn hefur ekki getað sinnt vegna fjárhagsörðugleika og skulda.

Nú er málið komið í þann farveg, að búast má við, að Alþingi vilji gera einhverjar ráðstafanir í þessu sambandi og þá sennilega í þá átt, sem hv. fjhn. hefur lagt til, að skatturinn

verði ekki innkallaður, meðan tekjur af útgerðinni eru eins miklar og nú eru.

Það er alveg rétt, sem hv. frsm. sagði, að þegar leitað er til Alþingis um einhverjar úrbætur í erfiðleikum, er ekki meiningin að halda því áfram, þegar úr rætist, en ég vil óhikað halda því fram, að þótt hagur Hafnarfjarðarbæjar hafi stórum batnað á þessu ári, séu þarfir hans meiri en annarra bæja á landinu vegna skuldasöfnunar fyrri ára. — Ég hef borið fram brtt. þess efnis, að fé því, sem inn kemur til ársloka 1942, verði varið til þess að malbika eða steypa þennan veg í gegnum bæinn. Þessi lagfæring á veginum hefur staðið til í að minnsta kosti 10 ár, en fjárhagur bæjarins hefur alltaf verið svo erfiður, að ekki hefur verið viðlit að hefjast handa um framkvæmdir. Nú hefur verið ætluð nokkur upphæð í þessu skyni á fjárhagsáætlun bæjarins, en hún hrekkur skammt, vegna þess að efni er nú mjög dýrt, en þörfin er brýn og framkvæmdir verða að komast áleiðis í náinni framtíð. Mér finnst og réttlæt看legt að halda þessum skatti í þessu augnamiði, þegar þess er gætt, að það er partur af þjóðveginum, sem liggur í gegnum bæinn, og Hafnarfjörður hefur sáraltíð hlunnindi af þeirri umferð. Öll verzlun Suðurnesjamanna, sem ekki fer fram í Keflavík eða Grindavík, á sér stað í Reykjavík, en ekki í Hafnarfirði. Hafnarfjörður hefur þannig engan hag af viðskiptum við utanbæjarmenn, en verður að leggja til veg fyrir þessa gifurlegu umferð og halda honum við. Á undanförmum árum hefur bærinn fengið að láni tæki hjá vegamálastjóra til þess að hefла veginn, en hefur alltaf orðið að greiða þau not fullu verði. Hefur bærinn því engan styrk fengið frá ríkissjóði til þess að halda veginum við.

Þetta dæmi er alls ekki hliðstætt við Laugavegin, því hann liggur úr og í Reykjavík fyrir þá, sem viðskipti, eiga við Reykjavík sjálfa. Vegurinn um Hafnarfjörð er samgönguleið milli Suðurnesja og Reykjavíkur, og Reykjavík hefur hag af viðskiptum við Suðurnesjamenn, en ekki Hafnarfjörður.

Á þessum síðustu tímum hefur breytzt viðhorfið um það, hverjir fara milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur. Áður voru það Hafnfirðingar og Reykvíkingar, en nú er mikill hluti farþega úr brezka setuliðinu. Ég vil nú spyrja hv. alpm., hvort þeir álit, að nokkuð sé á móti því, að Hafnarfjarðarbær fái þessi litlu fríðindi á móti öllum þeim óþægindum, sem Hafnfirðingar hafa af veru setuliðsins. Ég hygg því, að þegar hv. þm. hafa athugað þetta og þegar gengið er inn á þá breytingu að binda þennan tekjustofn í ákveðnu augnamiði, muni þeir ljá till. minni fylgi sitt, svo að hún nái fram að ganga.

Ég vænti þess, að hv. þdm. taki þetta til gaumgæfilegrar athugunar og verði þess valdandi, að lagfæring fáið á þennan vegarkafli, sem er áreiðanlega verstí vegarkafllinn á leiðinni frá Stafnesi, þar sem vegurinn liggur lengst frá og til Reykjavíkur. Þeir þyrftu a. m. k. ekki annað en spyrja bílstjórana, sem ferðast þarna, hvort ekki sé full þörf á að lagfæra þennan veg sómasamlega, svo að hann mætti verða til fram-

búðar og ekki til eyðileggingar farartækja meira en komið er.

Mér virðist það einnig á hv. frsm., að n. hefði ekki viljað fara lengra en þetta, vegna þess að l. væru bundin við ákveðinn tíma, eða bara til ársins 1942, og ef Hafnarfjarðarbær þyrfti á tekjuöflun að halda fyrir þann tíma eða um það leyti, þá væri honum heimilt að nota þessi heimildarlög eftir sem áður, en ef svo skyldi fara, þá liggur það í hlutarins eðli, að það er ólöglegt og leiðinlegt að vera að hringla með fargjöldin milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur, í staðinn fyrir að hafa þau hið sama. Og ég endurtek það, að eins, og sakir standa, þá finnur ekki nokkur sá maður, sem fer milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur, til þess, að hann borgi skatt til Hafnarfjarðarbæjar. Það, sem kom fram hér áður, bæði í framsögu fyrir þessu frv. hjá flm. og eins þegar annað mál var hér á dagskrá, að hann taldi, að þetta væri skattur á fátæklingunum og þeim, sem ekki gætu notfært sér það að fara í privathil á milli bæjanna. Hann ætti bara að athuga það, hverjir það eru, sem fara á milli í strætisvögnum. Flestir þeirra eru að fara til þess að finna kunningjana, eða þá til þess að verzla eitthvað, en er það þá eingöngu við Reykjavík, en ekki Hafnarfjörð, og eru slíkt sjaldan nauðsynjaferðir.

Ég ætla svo ekki að hafa fleiri orð um þetta nú, en vonast til þess, að hv. þdm. sjái sanngirnina í þessu og samþykki brtt. mína við rökst. dagskrána.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Ég ætla ekki að lengja þessar umr. mjög, því að það er búið að ræða þetta svo mikið og svo oft, að þess gerist ekki þörf. — En það er samt komið fram í málinu eitt nýtt viðhorf, sem ég vil ekki alveg leiða hjá mér. Það er það viðhorf, sem felst í till. hv. þm. Hafnf., að leyfa að hafa þetta gjald áfram og verja því í sérstöku augnamiði. Ég hef í huganum verið að hoppa í kringum landið og gá að stöðum, sem á sama hátt ættu að fá fargjöld til að setja í stand vegi, sem liggja í gegnum þorpin. Ég hef séð Blönduós, sem þarfnast þess, ég hef fundið Akureyri, þar sem aðalgatan liggur eftir endilöngum bænum og þarfnast fargjalda til viðhalds. Ég hef fundið Húsavík og ýmsa fleiri staði.

Ég vildi áður en þetta mál kemur til atkvæða, benda á það, að ef Alþingi eða þessari hv. þd. finnst það rétt leið að lofa þeim þorpum, hreppum og kauptúnum á landinu, sem þjóðvegirnir liggja í gegnum, að skattleggja þá, sem ferðast með bílum og þurfa að fara gegnum þessi þorp, til þess að geta haldið við þeim vegarkafila, sem liggur gegnum þorpin, þá álit ég, að það sé rétt að samþ. till. hv. þm. Hafnf., en þá koma

bara margar aðrar till. á eftir, því að ef á að fara inn á þá braut að leggja sérstakt gjald á þá, sem ferðast með bílum um þessa vegi, til þess að hægt sé að halda við þessum hluta veganna, sem bæjarfél. eða hreppsfélögunum er annars ætlað að halda við, þá munu vitanlega hinir koma á eftir, því að Hafnarfjörður hefur hér ekki neina sérstöðu. — Mörg önnur kauptún og hreppar hafa sömu aðstöðu.

Ég geri ráð fyrir því, að ef till. hv. þm. Hafnf. verður samþ., þá hafi þm. Eyf., sem lengstan veg hafa í gegnum sinn bæ, ástæðu til þess að koma þar með skatt á bíla, og margir fleiri, hver fyrir kaupstaði og þorp í sínu kjördæmi, o. s. frv.

***Bjarni Snæbjörnsson:** Ég ætla aðeins að segja örfá orð út af því, sem hv. 1. þm. N.-M. sagði. Þessi dæmi, sem hann nefndi, eru alls ekki hliðstæð við Hafnarfjörð, og ég tók fram skýr rök fyrir því, af hverju Hafnarfjörður ætti að fá þetta frekar en nokkur annar bæ á landinu. Ég vil benda á það, að hvað snertir þessa 3 bæi, sem hv. þm. nefndi, þá er það svo með Húsavík, að þar liggur vegurinn ekki í gegnum þorpið, — maður þarf ekki að fara niður í þorpið til að halda áfram leiðinni, nema þá til þess að fá sér að borða, og það er náttúrulega plús fyrir bæinn, að það sé gert. Hvað Blönduós snertir, þá býst ég við, að þar sé þetta svipað. Ég skal ekki segja um það, hvort vegurinn er þar beint byrði á plássinu sjálfu, en hann getur verið byrði á hreppnum. Um Akureyrarbæ er það þannig, að þar liggur vegurinn gegnum bæinn, en sá er munurinn, að þeir, sem fara í gegnum Akureyrarbæ, hvort sem þeir koma utan úr firði eða innan, fara það af því, að þar er þeirra verzlunarmiðstöð. En þannig er ekki með Hafnarfjörð, verzlunarmiðstöð þeirra, sem fara þar í gegn, er Reykjavík, og er þetta því sérstaða, sem Hafnarfjörður hefur, og álit ég það því fullkomlega sanngirniskröfu, að þetta verði tekið til athugunar.

ATKVGR.

Brtt. 678 felld með 7:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, SÁÓ, ÁJ, BSn.

nei: MJ, PZ, ÞP, BSt, BrB, IngP, EÁrna.

5 þm. (JJ, MG, PHerm, ErlP, HermJ) fjarstaddir.

Rökst. dagskráin á þskj. 665 samþ. með 6:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, SÁÓ, ÞP, BSt, MJ, EÁrna.

nei: BSn, BrB, JJós.

ÁJ, IngP greiddu ekki atkv.

5 þm. (ErlP, HermJ, JJ, MG, PHerm) fjarstaddir.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Þjóðfáni Íslendinga.

Á 13. fundi í Nd., 7. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um þjóðfána Íslendinga (stjfrv., A. 62).

Á 14. fundi í Nd., 10. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti (JörB): Mér er tjáð, að hæstv. forsrh. sé að halda ræðu í Ed., en hann mun hafa orð fyrir þessu máli. Fyrirtekt þess verður því frestað og það hér með tekið af dagskrá.

Á 16. og 23. fundi í Nd., 12. og 26. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Eins og grg. frv. ber með sér, er það samið og fram komið vegna þáttill., sem lögð var fram í hv. Ed., þar sem skorað var á ríkisstj. að safna heimildum frá þeim þjóðum, sem skyldastar eru oss Íslendingum, um það, hvernig háttað sé löggjöf þeirra um þetta efni, og leggja síðan fram á Alp. frv. til l. um þjóðfánann. Er ekki hægt að neita því, að full þörf var orðin á slíkri löggjöf, þó að það hefði dregið mjög, að hún yrði sett. Hefur orðið vitaverður misbrestur á því hér, hvernig farið hefur verið með þjóðfánann, enda hefur ekki tekið að skapa hér á landi fastar reglur um þetta, eins og tíðkast með öðrum þjóðum. Á þetta frv. að bæta úr þeim ágöllum, sem á þessu hafa verið.

Eins og í grg. segir, hefur verið leitað upplýsinga hjá þeim þjóðum, sem okkur eru skyldastar. Hefur verið tekið upp í okkar frv. ýmislegt úr löggjöf þeirra þjóða, sem láta sér annast um virðingu fána síns. Held ég, að ekki séu mörg atriði í frv., sem valdið geti verulegum ágreiningi. Ég skal geta þess, að frv. er samið samkvæmt óskum ríkisstj., og hefur Sveinn Björnsson sendiherra leitað upplýsinga erlendis, sem lagðar hafa verið til grundvallar við samningu frv. Hygg ég, að þannig sé frá frv. gengið, að hægt sé að vona, að hv. þingd. geti orðið sammála um það án verulegra breytinga, þó að ýmis atriði megi að sjálfsögðu betur fara, og verður það þá vafalaust athugað í n.

Að visu er eitt atriði í frv., sem er á annan veg en nú er í l. Er gert ráð fyrir því, að gerð Alp. 1941. C. (56. löggjafarþing).

fánans sé ákveðin með l. gr. þessara l., en til þessa hefur hún verið ákveðin með konungsráðsúrskurði. Ég get tæplega ímyndað mér, að þetta verði ágreiningsatriði, því að vissulega er það virðulegra að ákveða þetta með l. frá Alp. en konungsráðsúrskurði einum saman. Gerð fána sumra þjóða er ákveðin í stjórnarskránni sjálfri, og ég tel það næsta fráleitt, að þetta sé ekki að minnsta kosti ákveðið í sérstökum l. frá Alp.

Ákvæði frv. um gerð sumra sérfána kunna að visu að valda ágreiningi í hv. d. Þetta var þó ekki sett í frv. af því, að ég eða ríkisstj. vilji sækja það fast, að þau atriði verði óbreytt, heldur af því, að talið var æskilegt, að í frv. væri líka tekið fram, hvernig gerð þessara sérfána skyldi vera.

Sé ég svo ekki ástæðu til að hafa þessa framsgöngu lengri, en legg til, að frv. verði vísað til allshn. og 2. umr.

Pétur Ottesen: Hæstv. forsrh. hefur nú reifað mál þetta, sem hefur verið látið bíða alllengi byrjar í þinginu, þó að langt sé síðan það var tekið á dagskrá. Ástæðan til framkomu frv. var þál. sú, sem fram var borin á síðasta þingi og hæstv. forsrh. gat um. En ég skal geta þess, að í henni var einungis óskað eftir löggjöf um meðferð þjóðfánans, og aðra hvót til aðgerða í þessu efni hefur hæstv. stj. ekki fengið frá Alp., að því er ég veit. En eins og frv. og ræða hæstv. ráðh. bera með sér, er hér líka farið inn á það svið að ákveða gerð fánans. Það er rétt, að gerð fánans hefur til þessa hvílt á konungsráðsúrskurði, og hafa verið gefnir út allmargir konungsráðsúrskurðir um þetta, líklega einir fimm, frá árinu 1913, er út var gefinn hinn fyrsti. Má vera, að það hefði verið réttara að láta gerð fánans hvíla á löggjöf allt frá upphafi, svo að ekki hefði verið hægt að hringla með þetta fram hjá Alp., en þar sem ekki hefur orðið árekstur út af þessu allan þennan tíma, hefði mátt vænta þess, að ekki væri ástæða til að gera þessa breytingu fram hjá Alp., meðan það ástand helst, sem nú er, að ráðherrar fari með konungsvald. Ég held því, að þessi ástæða hæstv. ráðh. fyrir breytingunni verði að teljast léttvæg.

En svo er annað, sem ég vil benda á. Þarna er farið inn á viðara svið en óskað var eftir á síðasta Alp., og vil ég gera nokkrar athugasemdir við það. Það er kunnugt, að upphaflega var fáninn með annarri gerð en sá fáni, sem við höfum haft síðan 1915, þegar gefinn var úr-

skurður um gerð íslenzks þjóðfána. Og það er vitað, að hin upphaflega gerð fánans, hvítblái fáninn, féll þjóðinni mjög vel í geð. Virtist ekki vera uppi neinn ágreiningur um hann, heldur ríkti með þjóðinni einlæg gleði yfir því að geta sýnt íslenzkan þjóðfána og svo því, að litir hans voru þjóðinni að skapi. En þegar málið er svo tekið fyrir aftur og farið að undirbúa 1. til verndar þjóðfánanum, blandast inn í það margar ástæður aðrar, m. a. samband okkar við Danmörku, og þó að við Íslendingar höfum unnið mjög að því jafnan að fá því sambandi slitið, voru hugir manna þá nokkuð skiptir um það, hversu hratt skyldi stíga skrefin. Afleiðing þessarar tvískiptingar var það, að tekinn var upp í fánann einn sérkennilegur litur danska fánans, sem er rauði liturinn. Sú ákvörðun mun hafa átt röt sína að rekja til þess atriðis, sem ég minnst á, og varð þetta ofan á í n. þeirri, er um þetta fjallaði, og á Alp. En þetta olli mikilli óánægju meðal landsmanna, og hefði því mátt ætla, að er Íslendingar fengu tækifæri til að slíta með öllu sambandinu við Danmörku, þá yrði gripið til þess að breyta þjóðfánanum í samræmi við þann vilja, sem upprunalega kom fram hjá þjóðinni í þessu efni. Samkvæmt sambandsl. hefði sambandinu við Dani og danskan konung verið að sjálfsögðu slitið árið 1943, en rás viðburðanna hefur flýtt þessu, og þarf ekki annað en benda til aðgerða, sem framkvæmdar voru hér hinn 10. apríl 1940. Og þótt sporið sé ekki enn þá stigið til fulls, er það dómur sérfræðinga, að fallinn sé allur grundvöllur undan sambandinu, svo að það sé á valdi Alp. að gera nú þegar það, sem gert hefði verið árið 1943, ef allt væri með felldu.

Af þessum ástæðum kann ég ekki vel við það, að hæstv. ríkisstj. sé nú að lögfesta gerð fánans að tilefnislausu. Ég vil láta það biða þar til við höfum stigið það spor til fulls, að Alþingi lýsi yfir sambandsslitum við Danmörku, og er þess að vænta, að þinginu ljúki ekki án þess, að það verði gert, þótt það hafi dregið fram að þessu. Vil ég því leggja til, að þessi ákvörðun verði ekki tekin fyrr en það spor er stigið og gengið frá nýrri tilhögun í stjórnskipun landsins. Mér er það ljóst, að þetta er ekki heppilegur tími til að breyta gerð fánans, því að við þurfum að hafa tök á því að tilkynna heiminum eða heim hluta hans, er leiðir okkar liggja um, um hina nýju gerð fánans, en á því eru engin tök fyrr en að stríði loknu. Jafnsjálfsagt og það er að setja nýjar reglur um meðferð þjóðfánans, eins er það eðlilegast og réttast að láta sitja við það, sem nú er, um gerð hans, þar til endanlega er gengið frá endanlegri tilhögun á stjórnskipun landsins.

Um gerð einstakra fána, sem nota skal við ýmsar stofnanir, skal ég ekki ræða, enda á það ekki við, þar sem þetta er 1. umr., en þó get ég ekki stillt mig um að benda á þann undarlega hlut, að í 2. gr. er tekið upp ákvæði um að lögfesta gyllta kórónu í fána pósts og síma. Skil ég ekki, satt að segja, hvernig þetta hefur getað slæðzt inn í frv., og finnst mér það blátt áfram dularfullt. Á það hefur verið bent, að Sveinn Björnsson sendiherra muni hafa samið frv., en

ganga verður út frá því, að hæstv. ríkisstj. hafi lesið frv., áður en hún lagði það fram. Og þó að þetta stæði í ákvæðum um pósthána, sem samín voru árið 1919, varpar það engu ljósi á það, hvers vegna slíkt er borið fram nú. Það hefði þá verið eðlilegra, með tilliti til ástands þess, er við búum nú við, að kórónurnar hefðu verið fimm. Annars stefna Íslendingar yfirleitt að því að koma á lýðveldi í landinu, og tel ég, að lýðveldið muni ekki verða kórónað með slíkum hætti.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Það hefur komið fram hjá hv. þm. Borgf., að það hafi verið óviðeigandi, eða því sem næst, af ríkisstj. að setja inn í þetta frv. ákvæði, sem 1. og 2. gr. innihalda. Mér finnst sannast að segja þessar aðfinnslur ekki byggðar á miklum röksemdum. Þegar talað er um að setja löggjöf um meðferð fánans, þá er það tvímælalaust nauðsynlegt, í sambandi við þá virðingu, sem ber að sýna honum, að ákvæðin um gerð hans séu ekki í konungsúrskurðum. En það er eitt af því fyrsta, sem maður rekur sig á í sambandi við þetta mál, að um þetta hefur hver konungsúrskurðurinn á fætur öðrum verið gefinn út. Og þess vegna er þetta tvímælalaust eitt af því, sem til heyrir því efni, sem þál. fjallar um.

Mér finnst, að það einkennilega við þær aðfinnslur, sem fram hafa komið, vera það, að það er verið að finna að því, að þau ákvæði, sem nú gilda um gerð fánans, skuli vera sett inn í 1. og 2. gr. Það er aðeins tekið upp það, sem nú er, og þetta breytir þess vegna engu. Ef menn eru óánægðir með fánann, þá verða menn að koma með frv. um breyt. þar á. Ríkisstj. hefur ekki gert neitt annað en að taka upp þau ákv., sem gilda. Og ég tel þess vegna að fyllsta ástæða hafi verið til þess að stíga þetta spor. Hv. þm. Borgf. viðurkennði, að óviðeigendi væri, að ákvæði um þetta væru í konungsúrskurði.

Eins og ég tók fram í framsögu, er það vel athugandi, hvort sérfánarnir eiga að vera með öðrum hætti en verið hefur. Og hv. þm. fá þá kærkomið tækifæri til þess að koma með brtt. um þau atriði.

Annars vil ég í lengstu lög leiða hjá mér allar deilur um gerð fánans. Ég get vel skilið tilfinningar þeirra manna fyrir bláhvíta fánanum, sem börðust fyrir honum, en slíkar tilfinningar mundu hafa vaknað hjá hverjum þeim, sem barizt hefði fyrir einhverri sérstakri gerð af fánanum. Mönnun þótti ekkert sérstaklega vænt um þessa liti í fánanum, bláa og hvíta litinn, heldur þótti mönnunum vænt um þann fyrsta, fallega, íslenzka fána, sem þeir börðust fyrir og fékk jafnmikinn móthyr og við allir vitum, en þessi barátta jók auðvitað vinsældir fánans, sem geymast enn í dag. En ég vil vænta þess, að menn skilji, að fáninn, sem við höfum haft milli 20 og 30 ár í þessu landi, hafi líka haft þau áhrif, að mörgum þyki vænt um hann, og það ekki síður en hinum þótti um bláhvíta fánann. Ég er t. d. viss um, að sjómannastéttinni þykir svo vænt um þennan fána, að ég efast um, að ef breytt yrði til, þá fengjust þeir til að sigla undir öðrum fána.

Það er ekki heldur hægt að neita því, að íslenzki fáninn, eins og hann nú er, er fagur. Það mátti líka vænta þess, að svo væri, eftir því hvaða menn það voru, sem ákváðu gerð hans, en það voru þeir Ólafur Björnsson ritstjóri, Jón Aðils, Þórarinn B. Þorláksson listmálari, Mattías Þórðarson þjóðminjavörður og Guðmundur Björnson landlæknir. Hygg ég, að þessum mönnum verði vart borið á brýn, að þeir hafi ekki verið listhneigðir menn, sem höfðu fullkominn smekk fyrir því, hvernig átti að setja saman líti. Og að rauði liturinn sé sameiningarmerki fyrir Dani, eins og ég hef heyrt fleygt, það held ég, að sé á litlum rökum reist, því það er vitað mál, að flestar þjóðir sækjast mjög eftir því að hafa rauða litinn í fánum sínum, vegna þess hve litasamsetning með rauðu er oft fegur og eins hitt, að það sýndi sig, þegar fánarnir voru reyndir, að íslenzki fáninn er miklu betri siglingafáni en sá bláhvíti. Um þetta voru gerðar mjög merkar tilraunir. Bláhvíti fáninn var dreginn að hún úti í Engey, og piltar úr sjómannaskólanum voru látnir reyna í björtu veðri, hvort þeir þekktu sænska fánann frá bláhvíta fánanum. Það sýndi sig, að fjarlægðin þurfti ekki að vera mjög mikil til þess að fánarnir þekktust ekki í sundur. Og það var ekki sít fyrir þessar tilraunir og fyrir tillögur skólastjóra stýrimannaskólans, að þessi fáni varð fyrir valinu, en ekki bláhvíti fáninn, en milli þeirra stóð valið aðallega. Annars er það alveg rétt, sem fram kom hjá hv. þm. Borgf., að við ættum ekki, þótt vilji væri fyrir því á Alp., að breyta fánanum, fyrr en í sambandi við full slit við Dani. Og ef slík sambandsslit fara fram fyrir ófriðarlok, þá tel ég meira að segja hæpið og jafnvel útilokað, að við ættum að hætta á það að breyta gerð fánans. Af því mundu geta stafað hinar mestu hættur fyrir skip okkar. Íslenzki fáninn er þekktur orðinn á flestum siglingaleiðum, en bláhvíti fáninn algerlega óþekktur, og ef við breyttum til um gerð fánans, þá yrði sennilega ekki almennt tekið eftir því í þeim hildarleik, sem nú geisar, og gæti af því stafað veruleg hættu fyrir skip okkar.

Annars hef ég ekki mikla trú á því, að meirihlutavilji sé fyrir því á Alp. að breyta til um gerð fánans. Ég sé því ekki, að neitt sé athugað við það, þótt upp í frv. væri tekin ákv. konungsráðsgerð, sem nú gilda um gerð fánans. Hins vegar viðurkenni ég, að það má hæglega taka til athugunar í n. að breyta til um gerð sérfánanna. Það er atriði, sem ég hýst við, að ekki valdi ágreiningi við mfg.

Pétur Ottesen: Ég skal aðeins minna á það, að þrátt fyrir ummæli hæstv. forsrh., þá getur hann ekki fundið í þeirri þál., sem samþ. var um þetta efni á síðasta þingi, eða í umr. um hana, neina bendingu um það, að farið væri að taka upp í löggjöf neitt um gerð fánans að svo vöxnu máli. Enda er því máli þannig varið, eins og nú er komið okkar hag, að það er eðlilegast, að frestað yrði að taka ákvarðanir um þau efni frekar en orðið er, þangað til endanlegar ákvarðanir verða teknar í sjálfstæðismáli þjóðarinnar.

Hæstv. forsrh. sagði, að það væri sjálfsagt, vegna virðingar fánans, að afmá þá konungsráðsgerð, sem giltu um gerð fánans. Ég vildi mega skjóta því hér fram, að ég vil vænta þess, að þeir menn, sem eru svo viðkvæmir fyrir því, sem kann að finnast í okkar löggjöf og byggt er á í konungsráðsgerðum, sem ekkert er annað en form, verði skeleggir í því að afmá konungsráðsgerðina, því ég tel, að ef þetta fer ekki hvort tveggja saman, þá sé þetta tal um konungsráðsgerðina harla innihaldsrýrt. En við sjáum nú, hve mikill hugur fylgir máli, þegar á reynir.

Hæstv. forsrh. sagði, að þetta væri eina tækifærið, sem þeim gæfist, sem væru óánægðir með gerð fánans, til þess að koma með till. um breyt. þar á. Ef þetta hefði ekki verið sett í frv., hefðu allar leiðir til þess verið lokaðar. Mér finnst þetta harla undarlegt. Er ekki hægt að breyta konungsráðsgerðum? Til hvers hefur ráðuneytið þá fengið konungsráðsgerð, ef ekki er hægt að breyta staf eða kommu í konungsráðsgerðum, sem nú eru til?

Hæstv. ráðh. talaði um gerð fánans. Með minni ræðu gaf ég ekki neitt tilefni til þess að fara að ræða um gerð fánans almennt, því það er rétt hjá hæstv. ráðh., að til þess að um slíkt verði rætt, þarf að liggja fyrir till. um breyt. á gerð fánans. Ég skal ekki, þrátt fyrir gefið tilefni frá hæstv. forsrh., fara út í umr. um gerð fánans. Ég vil aðeins segja það, að ég er sannfærður um, að ástæðan til þess, að rauði liturinn var tekinn inn í fánann, var raunverulega þau stjórnfarslegu tengsl, sem við vorum í við Dani. Það var ekkert annað en það, sem kom því til leiðar, að þetta var gert. Og eins og þetta var til komið, er ekki nema eðlilegt, að þegar þessu sambandi er lokið, þá verði horfið að því, sem áður var og vilji þjóðarinnar stóð á bak við, því það var vilji þjóðarinnar, sem þar kom fram.

Viðvikjandi því, sem hæstv. ráðh. sagði um fánann sem siglingafána og álít sjómanna á báðum fánagerðunum, þá má benda á fleira en það, sem hann nefndi, sem fram kom í þessu máli á sínum tíma, meðal annars samþykkt, sem gerð var í stýrimannafélaginu „Öldunni“, en í því félagi voru flestallir skipstjórar hér á Suðurlandi, og það einmitt menn, sem siglt höfðu um höfin og höfðu þess vegna bezta aðstöðu til þess að dæma um, hvort þessi gerð fánans væri nægilega skýr og glögg til þess að marka séreinkenni íslenzku þjóðarinnar. Ég skal aðeins benda á 2 samþykktir, sem gerðar voru í skipstjórnfélaginu „Öldunni“ um þetta mál.

Þessar tillögur voru samþ. á fundi skipstjórnfélagsins „Öldunnar“ árið 1914, þar segir svo: Að loknum umr. kom fram svo hljóðandi till.:

„Fundurinn álitur, að hinn bláhvíti fáni, sem notaður hefur verið hér á landi undanfarnir ár, líkist eigi hinum sænska þjóðfána svo, að ástæða sé til að breyta honum þess vegna. Áftur á móti er það bending fundarins til fánanefndarinnar, að hún stuðli að því, að hinn blái dúkur fánans verði gerður dókkblárri en sá, sem nú er mest notaður.“

Á sama fundi skipstjórnfélagsins var enn fremur samþ. önnur till., svo hljóðandi:

„Þar sem fullsannað þykir, samkv. upplýsing-um frá fánan., að hinn bláhvíti fáni, sem notaður hefur verið hér á landi nokkur undanfarin ár, kemur ekki í bága við fána annarra þjóða hvað lit eða gerð snertir, leggur skipstjórafélagið „Aldan“ í Reykjavík til, að honum verði í engu breytt frá því, sem nú er, og væntir þess jafnframt, að þing og stj. geri sitt ýtrasta til að fá hann viðurkenndan sem siglingafána Íslands.“

Ég ætla ekki að fara lengra út í þetta, en vil minna hv. þm. í þessu sambandi, að gefnu tilefni frá hæstv. forsrh. út af þeim tilvitnunum, sem hann var með, á það, sem reyndustu skipstjórar þessa lands, sem siglt hafa um heimshöfin, hafa sagt um þessi mál, — og hverjir skyldu vera dómbærir um þetta, ef ekki slíkir menn sem þessir?

Ég ætla ekki að hefja lengri umr. um þetta mál, en vænti þess, að sú n., er fær þetta mál til meðferðar, athugi þar bendingar, sem ég hef gefið viðvíkjandi 2. og 3. gr. þessa frv., einkum í sambandi við þál., sem samþ. var á síðasta Alþ.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Á 58., 66. og 67. fundi í Nd., 13., 24. og 26. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 68. fundi í Nd., 27. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 62, n. 423).

*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Ég þarf ekki að flytja langa ræðu um þetta mál í framsögu, en get að mestu látið nægja að vísa til nál. allshn. á þskj. 423. Þetta frv. er stjfrv., og allshn. hefur áhugað það allrækillega og orðið sammála um að leggja til, að frv. verði samþ. N. hefur þó gert á frv. nokkrar breyt., svo að segja einöngu orðabreyt. Upp í þetta frv., eins og það var lagt fram, hafa verið tekin ýmis lagaþyrir-mæli eldri, og hafði orðalagi þeirra ekki verið breytt um leið. N. taldi því, að orðalag frv. í heild væri ekki sem heppilegast og nægilega samræmt, og lagði nokkra vinnu í þessa orðalagsbreyt., sem að áliti n. er í þá átt að vanda mál frv. Undantekning frá því að vera orðalagsbreyt. er þó brtt. við 12. gr., um verndun þjóðfánans, þar sem fyrirmæli eru gerð nokkru fyllri en er í frv., en ekki er þar þó neinn verulegur efnismunur.

Ég tel svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð, en legg til fyrir hönd n., að frv. verði samþ. með þeim breyt., sem fyrir liggja frá n. á þskj. 423.

Umr. frestað.

Á 69. fundi í Nd., 28. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

*Jörundur Brynjólfsson: Tilefni þessa frv. var, eins og kunnugt er, þál., sem samþ. var í Ed. á síðasta þingi, þar sem skorað var á ríkisstj. að safna gögnum frá þeim þjóðum, sem

okkur eru skyldastar, um það, eftir hvaða reglu um þær nota fána sína og hvernig háttað er löggjöf þeirra um það efni. Frv. þetta, sem allshn. deildarinnar hefur haft til meðferðar og mælt með, að samþykkt verði, byggist á þeirri áskorun og er nokkru víðtækara en þál. gerir ráð fyrir. Vonandi kemur öllum saman um það á sínum tíma, hvernig þetta mál beri að leysa, en nú getur sumt orkað tvímælis. Eins og málin standa, sýnist mér ekki rétt að útkljá málið að þessu sinni. Tilefni voru til þess fyrst og fremst, að áskorun kæmi fram hér í þinginu um það að lögbjóða notkun þjóðfánans, og var aðaltilefnið það, að mönnum þótti mjög á skorta um það, hvernig íslenski þjóðfáninn var notaður hér af ýmsum landsmönnum og við ýmis tækifæri og á margvislega vegu, að óvist gæti talizt, að slík notkun væri sámandi fyrir þjóðernistákn okkar Íslendinga. Þetta mun hafa verið fyrst og fremst tilefnið. Og það er ekki nema sjálfsagt, að á sínum tíma verði tryggilega um það búið, að þetta þjóðarmerki sé í allri notkun og meðferð í heiðri haft.

Nú hefur Alþingi nýlega ákveðið fyrir fullt og allt á sínum tíma að taka öll sín málefni í eigin hendur og meðferð þeirra. En þar sem þó ekki er gengið formlega frá fullum skilnaði, heldur slegið á frest, þá þykir mér eðlilegast, að svo væri einnig um gerð fánans, og það atriði látið biða þess tíma, þegar formlega verður gengið frá því, að landið taki öll sín mál í eigin hendur.

Við þekkjum það frá fyrri tíð, að nokkur ágreiningur var um gerð fánans of okkar hálfu Íslendinga. Og þeir, sem þátt tóku í frelsisbaráttu þjóðarinnar fyrrum og höfðu notað sem tákn fyrir þeirri hreyfingu fána af annarri gerð, undu því ekki vel, hvaða gerð var höfð á fánanum. Út í það ætla ég ekki að fara nánar. Þessi tilfinning fyrir gerð fánans er vakandi meðal þjóðarinnar, þó máske sérstaklega meðal þeirra eldri manna, sem þátt tóku í frelsisbaráttunni á sínum tíma. En ég geri ráð fyrir því, að ýmsir af yngra fólkinu, sem hafa kynnt sér, hvernig háttað var um frelsisbaráttu þjóðarinnar, hafi einnig líka tilfinningu fyrir gerð fánans eins og hinir eldri menn frá frelsisbaráttutímanum. En upp á milli þessara skoðana ætla ég ekki að gera. Ég álít, að það atriði þessa máls eigi að biða þess tíma, þegar endanlega verður gengið frá frelsismálum þjóðarinnar. Og þá verður sá minni hl., sem þá verður að hlíta ákvörðun meiri hlutans, að láta sér þær ákvarðanir lynda. Það má vera, að einhverjir kunni að halda því fram, að það sé næsta óviðfelldið nú að ákveða um gerð fánans og notkun hans, þar sem það hvíli aðeins á konungsúrskurði. Þó að ég sé í hópi þeirra manna, sem að sumu leyti hefðu viljað ganga til fulls frá þessu máli, þá er ég samt sem áður ekki svo bráðlátur, að ég telji ekki, að þetta atriði geti hvílt á eldri fyrirmælum, og þess vegna meg þetta biða, unz gengið er endanlega frá öðrum atriðum sjálfstæðismálsins, eins og ég hef vikið að.

Annars get ég tekið það fram, að ég hef ekkert á móti því, ef Alþ., sem nú situr, vill að ákvörðun sé tekin um sjálfa notkun fánans, því að það er nokkuð annað mál og aðrar ástæður

fyrir því, heldur en ákvörðun um gerð fánans. En ég get sagt fyrir mitt leyti, að mér finnst það ekki svo aðkallandi, að það þyrfti endilega að flyta afgreiðslu þess að þessu sinni.

Í þeim umr., sem fram hafa farið um gerð fánans, hefur verið í það vitnað, að fyrirmynd þjóðfána okkar, sem við höfum nú, sé að sækja til eldri gerðar, sem kom fram á Alp. endur fyrir löngu, og það er að mörgu leyti rétt. Og það má víst um till. um gerð fánans, sem fram hafa komið, segja, að þær mundu Íslendingum enn fjarri skapi heldur en sá fáni, sem við höfum nú. Ég vil benda á, að þegar fánamálið var horið fram, var það undir allt öðrum kringumstæðum en nú, og þjóðin hafði allt aðra afstöðu til frelsismálanna heldur en síðar hefur orðið og sérstaklega aðra afstöðu en við nú höfum. Enda bera þær gerðir fánans það fullkomlega með sér, hvernig menn skildu afstöðu landsins til þessa máls, þar sem í einum reitnum var danski þjóðfáninn og átti að tákna samband ríkisins við Dani. Þannig var skilningurinn þá, og ég vil segja, að hann hafi verið eðlilegur eins og málum var þá háttað og eins og undirtektirnar voru þá hjá þjóðinni. Þá var í alla staði eðlilegt, að menn treystust ekki til að bera fram frekari kröfur en bornar voru fram af beztu mönnum Alþingis. Á þeim árum var afstaða okkar til þessara mála svo gerólik því, sem hún er nú, og mönnum kom ekki til hugar, að það þýddi neitt að bera fram frekari kröfur til þess að fá þeim framgengt, enda gengu þær það langt, að þeim, sem með völdin fóru af hálfu okkar sambandsþjóðar, fannst ekki ná neinni átt að fallast á þær.

Ég vil að lokum vænta þess, með tilliti til sjálfstæðismála okkar í heild, að hæstv. Alp. láti ákvörðun um gerð fánans verða samferða endanlegri lausn sjálfstæðismálsins. Um brtt., sem fyrir liggja frá allshn., hef ég ekki nema gott eitt að segja. Ég tel, að þær séu til bóta á frv., og get fullkomlega á þær fallist út af fyrir sig.

Steingrímur Steinþórsson: Ég kann hálfilla við, að umr. um þetta mál verði slitið án þess að frekari umræður fari fram. Ég hefði ekki ætlað mér að tala hér við þessa umr. En ég álit mjög hæpið að slíta þessum umr. hér í hv. d. án þess að ræða málið frekar, einkum eftir ræðu hv. 1. þm. Árn., þar sem hann leggur til, að frv. nái ekki fram að ganga, sem þýðir í raun og veru, að frv. verði fellt. Hv. þm. kom ekki með neina till. um að vísa frv. til ríkisstj. til frekari undirbúnings, sem ekki er að vænta, þar sem þetta er stjórnarfrv., og að því er virðist er frv. mjög rækilega undirbúið. Ég get ekki skilið ræðu hv. 1. þm. Árn. á annan hátt en þann, að hann óskaði eftir, að frv., eða meginatriði þess, yrði fellt. Annars er mér ekki mögulegt að skilja ræðu hans.

Ég hefði kunnað mjög vel við að einhver úr hæstv. ríkisstj. hefði verið við þessar umr., þar sem er um að ræða frv., sem ríkisstj. flytur samkvæmt þáttill., sem samþ. var um þetta atriði á síðasta Alþingi. Þess vegna kann ég illa við, að enginn úr ríkisstj. sé hér við til þess að segja sitt álit um frv., því að við, sem styðjum ríkisstj., viljum taka tillit til þess, hvað ríkisstj.

segir um mál, sérstaklega þó þau mál, sem hún hefur undirbúið að tillutun Alp. og er búið að flækjast fyrir Alp. allan þann langa tíma, sem það hefur setið í vetur, þannig að það er ekki hægt að segja, að ekki hefði verið hægt að afgr. þetta mál. Þetta vildi ég benda á, að ég kann illa við þessa meðferð máls hér í hv. d., að þeir aðilar, sem hafa undirbúið málið og lagt það fyrir þingið, láti ekki sjá sig við umr. þess. Það er ekki útlit fyrir, að þeir vilji skipta sér hið minnsta af málinu, og jafnvel nú, þegar komin eru fram mjög eindregin mótmæli gegn því, að frv. nái fram að ganga.

Ég sé nú, að einn af hæstv. ráðh. er kominn hér í hv. d. og hefur þegar kvatt sér hljóðs, svo sennilega fáum við einhverjar frekari skýringar um þetta mál frá honum.

Ég fyrir mitt leyti get sagt, að ég sé ekki, að það hafi svo mikið að segja út af fyrir sig, hvort þetta mál er afgr. nú á þessu þingi eða það dragist eitthvað. Ég býst við, að við getum notað okkar fána á þann hátt, sem við höfum gert að undanfögnu, þó að engin sérstök lagaákvæði verði um það sett hér á Alp. En ég hefði þá talið, að miklu betra hefði verið, að síðasta Alþingi hefði aldrei skorað á ríkisstjórnina að undirbúa löggjöf til verndar fánanum, og hefði þá hæstv. ríkisstj. ekki þurft að hafa erfiði af undirbúningi þessa máls, sem hún þó virðist hafa vandað mjög til. Hv. allshn. hefur tekið málið alvarlega og flytur við það brtt., sem mér virðast til bóta um málferi og form málsins yfirleitt, svo að tæplega verður miklu lengra gengið í því efni. Ef málið á svo að daga hér uppi á Alp. eftir allan þennan tíma og þann undirbúning, sem það hefur hlotið, þá lítur út fyrir, að Alp. sé ekki samþykkt þeim ákvæðum, sem í frv. eru til verndar fánans, sem er þjóðarmerki okkar Íslendinga.

Mér virtist það koma fram í ræðu hv. 1. þm. Árn., að einkum væri það gerð fánans, sem orkað gæti tvímælis um að ætti að samþ. nú til fulls. Ég ætla ekki að ræða um það. Ég er reiðubúinn að greiða atkv. um gerð fánans hvernær sem er, ég er ákveðinn í því efni, og um skoðanaskipti getur ekki orðið að ræða, hvort sem ég greiði atkv. nú eða eftir eitt eða tvö ár. En hitt skal viðurkennt, að aðrir þm. kunna að líta öðruvísi á þetta atriði út af fyrir sig. En um það, hvernig fáninn okkar eigi að vera, sé ég ekki ástæðu til að tala frekar nú. Það var aðallega af því að ég kvaddi mér hljóðs áðan, að mér virtist að komið væri að því, að umr. um málið væri slitið, og ég vildi láta þá skoðun mína í ljós, að betur hefði verið, að aldrei hefði verið farið á stað með þetta mál eins og gert var með þáttill. í fyrra, ef nú á að fella það frv., sem er undirbúið nákvæmlega á þann hátt, sem Alþingi sjálft mælti fyrir.

*Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég efast ekkert um það, að forsrh. hefði viljað taka þátt í þessum umr., því að það hefur sérstaklega verið í hans hendi undirbúningur þessa frv. En áður en þetta mál var tekið hér í hv. d. til umr., var tekið fyrir mál í hv. Ed., sem hann telur sig þurfa að taka þátt í umr. um.

Ég vildi því, til þess að einhver rödd kæmi fram frá ríkisstj. við þessa umr. málsins, taka það fram, að upphaf þessa máls er það, að þáttill. kom fram á síðasta Alþ. um að skora á ríkisstj. að láta undirbúa löggjöf um notkun þjóðfánans, sem segði fyrir um það, hvernig þjóðfáninn skuli notaður, og þá sérstaklega tekið fram, hvernig Alþ. álit, að ekki ætti að nota þjóðfánann. Síðan var falið sérstökum aðilum að undirbúa frv. um þetta. Og fyrst farið var að undirbúa frv. um þetta, þótti rétt að taka í frv. ákvæði um gerð fánans, en hingað til hafði verið látið sitja við konunglega tilskipun um það, hversu gerð fánans skuli vera. Þetta frv. hefur svo verið lagt fyrir Alþ., og hefur nú satt að segja verið á því seinagangur hér í hv. d. En af því að þetta mál snertir ekki mig sérstaklega, hef ég ekki veitt því athygli, af hverju sá seinagangur stafar. En hvað, sem um það er að segja, álit ég það einmitt rétt, að þetta frv. gangi fram á þessu þingi og menn geri það upp við sig, hvernig þeir vilja skipa þessu máli til frambúðar, og skal ég færa rök að því, hvers vegna mér þykir það æskilegt.

Það virðist vera samhugur um verndun fánans, en hitt kom fram í ræðu hv. 1. þm. Árn., að ástæða gæti verið til þess að draga að ákveða gerð hans, og virðist mér það vera sökum þess, að sumir vilji breyta gerð þjóðfánans frá því, sem nú er. Og þá skyldi taka nokkurn frest til þess að athuga um gerð fánans.

Ég álit, að það sé ekki rétt að breyta gerð þjóðfánans, heldur eigum við að hafa þá gerð, sem við höfum haft frá 1918. Við erum þeim fána vanir, og ég get sagt fyrir mig, að ég er hæstanægður með þann fána, sem við nú höfum. Og ég hygg, að þjóðinni þyki vænt um þessa fánagerð, sem við höfum haft þessi ár. Og ég hygg einnig, að ekkert tímabil okkar lands og þjóðar hafi verið eins glæsilegt, þegar á allt er lítið, og það, sem líðið er síðan er við höfum fengið þennan fána.

Nú hefur það komið fram, utan þings a. m. k., að rétt væri að breyta um gerð þjóðfánans. Og það er ekki því að neita, að það hefur verið talað um þá fánagerð, sem við nú höfum, ekki með þeirri virðingu, að ég álit, að eftir því sem það stendur lengur opið að ræða fánamálið á þeim grundvelli, sem verið hefur undanfarið, þá sé það til hins verra, og þess vegna sé best að ræða út um það strax, hvort Alþ. fellst á að breyta fánanum eða ekki.

Þær umr., sem hafa átt sér stað um fánann, hafa að mörgu leyti verið óviðkunnanlegar, því að það hefur verið dregið inn í þær umr. atriði, sem engin ástæða er til að draga inn í umr. um þjóðfána okkar, sem mörgum landsmönnum þykir vænt um eins og hann er nú. Þess vegna vil ég, að þeir, sem vilja breyta þjóðfánanum, komi með þær till. strax, og takist þeim það, er best að það verði strax, en ekki haldið áfram þeim leiðindum, sem því fylgja að ræða áfram um þetta, því að margir hafa bundið tryggð við fánann eins og hann er nú.

Það er talað um þetta mál eins og aldrei hafi verið tækifæri til þess að breyta fánanum fyrr en 1941. Hvers vegna hafa menn ekki, sem ekki

hafa getað unað við þennan fána, komið með till. um að breyta honum? Þeir hafa ekki sagt nokkurt orð um þennan fána í tuttugu ár. En ef Alþ. á nú að fara að breyta gerð þjóðfánans, er ég viss um, að það mundi valda sársauka hjá fjölda landsmanna, sem bundið hafa tryggð við þennan þjóðfána, sem við nú höfum. Ég held, að þeir menn, sem vilja hafa bláhvíta fánann, eigi ekki að ganga fram hjá því, að viðhorf þessara manna getur verið annað en hinna, sem ekki tóku þátt í þessari baráttu sérstaklega, og verður að taka tillit til þess, að sjónarmið hinna yngri manna í þessu máli kunna að eiga fullt svo mikinn rétt á sér. Þegar bláhvíti fáninn var notaður, var baráttan í fánamálinu ekki um það, hvort nota skyldi bláhvítan fána eða einhvern veginn öðruvísi litan fána, heldur um hitt, hvort Íslendingar yfirleitt ættu að fá að hafa sinn eigin fána eða ekki. Annars ætla ég ekki að ræða mikið á móti breyt. á gerð fánans nú. En ég hygg hins vegar, að við eigum að gera út um það strax nú þegar á þessu þingi, hvort við breytum gerð fánans eða ekki, til þess að við getum svo látið niður falla allar orðræður um breyt. á fánanum eftir það. Og að láta þær falla niður, held ég, að væri til bóta, bæði fyrir þá, sem fylgja breyt. í þessu efni, og líka hina, sem vilja hafa þann fána óbreyttan, sem nú er.

Umr. frestað.

Á 70. og 71. fundi í Nd., 4. og 5. júní, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

2. Veitingaskattur.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var útbýtt:

Fr. til l. um afnám l. nr. 99 19. júní 1933, um veitingaskatt (stjfrv., A. 438).

Á 57. fundi í Nd., 12. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom aldrei, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

3. Fiskveiðar í landhelgi.

Á 2. fundi í Ed., 18. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 4 4. maí 1925, um viðauka við l. nr. 33 19. júní 1922, um fiskveiðar í landhelgi (stjfrv., A. 13).

Á 4. fundi í Ed., 20. febr., var frv. tekið til 1. umr.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Eftir hernám Nor-egs komu hingað nokkur norsk veiðiskip. Eigendur þessara skipa, eða skipshafnirnar, sóttu um leyfi til að fá að leggja hér afla á land umfram það, sem leyft er í gildandi l. Stj. vildi ekki verða við þessum beiðnum, svo sem þær voru fram bornar, en taldi þó æskilegt að geta veitt mönnum þessum nokkra úrlausn. Og þótt hún teldi það neyðarúrræði að þurfa að breyta gildandi l. á þann hátt, sem gert var með bráðabirgðal., var það þó talin hagkvæm leið til að greiða vandræði þeirra. Hins vegar var stj. á einu máli um, að hafa bæri þessa breyt. eins lítilvæga og framat væri unnt, svo að sem minnst skarð væri höggvið í þann varnarmúr, sem l. eru. Var því horfið að því ráði að heimila íslenzkum ríkisborgurum, sem fullnægja l. frá 19. júní 1922, að leigja erlend skip, og var þar aðeins átt við þessi norsku skip. Jafnframt var heimilað að hafa erlendar skipshafnir á þeim. Það voru, eins og kunnugt er, ekki nema fá skip, sem höfðu gott af þessu, og ef stj. hefði vítað þetta fyrir fram, þá hefði mátt athuga, hvort ekki væri betra að leggja á sig nokkurn fjárhagslegan bagga. En sporið var nú stigið, og var um það að ræða að skapa þessum flóttamönnum nokkra afkomumöguleika sumarmánuðina. — Stj. er sammála um að leggja til, að málinu verði vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútnv. með 10 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Ed., 27. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 13, n. 90).

***Frsm. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Herra forseti! Þetta frv. er shlj. bráðabirgðal., sem gefin voru út 5. júní s. l. Efni þess er á þá leið að heimila atvmrh. að veita íslenzkum ríkisborgurum og félögum leyfi til þess að nota erlend skip, sérstaklega norsk, sumarið 1940 til að fiska með erlendra áhöfn. Tilfni þessa frv. mun hafa verið það ástand í landinu, að hingað hafa komið nokkur norsk flóttaskip, og hafa þeir, sem á þeim voru, ekki getað séð sér borgið nema hnigið væri að því ráði að leyfa þeim að stunda fiskveiðar við landið. Eins og ég gat um, var þetta leyfi bundið við það eina frv., svo að í raun og veru veruðu l. ekki lengur en þetta eina ár. Í n. eru ef til vill skiptar skoðanir um það, hvort rétt hafi verið að gefa út bráðabirgðal. um þetta efni.

Ég ætla ekki að fara lengra út í efni frv., en vil geta þess, að n. er sammála um að samþ. frv., m. ö. o. að samþ. gerðan hlut og láta við svo búið standa, þar sem l. hafa þegar unnið sitt hlutverk. Ég mun svo ekki fara ýtarlegar út í þetta mál; um það má deila, hvort þetta hafi verið rétt ráðið, en við mælum með því, að frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Ed., 31. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 27. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 29. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Þetta frv. er borið fram til staðfestingar bráðabirgðalögum, sem sett voru á s. l. sumri, og fjallar um smávægiliga rýmkun á landhelgislöggjöfinni.

Það hefur ríkt mikill sambugur um það á undanförunum þingum að halda fast við þá löggjöf og slaka í engu á henni. Og hefur hún réttilega verið skoðuð sem eins konar varnargarður um þann atvinnuvegin, sem afkoma landsmanna byggist að langmestu leyti á.

Að slík breyt. var gerð af hálfu ríkisstj. á þessum l. samkv. bráðabirgðal., stafar af því, eins og grg. fyrir þessu frv. ber með sér, að allmörg norsk fiskiskip leituðu hingað til lands á flóttu s. l. vor undan þeim innrásarher, sem hertók Noreg. Nú hafa erlend skip, eins og kunnugt er, mjög takmarkaðan rétt til þess að stunda hér veiðar og nota ísl. hafnir, og hefðu því eigendur og áhafnir þessara skipa enga afkomumöguleika haft hér án þessarar tilslökunar.

Með því að það hefði þótt óverjandi kaldranaskapur að meina bágstöddum frændum okkar að stunda hér veiðar, eins og á stóð, þá samþykkti ríkisstj. að gefa út þessi bráðabirgðal., þar sem ísl. ríkisborgurum var heimilað að taka þessi skip á leigu og hafa á þeim að nokkru leyti norsk áhafnir.

Ég vænti þess, að þessi heimild, sem var eingöngu takmörkuð við síldveiðarnar og gildi eingöngu fyrir síðastl. sumar — og hefur reyndar ekki neina þýðingu lengur nema sem forðæmi —, sæti ekki andmælum hér í hv. d., þegar hliðsjón er höfð af því, hvaða hvatir lágu til grundvallar hjá ríkisstj., þegar þessi l. voru gefin út.

Ég vildi svo mælast til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til sjútnv. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

4. Frestun á gildistöku bifreiðalaga og umferðarlaga.

Á 3. fundi í Ed., 19. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um frestun á gildistöku bifreiðalaga, nr. 75 7. maí 1940, og umferðarlaga, nr. 110 30. maí 1940 (stjfrv., A. 14).

Á 5. fundi í Ed., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Frv. þetta er samhljóða bráðabirgðal. þeim, sem stj. gaf út til þess að fresta gildistöku bifreiðal. nr. 75 7. maí 1940, og umferðarlaganna frá 30. maí síðastl., en eins og kunnugt er áttu lög þessi að ganga í gildi um áramót síðastl., og breytingar á umferðarreglum að hefjast þá þegar samkv. þeim. Eins og hv. dm. mun eflaust reka minni til, var gert ráð fyrir að halda námskeið í vetur fyrir bifreiðastjóra til þess að kenna þeim og æfa þá við hinar nýju umferðarreglur, svo að breyting sú á allri umferð, sem ákvæði hinna nýju bifreiðal. áttu að skapa, yrði síður til þess að valda slysum. Námskeið þetta átti að vera um miðjan veturinn, þegar umferðin væri sem minnst. Áttu bilstjórnir því að geta verið orðnir samilega æðfir í hinum nýju umferðarreglum með vorinu, en umferð öll fór að aukast. En nú er eins og kunnugt er hér brezkst herlið, og eru bifreiðastjórar þess vanir sömu umferðarreglum og gilt hafa hjá okkur til þessa. Umferð hinna brezkku bifreiða er þegar miklu meiri en hinna íslensku. Stj. þótti því ófært að breyta nú umferðarreglunum sakir slyshættu, sem af því gæti stafað, og sá því ekki annað fært en gefa út bráðabirgðal. um að fresta gildistöku bifreiða- og umferðarl. af þessum ástæðum.

Að umr. lokinni óska ég málinu vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 slj. atkv. og til samgmn. með 11 slj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 28. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 14, n. 35).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): N. sú, er um mál þetta hefur fjallað, leggur til að frv. verði samþ. Ég sé ekki þörf að skýra þessa afstöðu mikið nánar.

Öllum er það ljóst, að ekki er hægt að breyta umferðarreglum, eins og nú er ástatt í landinu, og voru því sett bráðabirgðal. um að fresta gildistöku bifreiðal. og umferðarl., en þau fyrirskipuð „hægri handar akstur“. Er þetta frv. til staðfestingar á þeim bráðabirgðal.

Ingvar Pálmason: Ég er n. algerlega sammála um, að brýna nauðsyn hafi borið til að fresta framkvæmd umferðarl., a. m. k. þeim ákvæðum, er lúta að hægri handar akstri, enda mun enginn ágreiningur vera um það atriði. En mér virðist nokkuð öðru máli skipta um bifreiðal. Sennilegt er, að það séu einnig einhver atriði

í þeim l., er séu svo nátengd umferðarl., að nauðsyn beri til að láta þau ná gildistöku samhliða þeim. En á hinn bóginn virðist mér, að mörg af nýmælunum í bifreiðal. séu þess eðlis, að þær orsakir, sem valda því, að nauðsynlegt er að láta umferðarl. ekki koma til framkvæmda fyrst um sinn, komi ekki í bág við nýmæli hinna fyrirtöldu.

Ég vildi mælast til þess, að samgmn. vildi athuga milli 2. og 3. umr. þessa frv. í samráði við hæstv. dómssmrh., hvort ekki gæti komið til mála að láta vissar gr. bifreiðal. ná gildistöku nú, þótt fresta yrði einhverjum ákvæðum þess. Mig skortir þekkingu á því, hvort þetta er samrýmanlegt frá lögfræðilegu sjónarmiði, en mér er kunnugt um, að töluverð áherzla var lögð á að lögfesta nokkur nýmæli bifreiðal., þegar þau voru til umr. hér á Alþ. í fyrra.

Ég vænti þess, að hv. samgmn. taki þessi ummæli mín til greina og athugi þetta milli 2. og 3. umr.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Mér er sjálf-sagt óhætt að lofa því fyrir hönd samgmn., að það, sem hv. 2. þm. S.-M. minntist á, verði tekið til athugunar. En ég skal játa það, að n. athugi ekki sérstaklega, þegar hún afgr. málið, hvort unnt væri að láta vissar gr. bifreiðal. ná gildistöku strax, heldur hafði hún það í huga, að ekki væri hægt að breyta umferðarreglunum meðan brezka setuliðið er í landinu, og mælti með frv. af þeim ástæðum. Má vera, að réttara væri að endurskoða bifreiðal. og umferðarl. og taka „vinstri akstur“ aftur í lög með þeim hætti. Mun þetta verða athugað.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 slj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 slj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án akvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 slj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

5. Kaupþing.

Á 3. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt frá Ed.:

Frv. til l. um kaupþing í Reykjavík (stjfrv., A. 60).

Á 14. fundi í Ed., 10. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 slj. atkv. og til fjhn. með 10 slj. atkv.

Á 45. fundi í Ed., 26. apríl, var útbýtt nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 278, og á 46. fundi, 28. apríl, nál. frá meiri hl. n., á þskj. 279, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

6. Gjald af innlendum tollvörutegundum.

Á 57. fundi í Ed., 10. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 60 30. des. 1939, um gjald af innlendum tollvörutegundum (stj-frv., A. 440).

Á 58. fundi í Ed., 12. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Magnús Gíslason: Af því að hæstv. fjmrh. er ekki staddur hér í d., vildi ég til athugunar fyrir hv. fjhn., sem væntanlega fær málið til meðferðar, geta þess, að þetta frv. um breyt. á gjaldi innlendra tollvörutegunda, þ. e. a. s. bækkun á ölskatti og tolli á gosdrykkjum, stendur í sambandi við annað frv., sem lagt er fram í hv. Nd., um afnám veitingaskatts. Er ætlað til þess að bæta ríkissjóði upp þann tekjumissi, sem hann verður fyrir, er frv. um afnám veitingaskatts nær fram að ganga. Það hefði verið réttara að leggja bæði þessi frv. fyrir sömu d., en þetta frv. er í Nd. Ég vil skjóta því til hv. n., hvort ekki sé rétt, að þessi tvö frv. yrðu samferða hér í d., vegna þess að ef veitingaskattsfrv. verður ekki samþ., þá er ástæðan fyrir þessari tollahækkun, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., fallin niður.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

7. Læknaráð.

Á 3. fundi í Nd., 19. febrúar, var útbýtt:

Frv. til l. um læknaráð (þmfrv., A. 22).

Á 6. fundi í Nd., 24. febrúar, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Um þetta mál þarf engar umr. fram yfir það, sem í grg. stendur. Ég legg til, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

8. Rafveitulánasjóður.

Á 6. fundi í Nd., 24. febrúar, var útbýtt:

Frv. til l. um rafveitulánasjóð (þmfrv., A. 28).

Á 8. fundi í Nd., 26. febrúar, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Þetta frv. um rafveitulánasjóð, sem hér liggur fyrir á þskj. nr. 28, er mjög svipað þeim frv. um þetta efni, sem hafa verið flutt á tveimur síðustu þingum, en ekki hafa hlotið fullnaðarafgreiðslu.

Frv. er um að stofna sjóð, er hafi það hlutverk að veita lán til rafvirkjunarframkvæmda. Ákveðið er í frv., að ríkissjóður skuli leggja fram fé til sjóðsins, en hins vegar er upphæð þessi ekki ákveðin í frv. Fjárhagsástæður ríkisins eru mismunandi, og flm. þessa frv. telja það vafasamt, að það hafi þýðingu eða sé gagnlegt að ákveða upphæð ríkisframlagsins í l. um sjóðinn. Gæti svo farið, að einhvern tíma yrði úr því dregið, ef þingið teldi ástæður ríkisins þannig, að það væri óhjákvæmilegt. Eru dæmi þess, að með bráðabirgðal. hafi verið frestað fjárframlögum, sem ákveðin hafa verið með l. Framlögin hljóta að miðast við ástæður ríkissjóðs á hverjum tíma, og við flm: væntum þess, að ef þetta frv. verður að l., þá sjái þingið sér fært að leggja fram ríflega upphæð til sjóðsins nú í byrjun.

Þá er nú sem fyrr gert ráð fyrir því, að rafstöðvar þær, sem fyrir eru í landinu, greiði gjald til þessa sjóðs. En sú breyt. er gerð á því ákvæði frá því, sem var í þeim fyrri frv., sem ég gat um, að hér er gert ráð fyrir því, að allar rafveitur, sem hafa vatnsafl til orkuframleiðslu og hafa vélasamstæður, er framleiða 150 kw. afl eða meira, skuli greiða gjald til sjóðsins eftir vissum reglum, sem ákveðnar eru í 2. gr. frv. En í hinum eldri frv. var aftur á móti kveðið svo á, að aðeins þær rafstöðvar, sem hefðu fengið ríkisábyrgð eða ríkislán, skyldu greiða þessi gjöld til rafveitulánasjóðsins. Þessi breyt. er í samræmi við það, sem samþ. var í þessari hv. d. á síðasta þingi.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um nauðsyn þess, að slíkur sjóður verði stofnaður. Ég geri ráð fyrir, að öllum hv. þdm. sé það ljóst, liversu þýðingarmikið er að greiða fyrir því, að sem allra flestir landsmenn geti fengið rafmagn til afnota.

Ég sé, að á dagskrá þessa fundar er einnig annað frv. um sama efni, flutt af hv. þm. Borgf. Ég geri ráð fyrir, að báðum þessum frv. verði vísað til n. og vænti þess, að samkomulag geti orðið um þá afgreiðslu málsins, sem flm. beggja frv. geta vel við unað.

Vil ég svo óska þess, að málinu verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

9. Raforkusjóður.

Á 6. fundi í Nd., 24. febr., var útbýtt:
Frv. til l. um raforkuveitustjóð (þmfrv., A. 31).

Á 8. fundi í Nd., 26. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Um þetta mál get ég að mestu eða öllu leyti vísað til grg., sem fylgir þessu frv. Þar er bæði gerð grein fyrir stefnu frv. og nauðsyn þess máls, sem það ræðir um, jafnframt því sem skýrt er frá gangi þessa máls hér á undanförunum þingum og þó sérstaklega á síðasta þingi. Þess vegna er óþarfi fyrir mig nú við 1. umr. málsins að fara nánar inn á þessi atriði. Ég skal þó aðeins geta þess hér, að í þessu frv. hef ég tekið upp þær till., sem ég flutti sem brtt. við fram komið frv. á síðasta þingi um þetta mál. Á þessum brtt. mínum voru þá gerðar nokkrar breyt. í þeirri n., sem fjallaði um málið hér í Nd., og gengu þær út á það að draga nokkuð úr þeim skatti, sem gert var ráð fyrir, að þau rafveitufyrirtæki, sem ákvæði frv. taka til, sættu að greiða.

Í því frv., sem hér var fyrir á dagskránni, eru hins vegar teknar upp þær till., eins og gengið var þá frá þeim í fjhn. Nd., og eins og það frv., sem þær voru teknar upp í, var afgr. þá frá Nd.

Þá breyt. hef ég gert í 2. gr. hins umgetna frv., er fyrir lá á síðasta þingi og afgr. var frá Nd., að ég hef hækkað ríkisframlagið um helming, úr 50 þús. kr. í 100 þús. kr. á ári, og auk þess fellt niður tímatakmarkið. Þetta hef ég gert með tilliti til þess, hve þetta er mikið nauðsynjamál. Þetta er því nauðsyn, að lagður verði grundvöllur að nokkuð örum vexti slíks sjóðs sem hér um ræðir.

Hv. flm. fyrri frv. á dagskr. hefur lagt til, að ekki verði ákveðin nein viss upphæð á ári frá ríkissjóði til sjóðmyndunar í þessu skyni, en að slíkt verði ákveðið á fjárl. Tók hann það réttléga fram, að ástæður ríkissjóðs til þessa eru mismunandi, og hefur á stundum orðið að grípa til þess að draga úr útgjöldum, sem lögbundin hafa verið. Mér þætti þó vænt um það, að það væri athugað vel, hvort samkomulag gæti ekki orðið um þá leið, sem í þessu frv. er lagt til að farin verði að þessu leyti, því að ég tel nokkuð meiri líkur til þess, að með þessum hætti, að slá einhverju föstu um upphæðina, sem ríkissjóður leggi sjóðnum til, mundi betur sækjast að byggja upp þennan sjóð heldur en með því að láta það vera óákveðið og eingöngu hlíta fjárlagaákvæðum, enda þótt eigi sé fyrir það að synja, að komið gæti fyrir, að draga þyrfti úr þessari upphæð um stundarsakir vegna ástæðna ríkissjóðs.

Viðvíkjandi 10 ára takmarkinu virðist mér, að hið sama eigi að gilda um báðar tekjuöflunarleiðirnar fyrir sjóðinn og þar eigi ekki að hafa neitt slíkt tímatakmárk, heldur skuli tekjurnar eftir þessum báðum leiðum vera ákveðnar fyrir ótiltekinn tíma, því að verkefnin, sem biða þjóðarinnar um hagnýtingu vatnsorkunnar hér á landi, eru mikil, — er þar um að ræða eitt af stærstu verkefnum, sem fyrir liggja.

Ég vil mjög eindregið taka undir þá ósk hv. 1. flm. fyrri frv. á dagskr., að gott samkomulag geti tekið um afgr. þessa máls. Og því meiri eindrægni sem ríkir um afgr. þessa máls, því meiri árangurs má vænta af þessari sjóðstofnun.

Óska ég, að þessu frv., sem hinu fyrri frv. á dagskr., verði vísað til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Nd., 7. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 31, n. 99, 105).

*Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Fjhn. d. hefur haft þetta mál til meðferðar. Til hennar hefur verið vísað 2 frv., sem bæði eru um stofnun sjóðs í þeim tilgangi að veita lán til þess að byggja rafstöðvar og raforkuveitur. Þessi frv. eru mjög svipuð að efni og stefna að sama marki. Þau voru bæði tekin til meðferðar samtímis, og var reynt að komast að samkomulagi um að gera úr þeim eitt frv., sem n. gæti mælt með, að gert yrði að l. Þetta nál., sem hér liggur fyrir, er aðeins frá meiri hl. n., 4 nm. Einn nm., hv. þm. Seyðf., er ósammála hinum nm. um einstök atriði frv., og geri ég ráð fyrir, að hann skili sérstöku álit um málið. Meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. með nokkrum breyt., sem eru á þskj. 99.

Í fyrsta lagi vill n. hafa það ákvæði í frv., að ríkið leggi fram til hins væntanlega sjóðs a. m. k. 100 þús. kr. árlega í næstu 10 ár. Það kom fram í n., að hún væntir þess og vill vinna að því, að lagt verði fram meira fé frá ríkissjóði nú í upphafi, vegna þess að möguleikar til þess að leggja fé í slíka hluti eru nú betri heldur en verið hefur að undanförunu. Þá leggur n. til, að það gjald, sem gert er ráð fyrir að leggja á rafveiturnar, nái aðeins til þeirra rafveitna, sem eru 150 kw. eða meira.

Eitt nýmáli er í þessum brtt. og það er það, að n. vill setja inn í frv. heimild handa ríkisstj. til þess að taka lán handa sjóðnum, að upphæð allt að 5 millj. kr., til stuðnings þeirri starfsemi, sem honum er ætluð.

Ég held, að ekki séu fleiri brtt., sem ástæða er til að fjölyrða um, en eins og hv. þdm. sjá, þá hafa verið tekin nokkur atriði úr hinu frv. (um rafveitulánasjóð) og lagt til, að þau yrðu sett inn í þetta frv., sem n. leggur til að verði samþ.

Ég skal geta þess, að eftir að nál. og brtt. voru gerðar, barst form. fjhn. bréf frá rafmagnseftirliti ríkisins, þar sem gerð er aths. við frv., og geri ég ráð fyrir, að n. taki það til athugunar fyrir 3. umr. og beri þá ef til vill fram brtt. — Hér liggur fyrir brtt. 105 frá hv. 1. þm. Árn. um nafn á sjóðnum. Ég skal geta þess í þessu sambandi, að það er eitt af þeim atriðum, sem rafmagnseftirlitið hefur gert aths. við, og vildi ég mælast til þess við flm. brtt., að þeir tækju aftur þessa brtt. nú við 2. umr., þar sem gert er ráð fyrir, að fjhn. taki málið fyrir milli

umr. Þar á meðal mun hún taka til athugunar þessar aths., sem horizt hafa um nafn á sjóðnum.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð, en óska eftir því, að málinu verði vísað til 3. umr. að lokinni þessari umr.

Forseti (JörB): Ég sé ekki, hvort meðflm. minn er hér mættur, en get fyrir mitt leyti fallizt á að taka brtt. aftur að svo komnu.

***Haraldur Guðmundsson:** Mig greinir á við meðnm. mína um afgreiðslu þessa máls, og hafði ég gert ráð fyrir því að skila sérstöku minnihlutaálit. En af ýmsum ástæðum hefur ekki getað orðið af því, enda má vera, að það skaði ekki svo mikið, úr því að meiri hl. n. ætlar að taka til athugunar aths. þær, sem forstjóri rafmagnseftirlits ríkisins hefur gert með bréfi sínu til n.

Það er sérstaklega tvennt, sem veldur því, að ég hef ekki getað verið sammála meðnm. mínum um afgr. málsins. Samkvæmt frv., eins og það upprunalega lá fyrir, var gert ráð fyrir því, að tekjur raforkuveitusjóðs yrðu: 100 þús. kr. framlag ríkissjóðs árlega og að auki sá skattur, sem gert er ráð fyrir, að bráðlega mundi komast upp í rúml. 100 þús. kr., samtals rúml. 200 þús. kr. árlega. Nú liggur í augum uppi, að það er kák eitt að ætla með slíkum fjáframlögum einum saman að koma á stofn raforkuveitusjóði —, til þess er upphæðin ófullnægjandi.

Ég vakti máls á því í n., að rétt mundi að veita sjóðnum heimild til þess að hafa með höndum svipaðar lánveitingar og á sér stað hjá rektunarsjóði og byggingar- og landnámsjóði, þannig að þessi lán mætti veita með nokkuð lægri vöxtum en venjulega. Ég lagði einnig til, að framlag ríkissjóðs yrði notað að svo miklu

leyti sem ástæða væri til þess, og gefin yrðu út skuldabréf. Meiri hl. n. gat ekki fallizt á þetta, en tók hins vegar upp þá leið, sem brtt. bera með sér, að veita ríkisstj. lántökuheimild, að upphæð allt að 5 millj. kr., vegna sjóðsins. Ég skal að vísu játa, að þetta bætti nokkuð úr, en tel það vafasamara en bréfaútgáfu —, hún hefur gefizt vel, þar sem hún hefur verið reynd. Þess vegna var engin ástæða til þess að fara að víkja út af þeirri leið. Hvað slíka lántökuheimild snertir er þess einnig að gæta, að búast má við, að hún verði ekki mikils virði þegar stríðinu lýkur, því sennilegt er, að lánsþörfin verði þá meiri heldur en framboð af peningum, en sala bréfa er venjulega auðveldari en stórar lántökur.

Hitt atriðið, sem ég tel enn þá fráleikara, það er ákvæði 3. gr. frv., og þó að þær breyt. verði gerðar, sem lagt er til með brtt. n., þá ætla ég, að það megi vera hv. dm. ljóst, ef þeir athuga það, að meiri hl. þeirra rafstöðva, sem til er í landinu, verður að greiða 7% vexti af sínum lánum. Þessar rafveitur eiga svo að greiða skatt til þess að lána öðrum lán til 30 ára með 3% vöxtum. Þeir, sem búa við þessi óhagstæðu lánskjör, eiga að greiða sérstakan skatt handa þeim, sem eiga að fá 30 ára lánstíma með 3% vöxtum. Ég verð að segja, að mér finnst þetta ákaflega mikið ranglæti gagnvart þeim, sem hafa átt við svo slæm lánskjör að búa. Ég hef fengið skýrslu um það hjá rafmagnseftirliti ríkisins, hvað skatturinn mundi verða mikill hjá nokkrum stöðvum, miðað við frv. eins og það nú liggur fyrir og einnig samkvæmt till. SkG, sem n. hafði til hliðsjónar og tók upp í sínar brtt. Ég hef fengið skattinn reiknaðan út í krónum á hverja þá stöð, sem um er að ræða, enn fremur í hundraðshluta af tekjum stöðvanna o. s. frv. Fer skýrsla þessi hér á eftir:

	Stofn- kostn- aður	Tekjur 1941 ca.	Mestur skattur		Skatturinn í % af tekjum		Tilsv. höfuðstóll m. r. 5%			
							í krónum		í % af stofnk.	
			S. G.	P. O.	S. G.	P. O.	S. G.	P. O.	S. G.	P. O.
	þús. kr.	þús. kr.	kr.	kr.	%	%	þús. kr.	þús. kr.	%	%
Rafmagnsveita Reykjavíkur og Sog	16451	2600	71780	94680	2,76	3,64	1435	1890	8,70	11,50
Rafveita Akureyrar og Laxá	3000	450	11400	15200	2,54	3,40	230	300	7,70	10
Rafveita Ísafjarðar	1020	180	3600	4800	2,00	2,66	70	100	7	10
Rafveita Blönduóss	210	34	1200	1600	3,54	4,70	24	32	11,50	15
Rafveita Seyðisfjarðar	175	35	900	1200	2,57	3,40	18	24	10	13,60
Rafveita Reyðarfjarðar ...	115	18	1170	1560	6,50	8,70	23	31	20	27
Samtals	20971	3317	90050	119000	2,70	3,70	1800	2377	8,60	11,40

Ég hef nú gert dm. grein fyrir því, hvernig þessi skattur verkar peningalega séð á þessar rafveitur, sem flestar búa við dýr og óhagstæð lán. Skattur sem þessi getur komizt upp í ½ af stofnkostnaði fyrirtækisins, ef brtt. verður samþ. Mig undrar satt að segja, að hv. nm. skuli reyna að bera fram slíkar till. hér í d. sem þessar. Ég hefði kosið, að ýmsar breyt. á frv. um rafveitusjóð hefðu verið gerðar, t. d. að menn yrðu ekki hvattir til þess að byggja raf-

stöðvar innan þeirra svæða, þar sem svo stendur á, að hægt væri að fá rafmagn frá einni aðal-
línu, eins og t. d. línunni frá Soginu. Að fá ódýr lán, það mundi beinlínis spilla fyrir því, að línur yrðu lagðar út frá Soginu og kæmu að því gagni fyrir almenning, sem til var ætlað. Ég mun greiða atkv. á móti brtt. meiri hl. við 3. gr. og einnig á móti gr. í frv., hvort sem brtt. verður samþ. eða ekki. En eftir þær upplýs-
ingar, sem hv. frsm. gaf í upphafi, mun n. taka

málið til athugunar á ný í sambandi við bréf forstjóra rafmagnseftirlitsins. Mun ég að öðru leyti greiða því atkv. til 3. umr. Yrði aftur á móti 3. gr. samþ., mun ég greiða atkv. á móti því í heild, þegar það kemur til atkv.

Pétur Ottesen: Ég hef að visu ekki mikið um þetta mál að segja, eftir þá niðurstöðu, sem það hefur fengið í fjhn. Meiri hl. n. hefur sinnt þessu máli mjög vel og lagt til úrlausn á því, sem ég tel eftir atvikum mjög forsvaranlega. Að visu er dálitið dregið úr þeim tekjum, sem þessum sjóði gat hlotnast samkv. minni till. að því er snertir þann skatt, sem þau rafveitufyrirtæki, sem hann náði til, eiga að greiða. En þar sem hér er um að ræða byrjunarlöggjöf í þessu efni, get ég vel fallið á, að það sé hyggilegt og líka réttmætt að ganga ekki lengra í þessu efni heldur en gert er í þessari brtt. n., og er það líka alveg í samræmi við þá samþ., sem gerð var um hliðstætt efni hér í Nd. á síðasta þingi. Ég fagna mjög því samkomulagi, sem náðst hefur um úrlausn þessa máls í fjhn., þó að ekki sé jafnlangt gengið og ég hef lagt til í mínu frv.

Um ákvæði 2. gr. um framlag ríkissjóðs er engin breyt. að öðru leyti en því, að þar er miðað við, að þetta sé tímabundið, þ. e. a. s. til 10 ára. Ég hef talið réttara og í meira samræmi við ákvæði 3. gr., að þetta hefði líka verið haft ótímabundið eins og ákvæði þeirrar gr., en þetta er svo lítið atriði, að um það er ástæðulaust að fást, enda hægt að framlengja það. Það má búast við því, þegar 10 ára reynsla er fengin fyrir þessum sjóðum, að þá þyrfti að gsra ýmsar breyt., sem reynslan hefði sýnt, að eðlilegar væru. Ég býst við, að framtíðin feli í skauti sínu hvað þetta mál snertir, að ástæða þyki til að auka frekar en draga úr stuðningi við hagnýtingu rafmagns hér í landinu. Það er vitað, að þótt eðlilegast væri, að þeir staðir á landinu, sem bezta aðstöðu hafa til þess að hagnýta sér rafmagnið, gætu staðið undir kostnaðinum við stöðvarnar, þá er og hitt jafnvíst, að þar sem meiri erfiðleikar eru á um virkjunina, en þó öllu heldur hitt, að flytja rafmagnið um dreifbýlið, þá verður nokkur og verulegur fjárhagsstuðningur að koma til. Það hlýtur að verða keppt að því svo hröðum skrefum sem fjárhagsaðstæður leyfa, að hagnýta þetta bundna afl, sem flýtur árlega í millj. hestafla í fallvötnum landsins. Auk þess er það svo, að ef við ætlum að hugsa okkur, sem ég býst við að flestir telji æskilegt, að halda jafnvægi í þjóðfélaginu milli dreifbýlisins og þéttbýlisins, að fólkið starfi að því að hagnýta gæði landsins, þá verði óhjákvæmilega að gera ráðstafanir til að þessi náttúrugæði verði hagnýtt, einnig þar sem aðstaðan er erfiðari til þess og kostnaðarsamari.

Hv. þm. Seyðf. hefur í verulegum atriðum markað andstöðu gegn þessu frv. Að visu telur hann, að það sé ekki nema fyrirkomulagsatriði, að hann er á móti þeirri heimild, sem í frv. er gefin til þess að taka lán handa þessum sjóði, það sé einnig um það deilt, hvor leiðin sé farin. Hann vill sem sé leggja til, að aflað sé fjár til

sjóðsins með verðbréfasölu. Hins vegar er hann á móti því, að það sé gert með lántöku. Ég sé ekki, hver eðlismunur er á þessu tvennu eða hvort sjóðnum er betur borgið og því verkefni, sem hann á að standa undir, með verðbréfasölu eða beinni lántöku, eins og hér er lagt til. Víst er það, að þær rafveituframkvæmdir, sem gerðar hafa verið hér á landi, hafa að verulegu leyti byggzt á lántökum. Hingað til hefur orðið að fara þá leið að afla fjár í þessu skyni með lántökum, en ekki verðbréfasölu. Enda virðist nú, að fulláskipað sé á verðbréfamarkaðinum hjá okkur eins og nú stendur, og þess vegna sé ákaflega hæpið að ná miklum árangri með því að leggja inn á þá braut.

Út af þeim ummælum, sem féllu hjá hv. þm. Seyðf. viðvikjandi ákvæðum 3. gr. í mínu frv. og þeim brtt. frá n., sem eiga að koma í stað þeirra ákvæða, vil ég segja það, að ég efast ekki um, að þær tölur, sem hann nefndi hér og segist hafa fengið hjá rafmagnseftirlitinu, um það, hvernig þessi skattur kæmi niður á þau einstöku fyrirtæki, og eins að þeir útreikningar, sem hann gerði um það, hvað telja mætti, að stofnkostnaður þessara fyrirtækja yrði, séu réttar. En það er eðli málsins, sem ég vildi minnst á, sem sé það, að ég sé ekki annað en að það sé ákaflega eðlilegur hlutur og ekki ósanngjarn, þegar maður lítur lengra fram í tímann, að til þess að rafmagnið geti orðið til almenningsnota, þá sé þessi sjóður byggður upp þannig, að einmitt þau fyrirtæki, sem byggð eru upp við langbeztu skilyrðin, láti af mörkum nokkurt fé, til þess að hægt sé að sinna þessu máli á viðtækum grundvelli. Mér virðist, að slík samhjálp og samstarf um svo mikilsvert þjóðnytjamál sé svo eðlilegt sem frekast getur verið. Ég býst við því, að þó að hv. þm. geti bent á það, að þessi skattur sé allþungur, þá verði þó enn þá meiri erfiðleikar á að hagnýta rafmagnið á þeim stöðum, sem erfiðleikarnir eru meiri en nemur þeirri aðstöðu, sem þessi fyrirtæki eiga við að búa, eftir að þessi skattur hefur verið á þau lagður. Þess vegna er um það að ræða annars vegar, að þetta gangi svo til áfram, að einstaka staðir á landinu, þar sem þéttbýlið er mest, geti hagnýtt sér þessi gæði, en aðrir verði áfram afskiptir, eða gera till. um að leggja grundvöll að því, að rafmagnsnotkun geti orðið til almenningsnota í þessu landi. Frá sjónarmiði þeirra manna, sem vilja að þessu keppa og telja það nauðsyn, er ómögulegt að lita á þennan skatt nema ósanngjarnan. Þetta er sú aðstaða, sem hefur orðið þess valdandi, að ég hef tekið undir lausn þessa máls á þessum grundvelli. Þær tölur, sem hv. þm. nefndi hér, hafa í engu raskað þeirri sannfæringu, sem ég hef á því, að þau rafurmagnsfyrirtæki, sem hafa þessa aðstöðu, taki þátt í því og leggi nokkurt fé af mörkum til þess, að því marki verði náð, að rafmagnsnotkun geti orðið almenningsseign hér í þessu landi. Mér þykir svo ekki ástæða til að fara lengra út í þetta mál að svo stöddu, en ég vil endurtaka það, að ég fagna því samkomulagi, sem gat orðið með þessari einu undantekningu í n. um það að sinna þessu máli, sem ég tel, að sé gert á mjög við-

unandi hátt með þessari brtt. og frv., eins og það verður eftir að þær till. hafa verið teknar inn. Skál ég svo ekki fara fleiri orðum um það.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég vildi aðeins leiðrétta hjá hv. þm. Borgf., að hann taldi, að ég væri á móti þeirri lántökuheimild, sem bent er á í brtt. Það er ekki rétt, ef hann hefur hlýtt á mig áðan. Ég hef ekkert sérstakt á móti því annað en það, að ég tel hina leiðina betri fyrir sjóðinn. Það, sem ég sagði í minni ræðu áðan, var, að ég taldi það höfuðgalla, að þar er gert ráð fyrir að leggja skatt á þær rafveitur, sem fyrir eru. Ég vildi spyrja hv. þm. Borgf., hvaða sanngirni hann mundi telja það, ef skattur yrði lagður á hverja kú, til þess að bæjarmenn gætu keypt sér kú. Hvort tveggja eru ákjósanlegir hlutir. Kýr er ákaflega æskileg og nauðsynleg, alveg eins og rafmagn er nauðsynlegt og æskilegt til afnota fyrir landsmenn. Ég tel, að ekki nái nokkurri átt að leggja þungan skatt á þær rafveitur, sem þegar hefur verið komið upp, mörgum með óhagstæðum lánnum. Ég tel það ósvífni og rangsleitni að ætlast til þess, að þær séu skattlagðar vegna annarra rafveitna, sem koma á upp og eiga að njóta miklu hagkvæmari skilmála. Það er ekkert réttlæti til í þessu frá hvaða sjónarmiði sem er. Auk þess er þetta frá þjóðhagslegu sjónarmiði bersýnilega óskynsamleg leið til fjárflounar. Alþfl. hefur þrásinnis horið fram frv. til að hraða rafvirkjunum til afnota fyrir landsmenn yfirleitt. Á þingi 1933 bar Jón Baldvinsson fram frv. um þetta efni, og hjá meiri hl. n. varð samkomulag um að leggja þetta frv. til grundvallar við afgreiðslu málsins. Þar var gert ráð fyrir, að ríkissjóður legði fram 5 millj. til sjóðsins. Þá voru aðrir tímar en nú hvað snertir verðbréfasölu og þó séð fyrir honum fjárhagslega eins og í þessu frv., en ekki gert ráð fyrir að skattleggja þá, sem hafa haft fyrirhyggju og dugnað til að koma sér upp rafveitum.

Hv. þm. telur, að ekki sé líklegt, að auðvelt verði að afla mikils fjár með verðbréfasölu. En heldur hann að hlaupið sé að því að taka 5 millj. kr. lán, ef ekki er hægt að selja verðbréfin? Ég er ekki í vafa um, að þó það væri stærra, mundi verða auðvelt að selja vaxtabréfin. Á þessu er enginn vafi, og það veit hver maður. Svo mikil breyt. hefur orðið í þessu efni, að það er ekki sambærilegt við það, sem áður var. Verulegur hluti af því fé, sem nú gengur manna á milli, liggur einmitt í verðbréfum. Þessi bréf ganga kaupum og sölum og eru fljóttandi peningar, og mikið gengur í ný bréf, þannig að enginn vafi er á því, að verðbréfasala og umsetning yfirleitt fer áreiðanlega mjög í vöxt á næstu árum. Ég vildi aðeins leiðrétta þetta þrennt hjá hv. þm.

Ég hef ekki út af fyrir sig á móti því, að sjóðnum sé aflað fjár, en tel það höfuðgalla, að gert er ráð fyrir, að verulegur hluti sé fenginn með þessum skatti, sem ég áðan nefndi, hvort sem lítið er á það frá fjárhagshlið eða sanngirni.

Steingrímur Steinþórsson: Ég mun ekki hafa verið hér, þegar þessi frv., sem till. fjhn. eru

soðnar upp úr, voru hér til 1. umr. Það, sem ég segi hér, hljóðar því frekar á þann veg, að við 1. umr. væri, heldur en 2. umr., og vænti ég, að hæstv. forseti leyfi mér það, því mér þykir ástæða til að minnst hér á eitt atriði, er snertir frv. almennt.

Ég er mjög ánægður yfir því, að náðst hefur samkomulag um að hrinda máli þessu áfram, því ég er alveg sannfærður um, að þess verður ekki langt að biða, að fólk fæst ekki til að vera annars staðar en þar, sem rafmagn er til afnota að einhverju leyti. Það er svo margvíslegt gagn og stórkostleg þægindi, sem þessi undrakraftur, er afar okkar og ömmur höfðu engin tók á að hagnýta sér, getur veitt fólki. Og það er alveg víst, að ef við ætlum okkur að halda fólkinu í sveitum landsins í framtíðinni, þá verðum við að stefna að því, að hægt verði að koma rafmagni til þessa fólks. Ég skoða þetta frv. sem grundvöll að því. Hitt er mér líka ljóst, að það er langt frá því, að þau fjárfraðslög, sem hér er ætlast til, séu nægileg til þess að hrinda þessu í framkvæmd í fyrirsjáanlegri framtíð. Í sambandi við þetta vildi ég geta þess, að á nýafstöðnu búnaðarþingi var nokkuð rætt um þetta mál, og munu þessi frv. hafa legið fyrir búnaðarþingi. Þar kom fram, eins og vænta mátti, mjög eindreginn og almenntur vilji fulltrúa bændanna á því, að þessu máli yrði sem allra fyrst komið í framkvæmd á þann hátt, að byrjað verði á skipulegum framkvæmdum um það að koma rafmagni sem víðast og sem fyrst út um sveitir landsins. Það, að ég stend hér upp, er vegna þess, að ég vildi biðja hv. fjhn. að athuga till. frá búnaðarþinginu, þar sem búnaðarþingið skorar á ríkisstj. og Alþingi, að lög um haggdrætti Íslands verði framlengd á þann hátt, að þegar útrunninn er sá tími, sem háskólinn hefur að lögum einkaleyfi til þess að hafa tekjur haggdrættisins, þá gangi tekjur af haggdrættinu til raforkuveitistöðs. Það eru nokkur ár eftir af þeim tíma, sem háskólinn hefur til umráða, og dettur engum í hug að fara á nokkurn hátt að taka af honum þann rétt, sem honum ber í þessu efni. Ég lit svo á, að það eigi mjög að taka til athugunar, hvort þær tekjur mundu vera á annan hátt betur komnar en að vinna að því að koma rafmagni í byggðir landsins á þann hátt, að það yrði ekki dýrara en svo, að almenningur gæti risið undir stofn-kostnaði við virkjun rafmagns.

Ég ætla ekki að ræða um þær brtt., sem fyrir liggja, eða einstök atriði frv., en taldi rétt að geta þessarar till. frá búnaðarþinginu hér, og fyrir mitt leyti vil ég vænta þess, að hv. fjhn. taki hana til athugunar, áður en 3. umr. fer hér fram í hv. d. Þetta er áreiðanlega eitthvert stærsta framtíðarmálið fyrir landið í heild, því þess megum við vera minnug, að ekki verður um mikla menningu eða þjóðlíf að ræða, ef með tímanum fer svo, að ekkert fólk verður eftir í sveitum landsins. Þó að ég ætli ekki að fara að gera neinn samanburð, þá verður þjóðin enn að lifa af þeim 2 höfuðatvinnuvegum landsmanna, sjávarútvegi og landbúnaði, og nauðsynin á að halda þar jafnvægi á milli hefur aldrei verið meiri en nú. Þetta frv. stefnir að því, að hafizt

verði handa um að koma rafmagni til almennings í öllum strjálbýlli héruðum landsins, og þótt fjárráð sjóðsins samkv. frv. séu of lítil. Þá er þó betur af stað farið með frv. eins og það er, en gerir ekki neitt í þessu mikla nauðsynjamáli.

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Hv. þm. Seyðf. hefur, eins og ég gerði ráð fyrir, gert nokkra grein fyrir sinni sérstöðu í þessu máli.

Það er ýmislegt, sem fram kom hjá honum, sem ástæða er til að gera athugasemdir við og hefur þegar verið gert að nokkru. Eitt vil ég þegar leiðrétta. Hann sagði, að meiri hl. n. hefði gert ráð fyrir að veita mönnum lán til 30 ára. Það er ekki rétt, því í brtt. meiri hl. er gert ráð fyrir því, að þau verði veitt í lengsta lagi til 23 ára. Það má segja, að þetta skipti ekki miklu máli, og það var ýmislegt annað, sem fram kom í ræðu hans, sem meiri ástæða er til að gera athugasemdir við. Hann var að því er mér virtist nokkuð stórorður í sinni ræðu. Hann taldi framkomu okkar meirihlutamanna í fjhn. bera vott um rangsleitni og ósvifni. Þetta eru stærri orð en hv. þm. Seyðf. er vanur að hafa í sínum ræðum, og mér finnst það geta bent til þess, að hann finni, að ekki er fast undir fæti, þar sem hann stendur í rökkræðum um þetta mál. Hann las upp tölur og útreikninga, sem hann hefur gert til þess að sýna, að þetta gjald sé tilfinnanlegt fyrir hverja einstaka stöð. Náttúrulega er það rétt, að þetta er nokkurt gjald. Þó get ég ekki á það falligt, að það hafi stórkostlega þýðingu fyrir rafveitur eða rekstur þeirra. Hv. þm. Seyðf. talaði m. a. um það, að þessar rafveitur, sem fyrir eru, þurfi yfirleitt að borga háa vexti og yfirleitt hærrí en gert er ráð fyrir, að sjóðurinn taki af sínum lánum. Þetta er rétt, en ég vil benda á það, að þó að það sé mikilsvert að fá lán með hagstæðum vaxtakjörum, þá hefur það ekki minni þýðingu fyrir þessi fyrirtæki, hvað stofnkostnaður þeirra er mikill. Og nú vitum við það, að rafstöðvar hafa svo að segja einungis risið upp í kaupstöðum, þar sem byggðin er þéttust, og það fyrst og fremst vegna þess, að þar er stofnkostnaðurinn minnstur miðað við heimilafjölda og þess vegna meiri möguleikar til að ráðast í framkvæmdir þar en annars staðar.

Það hefur verið hægt að koma upp rafstöðvum á einstaka sveitabýlum, þar sem aðstaða hefur verið bezt til þess. En annars eru hinar dreifðu byggðir yfirleitt án þessara hlunninda.

Kaupstaðirnir hafa fengið á undanförunum árum, eins og oft hefur verið bent á, stórmikla aðstoð til þess að koma upp rafstöðvum. Og það er áreiðanlegt, að það er fullkomið sanngirnismál, að fólkið, sem býr í kaupstöðunum og hefur haft aðstöðu til þess að njóta þeirra þæginda, sem rafmagnið veitir, leggi nokkuð af mörkum, til þess að aðrir landsmenn verði þeirra einnig aðnjótandi.

Það hefur verið tekið fram, að það er ekki hægt að útbreiða rafmagn út um sveitir landsins nema gerður verði einhver jöfnuður, þannig að þeir, sem geta haft rafmagn með minnstum kostnaði, taki á sig nokkurt gjald, til þess að

þeir, sem búa við verri skilyrði í þeim efnum, geti einnig orðið þessara hlunninda aðnjótandi.

Þegar ég flutti frv. um þetta efni fyrst fyrir tveim árum, þá var það tekið fram, að þetta gjald á rafstöðvar væri að nokkru leyti sniðið eftir löggjöf Norðmanna um þetta efni, og get ég vísað til grg., sem fylgdi þessu fyrsta frv.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta nema tilefni gefist til. Ég vildi aðeins óska þess, að fulltrúar þeirra kaupstaða-búa og annarra, sem nú hafa fengið rafmagn með aðstoð ríkisins, væru svo viðsýnir, að þeir sæju, að það er sanngirnismál, að þeir taki á sig nokkurt gjald til þess að greiða fyrir útbreiðslu rafmagns í landinu.

Till. búnaðarþings, sem hv. 2. þm. Skagf. gat um í sinni ræðu, finnst mér sjálfsagt að taka til athugunar.

***Einar Olgeirsson:** Herra forseti! Þetta frv., sem liggur fyrir þessari hv. d., er gamall kunnungi, og urðu nokkuð miklar umr. um frv. svipað þessu frv. í fyrra. Og það má vist segja um þetta frv. eins og það er, að aðaltill. þess, sem mest er rætt um, séu gott dæmi um það, hvernig tillögumenn hugsa sér að eyðileggja gott málefni. Þeir hafa með þessari till. verið að reyna að finna út óvinsælustu og gagnminnstu leiðina til að afla til góðs fyrirtækis ofurlitilla tekna. Ég sé ekki betur en ef þessi leið er valin, að leggja þennan nefskatt á þá, sem nú nota rafmagn, verði það svo seintekið fé, að það verði æðilangt þangað til hægt verði að lýsa upp sveitirnar að nokkrum mun.

Það má segja, að í fyrra, þegar um þetta mál var rætt, væri hægt að verja það, að þessi aðferð væri notuð til þess að afla fjár, með því að nauðsyn hefði verið fyrir hendi hvað snertir að útvega lánsfé. En nú virðist þessi ástæða ekki lengur framþærileg, þó að svo undarlega beri við, að nokkrir hv. þm. hafi reynt að færa hana fram. Það er talið, að eigi að nota þetta gjald eða skatt til þess að virkja fossana og lýsa upp sveitirnar. Ég sé satt að segja ekki, hvernig þeir hugsa sér slíkar framkvæmdir, því að skatturinn mundi nema um 100 þús. kr. á ári og ekki koma að gagni fyrr en eftir 10 ár. (Ég undantek 5 millj. kr. ákvæðið.) Það er undarlegt að taka með miklum fjálgleik að gera miklar umbætur á kjörum bænda með þessu. Ég get ekki betur séð en að aðalatriði frv. sé, eins og það var fyrst lagt fyrir með þessum rafstöðvaskatti, að nota gott mál til þess að koma enn nýjum skatti á almennning. Ég er ekki aðeins á móti því, heldur alveg hissa á, að þeir menn, sem áður hafa reynt að verja þetta með því, hvað lítið væri um lánsfé í landinu, skuli dirfast að reyna að verja þetta með þeim rökum nú. Því að mönnum er vel kunnugt um, að yfirdrifið fé er til í landinu til þess að taka í sjóði til þess að raflýsa sveitirnar.

Það þarf ekki að kvarta yfir, að nú séu ekki nógir peningar. Það er svo mikið af peningum hér hjá burgeisunum í Reykjavík, að þeir vita ekki, hvað þeir eiga að gera við þá. Braskið með hús og annað hér í Reykjavík fer dagvaxandi, svo til vandræða horfir. Það væri hægt að ná

inn miklu meira fé með því að skattleggja eitt-hvað af þeim stríðsgróða. Það er undarlegt að bera það fram sem siðferðilegan grundvöll fyrir þessum rafmagnsskatti, að ríkið hafi aðstoðað kaupstaðina til þess að koma upp sínum rafstöðvum. En hver aðstoðaði stríðsgróðamennina til þess að veita þeim skattfrelsi? Ég vil minna framsóknarmenn þá, sem hafa verið að skora á kaupstaðarbúa að vera viðsýna í þessu máli, á það, hvernig flokkur þeirra, meðan hann var tiltölulega lítið spilltur, vildi afla fjár, þegar byggingar- og landnámsjóður var stofnaður eftir 1927 —, þá var hann með till. um það að afla fjár með því að skattleggja stórgróðamennina í Rvík. En framsóknarmenn hurfu skjótt frá þessu og tóku þetta fé með almennum tollum. Og ég veit, að af fjöldanum er þetta álitíð eitt af syndaföllum Framsf. Það kemur því úr hörðustu átt, að framsóknarmenn skuli skora á kaupstaðarbúana að samþ. neýzluskatt á íbúa kaupstaðanna til þess að leiða rafmagnið út um sveitirnar. Ég ált því nauðsynlegt, og það, sem þarf að gera í þessu máli, að koma alveg út úr þessu frv. þessu skattaákvæði um skattinn á rafstöðvarnar, það er gagnslaust og verður til þess eins að baka þessu frv. og þessu máli hinar mestu óvinsældir.

Það þarf ekki mikinn stríðsgróðaskatt til þess að bæta raforkuveitusjóðnum upp þessar 100 þús. kr. á ári, sem honum er ætlað að fá frá íbúum kaupstaðanna. Það er ekki til frambærileg ástæða til þess að halda þessu ákvæði í frv. Þetta er aðeins löngun til þess að koma einum nefskatti í viðbót á fólkið í landinu, nema þarna væri alveg sérstök löngun til þess að hlífa hátekjumönnunum í Reykjavík. Ég skal ekki segja, hvort framsóknarmenn eru þegar svo nátengdir þeim.

Svona frv., eða þessu líkt, var í fyrra fellt hér á Alp., vegna þess að þm. einblíndu á þetta atriði, neýzluskattinn, og ætti það að vera til varnaðar nú. Það væri miklu meiri ástæða til þess að fella þetta frv. nú en í fyrra, vegna þess að nefskattur á nú miklu minni rétt á sér, og átti hann þó lítinn rétt á sér í fyrra. Til þess að hrinda af stað því nauðsynjamáli að leiða rafmagnið út um dreifbýli landsins, þarf fyrst og fremst þor til þess að taka peningana þar, sem þeir eru fyrir, en það er hjá stríðsgróðahátekjumönnunum í Reykjavík. En ég mun greiða atkv. á móti þessari gr. frv. um nefskattinn á rafstöðvarnar.

***Jón Pálmason:** Eins og hv. þdm. sjálfsagt muna, urðu talsverð átök um svipað mál og þetta á þinginu 1939 og svo aftur á síðasta þingi 1940.

Þegar kom fram frv. á þinginu 1939 frá hv. þm. V-Húnn. um stofnun sjóðs, sem hann kallaði rafveitulánasjóð, þá var í því ákvæði um það að leggja skatt á skuldir þeirra fyrirtækja, sem hefðu komið upp rafveitum hjá sér, og það í þeim stíl, að sá skattur hlaut að verða þvingstur á meðan skuldirnar voru mestar og fara svo lákkandi.

Ég og fleiri, sem töldum mikla nauðsyn á að koma rafmagninu út um sveitirnar, álitum, að

þessi leið væri ekki aðgengileg. Varð það að samkomulagi að nokkru leyti, að till. hv. þm. Borgf., að snúa þessu á þá braut að leggja nokkurt gjald á þægindi, sem rafmagnið skapar á þeim stöðum, þar sem rafstöðvar eru. En þessu væri þannig fyrir komið, að rafveiturnar væru skattfrjálsar nokkur ár fyrst, og svo færi þessi skattur stighækkandi eftir því sem árin liðu og skuldirnar minnkuðu. Frv. var svo samþ. frá þessari hv. d. að því er þetta snertir mjög í svipaðri mynd eins og það er nú samkvæmt brtt. fjhn. Það er ekki rétt, sem hv. síðasti ræðumaður sagði, að frv. um þetta hefði verið fellt hér í d. í fyrra, heldur dagaði það uppi í hv. Ed.

Nú hefur það komið hér fram, eins og oft áður, að menn tala mikið um það að koma meira jafnvægi á milli sveita og kaupstaða. Það er talað um þetta af þm. og öðrum, en minna í því gert. Og stefnan hefur verið sú, og kannske fremur nú en nokkru sinni áður, að jafnvægið er að raskast, svo að sveitirnar eru að dragast niður, vegna þess að þægindin hafa aukizt svo mjög í kaupstöðunum og þéttbýlinu. Þess vegna verður, ef menn vilja ekki láta okkar gróna land falla í auðn, þannig að í þessu landi verði aðeins kaupstaðir og sjóþorp, að haga þessum hlutum öðruvísi heldur en gert hefur verið að undanförunu. Ég vil undirstrika það, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði áðan, að við getum búizt við, að það verði ekki mjög langt þangað til að svo geti farið, að fólkið fái stöðugt til að vera annars staðar en þar, sem það hefur aðgang að þeim þægindum, sem rafmagnið veitir. Hvaða leið á að fara í þessu efni, þá er það mjög eðlilegt, að um slíkt mál sem þetta verði meiri eða minni ágreiningur, svo sem hvað það snertir að leggja gjald á rafstöðvarnar, sem komi til þess að hjálpa þeim, sem ekki hafa þau þægindi að fá þau til sín. Mér finnst þessi leið fullkomlega sanngjörn og miklu sanngjarnari eins og horfurnar eru nú heldur en á síðasta þingi, vegna þess að komið hefur í ljós, að mismunurinn á milli hefur svo mjög aukizt, eftir því sem öryggið vex fyrir þá, sem hafa aðgang að rafmagni, og hina, sem ekki hafa það. Út af því, sem hv. þm. Seyðf. talaði um, að það væri gegndarlaus ósvifni að fara fram á það, að á þær rafstöðvar, sem komið hefði verið upp með dýru lánsfé, væri nú lagður skattur, sem varði væri til þess að hjálpa þeim, sem vantaði rafmagn, þá er því að svara, að það eru ekki í raun og veru stöðvarnar sjálfar, sem bera kostnaðinn af þeim lánum, sem þær nota. Það er alveg rétt, sem hv. þm. Seyðf. sagði, að ég hef hér nokkra sérstöðu í þessu máli, þar sem í mínu héraði er hvort tveggja, annars vegar rafstöð, sem mundi þurfa að greiða talsvert gjald, og hins vegar sveitarfélög, sem nyta góðs af þessu gjaldi á komandi tímum. En þegar liðin eru 13 ár frá byggingu þeirra stöðva, eins og ætlað er til í frv., verður þetta gjald komið í hámark, og þá tel ég ekki ósanngjarnt, að 6 kr. verði lagðar á hvert kw. á ári til þess að bæta fyrir hinum, sem rafmagnið vatnar.

Þær tölur, sem hv. þm. Seyðf. las upp, eru eftir því, sem ég hef kynnt mér, réttar, en að því leyti þó, að þær eru miðaðar við hámark, en

hámarkið er ekki komið fyrr en 13 árum eftir að viðkomandi stöð hefur verið reist.

Þá getur það orkað tvímælis, hvort það er ekki réttara, eins og síðasti ræðumaður talaði um, að leggja gjald á með almennum skatti til þessara hluta. En því er þar til að svara, að ég held, að skattgjöld séu notuð svo mikið til annarra þarfa, að ekki sé heppilegt að taka einhvern ákveðinn hluta til þeirra framkvæmda, heldur verði að koma þessu nauðsynjamáli í framkvæmd með lánsfé og með því, að þeir, sem þegar hafa fengið rafmagn til sín, leggi nokkuð fram. En það helzt, sem mælir á móti þessari leið, er, hve lítið fjármagn er um að ræða, borið saman við þá miklu þörf, sem fyrir er. Því að ef koma ætti rafmagn út um sveitir landsins, mundi það kosta hundruð milljóna króna.

Hér er því ekki að ræða um annað en byrjunarspor, sem ég vil að sé stigið, og má þá bæta við það á annan hátt, eftir því sem reynslan kennir. Ég er vantrúaður á, að hægt sé að láta búskapinn bera sig með því, að þessi þægindi komi inn í allar okkar þarfir og gæti orðið til þess að þetta byggðirnar með tilliti til þess og annars, til þess að fólkið fái að njóta þessara og annarra þæginda. Það gæti einnig orðið til þess, að meira og minna af hinum afskekktustu bæjum úti um landið verði að fara í auðn og byggðirnar þéttust annars staðar. Það er ekki hægt að koma rafmagni inn í alla afðali, og er ómurlegt til þess að hugsa, að lífsskilyrðin inn til dala, sem eru svo mikil, skuli vera ónotuð, vegna þess að slík þægindi, sem rafmagnið veitir, vantar þar.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Seyðf. var að tala um útgáfu verðbréfa, þá er það svo frá mínu sjónarmiði, að verðbréf eru líka lántaka, því að um leið og gefin eru út verðbréf, verða einhverjir að vera til þess að kaupa þau bréf. Og þá er það lán frá þeim, sem þau kaupa, til þeirra framkvæmda, sem um er að ræða. Og ég lít svo á, að það sé svo mikið búið að ganga inn á þá braut að selja bréf fyrir ýmsar stofnanir, að það sé mjög umhugsunarvert, hvort við eigum að fara inn á þær brautir í hverju tilfelli, þegar við þurfum að afla fjár til þessa eða hins nauðsynjaverks. Ég legg þess vegna til, að á þessu byrjunarstigi héldum við okkur við það eitt að heimila lántöku til þessara framkvæmda frá peningastofnunum og öðrum, þar sem hægt er að vænta þess, að lán væri að fá.

Ég hygg, að hv. þm. Seyðf. hafi í raun og veru gert of mikið úr því, hve langt er á milli þeirra leiða að taka lán eða gefa út bréf.

Ég skal svo aðeins geta þess í tilefni af bendingu hv. 2. þm. Skagf. um það að festa tekjur happdrættisins í rafveitulanásjóði á komandi árum, að það finnst mér geta verið rétt, en ég hygg það nokkuð á undan tímanum að setja það nú á þessu þingi inn í l. En ég býst við, að hv. fjhn. muni vilja taka þetta mál til athugunar.

*Sigurður E. Hlíðar: Hv. þm. V.-Húnv. beindi þeirri áskorun til þeirra, sem eru fulltrúar fyrir kaupstaði, að vera viðsýnir og sýna sanngirni í

sambandi við þetta mál og vera með því að greiða dálítið fé til fyrirgreiðslu því, að menn í dreifbýlinu gætu fengið raforku. Þessi áskorun kom mér til að standa upp, þar sem ég er fulltrúi frá bæ, sem hefur fengið rafveitu.

Ég vil vera og tel mig vera frekar viðsýnan mann, og þess vegna er ég með því, að eitthvað sé gert til þess, að dreifbýlið geti komið sér upp rafstöðvum. Hins vegar er ég ekki svo viðsýnn eða sanngjarn, að ég geti gengið inn á þá fjáröflunarleið, sem bent er á í 3. gr. frv. og á þskj. 99. Það liggur svo í því, að ef ég lít á þá rafstöð, sem mitt bæjarfélag hefur komið sér upp, þá tel ég ekki sanngjarn, að lagið gengi sé nýr skattur á þessa stöð og jafnvel ekki heldur á aðrar rafstöðvar, sem komið hefur verið upp með svipuðum kjörum —, þau hafa ekki alltaf verið svo góð sem skyldi.

Ef ég mætti minnast á rafveitu Akureyrar sem dæmi, þá var það svo þar, þegar áætlunin var gerð, að lagt var á tæpasta vað. Fyrst og fremst var reynt að leita að stöð, sem væri við hæfi bæjarins nú og í framtíðinni, en væri þó ekki dýrari en það, að hún yrði ekki bæjarbúum um megn. M. ö. o., það var lagt á tæpasta vað. Þegar áætlunin var gerð, þá mátti stöðin ekki vera of dýr, vegna þess að þá mundi hún hafa dregið þann dilk á eftir sér að ofþyngja gjaldþoli bæjarbúa. Það var gert ráð fyrir, hvað rafmagnsnotkunin væri mikil, og þar á eftir athugað, hve miklir fjáröflunarmöguleikarnir væru, og síðan var samið við erlent firma. Nú var leitað til þingsins til þess að fá ábyrgð fyrir því erlenda láni. Það dróst að geta fengið hana, og það er reikningslega sannað, að fyrir það varð efni það, sem keypt var, um 200 þús. kr. dýrara. Svo kom verðfelling krónunnar, og það munaði rafstöðina um 300 þús. kr., og er þá þarna kominn hálf milljón, enda fór stöðin talsvert fram, úr áætlun, varð 3 millj. í staðinn fyrir 1½ millj. kr. Svo kemur á eftir þessi nýja fjáröflunarleið, og eftir þeirri skýrslu, sem hv. þm. Seyðf. vitnaði í, þá mundi þetta hækka Akureyrarstöðina um 230 þús. kr. stofnkostnað. Þó að ég hafi hér aðeins rætt um eina stöð, þá geri ég ráð fyrir, að svipuðu máli gegni um aðrar stöðvar. Fara menn þá að sjá, að það er ekki undarlegt, þó að fulltrúar þessara kjördæma geti ekki gleypst við svona beitu.

Það má náttúrlega segja sem svo: Það er enginn vandi fyrir ykkur, þið getið bara hækkað rafmagnsgjaldið á almenningi. — Já, það er vitanlega það, sem yrði að gera, en þegar áætlunin var gerð, mátti segja, að gert væri ráð fyrir því hæsta gjaldi, sem fært þótti að leggja á menn. Þá fer það að mestast misjafnlega fyrir, ef svo verður vegna nýrra skatta að hækka afnotagjöld almennings af rafmagni, sem þó eru mjög svo há fyrir.

Af þessum ástæðum verð ég að lýsa yfir því, að ég get ekki fylgt þeirri fjáröflunarleið, sem gert er ráð fyrir í 3. gr. frv., þó að ég hins vegar sé með öðrum atriðum frv., sérstaklega 2. gr., að ríkið leggi fram 100 þús. kr. árlega í fyrstu 10 árin, og það sýnir, að ég vil ekki vera á móti málinu, en ég get ekki fylgt frv. eins og það er og ekki heldur brtt., sem snerta 3. gr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 33. fundi í Nd., 8. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 105 teknar aftur til 3. umr.

— 99,1 samþ. með 17:1 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 99,2,1 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 99,2,2 samþ. með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞBr, BJ, BÁ, BjB, EystJ, GG, HelgJ, JfV, JPálm, PHann, PO, SkG, StgrSt, JörB.

nei: VJ, ÁÁ, EOI, EmJ, FJ, GP, HG, HV, ÍslH, JakM, JGM, SEH, SK.

GSv greiddi ekki atkv.

5 þm. (EE, ÓTh, StSt, SvBH, TT) fjarstaddir.

Brtt. 99,2,3 samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 14:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HelgJ, JfV, JPálm, PHann, PO, SkG, StgrSt, BJ, BÁ, BjB, EystJ, GG, JörB, ÞBr.

nei: HG, HV, ÍslH, JakM, JGM, SEH, SK, ÁÁ, EOI, EmJ, FJ, GP.

GSv greiddi ekki atkv.

6 þm. (ÓTh, StSt, SvBH, TT, VJ, EE) fjarstaddir.

Brtt. 99,3 (ný 3. gr.) samþ. með 15:3 atkv.

— 99,4 (ný gr., verður 4. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

4. gr. (verður 5. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 99,5 kom ekki til atkv.

— 99,6 samþ. með 17 shlj. atkv.

5. gr. (verður 6. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 99,7 (ný 6. gr., verður 7. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

— 99,8 (ný 7. gr., verður 8. gr.) samþ. með 17:1 atkv.

— 99,9 (ný 8. gr., verður 9. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

9. gr. (verður 10. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 99,10 kom ekki til atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 15:3 atkv.

Á 35., 46., 48., 52., 53., 54. og 55. fundi í Nd., 15., 28. og 30. apríl, 6., 7., 8. og 9. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 167, 105, 407).

*Haraldur Guðmundsson: Eins og ég drap á við 2. umr., þá var ég ekki sammála samnm. mínum um afgr. þessa frv., og gerði ég þá grein fyrir, í hverju ágreiningurinn lög. Ég ber nú fram brtt. á þskj. 407. Get ég verið stutturður um þær, m. a. af því að ég gat þeirra að nokkru við 2. umr.

1. brtt. er í þá átt að fella niður 2. og 3. lið 2. gr. frv. eins og það er nú, en ég legg hins vegar til, að framlag ríkissjóðs, sem er ákveðið í 1. lið gr. 100 þús. kr., verði hækkað í 200 þús. kr., þannig að vaxtalaust stofnfé sjóðsins verði 2 millj. kr. — Það liggur ekki fyrir fullkomin vitneskja um, hverra tekna megi vænta af þeim

Alþt. 1941, C. (56. löggjafarþing).

skatti, sem er gert ráð fyrir að leggja á rafveitur samkv. 2. gr., en í byrjun verður hann sjálfsagt ekki einu sinni eins hár og gert er ráð fyrir, að framlag ríkissjóðs hækki, en fer að sjálfsögðu vaxandi með tímanum. Ég skal ekki endurtaka þau rök, sem ég bar fram við 2. umr. Það er að minni hyggju rangt að leggja ákveðinn skatt á hvert kw í þeim stöðvum, sem fyrir eru, án tillits til efnahags og afkomu, til þess að styrkja aðra menn í landinu til þess að fá lán með 3% vöxtum til langs tíma, eða heimingi lægri vöxtum en þær rafveitur, sem nú eru starfandi og eiga að borga þennan skatt, verða að greiða.

2. till. mín er um heimild til að gefa út handhafavaxtabréf, er nemi að nafnverði allt að tvöföldum þeim höfuðstól, sem sjóðurinn hefur á hverjum tíma. Ég hafði ætlað mér upphaflega að hafa nokkuð önnur ákvæði um útgáfu bréfa, en þar sem ég sá, að d. féllst með miklum atkvæðamun á þetta fyrirkomulag til handa iðnlánasjóði, þótti mér rétt að vita, hvort sömu menn gætu ekki fallist á svipað fyrirkomulag við rafveitulánasjóðinn. Að sjálfsögðu er með þessu fyrirkomulagi meira vald lagt í hendur ráðh. en venjulegt er um útgáfu bréfa, en það eru svo fastar venjur um slíkar útgáfur, að ég tel það ekki hættulegt, með því að vextir eru ekki ákveðnir hér. Ég tel, að þar verði að fara eftir því, sem fjármálaástandið á hverjum tíma gerir kleift.

Ég hef ekki gert brtt. við 6. gr., þar sem gert er ráð fyrir, að útlánsvextir sjóðsins séu 3%, en það verður að vera viss hlutfall milli útlánsvaxta sjóðsins og þeirra vaxta, sem greiddir eru af þessum bréfum, með tilliti til, hvað sú upphæð, sem ríkið leggur sjóðnum, er mikil.

3. brtt. mín er við 5. gr., á þá leið, að aftan við gr. bætist: Sjóðurinn veitir eigi lán til að byggja einkaraforkuver á þeim stöðum, sem áætlað er, að félagsvirkjun eða félagsrafveitur nái til, ef ætla má, að bygging slíkra raforkuvera verði til að tefja eða koma í veg fyrir þessar félagsframkvæmdir. Ég veit að visu, að eins og gr. er orðuð nú, á Búnaðarbankinn að veita lánin að fengnum till. trúnaðarmanna ríkisstj. um rafveitumál, en eftir þeim skilningi, sem nú er lagður í orðin „að fengnum tillögum“, þá er stjórnað bankans ekki bundin við að fara eftir þeim till. Ég hygg, að menn geti verið sammála um, að það sé ákaflega misráðið, að opinber sjóður sé stofnaður með þeim hætti, sem hér er gert ráð fyrir, ef hann á svo að veita lán til einkastöðva, sem tefðu fyrir eða kæmu algerlega í veg fyrir, að byggðar yrðu raforkuveitur, sem gætu komið heilum héruðum að notum, en á því er veruleg hætt, ef einstakir bær eða bæjahverfi tækju sig út úr með sína minni virkjun, því að það gæti eyðilaggt möguleika fyrir stærri virkjun síðar. Ég held því, að nauðsynlegt sé að bæta þessu ákvæði inn í gr., og fæ ég ekki séð, að undir neinum kringumstæðum sé hætt á því, að þessu yrði misbeitt svo, að það gæti valdið truflunum á starfsemi sjóðsins.

Ég þarf ekki að svo stöddu að hafa um þetta fleiri orð. Ég vildi mega vænta þess, að hv. þdm. féllust á till. mínar. Samkv. þeim eru starfs-

möguleikar sjóðsins og framlag til hans aukið verulega, svo að ef þær eru samþ., eru að minni byggju meiri líkur til, að hann verði fær um að fullnægja því ætlunarverki, sem honum er ætlað. Rétt þykir mér að drepa á það, sem ég sagði við 2. umr., að þótt þær verði samþ., þá er fjarri því, að með samþ. þessa frv. yrði séð fyrir endanlegri lausn raforkuveitumálanna í byggðum landsins. Það er að sjálfsögðu stærra mál en svo, að þetta frv. nægi í því efni. Hitt mætti verða, að af starfsemi þessa sjóðs í nokkur ár fengist glögg reynsla, sem mætti byggja frekari framkvæmdir á síðar meir.

Brtt. á þskj. 105 tel ég, að skipti ekki neinu máli, og sé ekki ástæða til að vera með henni.

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um þetta mál nú, enda er það óþarfi, þar sem það var mikið rétt við 2. umr.

Meiri hl. fjhn. gat ekki fallist á þær till., sem hv. þm. Seyðf. hefur borið hér fram. Hann vill fella niður gjald af raforkuveitum, en það telur meiri hl. n., að sé sanngjarnt, að sé greitt í þennan sjóð og með því séu honum tryggðar nokkrar tekjur í framtíðinni, þó að gjaldið sé ekki hátt og þar af leiðandi ekki tilfinnanlegt fyrir þær stöðvar, sem eiga að greiða það. Við leggjum því til, að 1. till. hans verði felld og þá jafnframt 2. till., því að verði 2. gr. frv. óbreytt, þá leiðir þar af, að 3. gr. verður það einnig, því að hún kveður á um, hvenær gjaldið af rafveitunum skuli greiddast í sjóðinn. Ég vil enn fremur segja það um 2. brtt. hv. þm. Seyðf., að þar sem nú er kominn inn í frv. heimild handa stj. til að taka lán handa sjóðnum, allt að 5 millj. kr., virðist óþarfi að setja þau ákvæði þar til viðbótar, sem hv. þm. leggur til.

Um síðustu brtt. hans, við 5. gr., vil ég segja það, að ég tel varhugavert að samþ. hana, því að mér sýnist, að það ætti að geta vel komið til mála, að veitt væri lán úr sjóðnum til einkastöðva, þó að líkur gætu verið til, að einhvern tíma í framtíðinni mætti koma þar upp félagsvirkjun, kannske eftir mjög langan tíma, og væri hart, ef fyrir það ætti að neita um lán til einkavirkunar á slíkum stöðum. Ég vil því einnig leggja á móti þessari till. og vænti, að frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir.

*Sigurður Kristjánsson: Ég vil taka undir það, sem hv. þm. Seyðf. sagði, að það er ekki eðlilegt eins og sakir standa, að sú kvöð sé lögð á allar stærri rafveitur hér á landi að greiða gjald í raforkuveitusjóð, til þess að nýjar rafveitur geti fengið lán með miklu lægri vöxtum en þessar rafveitur verða að borga. Ég vil taka sem dæmi rafveituna á Ísafirði, sem er gerð við ákaflega erfið skilyrði og varð tiltölulega dýr, og lánin, sem hvíla á henni og eru mikið til það, sem rafveitan kostaði, eru mjög dýr. En þar í nágrenni er ágætt fallvatn, og gæti vel farið svo, að rafveita þaðan yrði miklu ódýrari. Þá ætti Ísafjarðarrafveitan með sitt 6% lán að leggja fram fé til þess, að sú rafveita gæti fengið 3% lán. Þetta er ekki sanngjarnt, og það er svo, að allar rafveitur, sem koma til með að greiða

þetta gjald nú þegar, sem búið er að koma á, þær skulda svo að segja allan stofnkostnað. Og þegar þessar rafveitur voru byggðar, var peningamarkaðurinn ekki hagstæðari en það, að þær hafa orðið að sæta mjög erfiðum lánskjörum.

Ég ætla ekki að fara að ræða þetta mál neitt meira en gert hefur verið, en ég vil lýsa yfir því, að ég mun greiða atkv. með brtt. á þskj. 407, frá hv. þm. Seyðf., en ef 1. töluðir þeirra yrði felldur, þá vildi ég fyrirbyggja, að ekkert kæmi í staðinn og vil því leyfa mér að leggja fram skrifl. brtt., sem ég, með leyfi hæstv. forseta, vil lesa hér upp. Hún hljóðar þannig:

„2. tölul. 2. gr. orðist svo:

Árlegt gjald frá rafveitum, sem reistar hafa verið og reistar verða og hafa vatnsafl til orkuframleiðslu, hafa vélasamstæður stærri en 150 kw. og skulda ekki yfir 40% stofnkostnaðar.

Gjald þetta skal vera 6 krónur á ári fyrir hvert kw. í málraun rafals í hverri vélasamstæðu.“

Það held ég, að hv. þm. geti varla orðið ósamála um, að sé sanngjarnt. Og þó að ég gangi á þann hátt inn á það, að rafveitur greiði gjald til þess að hægt sé að útfæra rafveitunetið um landið, þá er hér farin sú sanngirnisleið, að þetta verði ekki óeðlilega þungbært fyrir þau fyrirtæki, sem enn hafa mjög erfiða fjárhagsafkomu. Því að þetta gjald verður auðvitað eins konar nefskattur á fólkið, sem nýtur rafveitnanna.

Ég afhendi hæstv. forseta mína skrifl. brtt. og bið hann að bera hana því aðeins upp til atkv., að 1. liður brtt. á þskj. 407, frá hv. þm. Seyðf., verði felldur.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 453) leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Pétur Ottesen: Það ber nú hálfeinkennilega að, þetta. Málið hefur nú legið fyrir þessari hv. d. í hálfan annan mánuð, og loksins þegar á að fara að greiða atkv. um það, er sett inn skrifl. brtt., sem er dálítið flókin og þarf verulegrar athugunar við, til þess að menn átti sig á henni. Ég veit eiginlega ekki, hvaða merkingu á að leggja í þennan drátt fyrst og fremst, sem orðinn er á málinu, og svo í það til viðbótar, hvaða aðferð er höfð við þetta, þegar málið loks kemst svo langt, að það er tekið til 3. umr. og hillir undir það, að hægt muni verða að fá atkvgr. um málið. Þetta er ekki svo að skilja hvað mig snertir, að ég hafi ekki áttað mig á skrifl. brtt., enda hef ég lesið hana áður hjá hv. flm. hennar. Hún gengur allverulega í áttina til þess að draga úr þeim hluta þessa frv., sem ætlaður er til þess að byggja upp þennan rafveitusjóð, sem er um það fé, sem á að koma í sjóðinn frá rafveitunum. Ég hef áður, ásamt þeim mönnum, sem talað hafa fyrir þessu máli, fært gild rök fyrir því fyrst og fremst, hver nauðsyn er á að hlynna að þessu máli, að reyna að koma hér á fót nokkrum vísi að slíkum sjóði sem þessum. Og það var rétt, sem kom fram hjá hv. þm. Seyðf. (HG), að þrátt fyrir það, þó að

sjóðurinn yrði byggður upp þannig, eins og upphaflega var ætlað til samkv. þessu frv., þá felur það ekki í sér þá lausn á þessu stóra máli, sem við allir hljótum að vera sammála um, að nauðsyn væri á. Hins vegar, eins og til þessa sjóðs var stofnað í upphafi í þessu frv., sem um það var flutt, þá er það verulegur visir í þessa átt. Hitt er svo annað mál, að að því leyti sem samþ. kunna að verða brtt., sem draga úr gildi þeirra ákvæða, sem felast í upphaflegu ákvæðum frv., þá á þetta mál þeim mun lengra í land til þess að þetta frv., ef að l. verður, geti orðið að þeim notum, sem til var ætlað. Það framlag, sem hv. þm. Seyðf. leggur til, að sjóðurinn fái, er einnig ótryggara heldur en það fé, sem ætlað er til sjóðsins samkv. till. frv., auk þess sem það er minna. Hv. þm. Seyðf. ætlast til, að þetta, að fella niður gjaldið frá rafveitunum, sé bætt upp með því að hækka um helming tillagið úr ríkissjóði. Hins vegar gerir hann ekki till. um að breyta ákvæðunum um það, að þetta framlag skuli aðeins standa í 10 ár, og að þar með verði látið staðar numið. En í till. minni og líka í till. hv. þm. V.-Húnv. var gert ráð fyrir því, að þetta yrði á þá leið, að skatturinn á rafveiturnar í þessu skyni væri ekki tímabundinn, heldur væri gengið út frá því, að sá skattur færi vaxandi, eftir því sem afkomuskilyrði þessara fyrirtækja, sem eiga að inna skattinn af hendi, bötnuðu, og þau þannig yrðu sterkari til þess að standa undir þessum skatti. Og ég verð að segja, að ef menn annars með alvöru ætla að ganga að því að leggja grundvöll að því, að sem flestir af íbúum þessa lands, þar sem annars er aðstaða til að koma upp rafveitum, geti orðið aðnjótandi þessara hlunninda, þá er það sannarlega hvort tveggja, sem verður að hafa í huga í þessu efni, að það má engan veginn skerða þau ákvæði í þessu efni, sem hér voru í þessu upphaflega frv., eða frá því, sem samþ. var hér við 2. umr., og einnig hitt, hver aðstöðumunur er hjá þeim rafveitufyrirtækjum annars vegar, sem eiga að greiða þennan skatt, og hinna hins vegar, sem maður getur búist við, að muni verða reist á næstunni og ætlað er að njóta styrks með þessum sjóði. Og ég er sannfærður um það, að þó að hér sé lagt til að taka nokkuð lægri vexti af lánum til þeirra fyrirtækja, sem reist yrðu hér eftir, heldur en vextir eru af lánum til þeirra fyrirtækja, sem nú eru komin á fót, þá er aðstöðumunurinn svo mikill hjá þessum fyrirtækjum annars vegar, sem reist verða og koma til með að njóta hagnaðar af þessum l., og hinna, sem komin eru, að þessi friðindi jafna engan veginn þann aðstöðumun. Ég vil þess vegna mjög taka undir það með hv. frsm. meiri hl. fjhn., að ekki verði röskun á þeirri aðstöðu, sem rafveitufyrirtækjum í framtíðinni var ákveðin í frv. við 2. umr. þessa máls, þannig að ekki verði skert það fjárframlag, sem ætlað er til sjóðsins, frá því, sem er í því frv., sem nú liggur hér fyrir hv. þd. Við þekkjum það auk þess af reynslunni, að það hefur oftan en einu sinni komið fyrir, að þó að búið hafi verið að heita fjárframlagi úr ríkissjóði til ýmissa fyrirtækja, þá hefur Alþ. fundið sig knúið til að kippa að sér hendinni

og fella niður greiðslur um lengri eða skemmri tíma, svo að stuðningur, sem eftir l. hefur verið um að ræða, hefur verið mjög skertur og stundum algerlega burt numinn. Í sambandi við þetta ber alveg sérstaklega að skoða þann mismun, sem er á frv. eins og það er og brtt. hv. þm. Seyðf.

Ég vænti þess fastlega, að nú verði gerð alvara úr því að leggja grundvöll að þeirri sjóðmyndun. Sem hér er um að ræða, og að þeir möguleikar, sem sjóðurinn á að skapa, verði ekki skertir frá því, sem nú er ákveðið í frv. Við megum minnast þess, að á síðasta Alþ. fékk sams konar frv. afgr. héðan úr hv. þd. í mjög svipuðum búningi, sem þetta frv. er í, að öðru leyti en því, að nú hefur verið tekin upp í frv. lánsheimild handa sjóðnum. En það er nú svo, að þau verkefni, sem fyrir okkur liggja í rafveitumálum, eru þeim erfiðleikum háð, að slíkur sjóður, sem hér er gert ráð fyrir, kemur ekki að tilætluðum notum, nema hann hafi yfir að ráða töluvert miklu sjálfseignarfé. Þó að í þétthýli hafi með góðum árangri verið hægt að starfrækja rafveitufyrirtæki með lánsfé, þá verður, eftir því sem aðstaðan er erfiðari um rafveitur, eins og hún er til sveita, þyngra undir fæti um rekstur rafveitufyrirtækjanna.

Ég hef áður á það bent, hve mikilsverðs samstarfs er stofnað til með þessu framlagi frá þessum fyrirtækjum, sem hér er um að ræða, til þess að hrinda áfram þessu mikla nauðsynjamáli. Og ég hef áður skýrt frá því, að ég hef rætt um þetta við rafmagnsfræðingana Steingrím Jónsson og Jakob Gíslason og notið aðstoðar þeirra. Og ég gat ekki skilið annað á þeim um rafveituskattinn að því er Reykjavík snerti en að þeir álitu, að hann væri ekki svo þungur, að hann yrði Reykjavík til nokkurs hnekkis. Slíkt hið sama mun og mega segja um þær rafmagnsstöðvar aðrar, sem hann á að ná til samkv. frv.

***Haraldur Guðmundsson:** Það er alrangt hjá hv. þm. Borgf. (PO), ef hann meinar, að brtt. mín miði að því að draga úr getu sjóðsins til að sinna sínum verkahring. Hv. þm. veit, að eftir minni brtt. væri framlag ríkissjóðs bundið við 2 millj., en ekki eftir frv. Það stendur í brtt. minni, að ríkissjóður skuli leggja sjóðnum til vaxtalaust stofnfé, eigi minna en 2 millj. króna á 10 árum. (PO: Ég skal skýra þetta).

Þá segir hv. þm. Borgf., að það sé ekki eins öruggt að ákveða þetta framlag úr ríkissjóði eins og að taka það með skatti frá rafveitum, vegna þess að dæmi séu til þess, að felldar hafi verið niður fjárveitingar, sem eftir l. hefur átt að greiða úr ríkissjóði. En það er enginn skattur öruggur, sem lagður er á með l. Það er alveg eins hægt að breyta l. um skatt eins og l. um framlag úr ríkissjóði.

Þetta mál er átakamál hér í hæstv. Alþ. Og þó að brtt. mínar kunni að verða felldar, mun það ekki muna nema fáum atkv. Ég verð því að álíta, að það sé engu tryggara fyrir sjóðinn til tekjuöflunar að halda skattaákvæðinu, sem í frv. er, heldur en að samþ. mína brtt. um, að allt framlagið til sjóðsins komi úr ríkissjóði og

framlaginu sé sett visst lágmark, en það sé ekki bundið við neina hámarksupphæð.

Hv. þm. Borgf. segir, að svo mikill aðstöðumunur sé hjá þeim héruðum, sem búin eru að fá rafstöðvar, og hinum, sem eiga það eftir, að hann yrði ekki einu sinni jafnaður með þeim vaxtamun, sem gert er ráð fyrir eftir frv., þ. e. a. s. að vextirnir verði af lánnum til þessara nýju fyrirtækja ekki nema helmingur af þeim vöxtum, sem þær rafveitur, sem búið er að byggja, greiða af sínum lánnum. Þetta kann nú að eiga við á sumum stöðum, en það á alls ekki við á öðrum. Hv. 5. þm. Reykv. (SK) hefur gert grein fyrir því, hvernig ástætt er um nýbyggða rafstöð á Ísafirði. Mér er líka kunnugt um rafstöðina á Seyðisfirði, sem er eitthvað um 30 ára gömul, hún var a. m. k. byggð fyrir heimsstyrjöldina 1914—18, sem knýjandi nauðsyn er að byggja nú þegar upp. Gjaldið á þá stöð mundi hleypa fram stofnkostnaðinum um 14—15%. Í þessu er ekki sneffill af skynsemi eða réttlæti, því að Seyðisfjarðarkaupstaður stendur mun lakar að vígi um að afla sér rafmagns heldur en t. d. Akranes. Það má að visu segja þetta, sem hv. þm. Borgf. lét sér um munn fara um þennan aðstöðumun, ef því er treyst, að enginn, sem betur veit, bendi á, að það sé rangt. Það er ákaflega misjöfn aðstaða hjá þeim héruðum, sem eiga eftir að fá rafstöðvar, alveg eins og aðstaðan er misjöfn hjá þeim héruðum, sem búin eru að fá rafstöðvar nú þegar. Þetta, sem hv. þm. Borgf. heldur fram um þetta atriði, verður því óaf-sakanlegt ranglæti gagnvart íbúum þeirra héraða, þar sem skatturinn er lagður á. Þó að þau kannske geti horið hann, þá eiga þau sum bágst með það. Hv. þm. Borgf. sagði, að þetta gjald væri ekki tilfinnanlegt, og lét það nægja. Ég las skýrslu frá forstöðumanni rafmagns-efirtiltsins við 2. umr. málsins, sem sýnir, að ef reiknað er með höfuðstólsígildi skattsins, þá svarar það til þess, að stofnkostnaður rafveitunanna hækkar frá 11 til 25%, mismunandi eftir rafveitum. Það má segja, að þetta sé ekki tilfinnanlegt, ef menn vilja hafa sig til þess. En það er bara ekki rétt, því að þessi skattur er mjög þungur og ranglátur. Því að það er fjarri öllum sanni, að aðstöðumunur sé svo mikill milli þeirra héraða, sem búin eru að byggja rafstöðvar, og hinna, sem eiga það eftir, að hann vegi upp á móti þessum skatti.

Hv. þm. Borgf. sagði, að það væri þarfleysa að veita sjóðnum heimild til að gefa út handhafavaxtabréf, þar sem í frv. væri ríkisstj. heimilað að taka 5 millj. króna lán handa sjóðnum. En hv. þm. eru sammála um, að þetta er byrjunarskref, þau ákvæði, sem hér verða gerð nú um þennan sjóð, og það fé, sem gert er ráð fyrir að sjóðurinn fái, ef brtt. mín verður samþ., verður til þess að gefa reynslu á það, að hverju líði þessi sjóður getur orðið til að styrkja rafveitubyggingar. En að sjóðnum sé ekki þörf á því fé, sem hann getur fengið að láni með útgáfu handhafavaxtabréfa, nær ekki nokkurri átt, því að sú ráðstöfun gæti vitanlega veitt sjóðnum mikla hjálp. En hitt er rangt, að neyta hér aflsmunar til þess að leggja ranglátan skatt á vissa borgara þjóðfélagsins.

Um 3. brtt. mína sagði sami hv. þm., að það væri algerlega rangt að láta það biða svo og svo lengi (og um alla eilífð) eftir einhverjum félagsframkvæmdum að byggja einkaraforkuver. En í minni brtt. stendur, með leyfi hæstv. forseta, í 3. lið: „Sjóðurinn veitir eigi lán til að byggja einkaraforkuver á þeim stöðum, sem áætlað er, að félagsvirkjun eða félagsrafveitur nái til, ef ætla má, að bygging slíkra raforku-vera verði til að tefja eða koma í veg fyrir þessar félagsframkvæmdir.“ Með þessu á ég við það, að fyrir liggi áætlun um félagsrafvirkjun eða félagsrafveitur frá þeim aðilum, sem forstöðumaður rafveitumála fyrir ríkisins hönd leggur eitthvað upp úr. Eins og ég benti á, er ekki ástæða til að óttast, að þessu ákvæði yrði beitt svo harkalega, þó að samþ. yrði, að nokkrum verði til meins. En það er aftur á móti til þess að sýna fram á, að það er ekki tilætlun löggjafans, að þessi sjóður, sem myndaður er til þess að styrkja rafveitur, verði til þess með sínum lánveitingum að tefja eða jafnvel koma í veg fyrir, að nauðsynlegar rafveitur fyrir almenning verði reistar. En sú hætt er fyrir hendi, ef ekki eru reistar einhverjar skorður við því, eins og hér er gert ráð fyrir. Mér virðist líka, að hv. flm. frv. séu á þessu a. n. l., því að þeir gera ráð fyrir, að ekki sé veitt lán úr sjóðnum fyrr en að fengnum till. þeirra manna, sem eru ráðunautar ríkisstj. í þessum málum. En sjóðstjórnin er ekki bundin við till. eða ályktanir þessara sérfræðinga í þessum cfnum eftir frv., en það tel ég of veikt. Ef fyrir liggur álit um þetta frá þeim mönnum, sem eru ráðunautar ríkisstj. um þessi mál, og það álit er á þá leið, að gagnlegt sé að reisa rafstöð og möguleikar annars eru fyrir hendi til þess, álit ég, að eigi að lána fé til framkvæmdanna.

Pétur Ottesen: Ég greip fram í fyrir hv. þm. Seyðf. og sagði, að ég mundi gefa skýringu á því atriði. Um þetta 10 ára tímabil er það að segja, að ákvæði um það stóð áður í frv. En ég sagði, að till. hans miðuðu til þess að draga úr framlaginu til sjóðsins, sem kemur fram á tvennan hátt. Þessi skattur frá rafveitunum er ótímabundinn og hækkar eftir því sem árin líða. Og í öðru lagi miða brtt. hv. þm. Seyðf. að þessu með tilliti til þess, að tekjur sjóða gegnum framlag úr ríkissjóði eru, samkvæmt fenginni reynslu, ekki jafnóruggar eins og gera má ráð fyrir, að tekjur með skatti frá rafveitunum verði. Auk þess er þetta framlag tímabundið og fellur þá niður. Hv. þm. Seyðf. sagði, að það mætti á Alþ. breyta l. hvenær sem væri um þennan skatt, eins og um ríkissjóðsframlagið. En fyrirkomulagið um þennan skatt felur í sér öryggi fyrir sjóðinn, þar sem eftir því er hægra fyrir rafveiturnar að greiða skattinn sem lengra líður og eftir því sem þessi fyrirtæki geta greitt meira af sínum skuldum. Venjulega batnar hagur þessara fyrirtækja, og nettótekjur þeirra verða meiri eftir því, sem árin líða, og geta þau því lagt meira af mörkum. Þess vegna eru brtt. hv. þm. Seyðf., þrátt fyrir till. hans um hækkað framlag úr ríkissjóði, til þess að rýra mjög gildi þessa sjóðs í framtíðinni.

Þá vildi hv. þm. Seyðf. véfengja það mjög hjá mér, að þessi vaxtamunur, sem hér er um að ræða, mundi ekki vega upp á móti þeim aðstöðumun, sem er á milli þeirra héraða, sem eiga eftir að fá rafveitur hjá sér, og hinna, sem þegar hafa komið upp rafveitum þeim, er hér koma til greina. En ég vil benda honum á, að reynslan sýnir, að rafveitur á þessum stöðum, sem skatturinn nær til, voru þannig byggðar, að möguleikar voru til þess að láta þær bera sig og borga sín lán. En um stöðvar, sem byggðar verða hér eftir í dreifbýlinu, eru þessi skilyrði ekki fyrir hendi, því að þörfin og viljinn til þess að koma upp rafveitum hefur engu síður verið fyrir hendi þar heldur en á þeim stöðum, þar sem rafveitur eru þegar komnar upp. Aðeins aðstöðumunurinn hefur skakkað leikinn um það, að þessum mönnum, sem búinir eru að koma upp rafstöðvum, hefur tekizt það, en hinum ekki.

*Gísli Guðmundsson: Á þskj. 105 á ég, ásamt hæstv. forseta þessarar d., brtt. um nafnið á sjóðnum, að í staðinn fyrir nafnið „raforkuveitusjóður“ hljóti sjóðurinn nafnið: raforkusjóður. Þessi brtt. kom fram við 2. umr., en var þá tekin aftur til 3. umr. Okkur þykir þetta nafn fara betur. Það er styttra, en lengra nafn en þetta er óþarft á sjóðnum, því að raforka er ekki til annars framleidd en til þess að veita henni eitthvað. Vænti ég, að hv. þdm. geti fallizt á, að nafninu á frv. verði breytt á þennan veg.

*Haraldur Guðmundsson: Í sambandi við það, sem hv. þm. Borgf. sagði, skal ég að vísu játa það, að það er alveg rétt, að ég hef ekki tekið nógu greinilega fram í ræðu minni, að ef reiknað er langt fram í tímann, svo sem 30—40 ár, verða meiri tekjur af rafstöðvunum með skattinum, sem gert er ráð fyrir í frv., heldur en nú. En ég hygg, að nægilegt sé að reikna 10 ár fram í tímann, því að hvorugur okkar hv. þm. Borgf. sér lengra fram í þeim efnum.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 57. fundi í Nd., 12. maí, var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 407,1 felld með 15:11 atkv.

— 453 felld með 15:12 atkv.

— 407,2 tekin aftur.

— 407,3 felld með 17:12 atkv.

— 105 samþ. með 16:9 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 16:10 atkv. og afgr. til Ed., með fyrirsögninni: Frv. til 1. um raforkusjóð.

Á 59. fundi í Ed., 13. maí, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 467).

Á 60. fundi í Ed., 14. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Sp., 9. júní, var útbýtt frá Ed. nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 710, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

10. Vigt á síld.

Á 8. fundi í Nd., 26. febr., var útbýtt:

Frsv. til 1. um breyt. á l. nr. 36 19. maí 1930, um vigt á síld (þmfrv., A. 36).

Á 11. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Ég vil að þessu sinni, nema sérstakt tilefni gefizt til, láta nægja að vísa til grg., sem fylgir frv., og óska þess, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til sjútvn. með 17 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 36, n. 245).

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 45. fundi í Nd., 26. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 245 (ný gr., verður 3. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Nd., 28. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 285).

Skúli Guðmundsson: Þetta frv. mælir svo fyrir í 1. gr., að hér eftir skuli vega alla síld, sem seld er sildarverksmiðjunum til vinnslu eða lögð þar upp til vinnslu, og í 3. gr. er kveðið svo á, að 1. skuli öðlast gildi 31. des. 1941.

Ég var ekki á fundi við 2. umr. og gat því ekki borið fram fyrirspurn til sjútvn., sem ég hafði þá hugsað mér. En nú sé ég, að hv. frsm. n. er ekki á fundinum. Samt tel ég rétt að bera fram þessa fyrirspurn nú, og beini henni til þeirra nm. annarra, sem eru viðstaddir.

En fyrirspurnin er um það, hvort n. hafi kynnt sér, hvort kleift reynist að fá þessi vogartæki það snemma, að unnt verði að fara eftir 1. næsta ár, verði frv. samþykkt.

Mér virðist, að erfitt geti orðið að afla þessara áhalda nú, þar sem kaup þarf þau frá útlöndum. En eins og kunnugt er, gengur seint að afgreiða margar pantanir.

Ég vildi því nú fá upplýsingar um, hvort hv. sjútvn. hefði tekið þetta atriði til athugunar.

Sigurður E. Hlíðar: Að visu er frsm. sjútvn. ekki viðstaddur, eins og hv. þm. V.-Húnv. gat um, og er því ekki auðvelt að svara þessari fyrirspurn út í æsar.

En hins vegar get ég upplýst það, að form. n., hv. þm. Ísaf., taldi, að ekki kæmi til mála, að hægt yrði að koma fyrir vigtaráhöldum í þeim verksmiðjum, sem til greina koma, og þá alveg sérstaklega ríkisverksmiðjunni á Raufarhöfn.

Hins vegar taldi hann miklar líkur á, að hægt væri að kippa þessu í lag á næsta ári, og þess vegna er það, að lagt er til, að l. öðlist ekki gildi fyrr en 31. des. 1941. Það er af því, að álitid er, að ekki sé hægt að koma tækjunum fyrir á þessu sumri. Það er óþarfi fyrir mig að halda uppi vörnum í þessu efni, en ég vildi gefa upplýsingar um, að það er ósamræmi, sem á sér stað við verksmiðjur ríkisins, þar sem ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði vega alla sild, en verksmiðja ríkisins á Raufarhöfn mælir alla sild. Ber flestum saman um, sem kunnugir eru þessum málum, að annaðhvort beri að vega alla sild til bræðslu eða mæla hana alla. Þá fyrst er samræmi um þetta. Aðrar verksmiðjur, t. d. í Krossanesi og Húsavík, hafa vogartæki, en í Djúpuvík og Hjalteyri er hún hins vegar aðeins mæld.

Þessar upplýsingar held ég, að mér sé óhætt að gefa, svo langt sem þær ná.

Pétur Ottesen: Ég vil taka undir það með hv. þm. V.-Húnv., að meðan ekki liggja fyrir aðrar og meiri upplýsingar um, að möguleikar séu á að útvega þessi vogartæki, heldur en liggja fyrir nú samkv. ummælum hv. þm. Ak., þá væri rétt að fresta málinu, a. m. k. fyrst, þar til hv. frsm. er viðstaddur, sem kynni að vita betri skil á þessu, eða að það væri tekið út af dagskrá að þessu sinni, því að það leiðir af sjálfu sér, að það þarf að vera nokkurn veginn vissa fyrir, að hægt verði að framkvæma ákvæði l., áður en þau eru samþ.

Forseti (JörB): Samkv. tilmælum, sem fram hafa komið af hálfu hv. þm., verður umr. um þetta mál frestað um stundarsakir.

Umr. frestað um stundarsakir, en síðar á fundinum tók forseti málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Nd., 2. maí, var fram haldið 3. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samp. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 49. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 50. fundi í Ed., 3. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samp. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútvn. með 11 shlj. atkv.

Á 70., 71., 72., 73. og 74. fundi í Ed., 28. maí, 4., 5., 7. og 10. júní, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 75. fundi í Ed., 11. júní, var frv. enn tekið til 2. umr.

Sigurjón Á. Ólafsson: Ég vildi gjarnan, að þetta mál fengi að komast til 2. umr., þótt horfur séu ekki miklar á, að það verði að l. En það er nauðsynlegt, að málið verði rætt hér í hv. d., og mun ég þá gera skýrari grein fyrir því, hvers vegna.

Forseti (EÁrna): Ég hef átt tal við hæstv. atvmrh., og hann hefur óskað eftir því að geta verið við þessa umr., en segist ekki geta verið það nú, því að ríkisstj. er alltaf á fundum, bæði vegna dýrtíðarmálanna og líka vegna nýrra fréttu frá útlöndum. Málið er því tekið út af dagskrá.

Á 76. og 77. fundi í Ed., 12. júní, var frv. enn tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 78. fundi í Ed., 13. júní, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 285, n. 656).

***Frsm. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Herra forseti! Þetta mál hefur nú heldur verið að flækjast hér fyrir á dagskrá dagana á undan, og hefur forseti látið í ljós, að því mætti ekki ráða til lykta fyrr en hæstv. atvmrh. (ÓTh) yrði viðstaddur, og mun það ekki geta tekist í dag heldur. Ég veit ekki, hvort hæstv. ráðh. er málið nógu ljóst eða nauðsyn þess, og vildi ég drepa á nokkur atriði. En mér þykir illt, að það fari í vöxt, að mál komist ekki áfram sakir þess, að hentisemi einhvers af ráðh. leyfir honum ekki að rækja þingið. Ég álit, að þingið eigi að leggja þeim lífsreglur, en ekki þeir því. Málið lá að visu alllengi hjá n., en var afgreitt 26. maí, eins og sést á nál. 656. Hún var sammála um frv. í öllum aðalatriðum, — það eigi að taka upp þá reglu að vega sild til bræðslu. Eini ágreiningurinn er sá, að einn nm. dregur í efa, að hægt sé að afla vogartækjanna til verksmiðjanna í tæka tíð. En það ætti a. m. k. að vera hægt fyrir sildarvertið 1942, svo að það er ársfrestur, sem þurfa mun. Sildarverksmiðja ríkisins á Siglufirði hefur tekið upp þá aðferðina að vega sildina, og eins er á Raufarhöfn og a. n. l. í Rauðku á Siglufirði. Annars staðar, svo sem á Djúpuvík og Hjalteyri, þar sem sjálfvirku löndunartækin eru, hefur sildin alltaf verið mæld, eins og kunnugt er. Mikill ágreiningur er um þetta milli verksmiðjanna og hins vegar sjómanna og útgerðarmanna, sem sildina selja. Fullyrt er, að af sild, sem eitthvað er farin að pressast, fari 8–10% meiri þungi í málin en vera ber. Á skipi, sem leggur á land 15 þús. mál, munar þetta allt að 1500 málum, eða allmiklu fé. Hins vegar má segja, að af nýveiddri, spriklandi sild úr sjón-

um sé erfitt að fylla svo málin, að þau taki 135 kg., eins og vera ber, svo að kvartanir um ónákvæmni mælinganna koma frá báðum aðilum. Sjómenn og úrgerðarmenn telja sig svikna á þessu, því að eiginlega eru lagaákvæði um, að vega skuli sildina. Með tilskipun frá 1925 um vog og mælitæki, 11. gr., er þess krafizt, að höfð skuli sérstök mælieining, 150 lítrar, eða sildin vegin. En 1930 eru sett l. á Alp. um vigt á sild, en um framkvæmdina var tekin upp sú regla, að „öll sild, sem seld er bræðsluverksmiðjunum til vinnslu, skal vegin, ef seljandi óskar þess.“ Þetta nota verksmiðjurnar sér. Það getur t. d. munað 100 kr. á „premiu“ hvers háseta á skipi, sem landar 15 þús. mál, hvort vegið er eða mælt, og enn meira munar sjómenn á bátum með hlutaskipti. En menn þora ekki að krefjast, að vigtað sé, því að þá er óvist, hvort þeir komast nokkurn tíma að með sild sína. Þannig geta verksmiðjurnar hljóðalaust haft að engu l. frá 1930 — og verr en það, með þeim l. var tilsk. frá 1925 afnumin, svo að nú gilda engin l. eða fastar reglur um mæling sildar. Dómstólar yrðu líklega að vísa frá málum, sem risu út af rangri mæling hennar, því að ekki er sagt í l., hve stór mælitækin eigi að vera. Verst af öllu er, að hvorugt sé lögboðið, svo sem nú er, vog eða mæling. En miklu réttara álit ég að vega hana. Þá er líka öllum verksmiðjum gert jafnt undir höfði, engin sérréttindi og þess vegna engar þrætur um mælinguna. — Þannig horfir málið við, og ég tel illa farið, að það dragist lengur.

Umr. frestað.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

11. Sala spildu úr Neslandi í Selvogi.

Á 11. fundi í Nd., 3. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um sölu á spildu úr Neslandi í Selvogi (þmfrv., A. 40).

Á 12. fundi í Nd., 5. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Nd., 28. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 40, n. 204 og 233).

*Frsm. meiri hl. (Steingrímur Steinþórsson):

Frv. þetta um sölu á spildu úr landi jarðarinnar Ness í Selvogi, sem vísað var til landbn., hefur nú legið allengi hjá n. og verið athugað allrækilega af henni, og m. a., eins og eðlilegt var, leitaði n. álits sandgræðslustjóra um þetta mál,

sem sérstaklega heyrði undir hann, þar sem hér er um að ræða eitt af þeim svæðum, sem tekið hefur verið sérstaklega til að verja gegn uppblæstri. Landbn. gat ekki orðið sammála um afgreiðslu þessa máls, eins og nál. á þskj. 233 frá meiri hl. og 204 frá minni hl. þera með sér. Við, sem erum í meiri hl. n. og leggjum til, að frv. verði ekki samþ., heldur fellt af d., teljum, að í þeirri álitsgerð, sem sandgræðslustjóri lét n. í té, felist full rök fyrir því, að ekki sé rétt að taka þetta land, sem hér um ræðir, undan þeirri vernd, sem sandgræðslan veitir því, eins og nú horfir. Sandgræðslustjóri leggur alveg á móti því, að þessi landspilda sé tekin nú þegar og afhent til frjálsrar notkunar. Eins og vitað er, þá er sauðfé mesti vargur í því landi, sem verið er að græða upp, og sandgræðslustjóri heldur, að það sé hvað hættulegast, að sauðfé hafi alveg frjálsan og óhindraðan aðgang að landi, sem svona er ástatt um. Nú er það svo einnig, eins og hér kemur fram í nál. meiri hl., að hreppsnefnd Selvogshrepps hefur sömuleiðis mælt eindregið gegn því, að frv. þetta yrði samþ. Og þar sem þessir aðilar, annars vegar sandgræðslustjóri, sem hefur langyfirgripsmesta þekkingu á þessum málum, og hins vegar hreppsnefnd hreppsins, leggja báðir á móti því, að frv. verði að l., saum við í meiri hl. okkur ekki fært að mæla með frv. Ég skal taka fram fyrir mína hönd, og ég hygg, að ég mæli þar fyrir hönd meiri hl., að ég get vel skilið afstöðu bóndans í Nesi í Selvogi, að hann hafi mikinn áhuga fyrir að fá meira land til umráða. Hann býr á stórrí jörð og hefur fleiri hundruð fjár og finnst sjálfsagt, eins og kann að vera mjög eðlilegt, að þrengt hafi verið nokkuð að sér og sínum athöfnum, þegar þetta land var tekið frá honum. En ég lit svo á, að ekki sé hægt að taka til greina, þó að hagsmunir eins einstaks manns séu þannig fyrir borð bornir, þar sem hins vegar virðist full ástæða til að ætla, að hagsmunir alls sveitarfélagsins séu að einhverju leyti í hættu, ef frv. verður samþ. Það kemur mjög greinilega fram í áliti hreppsnefndar Selvogshrepps, að sveitarstjórnin lítur svo á, að það gæti valdið uppblæstri og hættu að meira eða minna leyti fyrir þessa litlu sveit, sem hér er um að ræða, ef frv. yrði samþ.

Þá má enn bæta því við, að Alp. hafa horizt undirskriftir frá miklum meiri hl. bænda í Selvogshreppi um, að þetta frv. verði alls ekki gert að l. Sýnir það glögg, að sveitarstjórnin er með álit sitt í fullu samræmi við álit mikils meiri hl. búenda í hreppnum.

Ég skal taka það fram, að við erum alls ekki mótfallnir þessu máli af því, að við viljum ekki, að bóndinn í Nesi geti fengið aukið land til umráða fyrir sitt stóra bú, svo framfarlega sem það teldist hættulaust gagnvart uppblæstri. En í þessari sveit hefur á síðari árum verið stór-mikið unnið að heftingu sandfoks og sandgræðslu, og meiri hl. landbn. vill ekki eiga það á hættu að samþ. þetta frv. gegn eindregnum vilja sandgræðslustjóra, hreppsnefndar og mikils meiri hl. búenda í sveitinni og setja ef til vill þar með í voða það, sem þarna hefur á unnizt í sandgræðslunni.

Ég sé svo ekki ástæðu að svo stöddu að fara um þetta fleiri orðum. Ég geri ekki ráð fyrir, að þörf sé á löngum umræðum um málið í d., því að það liggur þannig fyrir, að hv. dm. hljóta mjög fljótlega að geta áttað sig á, á hvora sveifina þeir eiga að leggjast hér.

*Frsm. minni hl. (Jón Pálmason): Þetta litla frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 40, er um heimild til handa ríkisstj. að selja bóndanum í Nesi í Selvogi nokkurn hluta af því landi, sem af honum hefur verið tekið til sandgræðslu ríkisins.

Eins og menn hafa sjálfsagt veitt eftirtækt, er frv. flutt af hæstv. forseta þessarar d., 1. þm. Árn., sem er nákunnugur þessu máli og má að sjálfsgöðu ætla, að þekki þarna alla staðhætti betur en við.

Það hafa komið, eins og hv. frsm. meiri hl. gat um, bréf til n. frá báðum hliðum, annars vegar mótmæli frá sandgræðslustjóra og hreppsnefnd sveitarinnar, en hins vegar hafa komið skýringar frá þeim aðila, sem þarna á hlut að máli, og krafa frá nokkrum hópi kjósenda innan sveitarinnar um að samþ. frv. — Ég veit ekki, hvort hv. þdm. hafa kynnt sér þessi skjöl og skilríki, en vil vænta þess, að þeir geri það, svo að þeir geti myndað sér skoðun um málið.

Eftir þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, virðist okkur hv. þm. Borgf., sem erum hér í minni hluta landbn., að engin hættu muni af því stafa, þó að sú landspilda, sem hér er farið fram á að selja, verði látin af hendi. Eftir öllum upplýsingum virðist, að sandfokshætta á þessu svæði stafi miklu meira frá öðrum stöðum en þessari landspildu. Annars virðist augljóst eftir því, hversu mikið kapp er lagt á þetta mál, bæði með og móti, að einhver pólitík eða eitthvað persónulegt hafi komið inn í þetta mál. En hvort sem hér kann að vera persónuleg eða pólitísk togstreita og kapp, viljum við hv. þm. Borgf. ekki láta það hafa nokkur úrslitaáhrif á málið. Það er rétt, sem hv. frsm. meiri hl. segir, að þar sem hættu er á upplæstri út frá illa grónum svæðum, er mjög óheppilegt að breyta frá þeim ráðstöfunum, sem gerðar hafa verið um friðun. En bóndinn, sem leitar eftir þessari spildu, til þess að börn hans, sem búa vilja á staðnum, þurfi ekki að hrekjast þaðan, og er reyndur maður og aldraður og þekkir svæðið og hættur sandfoksins öllum mönnum betur, mundi ekki fara þess á leit, ef hann teldi hættu á nýjum upplæstri, hann mundi ekki vilja gera þetta börnum sínum að hefndargjöf. Og ekki mundi hv. flm. (JörB) hafa flutt málið, ef hann hefði ekki allgóðar röksemdir fyrir því, að eyðingarhætta af sandfoki frá þessum stað sé hverfandi lítill. Annars hygg ég, að hann muni skýra frá þeim hlutum sjálfur, og skal ekki fjölyrða um málið. Kapp það, sem sandgræðslustjóri og hreppsnefnd leggja á að hindra málið, virðist ekki að sama skapi rökstutt. Og nú liggur fyrir þinginu frv., sem ég tel vist, að nái samþykki, þar sem m. a. er heimilað að takmarka fjártölu á löndum, sem talin eru í hættu af of mikilli beit. Þeirri takmörkun mætti beita í Neslandi, ef í ljós kæmi, að þess þyrfti síðar meir. Ég held

því, að alveg óhætt sé að samþykkja þessi heimildarlög.

*Jörundur Brynjólfsson: Það er rétt til getið af hv. frsm. minni hl. (JPálm), að ég mundi ekki hafa flutt þetta mál, ef ég hefði búist við, að það gæti orðið til skaðsemdar, og því síður þar sem mér er annst um gróður landsins, að honum sé ekki að óþörfu spillt. Ég býst við, að málið kunni að verða mér nokkuð þungt í fangi, þar sem fram hafa komið mótmæli bæði af hálfu sandgræðslustjóra og hreppsnefndar ásamt fleiri hreppsþúum Selvogshrepps. Ég þykist kunna að meta umhyggju sandgræðslustjóra og þá óserhlífni, sem hann hefur sýnt í starfi sínu við að hlynna að sandgróðrinum. En ég held hann mikli um of fyrir sér, hver hættu stafi af þessu máli. Landið, sem um ræðir, var eitt sinn örfoka, en mjög farið að gróa, þegar það var girt, og stóð þá til, að þessi spilda yrði ekki tekin í sandgræðslugirðinguna, en sandgræðslustjóri þótti þess þurfa þá og mun hafa gert kröfu til meira lands en tekið var. Það mun rétt vera, að úr þessari átt hafi ekki verið orðin mikil upplástarshætta, er svo mjög var tekið að gróa upp. Og hættan fyrir byggðina í Selvogi er aðallega að austan, frá söndunum vestur frá Ölfusá, og að vestan, frá Viðisánda, sem er laus ægisandur og rýkur mjög háskalega, þegar hvassviðri stendur af honum yfir gróin svæði. En þessi spilda í Neslandi er engin vörn gegn því sandfoki. Mér finnst full von, að sandgræðslustjóri og menn í sveitinni vilji vera vel á verði gegn vághestinum, en þeir líta of einhliða á þetta. Hv. frsm. minni hl. gat þess til, að persónulegt eða pólitískt kapp kynni að hafa blindað einhverja í þessum sökum. Ég veit ekki þau deili á því, að ég vilji um það tala, og vona, að frá hvorugri hlið sé því til að dreifa. Hvað sem því líður, ber maðni að meta og vega þær ástæður, sem fram eru færðar. Ég læt mér ekki heldur detta annað í hug en bæði meiri og minni hl. hv. landbn. hafi lagt þann úrskurð einn á málið, sem þeir voru hvor um sig sannfærðir um, að væri réttur. Ég get ekki með orðum mínum sannað né afsannað fullyrðingar þeirra, sem móti málinu standa, frekar en þeir mínar. Málið ætti að liggja samilega ljóst fyrir hv. þdm., og þeir verða að gera það upp við sig, hvaða afstöðu þeir taka til þess. Mér þykir það náttúrulega leiðinlegt, að það skuli hafa vakið mönnum þennan ugg og ótta. Ég hefði ekki flutt málið, ef ég hefði séð ástæðu til óttans, og bóndinn í Nesi mundi ekki hafa borið fram óskir sínar um það að fá landið, ef hann hefði haldið það blési upp og reyndist börnum hans skammgóður vermir. Það þarf ekki neinn persónulegan kunnugleika á bændum landsins til að forðast slíkar getsakir um skammsýni þeirra, og einkum þá, er í hlut á Guðmundur í Nesi, sem hefur alla ævi sýnt frábæran dugnað og óserplægni og umhyggju fyrir niðjum sínum. Hann fer ekki fram á það, sem þeim og sveitinni stafar hættu af. Þau hafa einnig sýnt það, að þeim er annst um sveitina og vilja starfa þar. Þessar óskir um stærra land eru bornar fram með það fyrir augum að tryggja afkomu þeirra á jörðinni. Ég fjöl-

yrði ekki um þetta frekar. En æskilegt hefði mér þótt, ef hægt væri að mæta óskum bóndans í Nesi og hann gæti fengið þá viðbót, sem hann telur sér svo mikils virði, ef fánleg er.

***Eiríkur Einarsson:** Það er að bera í bakka-fullan lækinn að færa ný og ný rök með og móti þessari lagaheimild, og skal ég ekki láta hafa neinn nákvæman kunnugleika á háttum sandfoks í Selvogi eða deila um smáatriði við sandgræðslustjóra, sem ég met mikils fyrir störf sín. En honum getur skjátlazt. Ég lá sízt hreppsnefnd Selvogshrepps, þótt hún vilji vernda þau kjarngros, sem vaxa þar úr grunnum jarðvegi. Þau finnast ekki fullt samræmi í að vernda þau grös, nema jafnframt sé hugsað um að vernda kjarngróður mannanna, sem vaxa upp úr slíkum jarðvegi. Guðmundur bóndi gefur sannarlega ekki eftir grösunum í Neslandi. Þetta er einnig atriði í málinu, þessa ástæðu á að taka til greina. Maður, sem búinn er að sýna það í löngu lífsstarfi, sem Guðmundur Jónsson hefur sýnt, veit, hvað hann er að gera jörðinni og niðjunum, sem við jörðinni eiga að taka.

Minnzt hefur verið á það, hvort ekki mundi vera um einhvers konar pólitískan og persónulegan sveitardrátt að ræða. Við skulum gera ráð fyrir, að það sé ekki pólitík. En Selvogur með heilagri Strandarkirkju er lítill sveit, svo að ekki þarf þar áreksstur margra manna til þess, að hljóðbært verði víða. Þarna eru yfirleitt góðir og gegnir menn. En það hefur verið upplýst, að af 16–17 kjósendum, sem skora nú á Alp. að samþ. þetta frv., sé þó nokkur hluti venzlafólk Guðmundar í Nesi. Hins vegar hafa fleiri kjósendur — og hreppsnefndin þar í broddi fylkingar — skorað á Alp. að samþ. frv. ekki. En hve margir þeirra kjósenda eru venzlaðir hver öðrum? — Það er bara önnur kærleikskeðjan til. Ég vil ráða hv. þdm. til að taka svona áskoranir mátulega hátíðlega og láta í þess stað sjálfar aðstæðyndir málsins ráða úrslitum.

Ég er viss um, að honum fellur það ákaflega þungt, ef hann fær ekki endurreisn á þessu máli hjá Alp. Það er nú mjög talað um það, að til vandræða kunni að horfa um varðveizlu búfænaðar landsmanna, vegna ástandsins, og jafnvel álitið, að um mikinn niðurskurð gæti orðið að ræða á næsta hausti, af því að bændur fái ekki aflað nægra heyja. Það er að visu til einstaka bóndi, sem ekki er svo mikið upp á heyskap kominn, af því að hann býr á beitarrjörð. Þarna er um eina slíka jörð að ræða, það er um það að ræða, að Guðmundi Jónssyni gefist kostur á því að varðveita fjárstofn sinn í venjulegu árferði, þó að heybingdör væru ekki miklar. Ég hef gengið um þetta svæði, og ég sé engan veginn, að það sé örfoka land, þarna eru fastar og góðar engjar. Ég er að visu enginn sérfræðingur, en þetta sér nú hver leikmaður, hvort landið er blásið eða gróið. Mér sýnist þarna vera mjög gróið land aftur. Ég gef ekki um það að vera að fara nánar út í þá sálma, en vil að síðustu taka þetta fram: Hvað er það, sem hér er verið að strita við? Hér er eingöngu um það að ræða, hvort ríkisstj. skuli heimilað að selja Guðmundi þessa spildu. Það er ekki verið

að leggja fyrir ríkisstj. að gera þetta. Þetta yrðu eingöngu heimildarl., og ég teldi það mjög áhættulaust að veita ríkisstj. þessa heimild. Ef eitthvað þykir vanta á fullar upplýsingar, getur ríkisstj., áður en hún notar heimildina, sent sína beztu fræðimenn á þessu sviði til þess að athuga landið, t. d. hv. 2. þm. Skagf. Ég sé ekki annað en hið opinbera hefði möguleika til þess að framkvæma neitun sína, ef það sýndist rétt.

***Frsm. meiri hl. (Steingrímur Steinþórsson):** Mér datt í hug, út af ræðum hv. 1. þm. Árn. og hv. 8. landsk., að það væri eiginlega líkara því, að þeir væru að halda skálaraður í veizlu, sem tileinkuð væri Guðmundi í Nesi, heldur en að þeir væru að ræða um frv. það, sem hér liggur fyrir. Nú veit ég að visu, að Guðmundur er alls góðs maklegur, en ég tel engar líkur til, að þetta sé svo, að hann heyri það, sem hér fer fram. En ég verð að segja það, að það fer að verða nokkuð lítið varið í að vera sérfræðingur og ráða einhverjum sérstökum málum, ef yfirleitt á ekki að taka tillit til þess, sem sandgræðslustjóri segir um mál eins og þetta. Sandgræðslustjóri er, eins og margir hv. þm. vita, viðurkenndur einhver grandvarasti og samvikkusamasti maður, sem ríkið hefur í sinni þjónustu, auk þess sem hann er sérfróður um þessi mál, og það er vitað, að hann leggur ekki annað til þessara mála en það, sem hann telur málinu fyrir beztu. Ég tel því, að það sé fjarri öllum rétti að jafna því saman, sem bóndinn í Nesi segir sem rök fyrir því, sem hann vill fá, og hinu, sem sandgræðslustjóri segir um þetta mál. Mér dettur ekki í hug að áfella þóðann í Nesi, þó að hann hafi löngun til þess að fá meira land til umráða. Hver okkar gæti vel tekið upp á því. En hitt tel ég fjarri öllu lagi, að Alp. geti borið saman rök, sem hann færir fyrir því að fá landið keypt, og hitt, sem sandgræðslustjóri segir í sínu ýtarlega erindi. Það er ekki rétt eins og sakir standa nú að afhenda landið. Það er þetta, sem ég vildi fyrst og fremst benda á. Ég verð að segja það, að ég tel það nálgast aðdróttanir í garð sandgræðslustjóra, þegar frsm. minni hl. segir, að það muni vera um svo mikið kapp að ræða fyrir sandgræðslustjóra, að hann muni ekki vera réttssýnn um málið. Það lá í orðum þeirra hv. þm., sem töluðu af hálfu minni hl., að sandgræðslustjóri mundi hafa sérstaka löngun til þess að niðast á þessum bónda, þar sem þeir töluðu um kapp af hans hendi í þeim tilgangi að hindra það, að bóndinn fengi landið til umráða, og létu jafnvel orð falla um það, að engin hættu stafaði af uppblæstri. Ég mótmæli þessu, ef það á að skoða sem aðdróttun í garð embættismanns ríkisins. Ég þekki sandgræðslustjóra svo vel, að ég veit, að hann litur ekki á málið eingöngu sem fjárhagsmál, heldur á hitt, hvað hann álitur, að rétt sé að gera vegna sandgræðslunnar. Hitt skal ég viðurkenna, að sandgræðslustjóri er kappsfullur fyrir hönd sandgræðslunnar. Hann vill halda vel á því fé, sem búið er að leggja til sandgræðslunnar, og hann vill ekki að sandgræðslan sé eyðilögð með því að taka land of fljótt í notkun, sem búið er að girða. En ég tel þetta

einmitt hans beztu kosti, því að það má telja vist, að hægt sé að eyðileggja á stuttum tíma land, sem tekið hefur verið til sandgræðslu, ef það er of fljótt tekið til gegndarlausrar notkunar, ekki hvað síst, ef um sauðfé er að ræða, sem á þessum stað er sérstaklega margt. Hv. frsm. minni hl. lagði áherzlu á það, að þar sem nú lægi fyrir þinginu frv., sem gerði ákvæði sandgræðslul. ýtarlegri í vissum tilfellum, þá væri minni ástæða til þess að vera á móti þessu frv. Það er fyrst um þetta að segja, að frv. um sandgræðslu er ekki orðið að l., en hitt er vitanlegt, að það er algerlega eins hægt að eyðileggja svæði, sem að nokkru leyti er gróið upp, með því að taka það of fljótt í notkun, þó að ákvæði l. verði gerð ýtarlegri. Það er ætlað til þess, að þær ráðstafanir, sem í frv. greinir, verði ekki notaðar nema það sé alveg sýnilegt, að um stórhættu sé að ræða vegna sandfoks. Hv. frsm. minni hl. lagði áherzlu á það, að bóndinn í Nesi mundi alls ekki hafa farið fram á þetta, ef hann heldi, að hætta gæti af þessu stafað á þann hátt, að landið blési upp. Ég fellst á þetta, að bóndinn í Nesi muni líta þannig á, en hins vegar ber að líta á álit sandgræðslustjóra, og ég er ekki í nokkru vafa um það, að það ber að leggja meira upp úr hans álit. Þá er að nefna hitt atriðið, sem hv. frsm. minni hl. og hv. 8. landsk. lögðu sérstaka áherzlu á, að hér sé aðeins um heimild að ræða fyrir ríkisstj. og þess vegna væri áhættulaust að samþ. frv. Það er eins og þessir hv. þm. séu að friða samvirkuna með því að telja sér trú um, að það sé óhætt að samþ. frv., ef það er sem heimild, og velta síðan ábyrgðinni yfir á ríkisstj. Ég get ekki skilið ummæli þeirra öðruvísi. Það er enginn vafi á því, að það liggi þar upplýsingar fyrir í þessu máli, sem hægt er að fá. Ég veit ekki, hvert ríkisstj. ætti að fara annað en til sandgræðslustjóra til þess að fá þær réttu upplýsingar, og þær liggi nú þegar fyrir. Ég þekki sandgræðslustjóra svo vel, að ég veit, að hann segir ekki eitt í dag og annað á morgun. Þess vegna mundi ríkisstj. fá þær sömu upplýsingar hjá honum og landbn. fékk, þegar hún leitaði álits hans, og álit ég því, að fyrir liggi allar þær upplýsingar, sem fánlegar eru í málinu. Með samþykkt þessa frv., þó í heimildarformi sé, er það beinlínis fyrirskipað, að ríkisstj. selji jörðina, það er a. m. k. ómögulegt fyrir ríkisstj. að líta annan veg á málið en að það sé vilji Alþ. Þess vegna er það ekki annað en tilraun til að koma málinu fram með fölskum forsendum, þegar hv. ræðumenn eru að benda á það, að hér sé aðeins um meinláusa heimild fyrir ríkisstj. að ræða. Eins og málið liggur fyrir, með þeim upplýsingum, sem getið er um, er ekki um annað að ræða en að þetta verði að skoða sem beina skipun til ríkisstj. um að framkvæma málið. Í sambandi við þær umr., sem hér hafa farið fram, er rétt að minnast á það atriði, að menn hafa bent á það, að hér væri um mjög smávægilegt mál að ræða. En þó að svo sé, er þess að gæta, að málið getur haft stórvægilegar afleiðingar, og minni hl. landbn. ber að gæta þess öðrum fremur, að margir bændur á sandgræðslusvæðunum munu líta þetta mál svipuðum augum og bóndinn í Nesi.

Ef þetta mál næði fram að ganga, er hætt við því, að kröfur kæmu fram um það frá þeim, sem hafa fengið slík landsvæði til umráða, að þeir fengju svipuð hlunnindi og bóndinn í Nesi. Þá gæti svo farið, að það starf, sem unnið hefur verið í sandgræðslumálunum undanfarna áratugi, væri eyðilagt að meira eða minna leyti. Þess vegna er það, að þó að ég þekki ekki sérstaklega til þessa einstaka tilfellis, er ég ákveðinn í því að fylgja þeim till., sem sandgræðslustjóri hefur gert hér, einkanlega þegar þær eru studdar af hreppsnefnd Selvogshrepps og meginþorra bændna í hreppnum sömuleiðis.

*Helgi Jónasson: Þetta verða aðeins örfá orð, því að hv. frsm. n. er búinn að tala um það, sem ég vildi segja. Það er ekki langt síðan farið var að hefta sandfok hér á landi, það eru aðeins örfá ár, og það hefur verið við mjög ramman reip að draga. Við verðum enn í dag að sjá fram á mikið skilningsleysi þeirra manna, sem löndin eiga. Það er ekki ný bóla, sem hér er á ferðinni, að bóndi í Selvogi óskar eftir því, að hann fái sandgræðslusvæðið keypt. Þetta hefur alls staðar verið svo, a. m. k. á þeim jörðum, sem ég þekki til, að eigendum jarðanna hefur fundizt þeir missa allt of mikið land. Menn hafa líka haft mjög horn í síðu sandgræðslustjóra, af því að þeir hafa talið hann ágengan til lands, og það kann vel að vera, að svo sé, en þeir, sem hafa séð árangurinn af starfi hans, líta málið öðrum augum. Ég hef ekki nema einu sinni komið í Selvog, og það var ekki fyrir löngu síðan, í vondu veðri. En ég sá þó það, að þarna hefur sandurinn herjað mjög á þetta fagra hérað. Fyrir vestan þorpið hefur Sandgræðslan girt fyrir fáum árum, og hefur það sjáanlega borið góðan árangur. Ég skal játa, að ég er ekki nógu kunnugur fyrir austan þorpið til þess að dæma um það, hvernig þar er umhorfs. Þó minnir mig, að það standi í grg., að land þetta hafi verið örfoka fyrir nokkrum árum. Hvernig haldið þið nú, að þetta land liti út, ef það yrði beitt? Það vita allir þeir, sem séð hafa, hvernig sandfok hagar sér, að eftir örfá ár mundi þetta land örfoka og sandi orpið. Ég held þess vegna, að það sé mikill misskilningur hjá þessum duglega bónda í Nesi, sem ég veit, að er mikill bóndi og þarf landsins með, að einblína svo mjög á það að fá þetta land. Ég held, að hann ætti að athuga það, hvað hreppsfélaginu og honum sjálfum er fyrir beztu í þessu máli. Hv. frsm. minni hl. minntist á það, að það mundi vera pólitik í þessu máli. Ég segi fyrir mig, að mér er nákvæmlega sama um það, hvort það er sjálfstæðismaður eða einhver annar, sem fylgir þessu máli, ég hef þá skoðun, að þetta mál verði að fella. Það er alveg sýnilegt, að hreppurinn allur yrði í stórhættu af sandfoki, ef farið yrði að taka sandgræðslugirðinguna upp og beita þetta svæði.

*Frsm. minni hl. (Jón Pálmason): Það hefur að vissu leyti verið ánægjulegt að hlusta á ræður þeirra hv. þm., sem til máls hafa tekið. Annars vegar hafa 2 ræðumenn, þeir hv. 8. landsk. og flm. málsins, látið mjög lofsamleg ummæli

falla um bóndann í Nesi, hvað hann væri duglegur og ábyggilegur maður og merkur bóndi í alla staði. Hins vegar hefur hv. frsm. meiri hl. haldið mikla lofæðu um sandgræðslustjóra sem einn hinn bezta og ábyggilegasta mann. Ég skal ekki gera neinar aths. við þessi ummæli á hvoruga hlið. En þrátt fyrir það, þó að ég, sem þekki þessa menn vel, vilji taka undir þessi lofsamlegu ummæli um þá, þá vil ég fara eftir þeim upplýsingum, sem í grg. eru um það, að það sé sanngarnt, að Alp. samþ. frv. Ég hef ekki af þessum ræðum, sem haldnar hafa verið, getað fundið neitt, sem andmæli því, að okkur hér í d. beri að standa með okkar forseta sem flm. þessa máls og samþ. þetta frv. Því að ég trúi því afdráttarlaust, sem hann segir um þetta land, að það hafi verið mjög upp gróið, þegar girðingin var sett. Ég held, að það sé því ekki með sanngirni hægt að segja, að landið hafi gróið upp vegna girðingarinnar. Í öðru lagi kom það mjög greinilega fram í ræðu hv. flm. málsins, að það er rétt, sem ég hef fengið út úr upplýsingum, sem fyrir liggja, að þarna er um miklu meiri sandfokshættu að ræða en frá þeirri landspildu, sem deilan stendur um. Þá er enn fremur á það að minnast, að hér er meira um að ræða fyrir þá jörð, sem hlut á að máli, heldur en eingöngu venjulegt beitiland. Því að eftir fram komnum upplýsingum, þá er gersamlega vatnslaut annars staðar en á þessu svæði. Þess vegna er mjög rík þörf vegna þess fjár, sem þarna er, að fá aðgang að þessu landi. Í þriðja lagi er þarna um fjárbeit að ræða, sem eingöngu er tekin af þeim bónda, sem hér á hlut að máli. Það er ákaflega augljóst af þeim bréfum, sem fram hafa komið, að kappið er geysilega mikið í þessu máli. Hvort þar er um að ræða pólitískt kapp, kemur ekki málinu við, en mér er nær að halda, að þarna sé meira um persónulegt kapp að ræða. Ef hér er einhver, sem efast um, að hér sé um persónulegt kapp að ræða, þá skal ég til sönnunar því, að svo sé, lesa upp bréf frá bóndanum í Nesi, sem sýnir ljóslega, hvað gifurlegt kapp er þarna um að ræða. Bréfið fer hér á eftir, þ. e. a. s. nokkur hluti þess.

„T. d. hefur oddviti 5 ár í röð varnað mér með ofbeldi, ásamt Þórnari hreppstjóra, mági sínum, að nota nokkurn hluta af fjörubeit, sem tilheyrir Nesi. Á þessum 5 árum gerði ég aðeins fjórar tilraunir til að beita í fjöruna á þeim stað, sem hér um ræðir, en þá komu þeir með mannfjölda og hundaarg, svo að ég varð að gefast upp. Einu sinni kom ég sjálfur í fjöruna í þessu sambandi, þó ekki vegna fjárgeymslu, heldur af því að 2 unglingsdrengir, sem hjá mér voru, sögðu mér, þar sem ég var að taka hey í hlöðunni, að sonur minn, sem gætti fjárins í fjörunni, hefði verið felldur niður af þeim hinum. Mér varð bilt við þessa fregn og flýtti mér niður í fjöru, ef misþyrming ætti sér stað. Þegar ég kom í fjöruna, kemur oddviti, tekur nokkuð harðlega til mín og sagði mér að snauta heim. Takinu hélt hann, meðan hreppstjórinn, mágur hans, lét ganga á mér stafinn, sem hann hafði í hendinni. Það er ekki mín sök, þótt hreppsnefndin hafi knúð mig til að sýna hinu

háa Alþingi mynd af þróðmennsku heldri manna í Selvogi.“

Þetta sýnir bezt, hve mikið kappsmál hér er á ferðinni. Frsm. meiri hl. sagði, að það væri líkast því sem við vildum drótta því að sandgræðslustjóra, að hann mælti hér mót betri vitund, þar sem við í minni hl. vildum ekki fara að hans áliti. Þessu er alls ekki til að dreifa, en eins og hv. frsm. meiri hl. sagði, er þessi maður mjög kappsfullur í sínu starfi, og er það ekki sagt til lasts. Má sem dæmi um það nefna, að skv. frv. til sandgræðslul., sem hann samdi, var kapp hans svo mikið að varna því, að fé gengi inn á sandgræðslusvæði, að réttur einstaklinga til fjárbeitar var alls enginn, og þeir réttláusir, þótt fé þeirra væri drepíð. Þetta gat landbn. ekki fallið á og breytti því þannig, að þessi ákvæði snertu aðeins það fé, sem þráfaldlega réðist yfir og gengi innan fullkomlega örugga girðinga.

Hvað það snertir, að samþykkt þessa frv. muni draga fleiri dilka á eftir sér, þá skal ég ekkert fullyrða um það, en ég hygg naumast, að á því sé hætt. Mér finnst óþarfi að standa svo fast gegn frv. sem hér hefur verið gert og vil því skora á hv. dm. að samþ. frv., því að það er á sanngirni byggt.

Pálmi Hannesson: Mig undrar, að frv. sem þetta skuli vera borið fram í hv. deild. Hitt undrast ég ekki, þó bóndinn í Nesi ágirnist land, sem gengið hefur undan jörð hans, en mig furðar á, að nokkur þm. — og ekki sízt hæstv. forseti (JörB) — skuli ljá sig til flutnings slíks máls. Það er nú líka einhvern veginn svo, að svo virðist sem formælendur frv. eigi mjög tregt tungu að hræra og að röksemdirnar falli þeim mjög fyrir brjóst.

Frv. þetta er flutt sem heimildarl., og minnir það nokkuð á bænaskrárnar hér fyrrum, þegar menn þorðu ekki að flytja mál sín á annan hátt. Málið horfir þannig við, að það hefur á móti sér álit færesta kunnáttumanns, sem við höfum á að skipa í slíkum málum, það hefur á móti sér álit hreppsnefndar í viðkomandi hreppi og loks heilbrigða skynsemi. Landsvæði þetta hefur verið afgirt og friðað um nokkurra ára skeið. Fyrir þann tíma var það örfoka, en síðan hefur það gróið upp svo furðu gegnir. Formælendur frv. hafa haldið því fram, að enda þótt landið hefði ekki verið girt, hefði það haldið áfram að gróa upp. Mér þætti gaman að vita, hvaðan þeim kemur sú þekking. Hitt er alkunna, að örfoka land grær ekki upp, þegar fé gengur í það. Einmitt á þessu byggist friðan landsins.

Við höfum mörg dæmi deginum ljósari um áhrif sandsins hér á landi; og það er ekki langt síðan það var trú mikils hluta landsmanna, að landið væri að blása upp. Var það í almæli, þegar menn fluttust í hópum héðan til Vesturheims, en þeir, sem trúðu á landið og baráttuna gegn sandinum, hafa orðið ofan á. Þess vegna er hér enn þá byggð í landinu.

Ég hef farið víða um landið og margt séð, sem hefur glatt augað, en ekkert hefur þó glatt mig meira en hin sigursæla sókn mannsins

gegn sandauðnunum. Ég hygg, að flestir muni geta sagt það sama.

Hversu fór í Landsveit á Rangárvöllum? Fyrir rösक्रम 100 árum var Landsveit algróin skógi, en svo skreið Heklusandur yfir Þjórsá á ísi úr Þjórsárdal og lagðist á gróðurinn. Hvað gerðu menn? Þeir gengu sandinum á hönd, létu hann eignast landið og flýttu fyrir eyðileggingunni með því að höggva skóginn. Eins fór þetta á Rangárvöllum, og þar biðað stór flæmi örfoka lands eftir því einu að fá frið. — Skyldi nú ekki vera betra að hafa biðlund og láta landið gróa upp að fullu en að hleypa sauðfénu á það hálfgróid? Mér finnst því, sem frv. fer fram á, svipa til þess, er stífla er tekin úr flóðgarði, sem hlaðinn hefur verið til varnar stóru landsvæði. Slíkt er landnið.

Menn hafa rætt mikið um einstaklinga í sambandi við þetta mál, bóndann í Nesi og sandgræðslustjóra. Þetta mál er ekkert einstaklingsmál, heldur landsins alls. Hér er um það að ræða, hvort við eigum að láta undan síga í baráttunni gegn sandinum. Ég hygg það rétt, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði, að ef það yrði gert nú, yrði ekki lengur stætt í sömu línu og áður. Það hefur verið miklum erfiðleikum bundið að fá örfoka land til girðingar, vegna þess að bændur vilja halda því til beitar, en mig undrar, að ekki skuli heimilt að taka landið eignarnámi. Öllu fegurra dæmi um land, sem gróid er upp, getur varla að líta en í Gunnarsholti á Rangárvöllum.

Hv. þm. A.-Húnv. las hér upp mikinn Jobs-post frá bóndanum í Nesi. Virðist mér nær að setja friðunarákvæði honum til handa en að öfriða þetta landsvæði. Þetta frv. stefnir til landniðs, og ég harma það, að það skuli flutt á Alp. Bið ég hv. þm. að skoða huga sinn tvisvar, áður en þeir ljá því fylgi sitt.

*Gísli Sveinsson: Það má telja með ólíkindum, að þetta mál skuli valda svo miklu róti hér á Alp. sem raun ber vitni, þar sem um það eitt er að ræða að heimila ríkisstj. að selja skika af landi. Það hefur verið mjög títt undanfarin ár að setja ákvæði um kaup og sölu lands, og yfirleitt hefur verið svo mikið rót á jarðamálum landsins, að það væri ekki úr vegi, að komið væri einhverjum friði þar á. Á þessu þingi eru mörg slík mál á döfinni um kaup og sölu lands í ýmsum tilgangi.

Hv. síðasti ræðumaður þóttist vera ákaflega sleginn yfir því, hve hér væri mikið í húfi með samþykkt þessa heimildarfrv. Ég fyrir mitt leyti lit það enga goðgá, þótt ríkisstj. sé heimilað eitt og annað. Nú stendur svo á, að mikill meiri hl. Alp. styður hæv. ríkisstjórn, og ætti það traust, sem hún nýtur, ekki að rýrna við það. En svo virðist sem ýmsir hv. þm. beri ekkert traust til stj. bæði í þessu máli og öðru, þótt ég og mínir líkar treysti henni í nokkru enn. Mun ég og hætta hér á, að ríkisstj. farnist vel um afgreiðslu þessa máls.

Mér er alveg óskiljanlegt það kapp hjá hv. andmælendum frv., þar sem hér er aðeins um heimild að ræða, og hefur mér virzt, að þar lægju ekki full rök til. Ég vil taka undir þau

ummæli hv. þm., að fullt tillit beri að taka til álits sérfræðinga, en ég veit ekki betur en að sumir hv. þm., sem hér tala hæst um óskeikulleik sérfræðinganna, hafi fyrir á árum verið á dálitið annarri skoðun, því að sérfræðingar og kunnáttumenn hafa ekki alltaf átt upp á pallborðið hjá þeim sömu þm.

Ég hef nú aldrei verið svo æstur sérfræðingamaður, að ég hafi ekki getað séð kost og löst á þeim, en það skýtur dálitið skökku við, þegar andstæðingar sérfræðinganna halda fram óskeikulleika sandgræðslustjóra. Nú efar það enginn, að sandgræðslustjóri sé kunnáttumaður í sinni grein, en hitt er og alkunna, að hann er mikill ofurkappsmáður, þegar því er að skipta, og á mjög bágð með að láta af því, sem hann heldur fyrir satt. Þetta er kostur undir vissum atvikum, en það getur líka verið galli.

Það er á engan hátt verið að ganga á rétt sandgræðslustjóra, þótt það sé tekið til athugunar, hvort öll gögn í þessu máli mæli með því, að sandgræðslustjóri hafi svo rétt fyrir sér í öllum atvikum, að þeim megi ekki haggja.

Það má ekki telja það sem aðdróttanir í garð sandgræðslustjóra, þótt menn geri einhverja frásák frá að trúa hverju orði, sem hann lætur frá sér fara, líka á prenti. Mér skilst, að þótt menn geti sagt, að mál þetta sé sótt af kappi af hálfu andmælenda frv., þá sé kapp líka af hinna hálfu, og virðist mér, að það, sem er að gerast í Selvogi, sé ekki til eftirbreytni. Það mun vera talsvert til í því, sem Nesbóndinn skrifar, og er það ljót frásaga. Hún sýnir, að hér er ekki einungis ofurkapp, heldur líka persónuleg illindi, en það mega menn ekki láta blinda sig. Ég vil ekki segja, að þeir í Selvogi öfundist yfir velgengi Nesbóndans, en hún er ekki nein tilviljun, heldur er hún grafinn upp úr landinu með ævilöngu erfiði, allt frá æsku hans austur í Skaftafellssýslu, þar til nú, að hann hefur náð háum aldri. Mér finnst það gleðilegt, þegar atorkunnunum vegnar vel, og mér finnst gleðilegt að heyra, hversu stórt bú hann hefur getað rekið þarna í sandauðninni. Og vilji menn vita, hvernig hann hefur setið jörðina, þá er þar skemmst af að segja, að á þeim árum hefur gróðurlendið, tún og ræktað land, farið úr fáum köplum í hundruð kapla. Gerist þetta af sjálfs sér á örfoka jörð? Ég segi nei, en samt leyfir sandgræðslustjóri sér að segja, að þetta mál sé „aunablikshagsmunir þeirra einstaklinga, sem búa rányrkjubúskap á jörðum eins og Nesi í Selvogi“. — Ef sandgræðslustjóri væri hér viðstaddur, mundi ég segja, að þetta væri ósvífið og honum ósæmandi. Ofurkapp hans hleypur með hann í gönur, því verkin tala á móti honum, — hér er ekki um rányrkjubúskap að ræða. — Þannig mega menn ekki trúá öllu, sem jafnvel sandgræðslustjóri segir. — Og hann bætir við, með leyfi hæv. forseta: „Það er sorglegt, að bóndi, sem á 4 uppkomna syni, eins og bóndinn í Nesi, skuli ekki geta séð aðra atvinnuögnuleika á jörð sinni en sauðfjárrækt, sem er rekin á útigangi að mestu leyti, en lítið á heygjöfum. Skyldi vera ógerlegt fyrir bóndann að byggja búskapinn meira á ræktun landsins, en minna á beit?“

Hvað hefur bóndi þessi gert? Vissulega hefur hann ræktað jörð sína, þótt hann hafi notað beit, og mér þætti gaman að vita, hvernig menn færu að því að sanna það, að hann hafi niðurnítt jörð sína. Orð sandgræðslustjóra eru því vægast sagt óviðeigandi. Þar fyrir utan er það ekkert annað en vitleysa, að það sé nokkur óvirðing í því að stunda sauðfjárrækt á Íslandi. Á hverju hafa bændur lifað fram að þessu? Hafa þeir lifað á kúarækt?

Til ámæla her hv. fyrri þm. Skagf. hæstv. forseta það á brýn, að hann ljái sig til flutnings þessa máls. Það sýnir, að sessunautur minn er kominn út fyrir það svið, sem Alþingi leyfir að rökraða mál á, eða honum er ekki eins kunnugt um það og vera skyldi, að þm. ljái sig til flutnings einhvers máls.

Ég tel, að þessi beiðni, sem kom fram í frv., sé þess fyllilega verð, að hv. d. samþ. hana og samþ. frv. óbreytt, eða heimili hæstv. ríkisstj. að gera þetta, ef henni þykir það þess vert. Ég tel, að þessi maður, sem hér um ræðir, hafi að öllu leyti sýnt það, að hann sé þess verður, að honum sé sinnt og þetta muni í hans höndum blessast eins og hans búskapur hefur gert fyrir dugnað hans, áhuga og kunnáttu. Hins vegar þykir mér það um of að ætlast til þess, þó hreppsnefnd Selvogshrepps viti, hvernig sambúðinni þarna 'er háttað, að hún eigi að ráða úrslitum um þetta mál. Hún getur vel verið góð, en 'þarf heldur engan veginn að vera óskeikul. Það eru kannske 3 eða 4 menn í þessum stöðum, og þeir geta verið góðir fyrir sig, og þeir geta líka allir verið á einu bandi. En við dæmum ekki hreppsnefndina öðruvísi en menn, og þeim getur að sjálfsögðu skjátlazt. Ég sé ekki, að frekar sé mark á henni takandi heldur en almennum mönnum, og beiðni Nesbóndans er studd hér af fleiri mönnum en honum sjálfum. Ég vildi því eindregið mæla með því, að þetta saklaus frv. næði fram að ganga, því ég tel það að öllu leyti réttmætt.

***Sveinbjörn Högnason:** Þeir, sem til þekkja og út í sandfok hafa komið, vita, að það er eitt versta veður, sem maður getur lent í. Svo virðist, að það hafi komið fyrir þennan háttv. þm., að hann hafi lent í þessu moldviðri. Ég vil segja það, að mér finnst, að ekki sé laust við það, að verið sé að þyrlla upp svipuðu veðri með flutningi þess máls, sem hér er á ferðinni. Ég verð að segja það, að mig stórfurðar á því, hvernig rétt hefur verið um þetta mál af mönnum, sem að nokkru leyti þekkja til sandfoks, eins og hv. þm. V.-Sk., og hvílíkt ábyrgðarleysi er á bak við þau orð, sem flutt hafa verið um þetta mál. Það er ekkert smámál, sem hér er um að ræða. Hér er um að ræða eitt af stærstu átökunum, sem gerð hafa verið á síðustu árum, og hér er í húfi, hvort halda á áfram að friða landið, græða það og hefta sandfokið, eða hvort snúa á við á þeirri braut. Ég fyrir mitt leyti tek alveg undir orð hv. fyrri þm. Skagf., að ég harma það mjög, að hæstv. forseti þessarar d. skuli hafa orðið til þess að bera slíkt mál inn í hv. deild, sem ég eftir minni reynslu tel eitt af leiðari málum, sem komið hafa í hv. deild,

svo fullt er það af singirni, skammsýni og yfirgangi.

Það er ómögulegt að neita því fyrir þá, sem til sandfoks þekkja og vita, hvað gert hefur verið á síðari árum til að stemma stigu fyrir því, að þau orð, sem ég hef haft um þetta, eru sízt of hörð. Við, sem búum á þessum uppblásturssvæðum, þekkjum það máské bezt, hvað hætta af sandfokinu er mikil. Það hljóta allir að sjá, að sandgræðslan er mikið nauðsynjamál, og það væri illa farið, ef stór landsvæði, sem búið er að verja miklu fé til að græða, yrðu aftur látin fara undir ótröð.

Ég vildi aðeins segja nokkur orð vegna þeirra orða, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði um það, að ekki væri aðeins um að ræða þetta frv. hér og þessa landspildu í Selvogi, heldur væri með þessu verið að skapa fordæmi, sem vitanlega leiddi til þess, að skammsýnir en duglegir bændur vildu fá allt sitt land, áður en búið væri að rækta það að fullu. Af þessu mundu þeir hafa augnablikshagsmuni, en með þessu legðust sandgræðslublettirnir í auðn.

Ég verð að segja það, að ég stóð sérstaklega upp vegna þess, að það stendur nákvæmlega eins á með þá jörð, sem ég bý á, Breiðabólstað í Fljótshlíð, eins og Nes í Selvogi, að fyrir 12 árum var hún sett í sandgræðslu og hefur verið það síðan. Landið hefur gróið upp og er nú afbragðs beitiland, og nú er hægt að heyja þar fleiri hesta. Vitanlega kæmi það sér vel fyrir mig að geta fengið það aftur, því það hefur framfleytt áður 700 til 800 fjár. Ég skal ekki neita því, að fyrir mig sem ábúanda jarðarinnar væri gott að fá þetta, sem mundi gefa mikinn arð í aðra hönd á stríðstímum, þegar svona erfið er að fá fólk. Það er ákaflega girnilegt fyrir menn að fá svona lönd til afnota, sem geta framfleytt fleiri hundruðum fjár, til þess að geta byrjað aftur rányrkju, eins og ég veit, að ég gæti gert á mínu landi, og mundi vitanlega gera, ef hæstv. ríkisstj. teldi það rétt og sandgræðslan væri einskis virt. Það væri í þessu efni mjög eðlilegt, að hið opinbera leyfði það á sínum jörðum, því það væri engin sanngirni að leyfa einum það frekar en öðrum. Mig undrar það, þegar hv. þm. V.-Sk. fer að mótmæla því hjá sandgræðslustjóranum, að það sé stundað rányrkja á þessu landi. Hvað er rányrkja, ef ekki þetta? Ég veit það með vissu, að þó þarna sé bráðduglegur bóndi, þá er landið ekki svo mikið ræktað, að það framfleyti því fé, sem er framfleytt á jörðinni. Það sér hver heilvita maður, að þetta er rányrkja á hæsta stigi, því með þessu yrði að mestu leyti tekinn upp sá litli gróður, sem fyrir er, og varnað því, að sandgræðslunni verði haldið áfram.

Það má vel vera, að maðurinn, sem þarna er og hefur óskað eftir að þetta yrði flutt, sé alls góðs maklegur og það sé margt gott um manninn að segja. Ég skal ekkert um það segja. En ég vil aðeins segja það, að ef margt er gott um manninn að segja, þá er hann þess verður, að Alp. hafi vit fyrir honum, hvað sé bezt fyrir framtíð jarðar hans og sveitarinnar, þar sem hann býr og starfar. Ég þori að fullyrða, eftir því sem ég þekki sandgræðslustjóra, að fyrir

Nes í Selvogi og Selvoginn er bezt, að sandgræðslunni sé haldið áfram, en ekki hörfað til baka og sandinum fengið það aftur, sem búið er að grafa upp með miklu fé og erfiði.

Að lokum vil ég segja það, að þó að til séu kannske einhverjir hér á Alp., sem ekki vilja taka till. sandgræðslustjóra og sérfræði hans til greina, þá vona ég samt, að til séu menn, sem taka vilja tillit til þess, að mikill meiri hl. íbúa þessarar sveitar, sem á við sandfok að búa, mælir eindregið á móti því, að þetta sé gert. Það er þannig aðeins í þágu þessa eina manns, sem lætur stundarhag ganga fyrir hagsmunum allrar sveitarinnar og framtíð hennar og jarðarinnar, ef frv. verður samþ. Ég vil aðeins segja það, að ef afgr. á mál eins og þetta frá Alþingi, þá er hér á ferðinni eitt af hættulegustu málum, sem borið hefur verið fram í þessari hv. deild. Menn skyldu vara sig á því að byrja undanahald á eftir sókninni gegn því, að sandurinn legði heilar sveitir algerlega í auðn, eins og áður var komið.

Umr frestað.

Á 49. fundi í Nd., 2. maí, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 50. fundi í Nd., 3. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 51. fundi í Nd., 5. maí, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:11 atkv.

2. gr. samþ. með 14:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 15:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÍslH, JGM, JóhJón, JÍv, JPálm, ÓTh, PO, SEH, SK, StSt, ÞBr, EE, GP, GSv, JörB.

nei: PHann, SkG, StgrSt, VJ, ÁÁ, BÅ, BJB, EmJ, EystJ, FJ, HG, HelgJ.

6 þm. (HV, JakM, SvBH, TT, BJ, GG) fjarstaddir.

Á 54. og 55. fundi í Nd., 8. og 9. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 12. maí, var frv. enn tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EE, GP, GSv, ÍslH, JakM, JGM, JóhJón, JÍv, JPálm, PO, SEH, SK, StSt, ÞBr, JörB.

nei: BÅ, BJB, EmJ, EystJ, FJ, HG, HelgJ, PHann, SkG, StgrSt, SvBH, VJ, ÁÁ.

5 þm. (GG, HV, ÓTh, TT, BJ) fjarstaddir.

Fr. v. afgr. til Ed.

Á 58. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 62. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 12 shlj. atkv.

Á 71. og 72. fundi í Ed., 4. og 5. júní, var frv. tekið til 2. umr. (A. 40, n. 595, 641 og 657).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

12. Tollskrá o. fl.

Á 3. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt frá Nd.:

Fr. v. til l. um breyt. á l. nr. 62 30. des. 1939, um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 55).

Á 15. fundi í Nd., 11. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Enda þótt ekki sé nema eitt ár liðið síðan hin nýja tollskrá var samþ., hefur komið í ljós, að hún þarf að ýmsu leyti leiðréttingar við. Ástand það, sem skapast hefur í landinu, hefur leitt það af sér, að nauðsynlegt er að fella niður ýmsa af þeim tollum, sem lagðir voru á með hinni nýju tollskrá. Það er ekki nóg með það, að almenningi í landinu þyki þetta ástand óþolandi, að stórgróðamenn eru skattfrjálsir, meðan alþýðan er skattlögð meira en nokkru sinni fyrr, heldur hafa einnig blöð stjórnafl. haldið því fram, að það bæri að gera eitthvað í þessum málum. Það hefur þó ekki komið neitt fram í þinginu, sem bendi til þess, að þetta eigi að verða annað en orðin tóm.

Það vildi svo til, þegar þetta frv. var í prentun, að þá fór fram 1. umr. fjárl. Mig minnir, að hæstv. viðskmrh. léti þess þá getið, að nauðsyn bæri til þess að endurskoða skattalöggjöfina, og það bæri að afnema tolla af nauðsynjavörum fólksins, og ég geri ráð fyrir, að hann hafi talað fyrir hönd Framsfl. í þessum málum. Einnig sama dag talaði hv. þm. Seyðf. um það, að nauðsynlegt væri að lækka tollana. Í 2. gr. hinnar nýju tollskrár var ákvæði um stundarsakir um það, að fjmrh. væri heimilt að draga frá farmgjöldum svo háa hundraðshluta sem hækkun gjaldanna nemur af völdum stríðsins. Heimild þessi hefur ekki verið notuð, sem einhverjir þm. hafa þó ef til vill ætlað til að yrði. Það er einnig ýmislegt fleira, sem þarf að leiðrétta, í þessari tollskrá. Eftir að hin nýja tollskrá kom til framkvæmda, þá var reiknaður hæsti verðtollur af flutningsgjöldum, þó að fleiri en ein vörutegund væru í sömu umbúðum. Ég veit dæmi þess, að af 15 kr. vörusendingu munaði slík hækkun 40 kr., vegna þess að reiknaður var hæsti verðtollur, í stað þess, ef reiknað hefði verið hlutfallslega samkvæmt tollskránni af þessum vörum. Ég ætla ekki að orðlengja þetta frekar, vísa til greinargerðar og óska þess, að málinu verði vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

13. Þingskóp Alþingis.

Á 3. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt frá Nd.:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 115 frá 19. nóv. 1936, um þingskóp Alþingis (þmfrv., A. 56).

Á 15. fundi í Nd., 11. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Eins og grg. frv. ber með sér, er frv. þetta flutt í þeim tilgangi að freista þess, að þingið fallist á það, að mál séu tekin til 2. umr. þrátt fyrir það, þó að n. hafi ekki skilað álit. Eins og einnig er getið um í grg., höfum við þm. Sósíalistafl. horið fram fjölda frv. á undanfórnum árum, en afgreiðsla þeirra hefur öll verið á einn veg, sem sé þann, að þeim hefur verið vísað til 2. umr. og n., síðan hafa þau aldrei frá n. komið. Ef þessi breyt., sem við förum fram á, verður samþ., er forseta skylt að taka mál til 2. umr., þó að n. hafi ekki skilað álit, og ætti þar með að vera tryggt, að þingmenn gætu ekki skorast undan að taka afstöðu með eða móti málum, en afstaða þm. til mála er nauðsynlegt að komi í ljós þar, sem lýðræði er ætlað að njóta sín.

Ég ætla ekki að fjölyrða um þetta, en taka það fram, að við gerum ráð fyrir því, að eins og þingið er nú skipað, fáiast þetta mál ekki í gegn. Það gæti þó á unnizt með flutningi þess, að það yrði lesið upp í útvarpið, hvernig Alp. fer að með afgreiðslu á málum stjórnaðstöðunnar. Við álitum þá nokkuð hafa á unnizt, ef þjóðin fær að vita, hvernig þm. haga sér við minnihlutflokka og stjórnaðstöðu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

14. Fiskveiðasjóðsgjald.

Á 14. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 47 19. maí 1930, um fiskveiðasjóðsgjald (þmfrv., A. 64).

Á 16. fundi í Nd., 12. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Það hefur mjög verið kvartað undan því að undanfórnu og sízt að

ástæðulausu, að sú sjóðsstofnun, sem fyrst og fremst ætti að vera til stuðnings og fyrirgreiðslu á því, að hægt væri að auka og bæta fiskveiðiflota landsmanna, væri þess vanmegnug að inna af hendi þetta mikilvæga hlutverk í þjóðfélaginu. Eftir því, sem lengra liður, verður þetta æ tilfínnanlegra, því eins og kunnugt er, þá er allmikill hluti af skipaflotanum orðinn mjög gamall og auk þess miklar líkur til þess, að þróunin á þessu sviði feli það í sér, að heppilegra væri að breyta til um fyrirkomulag og gerð ýmissa þeirra veiðiskipa, sem við nú notum til fiskveiða. Á þetta ef til vill ekki sízt við um stærsta og dýrasta hluta veiðiskipanna, sem sé togarana. Ég ætla, að það sé álit margra útgerðarmanna og sjómanna, að allar líkur bendi til, að stórir vélbátar, 80—150 smálesta, muni henta betur en togarar. Hvernig viðhorfið í þessu efni kann að verða eftir stríðið, veit enginn, en reynsla undanfarinna ára bendir í þessa átt.

Þegar um það hvort tveggja er að ræða, að fylla í skóðin fyrir þá rýrnun, sem þegar er orðin á fiskiflotanum og mikil hætta er á, að á honum verði á þessum tíma, og svo hitt, að breyta úreltri skipagerð í nýtt horf, sem betur hentar, þá er það augljóst mál, hve mikil nauðsyn er á því, að til sé fjársterk lánsstofnun, sem lagt getur fram fé í þessu skyni og þannig úr garði gerð, að lánskjörin séu við hlítandi. Til þess að þetta hvort tveggja megi takast, þarf að gera verulega mikið átak til þess að bæta aðstöðuna með því að efla fiskveiðasjóðinn.

Við vitum ekkert um, hver muni verða örlög skipaflota okkar í þeim hildarleik, sem nú er háður, bæði á sjó og í lofti, en hvað sem því liður, er ekkert líklegra en að upp úr stríðinu verðum við að gera stórfelldar breytingar á flotanum til þess að geta orðið samkeppnisfærir við keppinauta okkar á erlendum markaði.

Ég hef í þessu frv. lagt til, að fiskveiðasjóðsgjaldið, sem rennur í fiskveiðasjóð, sem nú er ½%, verði hækkað upp í 2%. Þetta er á venjulegum tímum nokkuð þungur skattur á útgerðina, eins og gera má ráð fyrir, að hagar hennar standi þá, en hins vegar er á það að líta, að verja á þessum skatti til þess að bæta aðstöðu til þess að efla fiskiflotann.

Ég er ekkert hræddur um það, að þeir menn, sem eiga að inna þessa skattgreiðslu af hendi, ef þeir á annað borð geta það, að þeir kveinki sér við því, því að þeir skilja manna bezt nauðsynina á því að efla fiskveiðasjóðinn. Þetta gjald, ½%, hefur náttúrulega ekki dregið sjóðinn neitt verulega miðað við þörfina. Það hefur verið um 52 þús. kr. á ári að meðaltali á 9 undanfórnum árum, en miðað við núverandi ástand er það auðvitað miklum mun meira. En aftur á móti, ef gjald þetta yrði hækkað, eins og lagt er til í þessu frv., má gera ráð fyrir, eftir reynslu í þessu efni, að sjóðurinn mundi hljóta 800 þús. kr. tekjur árlega, miðað við venjulegt árferði, en auðvitað miklu meira eins og nú er. Með þessu mundi verða stigið allverulegt spor til eflingar sjóðnum frá því, sem verið hefur að undanfórnu, þótt hitt sé vitað, að þetta engan veginn gerir meira en að hrökkva til, þegar tímarnir verða þannig, að hægt verður að sinna nauð-

synjamálum útgerðarinnar, með því að efla og endurbæta flotann og gera þær breytingar á honum, sem reynslan sýnir, að hagkvæmast er.

Þá má og geta þess, að svo var ákveðið í lögum um fiskveiðasjóð, að ríkissjóður ætti að leggja fram 1 millj. kr. til sjóðsins á allmörgum árum, og átti þessari greiðslu að vera lokið á yfirstandandi ári. En í stað þess er nú búið að greiða aðeins um 1/10 hluta þeirrar upphæðar, eða um 90 þús. kr., og hefur þetta hnekkð mjög starfsemi sjóðsins.

Nú er þess að vænta, að þær rúmu kringumstæður, sem virðast vera í augnablikinu hjá ríkissjóði, verði notaðar til þess að innkaupa af hendi það, sem vangreitt er af þessari upphæð. Eins og sakir standa nú, er mér tjáð af manni, sem ég hef haft samráð við um flutning þessa máls, sem er skrifstofustjóri fiskveiðasjóðs, Elías Halldórsson, að undir venjulegum kringumstæðum hafi sjóðurinn ekki haft yfir að ráða til útlána nema um 200 þús. kr. á ári. Enn skuldar sjóðurinn 1/2 milljón króna af láni, sem tekið var handa honum í Danmörku, en af því verður hann að greiða um 120 þús. kr. á ári í afborgun og vexti. Þessar greiðslur taka til sín drjúgan skerf af árlegum tekjum sjóðsins, þangað til lánið verður að fullu greitt.

Mér þykir svo ekki ástæða til að fara mörgum fleiri orðum um þetta mál, að öðru leyti en því, að ég vildi benda á það, að mér skilst, að vel gæti komið til mála í sambandi við þá hækkun á þessu fiskveiðasjóðsgjaldi, sem hér um ræðir, að það væri tekið til athugunar að fella niður það gjald, sem rennur nú til fiskimálasjóðs, en það er 1/2% af verðmæti útfluttra sjávarafurða, með nokkrum undantekningum. Ég vil skjóta því til hv. sjútnv., að hún taki til athugunar, hvort þessi skattur gæti ekki fallið niður, því nú mun starfsemi fiskimálasjóðs snúist upp í lánastarfsemi, en að miklu eða öllu leyti horfið frá þeirri styrktarstarfsemi, sem rekin var um nokkurt skeið. Enn fremur er það einnig athugandi, ef hér þykir of hart að gengið um álögur á útgerðina, og ég viðarkenni það fyllilega, að hér er um að ræða háan skatt, að lækkaður verði skattur sá til ríkisins, sem nú er tekinn af útfluttum sjávarafurðum, en sá skattur nemur 1 1/2%, þegar frá er dregið sildarmjöl, óverkuð sild og fiskmjöl.

En sem sagt, ég vænti þess fullkomlega, að gott samkomulag geti tekizt um að efla fiskveiðasjóðinn, með hverjum hætti, sem það er gert. Það eru auðvitað til fleiri leiðir en þessi, sem hér er stungið upp á. Ég hygg, að því megi treysta, að fullur skilningur sé fyrir hendi um að gera þurfi öflugt átak til að efla þennan sjóð. Þörfin fyrir það er mjög brýn og aðkallandi. Ég geri að tillögu minni, að málinu verði vísað til sjútnv.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég vil skýra hv. þm. frá því, áður en mál þetta fer til 2. umr. og n., að frv. um þetta sama efni liggur nú fyrir sjútnv. þessarar d. Það frv. var undirbúið strax í þinghyrjun. Samdi ég það og grg. fyrir því. En ég taldi heppilegast, að það kæmi inn í þingið sem algert samkomulagsmál flokkanna,

svo að málinu væri, ef það kæmi fram, tryggður greiður gangur í gegnum þingið. Nú hefur sjútnv. haft þetta mál til athugunar, og nm. hafa fengið frv. fjölritað hver fyrir sig til að athuga það og ræða það í sínum flokkum og sjá, hvort nokkuð væri því til fyrirstöðu, að frv. gæti fengið stuðning allra flokka þingsins. Eftir þær litlu umr., sem þar hafa farið fram um málið, held ég, að nm. sjái enga verulega agnúa á því. Ég sé því enga ástæðu til þess að fara nú að ræða neitt sérstaklega um þessi frv. hv. þm. Borgf., enda þótt í hans frv. séu ýmis atriði, sem ég er ekki samþykkur og vildi flytja á aðra leið en þar er gert. En ég vil segja þetta vegna meðnm. minna, sem kynni að þykja undarlegt, að þetta frv. hefur komið fram, eftir að ég hafði beðið þá að taka að sér flutning frv. um sama efni. Ég get bætt því við, að hv. flm. þessa frv. var vel kunnugt um þetta, því að ég hafði að þessu talsverðan undirbúning, og einnig, að sjútnv. hafði tekið við þessu frv. og haft góð orð um að flytja það.

Flm. (Pétur Ottesen): Mér er það gleðiefni, að sjútnv. skuli hafa hafið undirbúning að því að taka mál þetta til meðferðar. Að því leyti, sem þær tillögur, sem nefndin kann að hafa á þróunum, stefna að sama marki og frv. mín og gefa ekki lakari raun fyrir sjóðinn, þá get ég sjálfsagt tekið undir þær, þó að þær kunni að vera að einhverju leyti á annan veg. Því fleiri, sem leggja sig fram um að finna heppilega lausn á þessu aðkallandi nauðsynjamáli, því meiri líkur eru til, að viðunandi lausn fáiist á því.

Það er alveg rétt, að ég átti tal við hv. 5. þm. Reykv. í þann mund, sem ég var að afgreiða þetta frv. inn í þingið, og þá sagði hann mér, að hann væri að vinna að frv., sem hann ætlaði að leggja fyrir sjútnv., en þá ekki lengra komið en það, að hann væri ekki farinn að ræða það mál í n. Ég hélt því áfram með flutning þessa frv. og vænti, að framkoma þessara frv. geti orðið til þess að greiða götu þessa máls, og ég ber engan kvíðboga fyrir því, að ekki geti tekizt gott samkomulag milli mín og hv. nm. um heppilega lausn þessa máls.

***Ásgeir Ásgeirsson:** Ég skal aðeins geta þess, eins og hv. 5. þm. Reykv., að ég hef verið í sambandi við sjútnv. um þetta mál. Ég hafði rætt við þrjá menn úr n., og var það samkomulag allra þeirra, að n. undirbyggja þetta mál og legði það síðan fram fyrir d., ef allir gætu orðið sammála, sem varla var að efa. Er gott til þess að vita, ef samkomulag getur þannig orðið um málið, og gæti það orðið til þess, að fiskveiðasjóður verði styrktur að mun.

Nú er það svo, að fiskveiðasjóður hefur í flestum tilfellum getað fullnægt sanngjörnum beiðnum samkvæmt þeim reglum, sem hafa gílt um starfsemi hans, en þær reglur eru allt of þröngar, og sérstaklega hefur horið á því eftir þá breyt., sem orðið hefur á hugmyndum manna um, hvaða skipastærð væri heppilegust. Er því nauðsynlegt að breyta reglum sjóðsins og þá líka að sjá honum fyrir meiri fjárframlögum.

Hv. þm. Borgf. minntist á þá milljón, sem fiskveiðasjóður átti upphaflega að fá, en ekki verið greidd nema að $\frac{1}{10}$ hluta. Það hefur verið rætt um þetta mál við hæstv. fjmrh., en ég hygg, að stj. telji sér ekki fært að borga út þessa milljón, nema um það kæmu einhver sérstök tilmæli frá þinginu. Ég hygg, að hægst væri að fullnægja þessari greiðslu með því, að ríkissjóður tæki að sér að sjá um lán það, sem nefnt hefur verið í þessum umr., og borga út mismuninn á láinu og þeirri upphæð, sem lofað var. Með þessu móti yrði þetta ekki tilfinnanglegt fyrir ríkissjóð og hann þyrfti ekki að greiða í peningum nema um 400 þús. kr. Allir eru samála um, að fiskveiðasjóð megi ekki skorta fé, því að hann er nokkurs konar veðdeild sjávarútvegsins, og má ekki standa á honum að lána út á 1. veðrétt, ef ekki vantar fé að öðru leyti.

*Sigurður Kristjánsson: Það er ekki rétt hjá hv. þm. Borgf., að þetta mál hafi ekki komið til umr., þegar hann lagði sitt frv. fram. Ég skýrði hv. þm. þá frá því, að ég væri búinn að leggja frv. fram og n. hefði tekið mjög líklega í að flytja það. Þetta hefur ekki mikla þýðingu, en ástæðan til þess, að ég tók til máls, er sú, að það getur komið mönnum ókunnuglega fyrir sjónir, þegar þm. kemur til þeirra eins og ég og óskar eftir, að n. flytji mál, til þess að samkomulag flokkanna fái st um það, og svo kemur næsta dag samflokksmaður þessa manns og flytur sérstakt frv. um það sama. Það getur valdið misskilningi og lítið svo út, að verið sé að leika á nm., en það var ekki mín meining, og þess vegna taldi ég mér skylt að gera grein fyrir þessu máli við þessa umr.

Um frv. það, sem hv. þm. Borgf. flytur, var mér vel kunnugt, því að ég hafði tekið það til samanburðar við mitt frv. og enn fremur hefur málið verið rætt á flokksfundum okkar. Ég vona, að það verði enginn metingur milli flokka um þetta mál, þar sem við höfum nú samvinnustj. í landinu og þetta er sameiginlegt hagsmunamál fyrir allt þjóðfélagið.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég vil út af þessum orðum hv. 5. þm. Reykv. taka fram, að mér var ekki kunnugt um, að hann væri að vinna að þessu máli fyrr en kvöldið, sem ég lagði fram mitt frv., en hafi hann hreyft þessu máli á flokksfundi, þá hef ég ekki verið þar viðstaddur.

Annars vil ég segja, að mér virðist koma fram dálítill afbrýðisemi hjá hv. þm. í sambandi við þetta mál, slíkt er með öllu ástæðulaust, því mér virðist ekki nema gott að komi úr sem flestum áttum áhugi fyrir málinu og till. til umbóta.

*Finnur Jónsson: Ég vænti þess, að engin óheppileg afbrýðisemi komi upp milli þm. út af þessu máli.

Mér skilst, að það sé ákaflega nauðsynlegt að nota þennan tíma til þess að efla fiskveiðasjóð, og er þá nærtækt, eins og stungið er upp á í þessu frv., að taka til þess útflutningsgjald af sjávarafurðum. Þó er þess að gæta, að þetta gjald er mjög misjafnt og kemur ákaflega mis-

jafnlega niður vegna stríðstímanna, þannig að ég held, að það sé varla farandi af stað með það eins og nú standa sakir að taka 2% útflutningsgjald í fiskveiðasjóð af hvaða sjávarafurðum sem er, án tillits til þess útflutningsgjalds, sem hvílir nú á sjávarafurðum. Sem dæmi má nefna sildarmjöl. Á það er nú lagt 10 kr. gjald á hvert tonn. Með því að setja nú þar ofan á 2% útflutningsgjald, yrði þetta óhæfilegur skattur. Umbúðir um sild og sildarmjöl eru nú óeðlilega dýrar vegna stríðstímanna. Ég held, að það yrði nokkuð mikið til að þjaka þessum atvinnuvegi, sildarsöltuninni, að leggja á hann 2% skatt, án tillits til þess. hvað umbúðir eru nú óhæfilega dýrar. Þetta er aðeins aths. á fyrsta stigi.

Ég þori að fullyrða, að þetta mál fær góða athugun í sjútvn. og velvilja allra nm., og vonandi verður það nú úr, að fiskveiðasjóður verði eflður svo, að um muni, því að á því er mikil nauðsyn.

Flm. (Pétur Ottesen): Út af þessari aths., sem fram kom hjá hv. þm. Ísaf., þá hef ég bent á leiðir til að fella niður skattinn til fiskimálan. annars vegar og hins vegar að lækka útflutningsgjaldið til ríkissjóðs. Þetta er nú sjálfsgjald að athuga, og ég viðurkenni fullkomlega rök hv. þm. Ísaf., að hér er um allverulega þungan skatt að ræða fyrir útgerðina.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til sjútvn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

15. Fiskveiðasjóður Íslands (frv. PO).

Á 14. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 99 11. júní 1938, um fiskveiðasjóð Íslands (þmfrv., A. 65).

Á 16. fundi í Nd., 12. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er í nánu sambandi við frv. það, er var hér síðast til umr. (frv. til 1. um breyt. á l. um fiskveiðasjóðsgjald), og kemur fram sem afleiðing af því. Það gengur eingöngu út á að rýmka lánsşkilyrði úr sjóðnum, sem eru allt of þröng, en hægt er að rýmka samkv. því, sem hér er lagt til, ef frv. mitt um fiskveiðasjóðsgjald verður samþ.

Mér þykir ekki ástæða til að rekja hér, í hverju þessi rýmkun felst, því að frv. sjálft ber það greinilega með sér og er þar að auki tilgreint í grg. þess. Frv. þetta er sem sagt í órofasambandi við frv. um fiskveiðasjóðsgjald, en það nær ekki tilgangi sínum nema það frv. verði samþ. eða þá að aðrar hliðstæðar tekjur falli sjóðnum í skaut með öðrum hætti.

Fiskveiðasjóður. — Verðlagsuppbót. — Jarðræktarlög. — Eftirlit með bönkum. — Dragnótaveiði í landhelgi.

Ég legg til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútvn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

16. Verðlagsuppbót embættis- og starfsmanna ríkisins (frv. EOl og ÍslH).

Á 14. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 77 7. maí 1940, um greiðslu verðlagsuppbótar á laun embættismanna og starfsmanna ríkisins og ríkisstofnana (þmfrv., A. 66).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

17. Jarðræktarlög (frv. GSv o. fl.).

Á 23. fundi í Nd., 26. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 96).

Á 25. fundi í Nd., 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 31. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gísli Sveinsson): Mál það, sem ég flyt hér ásamt tveim öðrum hv. þm., er á Alþingi gamall kunningi og hefur verið borið fram þing eftir þing. En efni frv. er það, að 17. gr. jarðræktarl. falli niður, og hefur mikið verið um þetta þráttað. Þegar málið var borið fram á síðasta þingi, svo að segja samhljóða, hafði það verið athugað áður í millþn., ekki Alp. að visu, heldur búnaðarþings, og var það ætlunin, að sú n. tæki þetta atriði ekki sízt til meðferðar, áður en til kasta Alp. kæmi. En nú er svo komið, að búnaðarþing hefur ekki getað orðið ásátt um þessa afgreiðslu, sem hér er stungið upp á. Hins vegar munu brtt. búnaðarþings við jarðræktarl. væntanlega verða lagðar fyrir Alþingi. Þótti því hlýða að bera fram þetta frv., svo að n. sú, er um það mundi fjalla hér, gæti jafnhliða tekið afstöðu til þess, hvað gera ætti og mætti við þessa umþráttuðu 17. gr. jarðræktarl. Rókin fyrir þessu máli hafa svo oft verið rædd á Alþingi og málið þvælt svo mjög fram og aftur, að ég sé ekki ástæðu til að ræða það frekar að þessu sinni, en legg til, að því verði vísað til landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

18. Eftirlit með bönkum og sparisjóðum.

Á 23. fundi í Nd., 26. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um eftirlit með bönkum og sparisjóðum (þmfrv., A. 97).

Á 25. fundi í Nd., 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 31. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Frv. þetta er samið af millþn. í bankamálum, en ég hef tekið að mér flutning þess. Málið er gamall kunningi hér á þingi, og þarf því ekki langa framsögu um það. Læt ég mér nægja að óska þess, að frv. verði vísað til fjhn., að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

19. Dragnótaveiði í landhelgi.

Á 28. fundi í Nd., 1. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 45 13. júní 1937, um dragnótaveiði í landhelgi (þmfrv., A. 116).

Á 30. fundi í Nd., 3. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pálmi Hannesson): Flestir okkar þm., sem umboð höfum fyrir kjördæmi í Norðlendingafjórðungi og sæti eigum í þessari hv. deild, höfum komið okkur saman um að flytja frv. þetta. Mál það, sem um ræðir í frv., hefur oft legið fyrir Alþingi áður í ýmsum myndum og hefur oft um það verið deilt. En nú standa sakir þannig, að meiri lífshagsmunir fyrir fjölda manna velta á því nú en oftast áður. Og því er það tekið upp að þessu sinni.

Mál þetta liggur ljóst fyrir, og sé ég því ekki ástæðu til að fjölyrða um það frekar, en óska, að því verði vísað til 2. umr. og sjútnv., að umr. þessari lokinni.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútnv. með 18 shlj. atkv.

Á 52. fundi í Nd., 6. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 53. fundi í Nd., 7. maí, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 116, n. 263, 372).

Jón Ívarsson: Eins og kunnugt er, er hv. frsm. 1. minni hluta ekki viðstaddur sökum veikinda. En þar sem hann er ekki við, verður ekki um framsögu að ræða af hálfu nefndarhlutans. Ég vil mælast til þess, að frv. fái að ganga til 3. umr. án umræðna að þessu sinni. Mér er kunnugt um, að flm. brtt. á þskj. 372 er fús til að taka hana aftur til 3. umr., ef samkomulag gæti orðið um að láta umr. biða þangað til.

Finnur Jónsson: Ég fyrir mitt leyti get ekki fallitz á að láta umr. niður falla þar til við 3. umr. og vil vita, hvort hv. þm. A.-Sk. ætlar þá að halda sína framsöguræðu fyrir því.

Jón Ívarsson: Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Ísaf. sagði, þá sé ég, að þetta mál mun ekki fá að fara umræðulaust til 3. umr., og verður þá svo að vera. Mun hv. 1. flm. frv., 1. þm. Skagf., taka þátt í umr. af hálfu þeirra, sem að þessu máli standa.

Pálmi Hannesson: Viðvíkjandi ósk hv. þm. Ísaf. vil ég samþ. fyrir mína hönd og væntanlega annarra flm. að verða við ósk hans, því að það er langt síðan þetta mál var lagt fyrir sjútnv., svo að hv. þm. Ísaf. og öðrum hv. nm. hefur gefizt ærinn tími til að afla sér þeirra upplýsinga, sem kynnu að vera að fá um þetta mál. Nú hefur það komið á m. k. tvisvar sinnum á dagskrá til 2. umr., en verið tekið út. En þar sem ég og aðrir flm. frv. leggjum allmikla áherzlu á, að málið fái að komast rétta leið í gegnum þingið, vil ég óska þess, að hæstv. forseti láti þessa umr. fara fram nú í dag og láti það koma til atkv. að henni lokinni.

Finnur Jónsson: Ef hv. flm. álíta, að þetta mál sé svo litils um vert, að það þurfi enga framsögu við 2. umr., þá vil ég gera mitt til að leiðrétta þann leiða misskilning.

Ég vil nú gefa nokkrar upplýsingar um gang þessa máls í sjútnv. Það var afgr. þaðan í þeirri röð, sem það hafði komið til n., en þegar málið var afgr., lágu ekki fyrir þær upplýsingar, sem í rauninni voru nauðsynlegar, til þess að hægt væri að taka forsvaranlega ákvörðun um afgreiðslu þess. Það er kunnugt, að dragnótaveiðil voru rýmkuð mjög af Alþingi, og sú ráðstöfun var gerð með það fyrir augum, að landsmenn gætu notað betur en ella veiði kola og

annarra flatfiskiteygunda, sem eru í sjónum umhverfis landið. Á þessari lagabreyt. hafa landsmenn hagnast um margar milljónir króna vegna útflutnings hraðfrystihúsanna. Hve margar millj. króna, veit sjútnv. ekki, hvorki sá hluti hennar, sem þegar hefur skilað áliti, né heldur hinn hlutinn, sem enn hefur ekki skilað sínu áliti. Vegna lagabreyt. voru byggð hraðfrystihús víða um landið. Þessi hraðfrystihús hafa síðan verið starfrækt, og útflutningur þeirra er orðinn mjög mikill þáttur í útflutningi landsins og atvinnu landsmanna í sjávarþorpum umhverfis allt landið. Ekkert lá fyrir sjútnv. um það, hve mikill þáttur í útflutningnum þessi framleiðsla hraðfrystihúsanna er né hve mikill þáttur í atvinnu landsmanna.

Nú er það svo, að atvinna er mjög mikil í landinu sem stendur, en þó er hún ekki eins almenn og æskilegt væri. Það er kunnugt, að það er mjög mikil eftirspurn eftir karlmönnum til vinnu. En hins vegar er þannig ástatt, að í sjávarþorpum umhverfis allt landið, bæði þeim stærri og hinum smærri, er fjöldi kvenna, sem ekki hefur neinar ástæður til þess að fara burt af þeim stöðum, þar sem þær eiga heima, burt frá heimilum sínum til vinnu, en geta létt ákaflega mikið undir með framfærslu heimila sinna með því að vinna á þeim stað, þar sem þær eiga heima. Ég held, að hraðfrystihúsin hafi orðið til þess að létta atvinnuleysisbyrðina með því að gera fólki, sem áður hefur unnið við saltfisksvinnu, sem hefur rýrnað, kleift að vinna fyrir sér, fólki, sem ekki getur farið burt frá heimilum sínum til þess að stunda atvinnu annars staðar. Nú er þetta vitanlega ekki annað en mín fullyrðing, en þó, sem alkunnugt er, á fullum rökum reist. Tölur lágu ekki fyrir sjútnv., þegar málið var afgr. Hins vegar hef ég og hv. þm. Ak. (SEH) gert ráðstafanir til þess að þær bærust hér til þingsins. Ætlun okkar var sú, að þær lægju fyrir nógu snemma í nál. við þessa umr. málsins. Það hefur því miður ekki getað orðið, vegna þess að form. fiskimálan. veiktist snögglega um það leyti sem við rituðum fiskimálan. og báðum um þessar upplýsingar. Fundur hefur þó verið haldinn í n. fyrir 2 dögum síðan, og okkur hefur verið lofað, að þær upplýsingar, sem vantar í málinu til þess að hv. þm. geti gert sér nokkra hugmynd um, hvað hér er á ferð, skyldu liggja fyrir í bréfi til formanns sjútnv. Nd. nú á þessum degi. Ætlunin var að láta þetta liggja hér fyrir við 2. umr. málsins í prentuðu nál., til þess að hv. þdm. gæti gefizt kostur á að kynna sér málið til hlítar. Nú er það alkunna, að ef svo mikið nauðsynjamál er á ferð, þá er hv. þdm. bæði Ed. og Nd. í löfa lagið með þeim tíma, sem þingið á eftir að starfa, að koma málum áleiðis. En það lítur út fyrir, að hv. flm. þessa máls sé einkar annat um það, að hvorki réttar upplýsingar né fullar upplýsingar liggi fyrir þinginu um þetta mál, áður en það er afgr.

Ég skal, með leyfi hæstv. forseta, fyrst ekki hefur gefizt tóm til þess að fá prentað nál. um málið, lesa upp þau bréf, sem ég hef sent tveimur stofnunum, sem sérstaklega hafa með mál þetta að gera, og á ég þar fyrst við atvinnu-

deild háskólans. Henni hefur verið skrifað bréf 2. maí 1941 svo hljóðandi:
Herra fiskifræðingur

Árni Friðriksson,

atvinnudeild háskólans.

Umsögn yðar óskast um meðfylgjandi frv. um breyt. á l. um bann gegn dragnótaveiði í landhelgi. Einkum óskast upplýst, hvort vitað sé, að dragnótaveiðar hafi áhrif á göngur fiska yfirleitt eða spilli möguleikum fyrir notkun annarra veiðarfæra.

Virðingarfyllt

Finnur Jónsson

form. sjútvn. Nd. Alp.

Mér hefur skilið, að einmitt þetta, að dragnótaveiðin spillti fyrir öðrum veiðarfærum, sé ein af aðalástæðunum fyrir því, að þetta frv. er flutt hér á Alp., rétt eftir að hæstv. Alp. er búið að rýmka um dragnótal. og búið er að gera opinberar ráðstafanir til að styrkja menn til að reisa hraðfrystihús umhverfis allt landið, rétt eftir að menn leggja stórfé í frystihúsin og gera allar ráðstafanir til þess að vinna stóra nýja markaði fyrir þessa vöru. Þegar þess er gætt, hvað búið er að leggja mikið fé í þessar framkvæmdir, — þegar þess er gætt, að Alp. hefur beinlínis hvatt menn til þess að gera þetta, — þegar þess er gætt, hve mikill þáttur þetta er orðinn í atvinnulífi þjóðarinnar — og þegar þess er gætt, að það er verið að vinna stóra nýja markaði fyrir þessa vöru, og það hefur engum manni dottið í hug að mótmæla því, að hraðfrysti fiskurinn væri ein af aðalframtíðar-útlutningsvörum okkar, — þegar alls þessa er gætt, þá hljóta að liggja ákaflega ríkar ástæður fyrir því, að slíkt frv. sem þetta kemur hér fram á Alp.

Mér hefur borið svar frá atvinnudeild háskólans við þessu bréfi. Ég hafði ekki ætlað mér að lengja hér umr. með því að lesa þetta bréf upp. En þar sem mér hefur ekki gefizt kostur á, vegna veikinda formanns fiskimálan., að koma út nál., tel ég ekki, að hjá því verði komizt a. m. k. að draga fram við þessa umr. aðalatriði álits atvinnudeildar háskólans um þetta mál. Bréf atvinnudeildar háskólans er dagsett 2. maí og, með levfi hæstv. forseta, hljóðar það svo:

Atvinnudeild háskólans, Reykjavík, 2. maí 1941.

Sem svar við heiðruðu bréfi yðar, dagsettu í dag, þar sem þér biðjið um umsögn mína um 116. frumvarp til laga, um breytingu á lögum nr. 45 13. júní 1937, um dragnótaveiði í landhelgi, skal ég taka þetta fram:

1. Aðalnytjafiskar landsins eru, eins og kunnugt er, þorskur og sild, en bæði þorsk- og sildveiðin eru að langmestu leyti „sæsonveiði“. Eitt af viðfangsefnum útgerðarinnar er að fylla upp með annarri veiði eyðurnar á milli þorsk- og sildveiðanna, og hefur dragnótin þar komið í góðar þarfir. Þess vegna er óheppilegt að leyfa dragnótaveiðar í landhelgi einungis um sildveiðitímamann, júní—ág., eins og gert er ráð fyrir í frv.

2. Öll landhelgin við Ísland er sameiginleg eign allra landsmanna, og ætti því sýslunefndum eða bæjarstjórnnum að vera óheimilt að

banna dragnótaveiði á ákveðnum svæðum. Af sömu ástæðu ætti að stilla í hóf takmörkun á stærð skipa, sem heimilt er að nota dragnót, og helzt afnema slíka takmörkun, en ganga á hinn bóginn ríkt eftir því, að fyrirmælum um gerð dragnóta sé framfylgt. Stærri skipin eru einnig fær um að fiska á dýpra vatni en þau smærri, þar á meðal utan landhelgi. Þróun útgerðarinnar á að ganga í þá átt að auka „aktionsradius“ flotans: Sem flest veiðarfæri og sem stærst og bezt skip, innan þeirra marka, sem reynslan setur.

3. Mér er ekki kunnugt um, að neitt það hafi komið fram, sem bendi í þá átt, að dragnótaveiðar hafi áhrif á göngur fiska.

4. Það er kunnugt, m. a. hér við land frá því um aldamót, að mikil brögð eru að ýsugengd á þau mið, þar sem dragnót hefur verið beitt skömmu áður, og hefur verið reynt að skýra þetta þannig, að dragnótin græfi upp ýmis dýr, skeljar, orma o. s. frv., sem lifi í leirnum eða sandinum, svo að þau yrðu aðgengilegri fyrir fiskana. Á hinn bóginn tekur dragnótin að sjálf-sögðu sinn stað í sjónum, en um hana gilda að sjálf-sögðu sömu reglur og um önnur veiðarfæri: Að hún verður að vikja þar, sem önnur veiðarfæri (t. d. lóð) eru fyrir, og að önnur veiðarfæri verða að vikja fyrir henni, þar sem hún er fyrir.

5. Það eru aðallega þrír af nytjafiskum vorum, sem gengið hafa til þurrðar síðari áratugi: Ýsa, skarkoli og lúða. Af öllum þessum tegundum veiðum við Íslendingar minna hér við land en útlendingar. Af allri ýsu, sem veiddist við Ísland 1937, veiddum við Íslendingar tæpl. ¼ hluta, af skarkolanum ca. ⅓, en af lúðunni tæpl. ⅓. Þegar þess er gætt, að í þessari hlutdeild okkar Íslendinga hefur dragnótin aðeins átt lítinn þátt, er það ljóst, að enda þótt dragnótin væri bönnuð, mundi sú friðun, sem áynnist með því handa þessum tegundum, algerlega missa marks. Það er einkum skarkolastofninn, sem stafar hætta af dragnótinni, en löngu áður en dragnótin kom hér til sögunnar mátti rekja, hvernig honum hrörnaði vegna botnvörpuveiðanna, svo að ekki sé minnst á afdrif skarkolastofnsins í norðlægari höfum, t. d. í Berentshafinu, vegna botnvörpuveiðanna. Að mínum dómi miðar því of mikil takmörkun á dragnótaveiði frekar að því að ræna útveginn verðmætum en að hinu, að skapa honum framtíðarhag með tilgangslausri friðun, sem dragnótin ein verður að bera. Á hinn bóginn er það lífsnauðsyn útveginum í norðurhöfum, að samkomulag náist milli allra aðila um viðtæka friðun (t. d. lokun Faxaflóa), og er þá sjálfsagt, að þar ráðstafanir, sem þá verða gerðar, nái jafnt til dragnotarinnar og annarra dráttarveiðarfæra.

6. Eins og nú standa sakir, eru fáir togarar hér að veiðum, vegna stríðsins. Þá eru markaðshorfur þannig, að mest kapp er lagt á að fá eins mikið magn og unnt er. Af þessu tvennu leiðir, að a. m. k. skarkola og lúðu skapast ósjálfráð vernd fyrir togurum meðan á stríðinu stendur, enda eru líkur til, vegna markaðsins, að þeir leggi nú aðalkappið á að veiða „kvantitets-fisk“, þ. e. þorsk etc. Aukið bann við

dragnótaveiði, þ. e. styttri veiðitími, eins og frumvarpið gerir ráð fyrir, mundi því, á meðan svona stendur á, koma að hlutfallslega miklum notum, og væri það ótvírætt til bóta fyrir ekki sízt skarkolastofninn að takmarka dragnótaveiðar á meðan á stríðinu stendur. Verði sildveiðar minna stundaðar í sumar en vanalega, mundi veiðitíminn júní—ág. einnig notast betur en í „normal“ ári. Þá eru líkindi til þess, að við Íslendingar verðum á komandi árum að beita okkur fyrir almennari friðun nytjafiska vorra en nú er, á alþjóðavettvangi, og stæðum við þá betur að vigi, ef við hefðum gripið tækifærið til þess að friða skarkolastofninn fyrir dragnót, þegar við gátum gert okkur vonir um árangur. Um hitt skal ekkert sagt, hvort sú friðun kemur að notum, það fer eingöngu eftir því, hve lengi núverandi „ástand“ helzt.

Með sérstakri virðingu

Árni Friðriksson.

Til form. sjávarútvegsnefndar neðri deildar Alþingis.

Ég vil nú leyfa mér að gera þetta álit að nokkru umtalsefni.

Í fyrsta lið bréfsins segir Árni Friðriksson og leggur réttlæga áherzlu á, að aðalnytjafiskar landsins eru þorskur og sild, en bæði þorsk- og sildveiði sé að mestu tímabundin, og eitt aðalviðfangsefni útgerðarinnar sé að fylla með annarri veiði í eyðuna milli þorsk- og sildveiðanna. Þess vegna sé óheppilegt að leyfa dragnótaveiði eingöngu yfir sildveiðitímann, júní til ágúst. Margir bátar, sem stunda dragnótaveiðar, fara á sildveiðar. Og það eru nokkur líkindi til þess, að sildveiði verði á þessu sumri rekin með nokkurn veginn meðalkrafti, þannig að tækifæri gefist fyrir sölu á sild, svo að sildveiði verði stunduð bæði af herpinótaskipum og reketaskipum. Færi nú svo, að Alp. féllist á þessar fátánlegu till., sem nokkrir fulltrúar sveitakjörðæma hafa flutt hér í Alp., um að hefta einn aðalþáttinn, sem orðinn er í atvinnuvegunum við sjóinn, þá mundi þar með vera farið inn á þau, sem atvinnudeild háskólans einmitt er að vara við og telur, að sé mjög hættulegt, að leyfa dragnótaveiði eingöngu á þeim tíma, sem arðvænlegra mundi vera fyrir sjómenn yfirleitt að stunda sildveiðar, en banna sjómönnum að stunda dragnótaveiðar einmitt á þeim tíma, sem þeir ekki geta með góðum árangri stundað aðrar veiðar. Það væri m. ö. o. verið að ræna sjómannastéttina og útgerðarmenn, að ég ekki tali um hraðfrystihúsin, einhverjum þeim mesta möguleika, sem þeir hafa til þess að geta hjargast. Þegar þess er gætt, að líkur eru til, að dýrtíð fari æ vaxandi í landinu, þá er þetta frv. frá því sjónarmiði enn þá fátánlegra, svo ekki sé meira sagt.

Þá kem ég að öðrum lið í álitinu atvinnudeildar háskólans, þar sem rætt er um landhelgi og á það bent, að landhelgin sé sameiginleg eign allra landsmanna og þegar af þeirri ástæðu sé óhyggilegt að heimila sýslunefndum að fyrirbjóða veiðar á vissum svæðum. — Það voru einu sinni til í l. ákvæði, sem voru nokkuð svipuð þessu, og þar á ég við heimild sýslun. til þess að banna sildveiði með herpinót á vissum svæð-

um með sýslunefndarsamþ. Það var lengi hönnuð sildveiði með herpinót á innanverðum Steingrimsfirði og einnig lengi á innanverðum Skagafirði. En undireins og Skagafirðingar sáu það, að þeir gátu haft atvinnu af sildveiði með herpinót inni í firðinum, þá var þetta bann afnumið. Mér er ekki einu sinni kunnugt um það, hvort sýslun. í Skagafirði hafði nokkurn tíma fyrir því að fella þessa samþ. úr gildi. Ég held, að hún hafi fyrst verið felld úr gildi þannig, að hún hafi verið brotin ár eftir ár, og þegar sýslun. Skagafjarðarsýslu sá, að sýslubúar höfðu hag af því að brjóta þessa gömlu samþ., datt engum í hug að kæra. Síðan voru þessi heimskulegu l. afnumin fyrir nokkrum árum, þegar allir voru orðnir sammála um gagnsleysi þeirra. — Nú er hér nokkuð það sama uppi á teningnum. Það er lagt til, að sýslun. og bæjarstj. fái nokkuð mikið vald til þess að banna dragnótaveiði á vissum svæðum. En það er að visu staðfesting á breytt., sem sett hefur verið inn í þessi l. Mig skyldi nú ekki undra, þó að eins færi um þessar samþ. eins og gömlu samþ. um herpinótaveiðarnar, að þegar þeir, sem búa á þessum stöðum, hafa hag af því að brjóta samþykktirnar, þá falli þær um sjálfar sig á sama hátt og samþ. um herpinótaveiðarnar á sínum tíma.

Þá kem ég að 3. liðnum í álitinu atvinnudeildar háskólans, sem er raunar um aðalatriði þessa frv. Og þar sem forstjóri atvinnudeildar (PHann: Hann er ekki forstjóri atvinnudeildar, heldur fiskideildarinnar), — jaja, forstjóri fiskideildar í atvinnudeild háskólans (svo að ég tali rétt fyrir hv. 1. þm. Skagf.), segir, að sér sé ekki kunnugt um, að neitt það hafi komið fram, sem bendi í þá átt, að dragnótaveiðar hafi áhrif á göngur fiska, ætla ég, að hann hafi með sínu álitu sem óhlutdrægur vísindamaður þar með alveg kippt burt grundvöllinum undan frv. þessara hv. fulltrúa úr sveitakjörðæmum, sem nú ætla sér þá dul að kippa burt frá útgerðarmönnum og sjómönnum einhverjum helzta þætti úr þeirra atvinnulífi.

Í framhaldi af þessum lið er svo töluð. 4 í álitinu forstjóra fiskideildar í atvinnudeild háskólans (svo ég hneyksli ekki hv. sessunaut minn, 1. þm. Skagf., með því að nefna þennan hv. embættismann neinu rangnefni). Í 4. lið segir, að það sé m. a. kunnugt, að ýsa sæki mikið á þau svæði, þar sem venja er að veiða með dragnót. Það er með öðrum orðum svo þvert á móti hans álitu, að dragnót hafi áhrif á göngur fiska til hins lakara, að fiskifræðingurinn álitur, að dragnótin hafi þau áhrif á göngu ýsu, að ýsugengdin sé óvenjulega mikil á þeim svæðum, þar sem dragnótin er notuð. Fiskifræðingurinn færir þau rök fyrir þessu álitu sínu, að dragnótin grafi upp ýmis dýr, skeljar, orma o. s. frv., sem lifi í sandinum, svo að þau verði aðgengilegri fyrir fiskana. Það kann að vera sumum mönnum torskilið, að fiskar geti ekki grafið sig eftir ormum niður í sandinn. En þeim, sem vita, eins og sessunautur minn, hvernig fiskar eru skapaðir, kemur þessi kenning ekki á óvart. Annað mál er það, að vitanlega er erfitt að leggja önnur veiðarfæri á þau svæði, þar sem verið er að nota dragnót, á sama

tíma, en slíkt gildir um öll veiðarfæri, að þau, sem fyrst eru lögð í sjó, eiga á hverjum stað og tíma vissan rétt á sér umfram þau, sem síðar eru lögð.

Þá kem ég að 5. lið í álit fiskifræðingsins, þar sem hann bendir á, að það séu 3 af nytjafiskum vorum, sem virðast ganga til þurrðar á síðari árum, ýsa, skarkoli og lúða, en við Íslendingar veidum ekki nema lítinn hluta þess, sem veitt er af þessum fiskitegundum hér við land, t. d. árið 1937 tæplega $\frac{1}{4}$ af ýsunni, $\frac{1}{11}$ af skarkolanum og tæpl. $\frac{1}{40}$ af lúðunni. Enn fremur bendir hann á það, að hlutdeild dragnótar í þessari veiði hafi verið mjög lítil að tiltölu við önnur veiðarfæri. Bann á dragnót mundi því missa marks. Að vísu verkar dragnótaveiðin nokkuð á skarkolastofninn, en honum var farið að hnigna löngu áður en dragnótaveiðar hófust. Á hinn bóginn er sú friðunin langtum þýðingarmest, sem við njótum nú ókeypis, meðan erlendir togarar sækja ekki miðin. Mér finnst þessi liður vera þungamiðja í álit Árna Friðrikssonar fiskifræðings.

Hv. þm. V.-Húnv. (SkG) er að leiða athygli mína að því utan dagskrár, að við eigum að mæta í opinberri n., sem heldur venjulega fundi sína á þessum tíma. Og þar sem ég geri ráð fyrir, að það sé nokkuð áriðandi að mæta þar, vildi ég spyrja héstv. forseta, hvort hann hefði ekki hugsað sér kaffihlé nú, og gæti ég lokið ræðunni að því búnu. (Forseti: Ég hugsaði mér að halda umr. áfram. Þm. hefur orðið.)

Ég vil þá minnst á 6. tölulið álitsins. Þar bendir Á. F. á, að það væri ótvírætt til bóta fyrir skarkolastofninn að takmarka dragnótaveiðina, meðan á stríðinu stendur. En þá er þess að minnst, að veiði Íslendinga nam aðeins $\frac{1}{11}$ af skarkolaveiðinni hér við land, og þar af er aðeins litill hluti veiddur með dragnót. Það eru því sáralitill líkindi til, að friðun skarkolans fyrir dragnót innan landhelgi mundi reynast þýðingarmikil, og hún yrði aldrei nema litill þáttur þeirrar miklu friðunar, sem veiðistofninn nýtur um stríðstímann, svo litill þáttur, að varla tekur tali, þess vegna, að eyðileggja atvinnu fjölda manna, bæði á sjó og landi, lama rekstur hraðfrystihúsa og útgerðarfyrirtækja og svipta landið miklum útflutningsverðmætum. Ég skil ekki, hverjir vilja að athuguðu máli vinna slíkan óvinafagnað.

Í 6. lið er atriði, sem ég vil leiðrétta. Þar segir, að markaðshorfur séu þannig, að mest kapp sé lagt á að fá eins mikið magn og unnt er. Þetta er nær því að vera ófugt nú orðið, og ég hygg, að fiskifræðingnum hafi ekki verið nægilega kunnugt um nýjustu breytingar á heildsöluverði innflutts þorsks í Bretlandi. Það hefur verið sett þar hámarksverð á þorskin, en ekki á hinar dýrari fisktegundir. Þess vegna hefur það nú snúist svo, að sjómenn hafa farið að leggja minna kapp á fiskmagnið heldur en hitt, að veiða dýrmætari fisktegundirnar.

Fyrir hraðfrystihúsin hefur það afar mikla þýðingu, að haldið verði áfram að veiða dýrari fiskinn, sem kominn er í margfalt verð við það, sem þekkt hefur nokkurn tíma áður. Þá er það alkunnugt, hve takmarkaðan skipakost

við höfum til útflutnings á fiski. Augljóst er, hvert stórtap það yrði þjóðinni að verða að fylla hin takmörkuðu skiprúm ódýrum fiski, af því að ekki mætti veiða hinn dýrari. Koli og lúða munu vera þrefalt verðmeiri en sama magn af hraðfrystum þorski.

Ég held ég þurfi ekki að fara fleiri orðum um hið merka álit fiskifræðingsins, en sný mér að svari því, sem mér barst rétt í þessu frá fiskimálan. Ég óskaði eftir að fá svör n. um þrennt: 1) um frumvarpið, 2) um tölu þeirra hraðfrystihúsa, sem hér eru rekin, 3) um fjárhæðir þær, sem liggja í þeim fyrirtækjum, fjölda starfsfólks þeirra og áhrif þessarar lagabreyt. á rekstur húsanna. Spurningar mínar voru alveg hlutlausar, og fiskimálan., sem er þessu kunnugust allra, gefur þau svör, sem ég les nú, með leyfi héstv. forseta:

„Reykjavík, 7. maí 1941.

Í tilefni af heiðruðu bréfi yðar, dags. 2. þ. m., þar sem þér óskið umsagnar Fiskimálanefndar um lagafrumvarp um breytingu á lögum um bann gegn dragnótaveiði í landhelgi, ásamt upplýsingum sérstaklega varðandi hraðfrystihúsin á landinu o. s. frv., hefur Fiskimálanefndin á fundi sínum 6. þ. m. samþykkt svo hljóðandi ályktun:

- A) „Að fengnu nær einróma áliti frystihúsanna ákveður Fiskimálanefndin að leggja á móti, að svo stöddu, samþykkt frumvarps þess, er fyrir liggur um breytingu á gildandi lögum um dragnótaveiðar í landhelgi, þar eð ákvæði frumvarpsins, ef að lögum yrðu, mundu verða til þess að skerða stórlega afkomumöguleika frystihúsanna og rýra atvinnuskilyrði íbúanna á viðkomandi stöðum.
- B) Hins vegar telur nefndin nauðsynlegt, að friðuð verði, í samráði við fiskifræðinga landsins, nánar til tekin svæði innan landhelginnar, til uppeldis og viðhalds fiskistofnsins, og enn fremur að framfylgt verði betur en verið hefur settum ákvæðum um veiðar ungfiskjarins.“

Vér sendum yður hér með skrá yfir 37 hraðfrystihús, sem nú eru starfandi á landinu. Höfum vér átt tal við eigendur þeirra viðvíkjandi verðmæti því, er þeir teldu bundið í húsum og tækjum, svo og viðvíkjandi fjölda þess starfsfólks, er atvinnu hefur við frystinguna. Hafa þeir látið oss í té tölur þær, er meðfylgjandi skrá tilgreinir. Samkvæmt því verður samantlagt verðmæti þessara 37 hraðfrystihúsa kr. 7425000.00 og fjöldi starfsfólks kringum 1500 menn og konur.

Hér fylgir skrá yfir starfandi hraðfrystihús á landinu 1. maí 1941.

	Verðmæti kr.	Starfsfólk konur	karlar
Ísbjörninn, Reykjavík	35000.00	30	10
Sláturfél. Suðurlands,			
Reykjavík	35000.00	30	10
Snæfell, Reykjavík ..	15000.00	15	5
Sænsk-Íslenzka frysti- húsið, Reykjavík ..	1250000.00	(140 manns)	
Hraðfrystistöð Vest- mannaeyja, Vestm.	700000.00	90	70
H.f. Fiskur & Ís, Vest- mannaeyjum	225000.00	35	10

Ísfélag	Vestmanna- eyja, Vestm.	Verðmæti kr.	Starfsfólk konur	karlar
H. Böðvarsson & Co., Sandgerði	150000.00	16	6	
H.f. Jökull, Keflavík	100000.00	40	8	
H.f. Keflavík, Keflav.	200000.00	20	5	
Frystihúsið í Innri- Njarðvík (E. J.) ..	125000.00	40	10	
Frystihúsið í Hafnar- firði (I. Flygenring)	150000.00	25	8	
H. Böðvarsson & Co., Akranesi	200000.00	33	7	
Sigurður Hallbjarnar- son, Akranesi	180000.00	15	4	
Hraðfrystihús Ólafsví- kur h.f., Ólafsvík	200000.00	40	10	
Kaupfélag Stykkis- hólms, Stykkish. ..	100000.00	18	10	
Ó. Jóhannesson & Co., Patreksfirði	250000.00	40	10	
Hraðfrystihús Suður- fjarðarh., Bildudal	300000.00	40	10	
Hraðfrystihús Flat- eyrar h.f., Flateyri	300000.00	40	10	
H.f. Dofri, Þingeyri	150000.00	30	10	
Íshúsfélag Súgfirð- inga, Súgandafirði	130000.00	20	10	
Íshúsfélag Bolungar- víkur, Bolungarvík	200000.00	25	6	
Íshúsfélag Ísfirðinga h.f., Ísafirði	350000.00	45	14	
Kaupfél. Skagstrend- inga, Skagaströnd	100000.00	30	6	
Kaupfélag Skagfirð- inga, Sauðárkrök ..	200000.00	20	5	
Kaupfél. Austur-Skag- firðinga, Hofsóss	120000.00	30	5	
Hraðfrystihúsið h.f., Siglufirði	100000.00	30	7	
H.f. Hrimir, Siglufirði	200000.00	30	10	
Íshúsfélag Ólafsfjarð- ar, Ólafsfirði	150000.00	25	5	
Kaupfél. Eyfirðinga, Ólafsfirði, Dalvík,	400000.00	75	40	
Hrisey og Akureyri				
Kaupfélag Þingeyinga, Húsavík	250000.00	30	5	
Kaupfélag Langnes- inga, Þórshöfn	100000.00	20	5	
Íshúsfélag Norðfirð- inga, Norðfirði ...	200000.00	30	5	
Sildarbræðslan h.f., Seyðisfirði	125000.00	20	4	

Samtals 7425000.00"

Það er mikið kvartað um vinnufólkseklu í landinu og sérstaklega gert ráð fyrir, að fólk vanti til heyrinnu. Ef það vekti fyrir hv. flm. að loka þessum frystihúsum um sláttinn, til þess að bændur fengju kaupafólk, væri það a. m. k. tilgangur, sem einhverjir gætu sjálfsgagt skilið og metið. Nú er ekki því að heilsa. Þarna væri aðeins verið að fyrirmuna frystihúsunum að starfa með árangri á haustin og fram á veturinn, og við hverra hagsmuni er það miðað? Mér þætti ákaflega vænt um, ef hv. 1. þm. Skagf. hefði

flutt einhver frambærileg rök fyrir máli sínu. Ég hlustaði á framsöguræðu hans og fann þar ekkert nema ókunnugleika.

Þetta virðist vera svo illa hugsað mál, að hv. flm. hafi ekki vitað, hvað þeir voru að gera, er þeir fluttu þetta frv. Þegar þess er gætt, að búið er að leggja 7½ millj. kr. í hraðfrystihúsin, og eftir upplýsingum milliþn. í sjávarútvegsmálum voru ekki bundnar í skipastól landsins nema alls um 35 millj. kr., þá er augljóst, að ekki er um smávegis verðmæti að ræða. Yrði það mikið tap fyrir þjóðina, ef gera ætti hraðfrystihúsin óarðbær fjórða hluta ársins, þegar fólkið þarf helzt á vinnu að halda og þegar helzt veðist sá fiskur, sem líklegur er til að gefa góðan árangur við hraðfrystingu. Þegar svo þess er gætt, að í hraðfrystihúsum landsins vinna um 1500 manns fyrir utan alla þá sjómenn, sem hafa atvinnu af að fiska í húsin, þá er ljóst, að ekki er um smávegis atvinnusviptingu að ræða. Ef frv. þetta er flutt í því skyni að vernda fiskistofninn, þá er tekið af þeim tíma, sem leýft er að veiða í dragnót, og sá hluti, þegar fiskurinn er löngu búinn að hrygna. Eins og kunnugt er, hrygnir kolinn hér við land á tímabilinu apríl —maí og jafnvel fram í júnímán., eftir því sem fiskifræðingar upplýsa og finna má í skrifum þeirra, þó að hv. 1. þm. Skagf. sé það ekki kunnugt. Það er þess vegna ekki til að vernda hrognfulla kolann, sem banna á þessa veiði, heldur á að banna hana löngu eftir að hrygningartíminn er úti og einmitt á þeim tíma, sem kolinn er feittastur og bezt útflutningsvara. Með öðrum orðum: Það á að banna Íslendingum að veiða kolann á öðrum tímum en þeim, þegar hann er magur eftir hrygningu. Ég skal ekki segja um, hvaða áhrif þetta mundi hafa á markað hins hraðfrysta kola okkar erlendis, en ekki væri ólíklegt, að það kynni að spilla því góða áliti, sem þessi framleiðsla hefur unnið sér, síðan farið var að starfækja hana. Ég vildi í þessu sambandi spyrja hv. 1. flm. málsins, 1. þm. Skagf., hvort hann hefði athugað meðal annars þessa hlið málsins, hvort honum væri kunnugt um allt það fé, sem búið er að setja í þessi hús, og hvort hann viti, hve margir menn vinna að þessu til sjós og lands. Væri fróðlegt að vita, hvort hann, sem 1. flm. frv., gerði sér glögga grein fyrir, hve mikið strandhögg hann væri að gera á atvinnulíf og útflutningsverðmæti landsmanna með flutningi þess.

Hvað viðvíkur því, sem fiskimálan. drepur á í bréfi sínu, að nauðsynlegt sé að friða viss svæði í samráði við fiskifræðinga landsins, þá er það atriði sérstaklega aðkallandi og verður að taka upp til nákvæmrar athugunar. Hitt er annað mál, að engar líkur eru til, að einhverjar sýslun. eða bæjarstj. séu þess umkomnar að hafa vit á, hvaða svæði þurfi helzt að friða í þessu skyni. Ég hef bent á það, að við Íslendingar veiðum ekki nema ¼ af þeim skarkola, sem veiddur er við landið. Þó að ¾ hlutar af þessari veiði séu stundaðir af öðrum þjóðum, þá er okkur þessi fiskur, meðan á stríðinu stendur, miklu meira virði en nokkur önnur framleiðsluvara.

Enn fremur vil ég leyfa mér að geta þess

hér, að það hafa einmitt verið gerðar sérstakar ráðstafanir af sjútvn. þessarar d. til þess að fá því framgengt, að ungfiskurinn verði friðaður. Var það með frv., sem n. flutti snemma á þessu þingi og nú er orðið að l., um eftirlit á veiði og útflutningi á ýmsum kolategundum. Það frv. miðar að því að koma á ströngu eftirliti með því, að þau lagaákvæði, sem þegar giltu, kæmu til framkvæmda, þannig að sett yrði sérstakt eftirlit bæði um veiði og útflutning á kola. Í öðru lagi, að sett yrðu sérstök ákvæði um stærð þess kola, sem veiða mætti í önnur veiðarfæri en dragnót, en engin lagaákvæði voru áður til um þetta efni. Ég ætla, að með samþ. þessa frv., sem ég hef nú nefnt, sé stigið það stærsta spor, sem Alp. hefur hingað til gert, í því skyni að friða ungolann hér við land. Það er kunnugt, að bæði dragnótabátar og bátar, sem stunda veiðar með botnvörpu, gera sér það að leik að fara á þau svæði, þar sem hægt er að ausa upp smákola, og þessi koli hefur verið fluttur ísaður til útlanda. Nú er búið að setja mjög ströng lagaákvæði um þetta, og ég hef fulla ástæðu til þess. að vænta þar góðs árangurs, þar sem reyndustu embættismönnum landsins, fiskimatsmönnum, hefur verið falið eftirlit með framkvæmd l.

Ég hef orðið langorðari um þetta mál heldur en ég hafði ætlað mér. Stafar það að nokkru leyti af því ofurkappi, sem hv. flm. þessa máls hafa sýnt í því að vilja ekki gefa mér tækifæri til að birta umsógn fiskimálan., sem mér hefur einmitt horizt upp í hendurnar, eftir að ég var byrjaður að tala hér. Hv. flm. hafa heldur ekki gefið okkur hv. þm. Ak. kost á því að gefa út nál. sem minni hl. sjútvn., en það er nú annars venjan í flestum málum. En þarna er um svo stórt atvinnumál og fjárhagsmál að ræða og svo stóran þátt í okkar útflutningi, að ég hef talið skyldu mína að gefa allar þær upplýsingar, sem föng eru á. Ég get vel skilið kapp hv. þm. að koma þeim málum fram, sem þeir hafa flutt. Hins vegar verður að telja óforsvaranlegt ofurkapp að gera tilraun til þess að koma jafnstóru máli fram sem hér er um að ræða, að ófengnum upplýsingum, sem nauðsynlegar eru, til þess að hv. þm. geri sér fulla grein fyrir, hvað þeir eru að gera. Ég hef sýnt fram á það með ljósum rökum og stuðzt þar við álit fiskifræðings atvinnudeildar háskólans, að hér er ekki um að ræða neina þá friðunartilraun, sem getur haft áhrif á vöxt og viðgang kolastofnsins. Ég hef bent á það, að ekki er ætlazt til, að kolinn verði friðaður þann tíma, sem hann er að hrygna, heldur þegar sá tími er úti. Ég hef bent á, að nú er búið að leggja í hraðfrystihúsin 7½ millj. kr. og að þar vinna 1500 manns fyrir utan þá sjómenn, sem hafa atvinnu af að fiska í húsin. Alp. var sammála þeirri rýmkun, sem gerð var til þess að við Íslendingar gætum orðið aðnjótandi útflutnings á okkar dýrasta fiski og til þess að vinna nýja markaði, svo að nokkru yrði bætt upp það tjón, sem hrörnun saltfiskmarkaðsins hefur valdið á síðari árum.

Þegar alls þess er gætt, sem ég hef sagt, hljóta að vera ákaflega knýjandi ástæður fyrir hendi, sem réttlæta það, að Alp. fari að banna kolaveiði einmitt á þeim tíma árs, sem er þýð-

ingarlaus fyrir vöxt og viðgang kolans. Á þessum tíma geta skipin varla stundað aðra veiði, fjöldi fólks yrði sviptur atvinnu sinni, útflutningsverðmæti tekin burt og allir þeir möguleikar eyðilagðir, sem við höfum aflað okkur með byggingu hraðfrystihúsanna. Að öllu óreyndu treysti ég því, að annað eins skaðræðisfrv. fari ekki gegnum þessa hv. d.

Umr. frestað.

Á 54. og 55. fundi í Nd., 8. og 9. maí, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 116, n. 263 og 413, 372).

Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti! Eins og komið hefur fram í umr., hef ég ekki getað orðið samferða sjútvn. í þessu máli að öllu. Eins og hv. frsm. minni hl., formaður sjútvn., minnstist á, kóm greinilega í ljós, að það lágu sérstakar ástæður til þess, að minni hl. gat ekki komið með nál. fyrr en nokkru seinna.

Við höfum lagt til, form. n., hv. þm. Ísaf., og ég, að frv. næði ekki fram að ganga í þeirri mynd, sem það er í. En fyrir þennan drátt á nál. okkar taldi ég mér skylt að koma með brtt., sem er á þskj. 372, þar sem dregið er dálítið úr þeim vandræðum, sem mér finnst að felist í frv., þar sem algerlega er lagt bann við dragnótaveiði. Ég vildi, að leyft yrði, að bátar, sem eru 5 smálestir og minni, fengju að stunda þessar veiðar mánuðina sept. til nóv., sérstaklega þar sem óskir Akureyringa fara ekki fram á aðra breyt. en þessa. Þess er að gæta, að fyrir Alp. liggja mótmæli, bæði frá fiskimönnum úr mínu kjördæmi og eins frá útgerðarmönnum í Ólafsfirði við Eyjafjörð. Mín afstaða til þessa máls í fyrra var sú, að ég vildi koma með breyt. á dragnótaveiðil, þannig að menn mættu stunda þessar veiðar sömu mánuðina og farið er hér fram á með hinni nýju breyt., og auk þess fór ég fram á, að tímatakmarkið yrði jafnað. Eins og menn muna, mátti byrja þessar bátaveiðar 15. maí hér sunnanlands, en ekki fyrr en 15. júní norðanlands. Það byggðist á vísindalegum athugunum, að hrygningartíminn muni vera eins norðanlands, þess vegna yrði tímatakmarkið að færast aftur. Alp. sá, að þetta var sanngjarnt, að jafna þannig veiðitímann, og færði það hann því til 1. júní. Var veiðitíminn þannig færður aftur fyrir Sunnlendinga, en fram fyrir Norðlendinga, og þannig hélt ég, að þessi vandi væri leystur. Nú á að leiðrétta málið á nýjum grundvelli með því að banna þessar veiðar algerlega. Ég vil í þessu sambandi benda á eitt atriði, sem ekki er nógu skýrt fram tekið í nál. okkar, en það er sú hlið málsins, sem sérstaklega snertir smátutgerðarmenn, og skal ég leyfa mér að taka dæmi frá Akureyri.

Undanfarin ár hafa fátækir menn þar, sem ekki hafa aðstöðu til þess að fá lán til kaupa á stærri vélbátum, komið sér upp smátrillubátum, sem eru 3—5 smálestir að stærð. Sumir þessara manna hafa verið á opinberu framfæri Akureyrar, og hefur bæjarstj. þótt hagfelld fyrir bæinn að létta undir með þessum mönnum með

því að styrkja þá til bátakaupa og spara sér þannig fé til framfæris. Það hefur verið þannig hjá okkur, að það hefur verið talsverður hópur slíkra fátæklinga, sem hafa getað komið sér upp smábátum ásamt veiðarfærum. Ég verð að segja, að það er hart, þar sem bæjarstj. Akureyrar hefur búið svo í hagin fyrir héraðið, að þurfa nú að kippa að sér hendinni í þessum efnum, vegna þess að Alb. segir: Þessa starfsgrein leyfum við ekki. — Þessir menn eru búnir að kaupa talsvert dýrar eignir, bæði báta og veiðarfæri, sem þeim verður svo meinað að nota sér vegna þessara aðgerða Alb. Ég vona því, að menn sjái að sér og samþ. brtt. mína.

Brtt. mín er miðlunartill., varatill., einkum með tilliti til þessara manna, sem hafa ráðizt í þessa atvinnugrein.

Að öðru leyti er ég ekki horfinn frá mínu máli og þeim takmörkunum, sem l. ákveða. En ég sé ekki ástæðu til þess að samþ. þetta frv., þar sem fyrir liggur umsögn tveggja stofnana, atvinnudeildar háskólans og fiskimálan. Fiski- fræðingurinn segir, að það komi sér að visu vel að geta friðað fiskimiðin fyrir dragnót eitt ár, en það væri ekki neitt aðalatriði. Árni Friðriksson er ekki mjög hræddur um, að gengið yrði á stofninn á þessum tíma, þegar þess er gætt, að útlend fiskiskip geta ekki komið hingað á næstu árum. Það virðist ekki ástæða til þess að óttast, að fiskistofninum sé hættu búin af þessum sökum, því að það eru að mestu leyti smábátar, sem stunda þessa veiði.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Guðmundsson): Þegar málið var fyrst til 2. umr., var ég ekki viðstaddur og gat því ekki haft framsögu fyrir þann hluta n., sem mælir með samþ. frv. Ég skal ekki hafa mörg orð um þetta mál, enda þótt til þess gefist nokkurt tilefni. Ég vil þó aðeins endurtaka það, sem sagt er í nál. okkar, að sá hluti n. mælir með því, að frv. verði samþ. óbreytt. Hv. þm. Ak. hefur lagt fram till. til breyt., sem hann nú hefur lýst hér. Sú till. hefur enn ekki legið fyrir n. sem slíkri, og get ég því ekki fyrir hönd n. sagt neitt sérstakt um hana. Þeir, sem mynda annan minni hl. n., þeir hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Ak., hafa farið á stúfana eftir að n. klofnaði og aflað sér gagna um mál þetta. Þeir hafa fengið frá atvinnudeild háskólans (Árna Friðrikssyni) og fiskimálan. skilríki, sem prentuð eru sem fylgiskjöl með þeirra áliti. Ég verð að segja það, að það hefði nú verið eðlilegra að minum dómi, að þessar álitsgerðir hefðu verið látnar liggja fyrir n., áður en hún tók afstöðu til málsins. Að visu kom Árni Friðriksson á fund n. og ræddi nokkuð um þetta við hana, en hið skriflega álitsskjal, sem hér liggur fyrir, lá ekki fyrir n., meðan hún hafði málið til meðferðar sameiginlega. Álits fiskimálan. var ekki leitað, hvorki bréflaga né munnlega, sem þó hefði verið eðlilegra, úr því að einhverjir menn úr n. sáu ástæðu til þess að fá þessa álitsgerð skriflega. Það hefði því verið eðlilegra að ganga fram í því, að álitsgerðin væri fengin áður en n. tók afstöðu til málsins. Þessi málsmæðferð er þó ekki aðalatriði. En ég hef verið að athuga þessi álitsskjöl,

Alpt. 1941. C. (56. löggjafarþing).

og virðist mér sem þessum minni hl., hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Ak., verði nokkuð minna lið að þeim en þeir munu hafa gert sér vonir um. Ég leyfi mér að vekja athygli á því, að í áliti fiskimálan. stendur, að n. hafi ákveðið að leggja á móti samþ. þessa frv. „að svo stöðdu“. Mót-mælin eru ekki ákveðnari en þetta. Ég fyrir mitt leyti skil þetta svo, að fiskimálan. sé hikaandi í málinu og hún á þessu stigi málsins hafi ekki gert það upp við sig, hverja afstöðu hún vill til þess taka. Að minnsta kosti er þetta engan veginn fullkominn stuðningur við 2. minni hl. sjútvn. og málstað hans. Árni Friðriksson segir í sinni álitsgerð, sem hér er prentuð með áliti 2. minni hl., með leyfi hæstv. forseta: „Aukið bann við dragnótaveiði, þ. e. styttri veiðitími, eins og frv. gerir ráð fyrir, mundi því, á meðan svona stendur á, koma að hlutfallslega miklum notum, og væri það ótvírætt til bóta fyrir ekki sízt skarkolastofninn að takmarka dragnótaveiðar á meðan á stríðinu stendur.“ Og enn fremur vekur fiskifræðingurinn athygli á því, að ef við gerum ráðstafanir til þess að takmarka veiðina meðan á stríðinu stendur, stæðum við seinna betur að vígi á alþjóðavettvangi með að friða nytjafiska á vissum svæðum hér við land. Hér mun hann eiga við friðun Faxaflóa, sem hann og fleiri hafa mikinn áhuga fyrir að komizt gæti í kring, en það getum við ekki framkvæmt af eigin rammaleik.

Ég vildi aðeins vekja athygli á því, að mér sýnist þessi umsögn ekki vera málstað 2. minni hl. sjútvn. mjög til stuðnings. Ég hygg, að hv. d. geri rétt í því að samþ. þetta frv., sem styður að því, að ekki verði haldið áfram eins og nú þeirri lélegu búmennsku að uppræta fiskistofninn í fjörðum landsins, sem sjávarútvegurinn sýpur seyðið af og þegar farið að segja til sín á óþægilegan hátt.

Forseti (JörB): Ég vildi mælast til þess, að þm. stytta mál sitt, því að umr. verður lokið, en atkvgr. frestað.

*Frsm. 2. minni hl. (Finnur Jónsson): Hv. þm. Ak. hefur bent á staðbundin dæmi þess, að menn hafi lagt í mikinn kostnað til þess að útvega sér dragnótaveiðarfæri í því trausti, að þeir fengju að nota þau. Þetta er ekkert sérstakt fyrir Akureyri, heldur gildir þetta fyrir útgerðarmenn umhverfis allt landið, sem lagt hafa í mikinn kostnað með dragnótaveiði í því trausti, að Alb. meinti eitthvað með þeim breyt., sem það gerði á dragnótaveiðinni með því að uppörva menn til þess að leggja nokkuð á áttundu millj. kr. í hraðfrystihús við flestar veiðistöðvar. kringum landið. Enn fremur með því að gera mikið til þess að reyna að auka markaði fyrir hraðfrystan fisk. Allur þessi mikli kostnaður mundi verða tiltölulega ónýtur, ef frv. þetta næði fram að ganga.

Eins og kunnugt er, þá eru haustmánuðirnir sept.—okt. einhverjir beztu fiskimánuðir ársins fyrir kolann. Kolinn er þá farinn að fiskast á bátana, og veiðin er þá einkum arðsöm.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, fer fram á það að loka miðunum fyrir kolaveiðum í drag-

nót, einmitt á þeim tíma, sem veiðin er mest stunduoð með nokkrum árangri. Frv. er þess vegna álíka gáfulega samið gagnvart þeim, sem vilja stunda dragnótaveiðar, eins og að þm. hefðu komið fram með till. um það að loka miðunum fyrir herpinótaveiðum á sild yfir mesta sildveiðitímann.

Hv. þm. N.-Þ. þótti nokkuð óhagfelld, að upplýsingar skyldu liggja fyrir í þessu máli, eftir að málið var afgr. frá n. Eins og hv. þm. veit, gekk ég eftir því að fá frv. afgr., og sannast að segja datt mér ekki í hug, að það væri neinn sá fátíðlingur í sjútn., sem legði til, að þetta frv. gengi fram óbreytt. Eftir að ég sá, að þeir voru þó til, gerði ég ráðstafanir, sem urðu til þess, að atvinnudeild háskólans og fiskimálan. sendu þær upplýsingar til n., sem nú liggja fyrir í nál. annars minni hl. Annars, ef það er ástæða til þess fyrir hv. þm. N.-Þ. að kvarta yfir því, að þessar upplýsingar hafa ekki legið fyrir, þegar málið var afgr., vegna þess að það hafi að einhverju leyti breytt hans skoðun, þá tel ég það mjög leitt, að þessar upplýsingar skyldu ekki vera fengnar áður. Eigi að síður eru þær komnar hér til þingsins nógu snemma til þess, að þær gætu legið fyrir við 2. umr., og er þá vorkunnarlaust hverjum þeim manni, sem hefur fengið þær upplýsingar, sem að einhverju leyti gætu breytt hans áliti, að gera það.

Hv. þm. N.-Þ. benti á það, að álit Árna Friðrikssonar fiskifræðings segði, að bann við dragnótaveiði mundi verða til mikilla bóta vegna friðunar kolans. En á öðrum stað í sama erindi upplýsir þessi fiskifræðingur, að við Íslendingar veiðum ekki nema $\frac{1}{4}$ hluta þess kola, sem veiddur er hér við land, og ekki sé nema nokkur hluti þess sjötta hluta veiddur í dragnót, þar sem útlandingar séu hættir að stunda veiðar hér við land og það sennilega stendur meðan stríðið varir, þá má af því sjá, hve þýðingarlítill liður í friðun kolans þessi friðun yrði, ef það er ekki nema eitthvert brot af $\frac{1}{4}$ hluta þess skarkola, sem veiddur er hér við land, sem Íslendingar veiða í dragnót. Ég ætla, að hv. þm. N.-Þ. hafi skotizt yfir þetta atriði í umsögn fiskifræðingsins, þegar hann vildi leggja hana þannig út, að hún styddi þetta frv. að einu eða neinu leyti. Þá sagði hv. þm. einnig, að það væri léleg búmennska að uppræta fiskistofninn. Það mundi vera talin léleg búmennska að láta vera að slá grasið á túnunum um sláttinn. Alveg eins mundi það þykja léleg búmennska að banna herpinótaveiði um herpinótaveiðitímann eða banna þorskveiðar á vertíð. En það er einmitt þetta, sem hv. þm. cru að gera með þessu frv., þeir vilja banna kolaveiði hér við land um aðalveiðitímann. Það er að visu sagt svo, að hér þýði lítið að ræða málin með rökum, því að þm. myndi sér skoðanir um málin í einrómi. En ég fyrir mitt leyti treysti því enn, þangað til annað reynist, að hv. alþm. átti sig á því, að það yrði með samþ. frv. stórskaðaður álitlegur atvinnuvegur í landinu á þann hátt að banna kolaveiðar þann tíma, sem arðvænlegast er að veiða hann. Á þessum tíma, sem um getur, er skaðlaust að veiða kolann, vegna þess að hans hrygningartími er þá löngu liðinn.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Guðmundsson): Ég skal verða mjög fáorður, enda gefur ræða hv. þm. Ísaf. ekki tilefni til andmæla, því að í henni voru ekki rök fram yfir það, sem áður er fram komið. Ég vil aðeins segja það, svo að ég noti hans eigið orðalag, að ég undrast það, að til skuli vera í sjútn. þessarar deildar svo fátíðir menn, að þeim þyki vera hliðstætt sildveiði í herpinót og dragnótaveiði innan landhelgi. Ég skal svo ekki um það fara fleiri orðum. Það er eins og ég sagði í ræðu minni áðan, að álitsgerðir þær, sem minni hl. hefur fengið máli sínu til stuðnings, eru málstað hans næsta litill stuðningur.

Ég vil einnig bæta því við, að áður en annað liggur fyrir, þá vil ég mjög draga það í efa, að það sé fullkomlega rétt, að svona mikill hluti af eigendum frystihúsanna hér við land sé andvígur frv., eins og fram virðist koma í fylgiskjali 2. minni hl. Mér er kunnugt um nokkur dæmi þess, að eigendur slíkra frystihúsa eru sumir því meðmæltir, að frv. þetta nái fram að ganga.

*Frsm. 2. minni hl. (Finnur Jónsson): Það kann nú að vera, af því að hv. þm. N.-Þ. er alinn upp í sveit, að honum þyki dálítið einkennilegt, að það séu dregin hliðstæð dæmi milli dragnótaveiði í landhelgi og sildveiða með herpinót. En þær hliðstæður eru eingöngu þær, að ég sagði, að það væri álíka skynsamlegt að banna dragnótaveiði í landhelgi á þessum tíma árs eins og ef farið yrði að banna sildveiðar með herpinót um hársildveiðitímann. Með þessu sagði ég ekki annað en það, að þetta er sá tími, sem kolaveiðar gefa beztan árangur, á sama hátt og herpinótin gefur beztan árangur í mánuðunum ágúst og september. Með öðrum orðum, að ég sagði ekkert annað en það, að ég áliti, að það ætti að veiða, hvort heldur væri fisk eða sild, þann tíma, sem þá gefur beztan árangur, sérstaklega þegar það fer saman, að það eru engir möguleikar á því að viðkoma fiskstofnsins sé í neinni hættu eða honum betur borgið, ef bannað væri að veiða kola á haustin, af því að hrygningartími kolans er þá löngu liðinn. Ég ítreka það enn. Það má vera, að hv. þm. N.-Þ. dragi eitthvað í efa álit fiskimálan, en það var sú eina stofnun, sem við í sjútn., sem vildum fá um þetta nánari upplýsingar, gátum snúið okkur til til þess að fá upplýsingar um þetta mál. Að visu hefur form. fiskimálan. verið veikur um tíma, en sá maður, sem annast skrifstofustjórarstarfið nú, sneri sér til frystihúsaeigenda úti um allt land til þess að fá þær upplýsingar, sem í bréfi fiskimálan. greinir. Þær upplýsingar voru fyrst og fremst álit n. á þessu frv., í öðru lagi, hve mikið fé væri búið að leggja í þessi fyrirtæki, og í þriðja lagi, hve margt fólk starfaði við sjálf frystihúsin. Þetta álit liggur fyrir í nál. á þskj. 413, fskj. 2, og ég skil ekki, hvaða ástæðu hv. þm. N.-Þ. hefur til að rengja upplýsingar fiskimálan., sem hún kallar nær einróma álit frystihúsaeigenda gegn frv. Þetta álit fiskimálan., sem gefið er í embættisnafni, álit ég alveg óhlutdrægt og tæmandi, enda mun hv. þm. ekki hafa komið til hugar,

að beðið væri um annað en óhlutdrægar upplýsingar í málinu. Bréf það, sem á sínum tíma var skrifað fiskimálan., liggur hér fyrir, og getur hv. þm. fengið að heyra það, ef hann óskar eftir því, — óski hann þess hins vegar ekki, skoða ég það sem hann fallist á, að ég fari hér með rétt mál.

Ég hef áður bent á, að hér séu starfandi 37 hraðfrystihús, sem kostað hafi 7½ millj. króna. Það var lagt út í það að byggja þessi hraðfrystihús, eftir að Alþ. breytti l. um dragnótaveiðar og fyrir sérstaka hvatningu frá Alþingi. Við þessi frystihús vinna 1500 manns á landi fyrir utan alla sjómenn, sem hafa atvinnu af að fiska fyrir þau. Með samþ. þessa frv. færi Alþ. mjög undarlega að ráði sínu, þar sem það gabbar fyrst útgerðarmenn til þess að kaupa þessi veiðarfæri, verður þess valdandi, að fjöldi manna leggur stórfé í hraðfrystihús, en bannar síðan veiðarnar, þegar þær eru mest arðbærar og skaða þó ekki kolastofninn. Samþ. frv. væri því hrein fásinna.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 57. fundi í Nd., 12. maí, var enn fram haldið
2. umr. um frv.

Sigurður E. Hliðar: Flm. frv. hafa farið fram á, að ég tæki aftur til 3. umr. brtt. frá mér á þskj. 372, og ég vil gjarnan verða við þeim til-mælum.

ATKVGR.

Brtt. 372 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 16:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, BjB, EE, GÞ, HelgJ, JakM, JPálmi, PHann, PO, SK, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, ÞBr, JörB.

nei: EmJ, EystJ, FJ, HG, HV, ÍslH, JóhJón, SEH, VJ, ÁÁ, BJ.

GSv, JGM greiddu ekki atkv.

4 þm. (GG, JÍv, ÓTh, TT) fjarstaddir.

2-4. gr. samþ. með 15:2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 16:7 atkv.

Á 59. og 60. fundi í Nd., 14. og 15. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 61. fundi í Nd., 16. maí, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 116, 372).

***Frsm. 2. minni hl. (Finnur Jónsson):** Það hefur ekki verið höfð mikil framsaga í þessu máli, en hins vegar hafa allmikil andmæli komið fram. Ég hirði ekki um að taka upp þau rök, sem fram hafa verið færð og öll hnigu að því, að ekki næði nokkurri átt að samþ. frv., þar sem það mundi hafa í för með sér mikla atvinnuskerðingu fjölda fólks og enn fremur draga mikið úr útflutningi, sem hafa verið lagðar margar milljónir í að koma á fót. Af hv. þm. N.-Þ. hefur það verið dregið í efa, að rétt væri frá skýrt úr bréfi fiskimálan. um atkvgr. hraðfrystihúsanna. Ég hef því fengið hjá fiski-

málan. þær upplýsingar, að 3 af 37 frystihúsum séu með því, að frv. sé samþ. Á Þórshöfn, Húsa-vík, Hofsós og í Kf. Skagfirðinga tóku menn enga afstöðu til málsins, en allir aðrir frystihúsaeigendur eru eindregið mótfallnir samþ. frv. af þeim ástæðum, sem ég hef frá skýrt.

Ég vil ítreka það, sem ég hef áður sagt, að þetta er mikið skaðræðismál og ekki vansa-laust fyrir þingið að samþ. það.

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég vil ekki láta frv. þetta fara héðan án þess að lýsa afstöðu minni. Svo er ráð fyrir gert í frv. að banna dragnótaveiðar í landhelgi frá 1. sept. til 31. des. ár hvert og frá 1. jan. til 1. júní. Nú um skeið hefur verið heimilað að veiða með drag-nót í landhelgi. Það var mjög deilt um þetta mál á sínum tíma, en það reið baggamuninn, að verið var að reisa frystihús víðs vegar, sem m. a. mundu byggja afkomu sína á flatfiskveið-um. Og vegna örðugleika um saltfiskmarkað var auðsæð, að fiskimenn urðu að treysta á þetta. Enda fór starfsemi frystihúsanna vaxandi og útflutningurinn óx til mikils hagræðis fyrir þá, sem sjávarútveg stunduðu. Nú er enginn vafi á því, að þegar stríðinu lýkur, endurtaka sig á ný þeir erfiðleikar, sem áður voru um markað. Það eru engar horfur á öðru en að aftur verði tukmörkuð sala á ísfiski og tollar innleiddir. Samkeppnin um saltfiskmarkaðinn hefst á nýjan leik. Þess vegna er ljóst, að það er hin mesta nauðsyn fyrir landsmenn að nota tækifærið til að efla sem mest hraðfrystihúsin og reyna að koma því svo fyrir, að Englendingar venjist nú á að nota þennan fisk. Með því má auka sölumöguleikana eftir stríðið. Á því er enginn vafi, að ef aftur er lokað fyrir dragnótaveiðarnar, mundi draga mjög úr framleiðslu á flatfiski, en einmitt hann skiptir hér mestu máli. Þetta mundi leiða til mikils tjóns fyrir frystihúsin, sem Alþ. hefur styrkt og ýtt undir, að sá atvinnuvegur gæti eflzt. Ég held líka, að jafnvel þótt játað væri, að þetta mál væri enn á tilraunastigi og ekki úr því skorið, hvort yfir-leiðt væri skynsamlegt að leyfa dragnótaveiðar í landhelgi, sé sá tími, sem liðinn er, of stuttur til að fella neinn dóm um reynsluna í þessu máli. Jafnvel þeir, sem ekki vilja leyfa drag-nótaveiðar, ættu því að biða átekta.

Ég vil minnst á eitt atriði, sem snertir sér-staklega þá menn, sem ég hef umboð fyrir. Sá boðskapur hefur verið gefinn út af brezku her-stjórninni, að það væri hættulegt að veiða fyrir Austurlandi. Upphaflega var það svo, að það væri hættulegt að veiða lengra úti en 4 mílur frá landi. Eftir mikla vafninga fram og aftur fékkst því framgengt, að heimilað er að veiða 6 mílur frá landi. En allir vita, að nær öll fiski-mið fyrir báta yfir 8 smál. liggja lengra úti en 6 mílur. Það má því segja, að þessum bátum sé gert ókleift að stunda linuveiðar fyrir Austur-landi. Að visu hefur þetta ekki komið mikið að sök á vetrarvertíðinni, því að þá fara þessir bátar suður á Hornafjörð og víðar. En í maí-mán. allareíðu verður þetta tilfinnanlegt, því að þá stunda þeir veiðar fyrir Austfjörðum. Hvað eiga þeir nú að gera? Það, sem þeir ætlast

fyrir, er í fyrsta lagi að fara á sildveiðar, þegar þar að kemur, og í öðru lagi hyggjast hinir smærri bátarnir, og hinir einnig, fyrir og eftir sildveiðar, að stunda dragnótaveiðar. Ef þetta frv. er samþ., yrði þessum bátum ókleift að stunda dragnótaveiðar frá 1. jan. til 1. júní og frá 1. sept. til 31. des. Ég tel því bæði af almennum ástæðum og af þessum sérstöku ástæðum, að Alþ. eigi alls ekki að samþ. frv. það, sem hér liggur fyrir.

***Stefán Stefánsson:** Herra forseti! Við 2. umr. þessa máls talaði hv. þm. Ísaf. mikið mál og lét þess getið, að hann vissi ekki, að hvers ósk málið væri flutt. Ég vil benda á, að ég fyrir mitt leyti flyt málið samkv. ósk á þriðja hundrað útgerðarmanna við Eyjafjörð. Ég vil lesa upp nokkuð úr erindi þeirra, þar sem ég hygg, að hv. þm. lesi yfirleitt ekki það, sem lagt er fram í lestrarsalinn:

„Skip, sem fiska með dragnót hér í firðinum, sækja hin sömu fiskimið, er sótt hafa verið og sótt eru af hinum smærri útvegi. Nú er svo komið vegna fjölda þessara skipa, að bæði hefur tekið fyrir afla á lóðir, og einnig eru lóðirnar hvergi óhultar fyrir yfirgangi dragnótaskipanna, enda veiðarfærspjöll og algert veiðarfæratjón ört vaxandi.

Virðist eigi annað vera fyrir hendi fyrir okkur smátvegsmenn en að leggja með öllu árar í bát og láta skip okkar standa í naustum þá mánuði, sem dragnótaveiðin er heimil.

Þá hornir eru saman aflamöguleikar þeirra skipa, er veiði stunda með dragnót hér í firðinum, og okkar smátvegsmanna, er ólíku saman að jafna. Skipin geta breytt um veiðiaðferðir eftir því, sem arðsamast þykir í það og það skiptið, og stundað veiðar hvar sem er í kringum landið, en smábátarnir eru staðbundnir við innfjarðaveiði.

Af þeirri reynslu, er fengizt hefur af dragnótaveiðum stærri báta og skipa á þessu hausti og einnig á síðastl. hausti, þá er okkur það ljóst, að löggjafinn verður að ráða fram úr, hvort hagkvæmara muni einstaklingum og þjóðinni að leyfa dragnótaveiðar stærri báta og skipa á Eyjafirði og þá jafnframt leggja smábátaveginn í rústir eða banna eða takmarka þessa veiði og stuðla þannig að því, að smátvegsmenn við Eyjafjörð geti stundað óhindraðir veiði með lóðir, svo sem þeir hafa gert undanfarin ár og áratugi.

Annars vegar eru hagsmunir fárra einstaklinga, en hins vegar hagsmunir alls fjöldans.“

Þetta er álit sjómanna við Eyjafjörð.

Ég vil vænta, að hv. d. sjái sér fært að samþ. þetta mál. Það liggur fyrir brtt. frá hv. þm. Ak. um að miða þetta við 5 smál. báta, og ég mun fylgja henni.

Hv. þm. Ísaf. fór mörgum óvirðingarorðum um okkur flm. og beint og óbeint um íslenzku sveitirnar. Hann nefndi fáránlega fulltrúa sveitakjörðema. Það læt ég mér í létu rúmi leggja og sé ekki ástæðu til að fara hér um fleiri orðum. Það, sem ég las upp, lýsir bezt sjónarmiði flm. og sjómanna fyrir Norðurlandi, Vestfjörðum og víðar.

Steingrímur Steinhórssen: Ég hefði ekki kvatt mér hljóðs, ef ég hefði séð, að hv. 1. flm. er kominn hér í d.

Ég er að vísu einn af þessum sveitafaráðlingum, sem hv. þm. Ísaf. minntist á og hv. þm. virtist álíta, að engan rétt hefðu til þess að láta skoðanir sínar í ljós um þetta mál. En ég get sagt hv. þm. það, að nær allir útgerðarmenn á Sauðárkróki, Hofsósi og þar í grennd hafa eindregið óskað eftir takmörkun á leyfi til dragnótaveiða. Það er ekki til neins að halda því fram, að hér sé um einhverja vitleysu að ræða og eiginhagsmunasjónarmið. Ég vil fullyrða, að dragnótaveiðarnar eru sá vargur í véum, að þær eyðileggja möguleika smátvegsmanna til lífsafkomu. Hvað sem frystihúsin og fiskifræðingarnir segja, þá er þetta svo. Ég er að vísu enginn sérfræðingur í sjávarútvegsmálum, en ég hef hlustað á það, sem skynsamir menn segja um þetta mál, og út frá þeirra sjónarmiðum hef ég reynt að skapa mér skoðun á því. Ég hefði getað hugsað mér enn aðra lausn, sem sé að nokkur hluti af fjörðunum væri alfríðaður. Nú er heimilt að friða takmörkuð svæði. T. d. hefur það verið gert á Sauðárkróki, þar sem svæðið innan við línu dregna úr hafnargarðinum og í Heganestá er friðað fyrir allri dragnótaveiði. Hefur þessi friðun verið til mikilla bóta. Mér finnst okkur skylt að verja gæði lands og sjávar, svo að þau megi koma íbúum landsins að notum.

Um brtt. hv. þm. Ak. á þskj. 372 vil ég geta þess, að ég vil ganga til samkomulags við hann og samþ. hana.

***Sigurður E. Hlíðar:** Ég skal ekki lengja umr., heldur aðeins segja nokkur orð vegna brtt. minnar á þskj. 372. Eins og ég tók fram við 2. umr., tók ég hana aftur samkv. eindreginni ósk nokkurra flm., sem létu í veðri vaka, að þeir mundu vilja fylgja henni. Ég hef nú heyrt það á undirtektum tveggja þeirra, að þeir vilja standa við loforð sitt. Þó að ég sé yfirleitt á móti takmörkunum á dragnótaveiðum, þá er það svo, að smábátavegsmenn við Eyjafjörð leggja mikla áherzlu á að fá bægt frá dragnótaveiðum stærri bátum og skipum. Það er ekki ætlun þeirra að amast við smábátunum. En einmitt þeim er með frv. bægt frá líka, þó að undanskildir séu júlí- og ágústmánuðir, sem einmitt er sildveiðitíminn fyrir norðan, þegar dragnótaveiðar eru ekki stundaðar hvort sem er. Ég legg áherzlu á, að ég geti fengið þessari litlu leiðréttingu framgengt.

***Frsm. 2. minni hl. (Finnur Jónsson):** Ég heyri, að hv. flm. hafa nú allt í einu fengið málið við 3. umr. frv. Sérstaklega lagði ég eyrn við þeim ummælum hv. 3. landsk. (StSt), að ég hefði átt að kalla hann og aðra sveitamenn hér í d. „flóafífl“. En þetta er ekki rétt hermt. Hins vegar sagði ég, að flutningur þessa máls hér inn í þingið bæri vott um, að hv. flm. væru mjög fáfróðir í þessum efnum. Annars er fátæði þeirra og fátæði í fleiru fólgið en því. — Það ber t. d. greinilega vott um fátæði þeirra að lesa hér í d. aðeins parta úr skjölum þeim,

sem þinginu berast, aðeins þá parta, sem þeir hyggja, að styðji málstað sinn, en sleppa svo því, sem í sama skjali stendur, ef það styður málstað andstæðingsins. Það er ekki trútt um, að hv. 3. landsk. hafi gert sig sekan um þetta áðan. Hann las mikið skjal frá útgerðarmönnum við Eyjafjörð. Hann las allan kaflann, sem mælir á móti því, að dragnótaveiðar séu stundaðar. Ef ekki er lesið meira, þá skyldi maður halda, að allt skjalið væri á þessa lund og algerlega mótmælt þar hvers konar dragnótaveiði. En þessu er þveröfugt farið. — Þessir útgerðarmenn leggja ekki til, að dragnótaveiði sé með öllu bönnuð, heldur að hún sé bönnuð bátum yfir 5 smálestir. Þeir vilja sem sé njóta dragnótaveiðanna sjálfir, en taka svona til orða, af því að þeir eiga ekki stærri báta sjálfir. Slikur málflutningur stappar mjög nærri því að vera fölsun.

Ég ætla nú að lesa, með leyfi hæstv. forseta, það, sem hv. 3. landsk. sleppti úr skjalinu:

„Til þess að við óhindraðir getum stundað atvinnu okkar svo sem verið hefur, þá teljum við, að löggjafinn verði að banna og takmarka dragnótaveiðar á Eyjafirði sem hér segir:

1. Banna skal alla dragnótaveiði á Eyjafirði allan ársins hring öllum skipum og bátum, sem stærri eru en 5 smálestir brúttó. Eyjafjörður skal teljast innan línu, sem dregin sé úr Landsenda vestan fjarðarins í Gjögurtá austan hans.

2. Bátum 5 smálesta eða minni skal heimil veiði innan nefndrar línu, enda noti þeir eigi lengri dráttartaugar en 300 faðma.“

Þetta ávarp endar á áskorun til hv. þm. um að leiða þetta mál til farsælla lykta.

Svo heldur hv. 3. landsk. langa ræðu um skaðsemi dragnótaveiða í landhelgi. Hann segist svo sem ekki vera að þessu fyrir sjálfan sig, heldur hvorki meira né minna en 300 útvegsmenn við Eyjafjörð. En eins og það, sem ég las úr erindi þeirra, ber með sér, vilja þeir ekki láta banna dragnótaveiðar, heldur sitja að allri veiði sjálfir. — Hv. 3. landsk. hefur því ekki farið alveg rétt með efni bréfsins. Með öðrum orðum: Þetta mál hefur verið flutt hér inn í þingið sem hreppapólitik fyrir þá útvegsmenn, sem ekki eiga stærri báta en 5 smálestir. Ég veit ekki, hvað skilningur þessa hv. þm. nær langt, en mér finnst hann ná mun skemmra en búast mætti við hjá alþm. — En hitt er alveg víst, að sannsöglin nær skammt.

Pálmi Hannesson: Ég ætla ekki að taka mikinn þátt í deilum um þetta mál og allra sízt að fara að svara hv. þm. Ísaf. En um ræður hans í þessu máli á beztt við að hafa þau orð, er séra Jón Steingrímsson viðhafði einu sinni: „Þar var margt sagt og flest óþarft.“

Aðalrök hv. þm., ef rök skyldi kalla, voru þau, að miklu fé hefði verið varið til að reisa frystihús, á áttundu millj. króna. Ef þetta frv. gengi fram, yrðu frystihúsin gagnslaus og ónýtt, öllu þessu mikla fé á glæ kastað, og þær 1700 sálir, sem nú hafa vinnu við frystihúsin, yrðu atvinnulausar. Ég vil nú alveg snúa þessu við og er sannfærður um, að hv. þdm. eru þeim gáfum gæddir að skilja, að þessi rökfærsla er blátt

áfram út í hött. Afkoma frystihúsanna getur ekki oltið á því, hvort dragnótaveiði er stunduð 2 mánuðum lengur eða skemur. Þau hafa sem betur fer annað hlutverk að rækja en að frysta flatfisk eingöngu, svo hann skiptir því sannarlega ekki öllu máli. Ég hef t. d. átt tal við forstöðumenn frystihúsanna á Sauðárkróki og Hofsósi. Þeir segja: Okkar hagsmunir eru beztt tryggðir með því, að höfs sé gætt í veiðunum og ekki sé gengið of nærri stofninum, svo að fiskur gefist nægur til frystingar, ekki aðeins 2—3 ár, heldur um alla framtíð.

Og ég vil minna hv. þm. Ísaf. á það, að þeir, sem stunda lóðaveiðar á smábátum, eru margir, og það er mikið fé, sem bundið er í þeim atvinnuvegi, og margt fólk, sem á lífsafkomu sína undir því, að hann geti þrífzt. Og það ekki síður, þótt einhverjum þyki þessi atvinnuvegur of smávægilegur til þess að safna um hann ýtarlegum skýrslum.

Í sambandi við þetta ætla ég, með leyfi hæstv. forseta, að lesa bréf, sem Alþingi hefur borizt úr Skagafirði um þetta efni. Hv. þm. Ísaf. hafði eins konar „upplestrarfrí“ hér í d. við 2. umr., svo ég má væntanlega lesa hér það, sem útgerðarmenn og sjómenn í Skagafirði samþykktu og sendu Alþingi.

Þetta bréf er þannig:

„Mörg undanfarandi ár hefur dragnótaveiði á Skagafirði verið plága fyrir smáúterð Skagfirðinga. Fram að síðasta ári voru það helzt danskir dragnótabátar, sem eyðilögðu ýsugöngurnar, sem á hverju hausti koma inn á fjörðinn, og hefur kveðið svo rammt að þessu, að skagfirzkir bátar hafa ekki haft frið með lóðir sínar nema á hraunum, þar sem ekki er hægt að veiða með dragnót. Oft hefur það og komið fyrir, að bátar hafa misst lóðir sínar af völdum dragnóta, og jafnvel hafa dragnótabátar togast í lóðhelgi og ekki svarað nema illu einu, þó að hafi verið fundið, einnig hafa umkvartanir og kærur til yfirvalda ekki náð tilætlunum árangri.

Síðast liðið ár hefur alveg keyrt um þverbak, hvað dragnótaveiði snertir hér á Skagafirði, og eru þá Íslendingar einir um veiðina. Má fullyrða, að síðastliðið haust gerðu dragnótabátar Skagfirðingum ómetanlegt tjón með löglegum og ólöglegum veiðum, fjöldamargir bátar voru á hverjum einasta degi að dragnótaveiðum á bezttu fiskimiðum okkar og vitað er, af sögn þeirra sjálfra og sterkum líkum, að margar nætur var togað með ólöglegum veiðarfærum, þ. e. trolli, með geipiafla. En því miður komst enginn í færi til að kæra slíkt. Af þessum ástæðum, eins og oft áður, þurrkuðust bezttu fiskimiðin, og var það aðeins hinu háa fiskverði að þakka, að skagfirzkir sjómenn fengu sémilegan hausthlut að þessu sinni.

Þess má og geta, að í skjóli hafnarbóta bæði á Sauðárkróki og Hofsósi hefur risið upp allmikill smábátautvegur, þar sem hraðfrystihús eru á báðum fyrirtöldum stöðum, sem er eina atvinnutæki sjómanna hér. Það er því sýnilegt, að ef þessari rányrkju heldur áfram, er smáútegi þessum dauði búinn og þá um leið efnahag og afkomu sjómanna.

Nú eru allir Skagfirðingar, og þá sérstaklega sjómennirnir, einhuga um að berjast fyrir rétti sínum, þ. e. krefjast þess, að dragnótaveiðar á Skagafirði verði takmarkaðar meir en nú er.

Við, sem undirritum meðfylgjandi áskoranir, og fjöldamargir aðrir, sem ekki hefur náðst til að skrifa nöfn sín, viljum fara fram á, að háttvirtir þingmenn Skagfirðinga geri sitt ýtrasta til þess, að á næsta Alþingi verði sett lög, sem banni veiðar með hvers konar dragnótum innan línú, sem dregin sé frá innri enda Málmeysjar í Selnes á Skaga frá 1. ágúst ár hvert. Þó séu undanskildar ádráttarnætur, sem dregnar eru frá landi.

Fleira teljum við ekki þörf að taka fram málínu viðkomandi, en væntum góðra málaloka.

Þetta er álit skagfirzku sjómanna. Ég get sjálfur borið um, að hér er rétt skýrt frá, því ég hef gengið úr skugga um það af eigin raun, hversu nú háttar til þar nyrðra.

Ég skal hiklaust játa það, að á undanförunum árum hef ég verið vægari í dómunum um dragnótaveiðina en margir í d. En þegar ég hef séð með eigin augum, hvert stefnir, þá er mér ómögulegt, vilji ég teljast heiðarlegur maður, að mæla bót því ástandi, sem nú ríkir.

Hv. þm. Ísaf. segir, að þetta sé hreppapólitik og hagsmunastreita. Það er alveg rétt. Hér er um að ræða tvenns konar hagsmuni. Annars vegar eru hagsmunir þeirra héraðsbúa, sem eiga afkomu sína undir því að geta notað hin næstliggjandi fiskimið, sem hægt er að sækja á litlum fleytum og fálíðum. Hins vegar eru svo hagsmunir hinna stóru „heimilisláusu“ aðkomubáta, sem hafa nægan vélastyrk og veiðitæki til að sigla út af kortinu, ef svo má segja, og snúa á aðrar fiskileitir. Og þá eru þeir þar framandi, sýna enga hlífð við fiskistofninn, en „draga helzt meira en drottinn gefur“, láta sig litlu skipta, þótt upp komi stundum í drættinum veiðarfæri heimamanna.

Hv. þm. Ísaf. er þýðingarlaust að neita því, að dragnótin felur í sér mikla hættu fyrir vöxt og viðgang fiskistofnsins. Þar gegnir alveg sama máli og um botnvörpuna. En hins vegar hefur löggjafinn sett skorður við því, að veitt væri með því stórvirka veiðitæki innan landhelginnar. En dragnótin fær óáreitt að taka aflla og veiðivon frá fátækum sjómönnum.

Ég treysti svo á réttsýni þessarar hv. d., að hún láti mál þetta ná fram að ganga.

*Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég upplýsti áðan, að fyrir Austurlandi sé nú fiskveiðabann utan 6 mílna beltis frá landi, þannig að hin eiginlegu fiskimið eru nú að mestu lokað fyrir báta, sem stunda lóðaveiðar. Ég benti einnig á, að sjómenn og útgerðarmenn, sem þær veiðar hafa stundað, væru sviptir atvinnumöguleikum sínum og ættu því ekki um annað að velja en að snúa sér að síldveiðum og dragnóta í stað lóðaveiðanna. — Það er ekki að heyra, að neinn hv. þm. hafi tekið láta til greina. Heldur virðist þeim algerlega í léttu rúmi liggja, þótt þessi fjöldi manna sé sviptur allri atvinnuvon og afkomumöguleikum.

Eftir að útlent hervald hefur lokað aðalfiski-

miðum þeirra, er svo að sjá, sem Alþingi ætli nú að loka þeim miðum, sem eftir eru, og útiloka þar með einu afkomuvon þessara manna. Það er ekki hægt að líta framhjá þessu atriði, að það er undarleg og kuldaleg ráðstöfun að fara að loka fyrir þessum byggðarlögum einu miðunum, sem opin eru. (PHann: Forstjóri fiskideildar vill láta loka alveg, meðan á stríðinu stendur.) Hverjar sem till. hans eru, þá held ég fast við það, sem ég sagði, að framhjá þessu atriði hefur algerlega verið gengið í umr. En slíkt er ómögulegt og óverjandi.

Hv. 1. þm. Skagf. var að tala um það, að afkoma frystihúsanna byggðist ekki eingöngu á frystingu flatfiskjar. En ég get upplýst það, að ef frystihúsin byggðu ekki rekstur sinn einkum á flatfiskinum, þá væru þau ekki rekin með hæfð, og ef flatfiskurinn hefði ekki verið veiddur, býst ég við, að þau hefðu aldrei orðið til. Annar fiskur er aðeins örlítið brot af því magni, sem til þeirra berst. Nú hefur að visu eitthvað verið reynt að hraðfrysta þorsk, en það hefur aðeins verið í smáum stíl og hann rétt fengið að fljóta með á stöku stað. — Þannig hefur þetta verið fram að þessu, og enginn hefur því getað byggt hraðfrystingu á þorskinum. Rekstur frystihúsanna hefur alltaf miðast við flatfiskinn. Það er því næsta villandi að skýra þannig frá þessu, eins og þessi hv. þm. gerði. Það getur vel verið, að í framtíðinni verði þorskurinn stór liður í starfi húsanna, en enn þá er ekki komið svo og þess vegna ekki rétt að miða löggjöfina við það.

Því hefur verið haldið fram hér, að sjómenn óskuðu þess, að þetta frv. yrði samþ. Það væri réttur þeirra, sem smæsta eiga bátana, sem hér sé verið að vernda fyrir dragnótaveiðunum. Hér hefur verið upplýst, að ekki er alls staðar farið fram á algert bann eða bann fyrir alla. — Hvers vegna fara hinir 300 eyfirzku sjómenn ekki fram á dragnótabann? Það er af því, að þeir vita, að dragnótaveiðar í landhelgi eru mikið atriði í fiskveiðum og nauðsynlegur þáttur í þeirra eigin atvinnurekstri. Deilan stendur því í sjálfu sér ekki um það að banna dragnótaveiðarnar, heldur hverjum skuli leyft að stunda þær í landhelgi. Þessum fiskimönnum er vel ljóst, hvernig frystihúsin yrðu sett, ef dragnótaveiðarnar væru bannaðar í landhelgi. Þeir vilja aðeins hagnýta sér þessi hlunnindi, en útiloka aðkomuskipin. Það má segja, að þetta sé ósköp skiljanlegt og ekki nema mannlegt, en það sýnir, að það væri alveg út í bláinn að fara að banna dragnótaveiði í landhelgi mikinn hluta ársins. Því það munu allir sjá, að með þeirri ráðstöfun væri kosti frystihúsanna svo þrengt og sjávarútvegsins í heild, að örðugt væri úr að bæta. Það er bersýnilegt, að slíkt bann á ekkert fylgi meðal sjómanna, heldur vilja allir sitja að dragnótaveiðunum einir á sínum fiskimiðum. Ég hef því ekki sannfærzt af þessum rökum. En það eru núna alveg sérstakar ástæður fyrir hendi við Austurland, og mér er ómögulegt að sjá, hvernig þm. geta lokað augunum fyrir þessu atriði.

Mig minnir, að hv. 1. þm. Skagf. segði, að ekki ætti að muna miklu, þótt dragnótaveiðitíminn yrði stytur um 2 mánuði, — eftir frv. eru þeir

nú raunar 3. En ef þetta er athugað nánar, þá er það hvorki meira né minna en helmingur þess tíma, sem dragnótaveiðar eru stundaðar yfirleitt. Því það er þessi tími, sem flotinn stundar dragnótaveiðar, að loknum síldveiðum. Og sennilega sá tíminn, sem mest flatfiskmagnið veiðist og berst að frystihúsunum.

***Stefán Stefánsson:** Herra forseti! Hv. þm. Ísaf. er allajafna vanur að tala af miklu yfir- læti og gorgeir, en sérstaklega tekst honum vel upp, ef málin lykta eitthvað af sjávarseltu, því hann vill endilega láta líta svo út sem hann sé alveg sérstakt „autoritet“ á öllum sviðum, er eitthvað snerta útgerð. Maður skyldi því ætla, að þessi hv. þm. læsi þau skjöl, sem Alþingi berast og varða þessi mál sérstaklega. Það mætti ætla, að hans mikli áhugi kæmi fram í því að kynna sér málin sem best, en svo er ekki. — Annars var hv. þm. að bera mér á brýn falsanir á skjölum. Því mun ég ekki svara. Þess gerist ekki þörf. En hins vegar held ég, að hugmyndir þessa hv. þm. um fals og falsanir séu sljóar, og ferst honum illa að bera öðrum slíkt á brýn.

Ég skal leyfa mér að skýra frá því, að í skjali hinna 300 útvegsmanna við Eyjafjörð var farið fram á, að dragnótaveiðar yrðu bannaðar bát- um yfir 5 tonn allt árið. Og hv. meðflm. mínir að frv. vildu láta bannið ganga jafnt yfir allar fleytur, stórar og smáar. En ákvæði frv. eins og það er eru miðuð, að því er tilslökunina snertir, við Akureyri. Þar eru smáútvegsmenn nokkuð kviðandi vegna þeirrar óvissu, sem ríkir um síldveiðarnar. Þeir geta, eins og sakir standa, ekki treyst því, að þeir fái skiprúm á síldarskip- um, né heldur, að síldarverksmiðjurnar verði starfræktar við Eyjafjörð.

Ég býst nú við, að þessi hv. þm., sem þykist hafa vit á öllu, geti nú athugað þessi rök og metið þau eftir því, sem hann er maður til.

Fyrir hvers hagsmunum hefur þessi hv. þm. þótt vera að berjast hér á þingi? Fyrir hags- munum smelngjanna og smáútvegsins. En það eru aðeins eigendur þeirra stærri dragnótabáta, sem hafa efni á að eignast þessi veiðarfæri og láta stunda þessar veiðar, og það eru þeir, sem þessi hv. þm. er að halda hlífiskildi yfir á kostn- að smelngjanna.

Hv. þm. sagði, að hann hefði ekki látið eitt hnjóðsyrði falla í garð sveitanna. Ég get sagt þessum hv. þm., hvað hann sagði. Hann var að tala um fánalega fulltrúa sveitakjördæmanna. Í gær var hann að tala um, að kommúnistar hefðu verið að hlaupa frá sínum orðum. Fyrst hann finnur þannig ástæðu til að vanda um við aðra, tekur hann það vonandi ekki illa upp, þó að aðrir vandi um við hann fyrir það sama.

Það sýnir hug þessa hv. þm. til sveitanna, þegar hann var að tala um, að þetta frv. mundi vera flutt til þess að afla vinnufólks í sveitunum. Það fannst honum fjarlægara en allt annað. Þetta getur verið sjónarmið út af fyrir sig, en svo var fyrirlitningin á sveitunum mikil hjá honum, að honum fannst, að það hefði ekki getað réttlætt þetta frv. á neinn hátt, ef svo hefði verið, að þetta hefði verið tilgangur frv.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta

fleiri orðum, en hver veit nema ég fái tækifæri til að rísa upp aftur. Það er áskorun mín til hv. þm., að þeir láti ekki flekast af þessum hv. þm., þó að hann telji sig vera eitthvert „autoritet“ í sjávarútvegsmálum á Alþingi.

Ísleifur Högnason: Þær ræður, sem fram hafa komið um þetta mál, lýsa vel þeim árekstrum, sem hljóta að koma í ósamvirku þjóðfélagi. og þeirri hagsmunatogstreitu, sem er á milli ákveð- inna útgerðarmanna. Það eru aðallega útgerðar- menn í Eyjafirði og Skagafirði, sem óska eftir að fá að sitja að veiðinni sjálfir, en útiloka aðra og eru svo með slagorð um, að nauðsynlegt sé að vernda fiskistofninn, til þess að láta allt líta betur út.

Hv. flm. þessa frv. virðast ekki muna eftir, að það eru líka til aðrir útgerðarmenn, sem líka þurfa að veiða fisk á þessum tíma, t. d. við suðurströndina, allt frá Hornafirði til Reykja- ness. Þar er hvergi hægt að stunda þessa veiði með þeirri skaðlegu dragnót.

Ég get ekki fylgt þessu frv., af því að mér finnst það vera flutt frá svo þröngu hagsmuna- sjónarmiði nokkurra útgerðarmanna við Norður- land, og þó að hv. flm. haldi fram, að þar sé aðeins um smáútgerð að ræða, þá sér maður það ekki af þessum undirskriftum og þarf ekki að taka það trúanlegt. Ég álit, að málið þyrfti að athugast betur með hagsmuni útgerðarinnar í heild fyrir augum, en af þessum umr. sést, að hér er aðeins að ræða um hagsmunatogstreitu milli útgerðarmanna víðsvegar um land, en alls ekki að vernda fiskistofninn, eins og þeir láta heita í grg. frv. Þess vegna get ég ekki verið með að samþ. frv. eins og það liggur fyrir.

***Bergur Jónsson:** Ég tel mig ekki hafa grætt mikið á því að hlusta á þessar umr. Þær hafa verið nokkuð harðar og svo virðist, sem á hafi rekið hagsmunir einstakra héraða, en ég vil engri óbilgirni veita stuðning minn.

Ég tók eftir því, að einn hv. flm. þessa frv. sagði, að það væri ekki eingöngu vilji sjómanna norðanlands, að þetta mál gengi fram, heldur væri það vilji sjómanna alls staðar um land að fá dragnótaveiðil. breytt á þennan hátt. Ég full- yrði, að að svo miklu leyti sem mér er kunnugt á Vestfjörðum, þá er þetta alls ekki rétt. Vest- firðingar hafa áreiðanlega ekki viljað láta banna dragnótaveiðar frá 1. sept. til 31. des. Hins vegar hef ég lagt fram á þingi áður erindi frá út- gerðarmönnum á Patreksfirði, þar sem þeir fara þess á leit, að í staðinn fyrir 1. júní komi 1. júlí, m. ö. o. að júní verði friðaður. Þetta er í samræmi við óskir útgerðarmanna þar vestra, en eins og kunnugt er, hafa þar verið byggð hraðfrystihús, sem mikið fé hefur verið lagt í. Þau hafa verið ein aðalstoð útgerðarinnar þar, og undir þeim hefur fjöldi manna átt atvinnu sína, bæði sjómenn og landmenn. Ég vil láta þetta koma fram, til þess að menn skyldu ekki halda, að þær yfirlýsingar, sem fram hafa komið frá formælendum þessa frv., að það væri ósk allra útgerðarmanna og sjómanna víðsvegar um land, að frv. yrði samþ., væru að öllu leyti réttar. Ég vil fullyrða, að þær óskir, sem fram

hafa komið um að skerða haustveiðitímann, eru í ósamræmi við óskir manna á Vestfjörðum, og ég býst við, að sama megi segja um Austfirði. Ég skal ekki segja um afstöðu manna til þess almennt að lengja friðunartímann til 1. júlí. Ég ætla nú að leggja fram skrifl. brtt., en ef hún verður felld, þá mun ég greiða atkv. á móti þessu frv., því að ef það væri samp. óbreytt, þá tel ég, að sé gengið óforsvaranlega á hagsmuni sjómanna og útgerðarmanna almennt vegna einkahagsmuna fárra manna úr einstökum héraðum.

Forseti (GSv): Mér hefur verið afhent skrifl. brtt. frá hv. þm. Barð., svo hljóðandi:

„Við 1. gr. í stað orðanna „frá 1. janúar til 1. júní og frá 1. sept. til 31. desember“ komi: frá 1. janúar til 1. júlí og frá 1. til 31. desember.“

Þessi brtt. er of seint fram komin og þar að auki skrifl. Þarf því tvenns konar afbrigði til þess að hún megi komast hér að.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 546) leyfð og samp. með 17 shlj. atkv.

***Frsm. 2. minni hl. (Finnur Jónsson):** Það hefur nú brugðið svo undarlega við, að hv. flm. þessa frv., sem þögðu mikið til við 1. og 2. umr. þessa máls, hafa nú hafið mikið málskraf við 3. umr. málsins út af aths. frá mér, sem gaf ekki tilefni til sérstakra ræðuhalda, þar sem ég upplýsti, að aðeins 3 af 37 frystihúsaeygendum hefðu lagt með frv. Annað tilefni gaf ég ekki til þeirra ræðuhalda, sem fram hafa farið hér í deildinni.

Ég vil út af því, sem hv. þm. Barð. sagði, að ekki hefði græðzt mikið á þessum umr., ekki láta hjá líða að benda á, að það hefur þó eitt græðzt á umr., en það er í sambandi við upplestur hv. 3. landsk. á áskorun frá Eyjafirði. Það hefur upplýstst, en ekki af honum sjálfum, því að hann hélt því vandlega leyndu, að ástæður hv. flm. fyrir þessu frv. eru tvær. Sumir hv. flm. fluttu frv. af því, að þeir vildu hafa þessi svæði handa dragnótabátum vissra manna, en aðrir vildu alveg banna viss svæði fyrir dragnótaveiðar, eins og báðir hv. þm. Skagf.

Hv. 1. þm. Skagf. segir, að flestir aflamenn sýni meiri hlífð við sín eigin veiðisvið. Ég þekki aflamenn meira að því, að þeir vilja fá að nota veiðarfæri sín á þá leið, sem þeir eru vanir um margra ára skeið. Einmitt áskorunin frá Eyjafirði sýnir þetta. Menn vilja fá að nota sín veiðarfæri og vilja fá að hafa sín fiskimið fyrir sjálfa sig. Þeir biðja ekki um, að Eyjafjörður verði friðaður fyrir dragnót, heldur að þeir fái að stunda þar dragnótaveiðar án samkeppni við aðra.

Hv. 3. landsk. láði mér, að ég skyldi ekki lesa skjöl, sem kæmu í þingið viðvíkjandi sjávarútvegsmálum. Ég hef ekki talið skyldu mína að lesa öll skjöl, sem þinginu berast. Ég veit, að það er ákaflega létt að safna undirskriftum hjá mönnum með þessu máli, en ég er þess viss, að hefði verið farið að safna undirskriftum á móti þessu frv., þá hefði verið mjög auðvelt að safna

miklu fleiri á móti því en með. Það hefur alltaf verið svo með dragnótina, að þeir, sem hafa ekki verið búnir að afla sér hennar, hafa verið á móti henni. Skagfirðingar hafa aldrei lært að nota dragnót, og þeir eru á móti henni. Eyfirðingar hafa aftur á móti notað hana með góðum hagnaði, og þeir geta ekki heldur hugsað sér að banna hana þar. Þeir eru búnir að sjá, hvaða gagn má af henni hafa. Það er ákaflega algengt um fiskimenn, að þeir séu ihaldssamir og trúir ekki fyrr en þeir taki á. Reynslan hefur líka verið sú við Faxaflóa, að í heilum verstöðvum, eins og í Keflavík, voru áður allir á móti dragnót. Svo fengu 1 eða 2 menn sér hana, og þegar þeir þekktu þetta veiðarfæri og höfðu kynnt sér fiskimiðin, sem hægt var að nota það á, þá vildu þeir ekki hætta við hana meir, og nú er svo komið, að í Keflavík, þar sem allir voru á móti dragnót fyrir 4 árum, þar nota nú allir dragnót. Sama mundi verða á Skagafirði, ef trillubátaeygendum þar fengju sér dragnót, eins og trillubátaeygendum við Eyjafjörð hafa gert.

Hv. 3. landsk. sagði, að ég væri að vinna á móti smælingjunum, fyrst ég væri á móti þessu frv. Ég veit ekki betur en að dragnótaveiðin hér á landi sé stunduð eingöngu af smærri útgerðinni, af trillubátaeygendum og smærri mótörbátaeygendum. Ég hef ekki talið rétt að láta báta þeirrar útgerðar, sem ég veiti forstöðu, fara á dragnótaveiðar. Ég tel, að skipin séu til þess of dýr, þó að þau séu ekki nema 40 smálestir. Ég veit, að trillubátar og mótörbátar upp í 20 smálestir stunda dragnótaveiðar með ákaflega góðum hagnaði. Ég hef hingað til ekki orðið var við, að skip af þessari stærð væru kölluð stórútgærd eða hásetar á þeim skipum væru kallaðir stórlaxar. Annars getur hv. 3. landsk. leiðrétt það, ef það er ekki rétt.

Ég talaði um fáránlegar tillögur frá fulltrúum sveitakjördæmanna, en ég talaði ekki um, að sveitamenn, sem hefðu sent þessa fulltrúa á þing, væru neitt fáránlegir. Hv. 3. landsk. fer því þarna með rangt mál. Ég held, að þótt hann sé fastur í sessi nú um einhvern vissan tíma, þá geti hann varla sagt, að hann sé sama og Eyjafjörður.

Þá var annað, sem hann hafði ekki heldur rétt eftir mér. Hann sagði, að ég hefði sagt, að þetta frv. væri flutt til að afla verkafólks í sveitum. Þetta sagði ég aldrei. Ég sagði, að það væri líkast því, að þetta frv. miðaði að því að gera fólk atvinnulaust að hausti til, og þá gæti það ekki verið flutt til þess að afla verkafólks í sveitum, svo að þessi hv. þm. hefur viljandi eða óviljandi snúið við því, sem ég sagði um tilgang þessa frv. En af því að ég gat ekki séð, að þetta gæti létt undir með sveitunum, en aðeins spillt fyrir sjávarútvegsmönnum, þá skildi ég ekki, hvernig þessir hv. þm. gætu flutt það. Og ég get nú ítrekað það, að ég er alveg sannfærður um, að ef þessir hv. þm. hefðu kynnt sér þetta mál nógu rækilega, áður en þeir fluttu það á þingi, frá öllum hliðum eins vel og ég hef gert og hæst. Viðskmrh. hefur gert, þá hefðu þeir aldrei ætlað sér þá dul að fá það samp. hér á þingi, eftir að Alþingi hefur gert allt, sem það hefur gert, til að fá menn til að

kaupa veiðarfæri, leggja fé í frystihús og stunda þessar veiðar sem stóran lið í atvinnu manna á þessum tíma.

ATKVGR.

Brtt. 546 felld með 13:5 atkv.

— 372 felld með 13:7 atkv.

Frv. samþ. með 14:10 atkv. og afgr. til Ed.

Á 62. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 63. fundi í Ed., 19. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

20. Sala Lækjardals í Öxarfirði.

Á 33. fundi í Nd., 8. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um heimild fyrir ríkisstjórnina til að selja eyðijörðina Lækjardal í Öxarfirði (þmfrv., A. 156).

Á 35. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 17 shlj. atkv.

Á 55. fundi í Nd., 9. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 156, n. 409).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

21. Vegalagabreyting.

Á 35. fundi í Nd., 15. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 173).

Á 38. fundi í Nd., 18. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pálmi Hannesson): Herra forseti! Á undanförunum þingum höfum við þm. Skagf.

Alpt. 1941. C. (56. löggjafarþing).

flutt frv. til breyt. á vegal. eða brtt. við áður fram komin frv. um slíkar breyt. Nokkrar af þeim till. okkar voru teknar upp í þær breyt., sem gerðar voru á síðasta þingi, en undan féll þá að taka upp í þjóðvegatölu þann veg, sem hér um ræðir, sem er aðalvegur Skagafjarðar frá Sauðárkróki fram héraðið.

Það má ef til vill segja, að eins og nú er ástatt, þá hefðu menn átt að sitja á sér að koma með nýja brtt. við vegalögin, en ég vil geta þess, að okkur rekur mikill nauður til. Eins og í grg. þessa frv. segir, liggur fyrir Alþingi undirskriftaskjal með eindreginni áskorun héraðsbúa um að gera þeim jafnleikið við aðra. Þetta er stórt hérað og jafnvel einstætt um samgöngur vegna vegleysis. Enn fremur hefur sýslunefnd Skagfirðinga samþykkt einróma áskorun um þetta og sýslumaður þeirra lagt fast með því, að þessi breyt. fáið fram.

Ég vil ekki fjölýrða meira um þetta frv. við þessa umr., en vil leyfa mér að beiðast aðstoðar hv. d. til þess að fá þessu máli kippt í lag og í það horf, sem héraðsbúar þarna mega við una.

Ég þykist vera nokkuð kunnugur samgöngum allvíða um landið og endurtek það, að mér er ekki kunnugt um nokkurt hérað jafnfjölbyggt, sem við jafnmikla samgönguerfiðleika á að búa og þetta. Þess vegna vil ég leyfa mér að vænta þess, að hv. þd. taki þessu máli með skilningi og velvilja, og leita ég liðsinnis hennar til þess að koma því fram.

Ég vil leyfa mér að óska þess, að frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til samgmn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar, en við það bárust brtt. á þskj. 182, 185, 213, 228 og 275.

22. Hæstiréttur.

Á 36. fundi í Nd., 16. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 112 18. maí 1935, um hæstarétt (þmfrv., A. 180).

Á 38. fundi í Nd., 18. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Þetta frv. á þskj. 180, sem flutt er af mér ásamt þeim hv. 6. þm. Reykv. og hv. þm. Ísaf., er um lítils háttar breyt. á l. frá 1935 um hæstarétt. Það er lagt til, að breytt verði nokkuð einni gr. í þessum lögum, 13. gr., sem er um það, hvaða skilyrði þeir eigi að uppfylla, sem fá leyfi til málflutnings fyrir hæstarétti. Vil ég leyfa mér að gera grein fyrir

því, hvaða breyting það er, sem við leggjum til í þessu frv., að gerð verði á þessum fyrir-mælum.

Í nágildandi l. er svo fyrir mælt, að dómsmrh. geti veitt hverjum þeim leyfi til málflyttings fyrir hæstarétti, sem fullnægi vissum skilyrðum. Þarf maðurinn í fyrsta lagi að hafa lokið laga-prófi með 1. einkunn. Í frv., sem hér liggur fyrir, er lagt til, að þetta skilyrði verði niður fellt, þannig að þeir, sem lokið hafa embættis-prófi í lögfræði við Háskóla Íslands eða jafn-gildu prófi við erlenda háskóla og fullnægja að öðru leyti vissum skilyrðum, geti fengið leyfi til málflyttings fyrir hæstarétti, hvort sem þeir hafa hlotið 1. einkunn við lögfræðipróf eða 2. Það verður ekki séð, að ástæða sé til að halda þessu skilyrði, og það munu ekki vera sett slík skilyrði um aðra, sem taka háskólapróf, hvorki t. d. lækna eða guðfræðinga. Þeir hafa sama rétt til embættis, hvort sem þeir fá 1. eða 2. einkunn við háskólapróf, og sýnist ekki ástæða til að hafa þessu öðruvisi um lögfræðinga. Það hefur oft komið í ljós, að það fer ekki eingöngu eftir því, hvernig próf menn taka, hvað hæfir þeir eru til starfa, þegar út í lífið kemur. Það er reynslan, sem fyrst og fremst sker úr um það, en ekki prófin. Það er hægt að benda á það, að málflyttingsmenn, sem hafa flutt mál við hæstarétt og hafa ekki náð 1. einkunn við lög-fræðipróf, hafa reynzt þessu starfi vel vaxnir engu síður en margir aðrir, sem tóku hærri próf. — Þá er gert ráð fyrir því í nágildandi l., að til þess að geta öðlazzt leyfi til málflyttings í hæstarétti, þurfi lögfræðingar að hafa gengið undir svokallað málflyttingsmannspróf, sem er þannig, að þeir eiga að sýna það með flytningi fjögurra mála fyrir hæstarétti, og þar af sé a. m. k. eitt opinbert, að þeir séu að dómi hæstaréttar hæfir til málflyttings. Þetta leggjum við einnig til, að verði niður fellt. Má geta þess í þessu sambandi, að það er ekki skilyrði fyrir því, að lögfræðingar geti tekið við dóm-araembættum, að þeir hafi gengið undir sér-stakt dómaraþróf, og ekki heldur sett það skil-yrði, að þeir fái 1. einkunn við lögfræðipróf. Það virðist óeðlilegt, að um þetta séu gerðar strangari kröfur til þeirra, sem flytja mál fyrir hæstarétti, heldur en þeirra, sem taka að sér dómaraþróf. Eins og ég gat um, kemur hæfni manna bezt í ljós, þegar út í lífið kemur, og það hlýtur að fara svo, að til þeirra, sem reynast hæfastir til þess að flytja mál, bæði fyrir hæsta-rétti og öðrum dómstólum, verður fyrst og fremst leitað í því efni, án tillits til þess, hversu hátt próf þeir hafa eða hvort þeir hafa gengið undir eitthvert sérstakt málflyttingspróf, eftir að þeir luku lagaprófi. Þetta er helzta breyt. Auk þess er lagt til í frv., að það skilyrði sé sett, að málflyttingsmenn hafi gegnt lögfræði-störfum samtals í 5 ár áður en þeir öðlist rétt-indi til að flytja mál fyrir hæstarétti. Í nágild-andi l. er þetta ákvæði þannig, að þeir eiga að hafa gegnt þeim störfum í 3 ár, og er þessi tími því lengdur um 2 ár. Ég skal geta þess, að í vörslum okkar eru meðmæli með frv. frá mjög mörgum lögfræðingum, þar á meðal bæði fyrrv. og núv. sýslumönnum og bæjarfógetum, og við

munum afhenda þau skjöl þeirri n., sem fær þetta mál til meðferðar.

Ég vil að öðru leyti vísa til þeirrar grg., sem frv. fylgir, og að lokum óska, að því verði vísað til 2. umr. og allshn.

***Garðar Þorsteinsson:** Máli svipuðu þessu hefur skotið upp hér á undanförunum þingum, og eins og vænta mátti, hefur það ekki náð sam-þykki.

Hv. fyrsti flm. byrjaði ræðu sína á því að segja, að hér væri um lítills háttar breyt. að ræða. Þetta er alger misskilningur. Ég álit, að hér sé um mjög mikla breyt. á l. að ræða. Það er meira að segja grundvallarbreyt. frá því, sem nú er talið bezt eða hefur verið talið bezt til að byggja hér upp það réttaröryggi, sem sér-staklega á að fást með úrslitum mála fyrir hæstarétti, og það er sem sé að gera strangari kröfur til þeirra, sem flytja mál fyrir rétti.

Ég veit það, að þessi hv. þm. og aðrir hv. þdm. muna eftir því, að á seinni árum hafa oft og tíðum verið gerðar allharðar árásir á dóm-stólana og stundum þá ekki síður á hæstarétt. Það hefur verið talað um öryggisleysi fyrir þá menn, sem eiga að fá lausn sinna mála endan-lega dæmda af hæstarétti. Þær ádeilur hafa venjulega stöðvazt á dómnum sjálfum. Ég hygg, að þeir menn, sem þekkja til þess, hvernig úr-slit mála eru fengin fyrir hæstarétti, geri sér það vel ljóst, að það eru málflyttingsmenn, sem flytja málin frá báðum hliðum, sem eiga ekki hvað minnstan þátt í því, hvernig úrslit mála verða. Ég veit ekki, hvort þessi hv. þm. veit það, að ef málflytjendur fyrir hæstarétti verða sam-mála um eitthvert atriði, jafnvel skilning á atriði, þá tekur hæstaréttardómarninn það til greina og skoðar það bindandi fyrir báða að-ila. Einnig get ég bent hv. þm. og dm. á það, að það er ekki ósjaldan, að málflytjendur hafi komið sér saman um málsatriði, sem sýndi sig síðar, að ekki voru rétt, og hefði verið hægt að upplýsa.

Ög það er ekki dómaraþróf sök, þótt svo vilji til, heldur málflytjendanna sjálfra. Það er ekki lítillsvert atriði að gera allstrangar kröfur til hæfni þeirra manna, sem flytja eiga mál fyrir hæstarétti.

Hv. þm. talaði um það réttilega, að það væru tvær breyt., sem átti hér að gera á l. Önnur er sú, að ekki skuli krefjast 1. einkunnar við laga-próf, en hin er sú, að lögfræðingar geti öðlazzt réttindi til þess að flytja mál fyrir hæstarétti án þess að flytja prófmál.

Nú er það vitanlega nokkurt matsatriði, hvaða einkunn eigi að skera úr um það, hvort ætla meg, að maðurinn sé hæfur eða ekki að flytja mál fyrir hæstarétti, eða hvort eigi að krefjast skilyrðislaust 1. einkunnar, þótt undantekning geti verið frá því, að 1. einkunnar menn séu hæfari en þeir, sem hafa hana ekki. En reglan mun vera sú, að þeir menn, sem koma með 1. einkunn frá lagaprófi, séu yfirleitt hæfari til málflyttings heldur en hinir. Þó má það vel vera, að 2. einkunnar maður geti verið eins hæfur að flytja mál í ýmsum tilfellum. En það er annað mál, þegar menn eiga að fara að gera það

að ævistarfi sínu að flytja mál og þekkja þau júrídsku og teoretísku atriði, sem hafa áhrif á úrskurð dóma. Menn verða að kynna sér ýmislegt um dóma erlendis í slíkum málum. Og ég hygg, að sá, sem hefur tekið gott próf, hafi betri aðstöðu til þess að greina á milli hinna teoretísku atriða og gera þau að lifandi rökum í sínum málflutningi. Auk þess er það aðhald fyrir unga menn, sem koma í háskólann, að þurfa að taka 1. einkunn til þess að fá vissar stöður. Ég þekki ákaflega marga unga menn, sem spursmálslaust mundu ná lagaprófi frá lagadeildinni án þess að leggja að sér við lesturinn, en sem hins vegar leggja mikið að sér, beinlínis með það fyrir augum að fá 1. einkunn. Og ég hygg, að það sé frá ýmsum hliðum skoðað miklu heppilegra, að hjá ungum mönnum vaki einhver sá áhugi, sem kemur þeim að líði síðar í lífinu og heldur þeim frá ýmsu öðru, sem er ekki eins gott. Það þarf ekki að segja hv. þm. það, að 17 til 19 ára gamlir menn séu orðnir það þroskaðir, að þeir endilega stunduðu námið vel, ef þeir ekki telja það beinlínis nauðsynlegt.

Það hefur oft heyrzt, að það skipti ekki svo miklu máli, hvort menn nái háu eða lágu stúdentsprófi, — þeir eigi allir að fá sömu réttindi. Það er ákaflega mannlegt að vilja komast sem léttast út af hlutunum. Frá þessu sjónarmiði séð álit ég, að löggjafarvaldið eigi ekki að leysa hina ungu menn frá þeirri sjálfsögðu skyldu gagnvart sjálfum sér að stunda nám sitt vel. Hinu ber svo ekki að neita, að það sker ekki skilyrðislaust úr, að menn hafi 1. einkunn, þar getur annað komið til greina. En einhverjar reglur verðum við að hafa í þessu efni, og önnur lína liggur ekki nær, að dregin sé í þessu efni. Ég vil benda hv. þm. á það, að þeir menn, sem um þetta mál hafa verið spurðir og eiga að hafa á þessu nokkurt vit, sem sé hæstaréttardómararnir og prófessorar við lagadeild háskólans, hafa ákvæðið mælt á móti því, að stúdentar væru leystir undan þessu ákvæði til þess að öðlast réttindi til málflutnings fyrir hæstarétti. En það er í háskóla. heimild til að falla frá þessu atriði, ef lagadeild háskólans mælir með því, að lögræðingur, sem ekki hefur 1. einkunn, fái að taka próf með flutningi mála fyrir hæstarétti. En hann þarf að hafa sýnt einhverja sérstaka lagabekkingu, t. d. að hafa skrifað einhverja fræðiritgerð.

Og ég er sannfærður um það, að réttarfarsör-yggi almennings er miklu betur borgið, ef gerðar eru miklar kröfur til málflm.

Að því er snertir dómara, er það vitað mál, að í þau störf eru ekki settir nema sérstaklega hæfir lögræðingar, menn með gott próf eða menn, sem sýnt hafa einhverja sérstaka lagakunnáttu. Um hitt atriðið, að menn þurfi ekki að taka próf til þess að öðlast þennan rétt, þá er mér ómögulegt að sjá, hvaða rök eru fyrir því, sem hv. þm. sagði í öðru orðinu, að reynslan hefði sýnt, að 2. einkunnar maður geti verið jafngóður málflm., og svo segir hann í hinu orðinu, að þessir menn þurfi ekki að taka próf fyrir hæstarétti. En hvers vegna má hann þá ekki sýna með flutningi fjögurra mála, að hann sé til þess hæfur?

Ég held, að fyrir 2—3 árum hafi þessi sami hv. þm. samþ. hér í hv. þd. ákvæði um það, að enginn lögræðingur mætti flytja mál sjálfstætt fyrir undirrétti án þess að taka próf. Það er ekki hægt að flytja mál fyrir héraðsdómi, nema fjögur mál hafi verið flutt af þeim manni og þau dæmd. Hvaða ástæða er til þess að krefjast þess af héraðsdómsmálaflm., en ekki hæstaréttarmálaflm.?

Þá fæ ég ekki séð, að nein ástæða sé til þess að vera að gera þær kröfur, að þessir kandidatar eigi að komast sem allra léttast út af þessu, að þeir hvorki þurfi að leggja á sig við námið né heldur taka próf í starfinu. Það er ekki hægt að verða múrari, mublusmiður eða trésmiður án þess að hafa tekið próf og sýnt smíði á einhverjum grip.

Þessi hv. þm. veit vel, að það getur verið sitt hvað, það teoretíska, eftir því sem fræðimenn skrifa niður á pappírinn, skilningur á einhverjum paragraph, eða breyta þessum greinum þannig, að þeir geti flutt mál og sýnt fram á, eftir hvaða greinum eigi að dæma o. s. frv.

Einn iðnnemi getur verið í 5 ár við sína iðn, en þarf samt sem áður að taka próf til þess að öðlast réttindi.

Ég held a. m. k., að þeir menn, sem telja nú heldur óheppilegt, að það sé ekki réttaröryggi til í landinu, eigi þá fyrst og fremst að gera kröfu um það, að málflytjendur og dómara séu virkilega hæfir menn í sínu fagi. Undantekningarnar sanna ekki neitt í þessu efni. Það verður að draga einhverjar þær línur, sem hægt er að fara eftir, og ég held, að ekki sé hægt að fara eftir öðru frekar heldur en þessu tvennu. Maður, sem hefur sýnt við nám, að hann hafi stundað það vel, mun síðar, þegar út í lífið er komið, kunna að nota þá bóklegu þekkingu.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er flutt af þrem hv. þm., en ekki að tilhlutun ríkisstj. Þó mun það þykja eðlilegt, þar sem hér er um verulegt atriði að ræða viðkomandi dómsmálastjórninni eða réttarfarinu í landinu, að ég segi hér nokkur orð.

Það, sem maður getur fyrst og fremst sagt um hæstaréttarl. og skilyrði til þess að geta flutt mál fyrir hæstarétti, er það, að ákvæðin eru alveg úrelt um það, eins og þau eru nú. Og þess vegna er það eðlilegt, að fram hafi komið brtt. við þessi lagaákvæði, eins og þau eru nú. Þessum ákvæðum var ekki breytt, þegar 1. um hæstarétt var breytt á sínum tíma, og það hafa ekki af hálfu dómstólanna komið fram neinar brtt. við þau enn.

Ég skal ekki segja um það á þessu stigi málsins, hvort frv., eins og það liggur fyrir nú, er hin fullkomnasta lausn á þessu máli. En ég vil benda á það, að það, sem mælir með því að hafa þessi ákvæði eins og þau eru nú, er að mínu áliti ekki veigamikilið.

Það, sem mælir með því og borið er fram sem rök fyrir því, að lögræðingar þurfi að hafa 1. einkunn til þess að reyna að taka próf við hæstarétt, er, að þeir muni að öllum jafnaði vera betri lagamenn heldur en þeir, sem hafa tekið 2. einkunn. En ég býst við, að hv. þm. hafi

tekið eftir því, þegar hv. þm. V.-Húnv. tók fram í fyrir andmælanda þessa frv., að þá sagði andmælandi þessa frv., að nauðsynlegt væri, að lögfræðingar tækju próf fyrir hæstarétti, þó að þeir hefðu tekið próf við háskólann, vegna þess, sagði andmælandi þessa frv., að lögfræðiskrif og laga-próf skæru ekki úr um það, hvort menn væru færir um það að flytja mál fyrir hæstarétti. Ef þetta er svona, þá er 1. einkunn ekki fullkominn mælikvarði heldur. (GP: Þess vegna þarf hvort tveggja.) Þess vegna þarf hvort tveggja, segir hv. þm. En þá er af sömu ástæðum, sem hv. þm. hefur haldið fram, sjálfsagt að lofa báðum að reyna próf við réttinn. Svo hv. þm. er kominn svo langt með þessum rökum, að hann þó viðurkennir staðreyndir.

Ég vil ekki neita því, að 1. einkunnar menn eru venjulega betri lögfræðingar heldur en þeir, sem taka 2. einkunn. Það er alveg rétt hjá andmælanda þessa frv. og einnig þeim, sem mæla með því, að 1. einkunn er ekki algildur mælikvarði.

Það er borið hér fram, að ungir menn mundu trassa frekar lögfræðinámið, ef þeir vissu ekki, að það að ná 1. einkunn er skilyrðið til þess að fá að reyna að taka próf við hæstarétt. Ég held, að þetta séu ekki sterk rök eða rétt, og það fyrir þá sök, að við höfum læknaðeild við Háskóla Íslands, og ég veit ekki til, að því sé yfirleitt haldið fram af neinum, að námið sé betur stundað í lagadeild háskólans heldur en í læknaðeild. Þó vitum við, að læknaefni þurfa ekki að ganga undir neina slíka prófraun til þess að hafa almenn réttindi, sem læknar fá, eftir að hafa tekið 1. eða 2. einkunn við háskólann. Ég veit ekki til, að haldið sé fram, að nám sé betur stundað í læknaðeild heldur en í lagadeild. Guðfræðingarnir þurfa ekki neitt sérstakt keyri, sem haldið er fram, að lögfræðingarnir þurfi að hafa, til þess að stunda námið samléga. Það eru þess vegna ekki nein rök í málinu, heldur er það almennur metnaður, sem þar kemur til greina, að taka gott próf. Ef ætti að þurfa að nota keyri á þá, sem stunda nám við lagadeild háskólans, þá er námið þar þeim ekki mikils virði heldur, því að hvað gott próf sem þeir taka, þá fá þeir ekki fyrr en eftir marga áratugi mál til þess að flytja fyrir hæstarétti. Þetta er mál, sem dómsmálastj. hlýtur að líta á, að maður, sem tekið hefur próf við háskólann, hvað gott sem það er, getur ekki fengið að þreyta próf fyrir hæstarétti fyrr en eftir mörg ár eða jafnvel áratugi. Og þeir, sem halda þessu fram, að prófraun þurfi, halda fram sérréttindum, sem ekki er einu sinni hægt fyrir þá að ná, sem samkv. þeirra eigin rökum ættu að komast að, en komast það alls ekki. Svo það eru ekki orðin mikil forréttindi, sem þessir menn hafa, þar sem geta liðið áratugir þangað til þeir fá að þreyta próf við hæstarétt.

Ef þetta frv. verður að l., er sjálfsagt áður að lagfæra það þannig, að höfð séu próf á þann hátt, að búið sé til prófmál, sem lögfræðingarnir flytja svo fyrir hæstarétti, eins og það væri raunverulegt mál. Hv. 7. landsk. gat þess, að það færi stöðugt versnandi að fá að flytja prófmál fyrir hæstarétti, eftir því sem málfilm.

fjölgaði, og er þá svo komið, að nauðsynlegt verður að búa til prófmál handa lögfræðingunum, eins og ég drap á.

Viðvíkjandi réttarörygginu, þá legg ég ekki mikið upp úr því, að það sé aukið réttaröryggi í þeim ákvæðum, sem nú eru í l. Við vitum, að samkv. þeirri venju, sem þetta gildir annars staðar, og þar sem réttaröryggi er í bezta lagi, er ekki það skilyrði haft, sem gildir hér í okkar l. Það er fram tekið, að þessi skilyrði þekkjust í tveim löndum, þar sem réttarfarir er gott, en það gagnstæða er í þeim löndum, sem enginn leyfir sér að halda fram, að réttarfarir sé verra í heldur en þar, sem þetta gildir. Svo er þetta í annan stað alveg í ósamræmi við það réttaröryggi, sem við viljum byggja upp í landinu. Það er ekki hægt að ganga fram hjá því, að það er ekki samræmi á milli þess að heimta 1. einkunn við próf til þess að mega flytja prófmál fyrir hæstarétti, en það þurfi ekki 1. einkunn til þess að verða dómara til þess að dæma mál fyrir almenning. Dómari í einkamálum hefur leiðbeiningarskyldu, hann á að segja aðilum til, hvaða sönnunargögn þeir þurfi að leggja sérstaka áherzlu á, til þess að mál þeirra séu upplýst. En það vita þeir, sem lengi hafa fengið við dómaraströf, að um leið og þetta leiðbeiningarstarf er lagt á dómaraann í undirrætti, þá eru það dómaraann í undirrætti, sem að mjög miklu leyti leggja grundvöllinn að því, hvernig málið fer fyrir undirrætti og hæstarétti. Það er heldur ekki hægt að neita því, að þegar svona mál eru til meðferðar, er rétt að geta um þá galla og ósamræmi, sem fyrir eru í l.

Það er vitað mál, og ég býst við, að allir hv. þdm. viti, að þeir langþekktustu hæstaréttarmálafilm., sem til hafa verið hér á landi og flutt hafa eins mörg mál hver eins og tveir, þrír eða jafnvel fjórir af sumum núverandi hæstaréttarmálafilm. og viðurkennndir eru ágætir málafilm., eru 2. einkunnar menn. Ég man a. m. k. eftir þrem þeirra. Svo er enn fremur við þessi ákvæði það, að reglan er í meginatriði þverbrotin. Ef þetta ætti fyrst og fremst að vera réttaröryggi fyrir þá aðila, sem standa að málinu, sem fyrir réttinum er, hvers vegna á þá að leyfa það, að aðilar geti leyft skyldmennum sínum, maka eða meira eða minna fjarskyldum mönnum að flytja mál fyrir sig fyrir hæstarétti, þótt þeir séu ekki löglærðir, en honum er alls ekki leyfilegt að trúa 1. eða 2. einkunnar manni í lögfræði fyrir því, ef hann hefur ekki tekið próf fyrir hæstarétti? Það er ákaflega harðleikið ákvæði, þegar hæstaréttardómararnir sjálfir, ef þeir segðu af sér í dag, að þeir skuli þá ekki mega flytja mál fyrir hæstarétti, heldur verði þeir að gera svo vei að ganga undir próf fyrst og bíða eftir því sín ár eða áratugi, ef verkast vill. Dómarar í undirrætti, sem eru þaulvanir dómara, t. d. lögmaðurinn í Rvík eða hv. þm. Barð. (BJ) eða hv. þm. V.-Sk. (GSv), enginn þeirra má flytja mál fyrir hæstarétti. Það próf, sem þeir hafa staðizt í lífinu sjálfu með því að dæma dóma á áratugi, það er ekki nóg eftir núgildandi l. til þess að þeir megi flytja mál fyrir hæstarétti. Þess vegna er ekki hægt að neita því, sem ég hef haldið fram, að ákvæði l. um þetta efni eru orðin úrelt eins

og þau nú eru, og því þarf að breyta þeim. Ég álit, að rök mín, sem ég hef tilgreint um þetta, séu nægileg fyrir þá, sem vilja taka rökum í málinu, að ákvæðin geta ekki staðið áfram eins og þau eru nú. En hvort till. sú, sem kemur fram í þessu frv., er bezt lausnin til að bæta úr því, um það vil ég ekki segja á þessu stigi málsins.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Ég hafði kvatt mér hljóðs áður en hæstv. forsrh. flutti sína ræðu. Hann hefur nú bent á svo margt til stuðnings því, að breyt. verði gerð á 1. um hestarétt, að þar verður ekki miklu við bætt. Ég vil þó gera aths. við nokkur atriði, sem fram komu í ræðu hv. 7. landsk. (GP). Hann lagði áherzlu á það í sambandi við réttarfarið í landinu, að með þessari breyt. væri stefnt að öryggisleysi þeirra manna, sem þurfa að leggja mál fyrir hestarétt. Nú skyldi maður ætla, ef þetta væri svo í raun og veru, að skýrt ákvæði væri í hestaréttarl. um það, að enginn mætti flytja mál fyrir þeim rétti nema úr hópi þeirra útvöldu, þ. e. a. s. þeirra, sem hafa fengið 1. einkunn við lagapróf og lokið þessu sérstaka málaflutningsmannaprófi eða þá fengið undanþágu samþ. 4. mgr. 13. gr. 1. um hestarétt, þar sem ákvæðið er, að þeir menn geti fengið leyfi til að ganga undir prófið, sem hafa sýnt sérstaka færni í lögum, þó að þeir hafi fengið 2. einkunn við lagapróf. En 18. gr. 1. ákvæður, að menn megi fela að flytja mál fyrir sig maka sínum, frændum að feðgatali eða niðja, systkinum sínum, tengdforeldrum eða tengdabörnum, og menn mega flytja sjálfir mál fyrir sig og félög eða stofnun, sem þeir veita forstöðu. Þannig get ég t. d., ef ég þarf að leggja mál fyrir hestarétt, flutt það sjálfur fyrir hestarétti, ekki eingöngu fyrir sjálfan mig, heldur get ég t. d. flutt mál fyrir réttinum einnig fyrir það kaupfélag, sem ég er framkvæmdastjóri fyrir. Og ef ég þarf sjálfur að leggja mál fyrir réttinn, get ég falið systkinum mínum, konu minni eða frændum, þótt ólöglaert fólk sé, að flytja þetta mál. En ef ég treysti mér eða þeim ekki til þess, þá get ég ekki falið t. d. bæjarfógetanum í Hafnarfirði eða á Ísafirði, þó að þeir hafi fengið 1. einkunn við lagapróf, að flytja þetta mál mitt, nema þeir áður hafi gengið undir málaflutningsmannapróf. Þetta lítur ákaflega einkennilega út fyrir sjónum okkar, sem höfum ekki annað en brjóstvitið að styðjast við, þó að þeir lögfróðu menn telji sjálfsgætt að hafa þetta ákvæði í 1.

Ég sannfærðist ekki af ræðu hv. 7. landsk. (GP) um það, að það væri eðlilegt að halda því fram, að lagaprófið væri eina prófið við háskólann, sem ekki veitti fulla réttindi. Menn geta orðið héraðsdómarar, þ. e. sýslumenn og bæjarfógetar, án 1. einkunnar við lagapróf og án þess að þurfa að ljúka neinu öðru prófi en lagaprófinu. En þeir geta ekki flutt mál fyrir hestarétti, þó að þeir hafi verið héraðsdómarar í áratugi, nema með því að ganga undir sérstakt próf þar á eftir til þess að fá málaflutningsmannaréttindi við þann rétt.

Og viðvíkjandi öryggi eða öryggisleysi þeirra, sem þurfa að leggja mál fyrir hestarétt, vil ég segja þetta: Úr því að menn geta flutt sjálfir

sín eigin mál fyrir hestarétti, þá á það vitanlega að vera svo, að þeir geti falið þann málflutning þeim lögfræðingum, sem þeir treysta bezt, án tillits til þess, hvaða einkunn þeir hafa fengið við lagapróf eða hvort þeir hafi gengið undir málaflutningsmannapróf. Ef ég er sjúk, má ég velja sjálfur lækni minn, og get ég þá eins farið til læknis með 2. einkunnar próf við háskólann, ef ég treysti honum betur en öðrum. Hann hefur þá full réttindi til þess að veita mér læknishjálp. Á sama hátt á ég að geta farið til hvers málflutningsmanns, sem ég treysti bezt til að flytja mál mitt, hvort sem hann hefur fengið 1. eða 2. einkunn við lagapróf og hvort sem hann hefur gengið undir sérstakt málflutningsmannspróf eða ekki. Þetta er það réttaröryggi, sem almenningur á að fá, að hver einstaklingur í þjóðfélaginu, sem þarf að ná rétti sínu, geti, ef hann getur ekki flutt mál sitt sjálfur, falið það þeim lögfræðingi, sem hann treystir bezt til að fara með sitt mál.

Bergur Jónsson: Það hafa nú áður komið fram frv. hér á hæstv. Alp., þar sem gerð hefur verið tilraun til þess að breyta þeim ákvæðum, sem nú eru í 1. um málflutning fyrir hestarétti og nú eru í 13. gr. 1. nr. 112 frá 18. maí 1935. En þetta frv. er að því leyti til miklu þægilegra heldur en þau frv., sem áður hafa komið fram um þetta efni, að áður var ruglað saman hestaréttardómurum og þeim málflm., sem hér er um að ræða, eins og það væri gert í hugsunarleysi, enda stóðu ólöglaerir menn að flutningi frv. þá. Þá var látið sama ganga yfir dómara og málflm., þannig, að 1. einkunnar skilyrðinu, sem hingað til hefur gilt um hrm., var líka kippt í burt að því er hestaréttardómarana snerti. Þetta er bót í máli, að svona ákvæðum skuli ekki vera ruglað saman hér í þessu frv.

En ég vil vekja athygli á því, að það er dálitið einkennilegt við flutning þessara frv. hér á hæstv. Alp., að það er sjaldnast nokkur lögfræðingur í þinginu fenginn til þess að vera flm. málanna, heldur venjulega menn, sem enga sérþekkingu hafa á þessu sviði. Þetta er að visu ekki í ósamræmi við það, sem á sér nú stað um margt hér í störfum hæstv. Alp. Það er stundum eins og lítið sé gert úr því, hvort menn hafi nokkra sérþekkingu á þeim hlutum eða ekki, sem þeim er falið á hendur að fást við. En mér finnst það ekki nema eðlileg tilfinning hjá hverri stétt fyrir sig, sem fyrir því verður, að þeir menn, sem þekka vegna lífsstöðu sinnar ekki neitt sérstakt inn í þann málaflokk, sem henni er tilheyrandi, eru látnir flytja mál, sem sú stétt er sérfróð í, að þm. þeirrar stéttar séu ekki að koma þar að og heimta hinar og þessar breyt., þegar málið er flutt án þess að nokkur flutningsmanni sé úr hópi þeirra manna, sem sérfróðir eru.

Það hefur verið mælt nokkuð fast fyrir þessu frv. Ég skal geta þess, að að því er snertir að fella burt ákvæðið um, að 1. einkunn við lagapróf skuli vera fast skilyrði fyrir því, að viðkomandi lögfræðingur fái rétt til þess að flytja mál fyrir hestarétti, þá er það alls ekki ákvæði, sem ég mundi láta velta á afstöðu mína gagn-

vart frv., og er það af tveimur ástæðum. Í fyrsta lagi er vitanlegt, að margir menn, sem hafa góð próf frá háskólanum eða annars staðar frá, geta kannske reynzt tiltölulega lélegri til lífsstarfa heldur en þeir, sem fá verri próf. Það er því ekki algildur mælikvarði á starfhæfni manna síðar, hvernig próf þeir taka. Hin ástæðan er sú, sem ég er hræddur um, að hafi gætt í lagadeild háskólans. Það hefur verið talað um, að þetta ákvæði í hæstaréttarl. mundi verða nokkurs konar spori á lögfræðinemana til þess að iðka nám sitt betur. Ég býst við, að svo sé um þá suma. En það er önnur afleiðing, sem ég er hræddur um, að það er talið líka, að kennarar í lagadeildinni muni yfirleitt reynast nokkuð miskunnsamir í sumum tilfellum og reyna að láta menn ekki falla frá því að ná 1. einkunn vegna þess, að það er talið skipta svo miklu máli fyrir þá í lífinu. Ég áltí, að það sé alltaf heldur af illum toga spunníð, að af óviðkomandi ástæðum sé verið að ýta mönnum upp með einkunnagjöfum á prófum, hvort sem það er í háskóla eða annars staðar, og að það verði að búa þannig um 1., að þau sem minnst haggi alveg köldu, objektívu áliti og objektívum úrskurði kennara á nemendum. Svo að ég gæti í sjálfu sér vel gengið inn á þetta ákvæði.

En svo er gengið nokkru lengra í þessu frv. heldur en áður hefur verið gengið í hliðstæðum frv. þessu, þar sem algerlega eru felld niður þau próf, sem hingað til hefur verið krafizt af málflm. fyrir hæstarétti, að þeir, áður en þeir mættu taka það að sér að flytja mál fyrir réttinum, yrðu að flytja ákveðinn fjölda mála. Fram til þessa hefur mér virzt flm. niðurfellingar-ákvæðanna um 1. einkunnar skilyrði vilja ganga til móts við aðra, sem vildu halda því, með því að herða á öðrum skilyrðum fyrir því, að menn megi flytja mál fyrir hæstarétti, svo sem um próf og starfstíma o. s. frv. En hér er öllu slíku algerlega kipt í burtu.

Án þess að ég vilji gefa út nokkra endanlega ákvörðun mína um það, hvernig ég muni í allshn., sem ég geri ráð fyrir að fái þetta mál til meðferðar, snúast við málinu, get ég ekki stillt mig um að gagnrýna dálítið þann málflutning, sem hér hefur verið við hafður fyrir þessu frv., eins og hæstv. dómismrh. t. d. sagði, að ákvæðin um þetta skilyrði til málflutnings fyrir hæstarétti væru orðin úrelt. En ég heyrði hann ekki koma með ein einustu rök fyrir því, að þau væru orðin úrelt. Þegar við flettum upp fylgiskjölum frumv., sjáum við, að það, sem prentað er um próf málflm. erlendis í 2. og 3. fylgiskjali, það er frá 1926, m. ö. o. skrifað 9 árum áður en 1. um hæstarétt var breytt, sem var á Alp. 1935, þegar svona var gengið frá þeim eins og þau eru nú. Það hefði verið dálítið eðlilegri og skemmtilegri málflutningur, hefði flm. frv. getað haft eitthvað nýrri upplýsingar um það, hvernig gengið er frá málflutningsleyfum í öðrum löndum, heldur en hér er gert. Það, sem með fullri vissu má telja úrelt í þessu efni, eru þessi fylgiskjöl, sem notuð eru hér til rökstuðnings fyrir frv. Fyrir hinu voru ekki færð nein rök, að það væri úrelt að hafa ákveðin skilyrði, sem sumum kann að þykja vera ströng, til þess að

menn geti fengið rétt til þess að flytja mál fyrir hæstarétti.

Í öðru lagi tek ég eftir því af þessum fylgiskjölum, að þar er verið að tala um nöfn á þessum málflm. í þessum löndum, sem þar eru nefnd. Þó að ég sé ekki nægilega kunnugur málflutningsskilyrðum erlendis, þykist ég geta upplýst, að það er ekki heiglum hent í Bretlandi að gerast „barristers“. En það er annar málflutningsmannahópur, sem þar er miklu fjölmennari, sem er hinir svo nefndu „solicitors“. Í frv. er engin grein gerð fyrir því, hvernig hægt er að komast upp í það að verða „solicitor“ í Bretlandi, svo að ég nefni dæmi um það, hversu haldlitt þessi fylgiskjöl eru sem rökstuðningur í þessu máli. Það er verið í grg. frv. að slá á þá strengi, að í erlendum l. þekkist engin hliðstæð dæmi fyrir því, að menn séu prófaðir á sama hátt og hrm. hér eru prófaðir með því að flytja 4 mál fyrir hæstarétti.

Það er nokkuð þægilegt að gripa til samlikninga þeirra, sem færðar hafa verið fram til stuðnings þessu máli. Það er sagt, að mönnum sé ekki meinað lækisleyfi, þangað til þeir hafi læknað 4 sjúklinga. Ég vil, að menn athugi, hvíllur ofsi liggur bak við málflutning, þar sem borin eru saman jafnólik atriði eins og þetta. Og enn fremur segir hér í grg.: „Engum presti er synjað vígslu, unz hann hefur gift, skirt, fermt eða jarðað svo og svo marga menn.“ Ég vil benda á það, að eitt af þeim störfum, sem lögmenn og bæjarfógetar hafa með höndum, er að gifta menn, og það er ekki sett að skilyrði, að allir þeir, sem komast vilja að embætti sem bæjarfógetar eða lögmenn, hafi æft sig í að gifta, heldur verðum við að ganga að þeim störfum án þess að hafa lært sérstaklega neitt til þess út af fyrir sig. Við verðum að brjóta okkur braut í þeim efnum með heilbrigðri skynsemi, og á grundvelli þeirrar þekkingar, sem við kunnum að hafa um það efni.

Samanburður í þessu efni milli lækna og guðfræðinga annars vegar og lögfræðinga hins vegar sýnir það, að meira gæti ákafa í málflutningi fyrir frv. þessu heldur en röksemda, sem reistar eru á rölegri yfirvegum. Hvernig í ósköpunum á að bera saman aðstöðu lögfræðings og guðfræðings? Hvernig á að dæma um það, hvort maður, sem búinn er að taka guðfræðipróf, sé hæfur til þess að gerast prestur? Jú, þetta er lagt undir próf. Þeir eru látnir ganga gegnum prófraun. En hún er dálítið öðruvísi heldur en próf lækna og lögfræðinga. Það er lagt undir dóm fólksins. Það er ekki áltíð, að það þurfi að hafa neina sérfræðikunnáttu til þess að dæma um það, hvort þessir menn séu hæfir til þess að gerast prestar. Enda er sannleikurinn sá, að trúmál og afstaða manna til trúmála er slík, að það væri algerlega ómögulegt fyrirkomulag, og í minum augum hreint og beint bera allt of mikinn keim af hinu versta einræði og sérreittindafyrirkomulagi, ef tekin væri upp sú regla, að t. d. biskupi og prófasti væri falið að prófa hvern einasta guðfræðing, áður en hann gengi undir kosningar sem prestur. Ég tek þetta til dæmis um það, hvað menn geta farið út í mikinn ofsa í málflutningi til þess

að koma málum sínum fram. Þetta mál er ekki mál, sem í raun og veru er hægt fyrir hvern og einn að ræða um. Menn þurfa að hafa allmikla þekkingu og reynslu á vissum sviðum til þess að geta dæmt um það.

Mér skilst, að ein aðalröksemd þeirra, sem mæla með frv. óbreyttu, sé sú, að mönnum sé heimilað að flytja sjálfir mál sín fyrir hæstarétti og að láta skyldmenninn sitt eða maka gera það. En hvað kemur þetta málinu við? Er ekki betra að nota sömu röksemdafærslu og höfð er í grg. frv. og segja: Hvar er bannað að láta vini og skyldmenninn halda líkræður við jarðarfarir? Hvar er bannað, að mæður, feður, húsmæður, húsfæður eða aðrir á heimilunum geri það, sem þau geta til þess að hjálpa sjúkum? Hvar er þetta bannað í l.?

Nei, hér hafa l. bara tekið þá eðlilegu afleiðingu af þeirri lífsskoðun, sem ég býst við, að meiri hl. íslensku þjóðarinnar vilji lifa eftir, að menn eigi að hafa nokkuð frjálsar hendur um það, hvort sjálfir þeir og aðstandendur þeirra og vinir megi taka á sig ábyrgð á þeim hlutum, sem geta kannske haft örlagaríkar afleiðingar fyrir þá sjálfa. Og svo við förum inn á dæmið um sjúkdómana og lækna, þá hefur hver einstakur maður fullt vald yfir því, ef hann er særður eða sjúkur, hvort hann leitar sér nokkurs manns með sérþekkingu eða ekki til hjálpar (HelgJ: Nei, ekki að öllu leyti.), — og sjálfsákvörðunarrétti í þeim sökum held ég, að lækniinn á Stórolfshvoli geti ekki svipt menn. Nei, ég kann illa við svona málf lutning. Þarna er um að ræða dálítið alvarlegt atriði, um það, hvernig aðstaða manna í þjóðfélaginu eigi að vera til þess að ná rétti sínum, ef þeim er alvara með að gera það á skynsamlegan hátt, og það er það, sem vakað hefur fyrir löggjafanum, þegar l. um hæstarétt voru sett. Við getum hugsað okkur, að engir dómárar væru hér á landi með sérþekkingu. Við álitum það ekki rétt, og við göngum svo langt, að við heimtum, að það sé sérþekking hjá þeim mönnum, sem stjórna dómstólunum.

Ef ég sný mér einungis að frv. sjálfu, skal ég játa, að það er ákaflega undarlegt, að menn, sem talið er, að séu nægilega færir til þess að fara með dómssvald í landinu og hafa gert það árum saman, skuli vera útilokaðir frá því að mega flytja mál fyrir hæstarétti, þó að við, sem við þá hluti höfum fengist, vitum það, að það er náttúrulega dálítið öðruvísi starf dómara-starfíð en málf lutningsmannsstarfíð.

Þrátt fyrir þann ofsa, sem ég tel, að hafi blindað aðstandendur þessa frv., ekki beinlínis flm. þess á þingi, heldur þá, sem sömdu grg., mun ég ekki taka afstöðu gagnvart frv. að sinni, heldur athuga málið í n., þegar þangað kemur. En ég vildi gjarnan óska eftir því, ef á að halda áfram umr. um mál eins og þetta, sem ég tel mér skylt, vegna þess að ég er einn í hópi þessara stéttar og hef með lagasetningu að gera, að reynt verði að hafa málf lutningnum þannig, að menn heini sér eindregið að ákvæðum l., en slái ekki um sig með úreltum slagorðum. Það er harla gagnslaust að tala um, að lagaákvæði séu orðin úrelt, án þess að færa rök fyrir því, eins

og hefur komið fram í umr. Ef við eigum að halda okkur við það, að þessi ákvæði séu úrelt, þá vildi ég gjarnan fá nýrri upplýsingar en frá 1926, t. d. frá 1938, hvernig þá var með málf lutning í ýmsum löndum. Jafnframt vildi ég gjarnan, að hv. flm. frv. gæfu frekari upplýsingar en eru í frv. um hina svokölluðu „barristers“ á Englandi og hvaða munur sé á þeim og „solicitors“, en fyrir þeim mismun hefur engin grein verið gerð, hvorki í frv. né í grg. Að þessu slepptu er rétt að geta þess, að í 7. lið 1. gr. er sagt, að ráðh. geti veitt þeim lögfræðingum leyfi til málf lutnings, sem hafi gegnt lögfræðistörfum í 5 ár að afloknu prófi. Þetta ef nokkuð vitt orðalag, og þess er alls ekki krafizt, að viðkomandi hafi eingöngu haft lögfræðistörf með höndum. Þó að hann hefði aðeins haft þau í hjáverku og stundað önnur störf meira, ætti hann samt að hafa nægilega reynslu til þess að gerast hæstaréttarmálf lm. eftir ákvæðum frv.

*Garðar Þorsteinsson: Ég sé ekki ástæðu til að tefja umr. lengi að þessu sinni, en það voru 3 atriði í ræðu hæstv. forsrh., sem ég vildi svara, en hann er nú ekki sjáanlegur hér í hv. d. Ég vil endurtaka það frá minni fyrri ræðu, að það er enginn mælikvarði á hæfileika manna, þó að þeir hafi staðizt 1. einkunn við próf, og þess eru dæmi, að menn með 2. og 3. einkunn hafa reynzt góðir málf lm., þegar kom út í hið praktíska líf. Hitt er svo annað atriði, ef yfirleitt á að gera greinarmun á góðri einkunn og slæmri, að frekar á að veita þeim mönnum vandastörf, sem hafa á sínum skólaárum stundað námið af iðni og kostgæfni, heldur en hinum, sem hafa verið lakari. Það þarf 56 stig til þess að ná lagaprófi, og vill hv. 1. flm. af alvöru halda því fram, að maður með lægstu einkunn sé eins hæfur til þessa vandasama starfs og sá, sem fær 130—140 stig? Það kunna að vera til undantekningar, en reglan mun vera sú, að menn með háar einkunnir hafi meiri hæfileika til starfsins en hinir, sem taka lág próf. Hv. flm. getur heldur ekki hrakið, að nokkurt aðhald hlýtur að vera í því fyrir námspíla, að sæmilegt próf þarf til þess að geta skapað sér þessa aðstöðu. Náttúrulega geta löggjafarnir sagt, að þeim komi ekki við prófniðurstæða nemenda, en ég held, að full ástæða sé til að taka líka tillit til þess. Þó að hæstv. dómsmrh. segi, að 3 af þekktustu málf lm. þessa bæjar hafi útskrifazt með 2. einkunn, sannar það ekkert í þessu máli. Verður að taka tillit til þess, á hvaða tíma menn þessir voru starfandi. Áður fyrr var lögfræðingastéttin mjög fámenn, og þar að auki var undirréttur aðeins starfandi í landinu, en öll mál, sem hlutu endanlegan dóm, voru send til hæstaréttar í Kaupmannahöfn. Reyndi því minna á hæfileika íslensku lögfræðinganna en nú á dögum.

Þá er sú krafa gerð, að til þess að öðlast réttið sem hæstaréttarmálf lm., þurfi viðkomandi að flytja 4 mál fyrir hæstarétti. Ég verði að segja, að slíkt er vandalaust fyrir hvern þann mann, sem er starfinu vaxinn og hefur næga menntun í sínu fagi. En það er gersamlega

rangt hjá hæstv. ráðh., að menn hafi orðið að biða áratugi eftir því að fá að taka þetta próf. Ég bað hann að nefna einhver dæmi, en hann getur það ekki, vegna þess að slíkt hefur aldrei komið fyrir.

Ég veit um unga menn, sem hafa unnið á skrifstofum nokkurn tíma, meðan þeir biðu eftir prófmálum. Getur það tekið 1–2 ár að fá þessi mál, af þeim ástæðum, að hæstiréttur telur, að sérstaklega beri að vanda til prófmála. Það getur verið gildra í málinu, sem menn falla um, ef þeir þekkja ekki sitt fag nægilega vel. En að menn verði að biða áratugi, er mesta fjarstæða, enda hefur sú fullyrðing ekki við neitt að styðjast. Hæstv. ráðh. hélt því eindregið fram, að mikil fjarstæða væri að krefjast prófs af málflm., en í sömu andránni gefur hann þær upplýsingar, að vegna örðugleika þessara manna á að fá prófmál, sé nauðsynlegt að búa þau til. Með öðrum orðum, hann viðurkennir nauðsyn þess að hafa próf, og verði að búa prófmálin til, ef ekki er hægt að fá þau með öðru móti, til þess að menn geti sýnt, hvort þeir reynast hæfir eða ekki. En þó að búa mætti til prófmál, er hvergi í l., að hæstiréttur sé skyldur til að dæma í þeim. Hæstv. ráðh. yrði þá að breyta l. á þann hátt, að dómari í slíkum málum þyrfti ekki neitt próf til að dæma þau, ef hæstaréttardómari neitaði að dæma í þeim.

Svo vil ég í þessu sambandi benda hæstv. ráðh. á eitt. Hann var hvatamaður eða jafnvel flm. að réttarfarslöggjöfinni um málflutning fyrir undirrétti, og þar er gerð alveg sama krafan og til þess að verða hæstaréttarmálflm., að viðkomandi verður að flytja 4 mál til þess að vera álitinn starfhæfur. En finnst hæstv. ráðh., að þessi prófskylda sé alveg óþarfi hvað snertir málflutning fyrir hæstarétti? Ég hygg, að hv. 1. flm. þessa frv. hafi verið samþykktur, ef ekki flm., frv. um sérstaka löggildingu til að annast fasteignasölu. Hvers vegna var þess nú krafist með reglugerð, sem sett var af ráðun., að þeir, sem önnuðust sölu og kaup á fasteignum, þyrftu að gangað undir nokkurs konar próf? Ég var því máli samþ., af því að ég tel það meira öryggi fyrir menn almennt, þegar þeir vilja kaupa eða selja hús, að þau viðskipti annist löggiltur fasteignasali, heldur en að hver sjái um það sjálfur. En vafalaust geta allir greindir menn gengið í gegnum, að hús sé selt og keypt, en reynslan hefur sýnt, að þetta er meira og minna misnotað. Þess vegna er rétt að krefjast þess, að menn með sérstaka hæfileika og þekkingu annist þessi trúnaðarstörf. Þetta er raunar ekki stórt atriði, en það sýnir þó, að sama hugsunin vakir fyrir löggjafanum eins og í nügildandi l. um málflutning fyrir hæstarétti, að gerðar séu þær kröfur til manna, sem undirbúa endanlegan dóm í málum, að þeir hafi næga reynslu og þekkingu til að takast svo vandasöm störf á hendur. Sem dæmi um, hversu mikil áhrif málflm. hafa á úrslit málanna, má nefna, að komi þeir sér saman um einhver atriði, jafnvel þó að þau séu á misskilningi byggð, leggur dómarrinn þau til grundvallar fyrir dómnum.

Það vita allir, að í lagadeild Háskóla Íslands er nú á annað hundrað ungra manna, og má

nærri geta, að þar er misjafn sauður í mörgu fé. Menn útskrifast þaðan með misjafnlega góða hæfileika og mannkosti, eins og í öllum öðrum skólum, og er ekkert við því að segja. Ef þetta frv. yrði að l., þarf enginn þessara manna annað en vera við einhver lögræðistörf í 5 ár, þó að það sé aðeins að nafninu til, til þess að öðlast réttindi sem hæstaréttarmálflm. Það gæti vel farið svo, að við þennan starfa fengjust ungir menn, sem hugsuðu meira um að fá mál og taka greiðslu fyrir þau heldur en reyna af öllum mætti að tryggja málinu góð endalok. Ef þetta yrði takmarkið með fjölda mála, sem komast fyrir hæstarétti, er það freisting fyrir unga lögræðinga að dvelja í kaupstað úti á landi og starfa að einhverju leyti sem lögræðingar í 5 ár og geta að því loknu tekið að sér málflutning fyrir hæstarétti. Afleiðingin yrði sú, að hér myndaðist fjölmenn stétt, sem hefði enga möguleika til lífsafkomu, og þessum mönnum yrði trúð fyrir svo þús. kr. skipti á ári, ef þeir á annað borð fengu eitthvað að gera. Þetta er atriði, sem verður að taka tillit til, vegna þeirra manna, sem trúa þeim fyrir fé sínu, þar sem þeir getu freistast til að taka fé úr sjálfs sín hendi. Í Danmörku var þessi stétt orðin of fjölmenn til þess að menn gætu lifað af launum sínum, enda kom oft fyrir, að menn þessir gripu til annarra manna fjár, sem þeir höfðu undir höndum. Er þá nokkur ástæða fyrir hv. Alþ. að ætla að ala hér upp stétt manna, sem óhjákvæmilega mun lenda í slíkum örðugleikum? Að málflm. hafi tiltrú almennings, byggist á því, að fólkið, sem ekkert þekkir þá persónulega, megi öruggt trúa þeim fyrir fjármunum sínum og málefnum. Þessa kröfu verður að gera, ekki vegna málflm., heldur vegna almennings, sem ekki getur aflað sér nægra upplýsinga um, hverjum hann eigi að trúa fyrir fé sínu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Á 66., 67., 68. og 69. fundi í Nd., 24., 26., 27. og 28. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 4. júní, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 180, n. 592, 615).

*Frsm. meiri hl. (Jóhann G. Möller): Það er ástæðulaust að fara mörgum orðum um þetta mál, því að það var talsvert rétt við 1. umr.

Allshn. gat ekki orðið sammála um frv. Ekki hefur verið gefið út nema eitt nál. Einn nm. var á móti frv., en hefur ekki skilað álit. Hinn hluti n. var sammála um verulega hluta málsins. Meiri hl. n. mælir með frv. til samþykktar. Tveir af þessum sama meiri hl., hv. þm. Barð. (BJ) og hv. þm. N.-Ísf. (VJ), hafa óbundnar hendur og hafa síðan gefið út sérstaka brtt. um þetta, þar sem þeir leggja til, að prófskilyrðum sé haldið eins og þau eru nú í l. Meiri hl. n. leggur til brtt. við 7. lið 1. gr. frv., þar sem segir: „hefur gegnt lögræðistörfum í 5 ár samtals að afloknu lagaprófi,“ komi inni orðin „að

aðalatvinnu.“ Er það gert til þess að hindra, að þeir, sem hafa náð lögfræðiprófi, geti öðlazi þessi réttindi á þann hátt að hafa lögfræðistörf með höndum aðeins á yfirborðinu, en stunda þau ekki sem neina aðalgrein. Virtist n. fyllilega rétt að girða fyrir þetta með því að skjóta inn þessu orði. Ég harma mjög, að n. var ekki sammála um að leggja til, að þetta skilyrði yrði felld niður algerlega, sérstaklega vegna þess að ég hygð, að grundvöllur hafi verið fyrir því í n., eða a. m. k. að leggja til, að prófskilyrðum yrði talsvert breytt, að menn ættu hægari aðgang að ganga undir þetta próf en nú á sér stað, og jafnvel hvenær sem þeir að öðru leyti hafa öðlazi réttindi til þess. Ég býst við, að flm. brtt. á þskj. 592 hafi ekki séð sér fært að flytja brtt. um prófskilyrði frá þessu sjónarmiði, vegna þess að svo áliðið er þings og að þeir telji, að slíkt hefði þurft að undirbúa meir en nú er kostur á þessu þingi. En vitanlega gera þeir grein fyrir sinni skoðun í þessu efni. Ég tel þó rétt að láta það koma fram í minni ræðu, að enda þótt frá þessum þm. komi fram till. um að halda prófskilyrðum óbreyttum, hygð ég, að ekki beri að skoða slíkt á þá lund, að þeir séu alls kostar ánægðir með fyrirkomulag prófanna og með prófskilyrðið eins og það er nú í l., heldur að þeir vildu gjarnan breyta því.

Ég sé ekki ástæðu að fjölyrða frekar um þetta mál, ef ekki gefst sérstakt tilefni. Í mínum augum er það ekkert annað en réttlætismál, sem frv. fer fram á. Því að eins og hæstv. forsrh. sagði hér við 1. umr. þessa máls, eru ákvæðin, sem hér er farið fram á að breyta, að verulegu leyti úrelt. Og ég vil þess vegna vænta þess fastlega, að hv. þd. sjái sér fært að ganga inn á frv. og afgr. það á þessu þingi.

Bergur Jónsson: Eins og sést á nál. 592 og hv. frsm. hefur getið um, hefur meiri hl. n., fjórir þm., þar á meðal ég og hv. þm. N.-Ísf., orðið sammála um að mæla með frv. með þeirri breyt., að í staðinn fyrir að í frv. er eingöngu gert ráð fyrir, að viðkomandi hafi stundað lögfræðistörf í fimm ár að afloknu lögfræðiprófi, skuli bæta inn orðunum: „að aðalatvinnu“. Enn fremur er á þskj. 592 numið brott skilyrðið um fyrstu einkunn, svo að nægjanlegt er lögfræðipróf við Háskóla Íslands eða jafngilt próf við aðra háskóla. Um þetta eru allir fjórir nm. sammála. Hins vegar teljum við hv. þm. N.-Ísf. ekki rétt, að ekki betur athuguðu máli en nú er, að víkja frá skilyrði hæstaréttarl. um það, að þeir menn, sem að öðru leyti fullnægja skilyrðum til að verða hæstaréttarmálflm., þurfi að flytja fjögur mál fyrir réttinum, þar af a. m. k. eitt opinbert mál, og sýna að dómi réttarinn, að þeir séu hæfir hrm. Ég tel ekki rétt, eins og málið liggur nú fyrir, að ganga fram hjá þessu atriði eða að fella þetta prófskilyrði úr gildi. Það er kunnugt, að allt frá því að hæstiréttur var stofnaður með l. 1919 hefur þetta prófskilyrði alltaf verið, og engir aðrir fengið leyfi til að verða hrm. en þeir, sem hafa lokið því prófi. Hitt er annað mál, að við nánari athugun má vel vera, að komi í ljós, að ástæða sé til að hliðra nokkuð til við einstaka menn, sem sérstaklega góðan undir-

búning hafa, t. d. þá, sem hafa verið héraðs-dómslögsmenn nægilega lengi og notið góðs álits, eða dómara í hæstarétti, sem er mjög einkennilegt að láta þreyta prófraun. En ég tel, að málið sé á þessu stigi ekki nægilega rannsakað til þess að fella megi burt prófskilyrðið, sem verður óhjákvæmilega til þess að gera upp á milli þeirra manna, sem hafa orðið að taka þetta próf og oft bíða talsverðan tíma, þangað til þeir geta lokið því, og svo allra hinna lögfræðinganna, sem aðeins fullnægja þeim tiltölulega litlu skilyrðum í frv., en eiga allt í einu að öðlast réttinn til að verða hrm., án þess að sýna hæfni sína á líkan hátt og hingað til hefur verið krafizt. Þess vegna legg ég með því, að þessi till. verði samb., sem við hv. þm. N.-Ísf. flytjum, en vil taka fram — og get því tekið undir orð hv. frsm., — að ég er reiðubúinn að athuga nánar, á hvern hátt væri hægt að breyta þessu ákvæði fljótlega, eftir góða yfirvegun, þannig að hvorki væri misgert við þá menn, sem samkv. þyngri skilyrðum en þeim, sem gert er ráð fyrir í frv., hafa fengið þessi réttindi, og svo aftur hina, sem telja sér gert of erfitt að fá þessi réttindi samkv. núverandi lagaákvæðum.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég vil aðeins upplýsa virðulega deild um það, að þetta mál hefur verið sent — að visu ekki nú í þetta sinn, af því að því fékkst ekki framgengt í allshn. — til umsagnar þeirra aðila, sem ættu a. m. k. að vita eins vel og kannske betur heldur en þm. almennt um það, hvað væri heppilegast og bezt fyrir þjóðina í heild til þess að fá sem réttlátust endalok sinna mála fyrir hæstarétti. Þessir aðilar eru hæstiréttur og lagadeild háskólans. Þessi umsögn hefur verið prentuð sem þskj., þegar málið lá fyrir í svipuðu formi. Hæstiréttur og lagadeildin leggja ákvæðið á móti því, að felld sé niður ákvæðið um fyrstu einkunn, og einnig, að slakað sé á prófskilyrðum fyrir réttinum. Ég sé ekki, hvers vegna ætti að væna þessa aðila um það að gefa ekki rétt álit um þetta. Þeir hafa báðir reynsluna, hvor á sínu sviði. Að því er snertir fyrstu einkunn skal ég jata, að það er ekki aðalatriði upp á það, að hæfir menn kunna að finnast til málflutnings, þótt ekki hafi náð þeirri einkunn. En almennt er litið svo á af löggjafarvaldinu og öðrum, að þeir, sem hafa náð góðri einkunn, eigi að ganga fyrir hinum. Ég veit ekki betur en að það sé föst regla að veita að öðru jöfnu þeim embætti, sem hafa fyrstu einkunn. Ég vil benda á reglugerð, sem sett er 1936 um framhaldsnám kandidata í læknisfræði. Til þess að geta öðlazi ótakmarkað lækningaleyfi og mega kalla sig sérfræðing í einhverri grein er sett að skilyrði, að viðkomandi læknir hafi fengið fyrstu einkunn í faginu, með þeirri undantekningu, að hann hafi skrifað doktorsritgerð, sem þarfnast sérstakrar þekkingar á þessu fagi. Alveg sama er í hæstaréttarl. Ef lögfræðingur með aðra einkunn hefur með ritgerð sýnt fram á, að hann sé í sinni grein mjög fær maður, þá getur hann fengið með leyfi lagadeildar rétt til að verða hrm., — eins og leyfi læknadeildar þarf, ef kandidatinn hefur ekki fyrstu einkunn í læknisfræði. Það

sem sé gengur eins og rauður bráður gegnum löggjöfina og „praksis“, að þeir, sem hafa náð góðri einkunn, gangi yfirleitt fyrir til slíkra réttinda. Að því alveg slepptu, þá vita allir, að það er aðhald fyrir ungann mann í lagadeild að þurfa að fá fyrstu einkunn til þess að ná þessum réttindum. Því að ég hygg, að enginn hér inni, ekki heldur frsm. meiri hl., vilji véfengja, að æskilegast sé, að allir kandidatar hafi lesið sem best og hafi sem besta þekkingu í sinni grein. Og hvers vegna þá að draga úr því, að þessir menn fái það mörg stig, að þeir nái fyrstu einkunn? Ég hygg það sé engin vorkunn meðalgreindum manni að ná fyrstu einkunn, ef hann stundar nám sitt sæmilega. Ef greindur maður fær ekki fyrstu einkunn í lagadeild, þá er það vegna þess, að hann stundar ekki sitt nám. Hvers vegna á hann, sem er hyskinn og latur, að fá skilyrðislaust sömu réttindi og hinir? Hvers vegna? Það eru ekki settar neinar sanngjarnar kröfur gegn þessum unga manni. Það er sagt: Þú hefur akademískt frelsi, en ef þú ekki stundar nám þitt, þá færð þú ekki þessi réttindi. — Og það er sannarlega þjóðfélaginu í heild fyrir beztu og einstaklingunum, sem verða síðar að leggja mál sitt í hendur þessara manna, að þeir hafi stundað nám sitt vel. Ég sé enga skynsamlega ástæðu til þess að fella burt þetta skilyrði, þó að ég neiti ekki, að það er ekki neinn „absolut“ mælikvarði á hæfni manna, — það kunna að vera fáar undantekningar. En það verður ekkert séð, sem réttlæti það að fella þetta burt skilyrðislaust.

Það er dálítið einkennilegt, að á sama tíma sem liggur fyrir frv. um háskólann, þar sem háskólaráði er leyft að neita um inntöku vegna þrengsla, þá á að fella niður skilyrðið um það, að menn útskrifist með sæmlegri einkunn. Það á að takmarka inntökuna, t. d. í lagadeild, en ef menn eru innritaðir á annað borð, þá má moka þeim inn í hæstarétt, hvaða einkunn sem þeir hafa fengið. Þetta er reginhugsanavilla. Hitt er miklu betra, að leyfa stúdendum alveg frjálsan aðgang að öllum deildum háskólans, en að stúdentar viti fyrirfram, að þeir þurfi að leggja að sér, og ef þeir ekki geri það, fái þeir ekki þessi réttindi. Ég veit, að innan háskólans er álitíð, að læknisfræði sé mun erfiðari grein en lögfræði, og það eru a. m. k. fleiri dæmi þess, að stúdentar hafa fallið við læknispróf en lagapróf. En samt sem áður eru þau ákvæði sett að því er lækna snertir, að þeir megi ekki teljast sérfræðingar í sinni fræðigrein nema þeir hafi fengið fyrstu einkunn. Og þó er vitað, að þessir sömu menn þurfa að hafa siglt til erlendra háskóla og stundað sitt sérfræðinám svo og svo lengi. En jafnvel próf eða vottorð erlendis frá er ekki nóg, heldur er upphaflega prófkraftan látin gilda aftur fyrir sig, — þeir verða að sanna, að þeir hafi fengið fyrstu einkunn héðan úr háskólanum. Ef núverandi skilyrði eru hörð gagnvart lögfræðingum, þá eru þau það engu síður gagnvart læknum, og enginn virðist þó kveinka sér.

Mér er kunnugt, að prófessor Einar Arnórsson hefur ekki dregið neina dul á, að „standarður“

fyrir málflm. fyrir hæstarétti mundi lækka, ef dyrnar eru opnaðar á þennan hátt. En hv. frsm. sagði, að ákvæði þetta væri úrelt. Er það almennt talið úrelt að heimta einhverja sérstaka þekkingu til þess að ná einhverjum sérstökum réttindum? Ég verð að segja: Er nokkur ástæða til að heimta svo og svo mikið nám í svo og svo mörgum bókum við lagadeild, ef það skiptir engu máli, hvort stúdentur kunna nokkurn skapaðan hlut í sinni grein eða ekki? Einu sinni hneyksluðust nokkrir hér við mín ummæli, að ég þekkti ekki svo lítið gefinn stúdent, að hann gæti ekki náð lagaprófi. Ég þekki marga svo lítið gefna menn, að þeir geta hvorki náð stúdentsprófi né lagaprófi. En ég staðhæfi enn, að sá, sem hefur náð stúdentsprófi, getur náð lagaprófi og þá fyrstu einkunn, ef hann er sæmilega greindur.

Að því er hitt atriðið snertir, að menn verði að sýna með flutningi fjögurra mála, að þeir séu hæfir til starfsins, þá legg ég miklu meira upp úr því, og mun ég því að sjálfsgöðu greiða till. hv. þm. Barð. og hv. þm. N.-Ísf. atkv. mitt. Og ég skal játa, að ég hreint og beint skil ekki hugsanagang þeirra manna, sem vilja sleppa kandidötum frá prófborðinu með hvað lélega einkunn sem er og til hæstaréttar, án þess að taka próf. Þessir menn hugsa ekki mikið fram í tímann.

Ég get gjarnan bætt því við, að það er ein lítil saga í þessari grg. frv. um málflutningsmenn, en sú saga er ósönn og eintóm blekking. Og ég verð að segja, að ég mundi hika við að telja þá menn hæfa til að koma nærri hæstarétti, sem þannig skýra frá staðreyndum.

Að endingu vil ég benda hv. þm. á að athuga, hvað hefur átt sér stað annars staðar, þó að lítil brögð hafi enn að verið hér, þar sem allt of margir menn hafa fengizt við málfærslu. Þeim er öllum trúað fyrir háum fjárhæðum af almannafé, tugum og hundruðum þúsunda. Ef þessir menn hafa lítið að gera, en kannske mikið á framfæri sínu, þá mun sú reynsla verða hér sem í öðrum löndum: þeim hættir til að gripa til þess fjár, sem þeir ekki eiga, af því að atvinnugreinin veitir ekki þá afkomu, sem þeir þurfa. Ef fjöldi manna úr lagadeild fer út í það að stunda lögfræðistörf í Reykjavík og öðrum kaupstöðum í þeirri von að geta eftir 5 ár fengið málflutning í hæstarétti, þá mun það sýna sig, að innan skamms munu ýmsir ungir menn hafa farið aðra leið en upp á efri hæðina á Skólavörðustíg 9, — þeir lenda í kjallaranum! Eins og það hefur komið fyrir fjölda manna erlendis að taka annarra manna fé óleyfilega á þennan hátt, þá mun það sýna sig, að menn eru líka breyzkir hér, í þeirri veiklu von, að þeir geti bjargað sér úr þessu eftir 5 ár. Af öllum þeim ástæðum, sem ég hef fært fram, legg ég til, að frv. verði fellt, en mun að sjálfsgöðu greiða atkv. með till. hv. þm. Barð. og hv. þm. N.-Ísf.

*Frsm. meiri hl. (Jóhann G. Möller): Það er ekki ástæða til að lengja mikið umr. um þetta. Þau rök, sem hv. 7. landsk. kom með gegn þessu frv., eru bæði mér og öðrum hv. dm. kunn frá 1. umr. Og ég held ég geri ekki hv. þm. rangt til, þó að ég segi, að í þeim sé í raun og veru ekkert

nýtt, annað en þær upplýsingar, að í grg. fyrir frv. væri saga um X og Y, sem eru ákveðnir málaferslumennt í þessum bæ, sem væri algerlega röng. Hv. 7. landsk. sagði í sambandi við þessa sögu, að hann vildi ekki a. m. k. mæla með því, að þeir, sem koma með slíkan rökstuðning, yrðu hrm.

Ég verð að halda því fram, að þessi saga sé sönn. Annars skiptir það ekki máli, hvort svo er eða ekki. Aðalatriðið er, að það atvik, sem þarna er sagt frá milli X og Y, getur átt sér stað eins og málum er nú skipað, en miklu síður ef hæstiréttur er opin til málflutnings fyrir alla, sem útskrifast hafa úr lagadeild.

Ég vil benda hv. þm. á, að í grg. er bréf frá málflm. í Kaupmannahöfn, þar sem tekið er svipað dæmi. Það má vera, að þetta dæmi sé ekki „konkrét“, en eftir eðli dæmisins getur það vel hafa átt sér stað.

Ég skal ekki fara mörgum orðum um það, sem hv. þm. sagði um I. einkunnina. Allt þetta tal um I. einkunn sem skilyrði fyrir því að geta orðið hæstaréttarmálafm. álit ég að sé eins og að glíma við draug. Þetta er úrelt ákvæði og fyrirfinnst hvergi í öðrum löndum. Hv. 7. landsk. lézt ekki skilja, að þetta ákvæði væri úrelt, enda væri hér aðeins verið að heimta meiri þekkingu. En ákvæðið er úrelt vegna þess, að þessi meiri þekking er engan veginn bundin því skilyrði að hafa I. einkunn frá háskólanum. Ég vil líka minna hv. þm. á orð hans í öðru máli, þar sem hann sagði, að það væri sitt hvað að hafa góða einkunn og teoretíska þekkingu eða að vera fær um að mæta lifinu eins og það er í raun og veru. Ég er hv. þm. alveg sammála. Lífið sjálft á þarna að velja og hafna og skera úr um, hverjir hæfir reynast til þessa starfs, en ekki I. einkunn við háskólann, sem ekki allir geta náð, þótt þeir hafi gáfur til þess. Háskólanám getur verið þeim erfiðleikum bundið, að miklir gáfumenn geti ekki stundað það sem skyldi af efnahagsástæðum.

Mér finnst, að þessi skilyrði, I. einkunn og sömuleiðis prófskilyrðið, minna á gamla tíma, þegar verið var að berjast fyrir réttindum milli-stéttanna og alþýðu manna á tímum stjórnhyltingarinnar frönsku. Þá gátu ekki aðrir notið réttinda en prestar og aðrir yfirstéttamenn, sem sátu á réttindum annarra í skjóli úreltra ákvæða. Annars skilst mér á hv. 7. landsk., sem er aðal-andmælandi þessa máls hér í hv. d., að honum sé ekki eins sárt um að afnema I. einkunnar-skilyrðið og prófskilyrðið sjálft. Það kann að vera, að í augum andmælenda frv. skipti prófskilyrðið meira máli. En nú er það svo, að þeir, sem málfærslu stunda fyrir undirrétti, verða að ganga undir sérstakt próf, og þeir verða svo að ganga á ný undir próf, ef þeir ætla að stunda málfærslu fyrir hæstarétti. Með öðrum orðum, eftir að hafa stundað nám í 6 ár, þarf stöðugt að ganga undir ný og ný próf, og það er meira að segja erfiðleikum bundið að fá að ganga undir próf til hæstaréttar, því að það er vitað, að mjög erfitt er að fá prófmál til þess að flytja fyrir réttinum. Eftir upplýsingum hæstv. forsrh. hafa menn jafnvel orðið að bíða þess í 8 ár að fá að ganga undir prófið. Ég vil benda hv. þm.

á, að það er ekkert réttlæti í því að halda fast við prófskilyrðið, en meina svo mönnum að ganga undir prófið. Þá vil ég einnig benda á, að mér finnst óeðlilegt, að hæstiréttur dæmi sjálfur um, hvaða menn hann vill velja til þess að láta flytja mál fyrir réttinum. Ég álit meira að segja, að af þessu geti stafað nokkur hætta fyrir réttaröryggið í landinu.

Hv. þm. taldi við 1. umr. þessa máls, að réttaröryggið mundi verða minna, ef öllum væri hleypt að málfærslu fyrir hæstarétti. Ég álit engu minni hættu fyrir réttaröryggið að binda málflutninginn við örfáa menn. Nei, það mætti segja mér, að samþykkt þessa frv. yrði ákaflega sterkur liður til þess að styrkja réttaröryggið og skapa trú almennings í landinu á það. — Það er fyllsta ástæða til þess fyrir almenning að spyrja, hvort réttaröryggið sé svo fullkomið sem það getur verið, þegar honum er neitað um að hafa nema 13–14 menn til málflutnings fyrir hæstarétti. Og almenningur spyr, hverju þetta sæti. Svarið er: Til þess að flytja mál fyrir hæstarétti þarf að uppfylla sérstök skilyrði. Þau skilyrði eru hv. dm. kunn. — Almenningsur kemst á þá skoðun, að hér sé um óréttlæti að ræða, sem þörf sé á að afnema. Ég held, að einmitt í þessu sambandi sé ástæða til að taka tillit til skoðunar almennings um þetta atriði.

Hv. 7. landsk. minntist á, að frv. svipað þessu hefði áður legið fyrir Alb. og hafi þá verið sent hæstarétti og lagadeild háskólans til álits. Það er mjög ánægjulegt, að hv. þm. skuli vilja bera þetta allt undir háskólann, en ég hygg, að ef málið væri sent til lagadeilda háskólans nú, mundi hún ekki öll vera því mótfallin. Einn af prófessorunum við lagadeildina nú var einn af flm. frv., sem flutt var á Alb. fyrir nokkrum árum, um að afnema I. einkunnar skilyrðið. Ég hef talað við ýmsa menn, sem verið hafa prófessorar við háskólann, og þeir hafa látið í ljós þá skoðun, að það ætti ekki einungis að afnema I. einkunnar skilyrðið, heldur einnig öll próf við undirrétt og hæstarétt. (GP: Á ekki líka að afnema lagaprófið?) Lagaprófið sjálft ætti að þyngrja, sem hv. þm. segir, að sé nú svo auðvelt. Það ætti að vera fróun fyrir andstæðinga þessa máls, ef lagaprófið yrði þyngrt, og draga úr þeirri ástæðulausu hræðslu þeirra, að amlóðar einir og aumingjar yrðu til þess að flytja mál fyrir hæstarétti, eða jafnvel slíkir menn, sem hv. þm. sagði, að frekar mundu lenda í neðri hæð hússins við Skólavörðustíg en á efri hæð þess.

Satt að segja skil ég ekki þær röksemdir hv. þm., en rökin eiga vist að vera þau, að það sé hættulegt að fjölga málflm. við hæstarétt, vegna þess að stórar peningaupphæðir fari í gegnum hendur þeirra. Þessi sömu rök komu fram við 1. umr. hjá hv. þm. og þá um leið, að með þessu frv. væri verið að gera málflm. að „próletörum“. Ég sé nú ekki, að þessi hætta þurfi að vera fyrir hendi, en annars mætti setja það skilyrði fyrir málflutningi við hæstarétt, að menn legðu fram tryggingu fyrir þeim upphæðum, sem þeim væri falið að fara með í málfærslu sinni. Sem einn af flm. þessa frv. get ég gengið inn á slíkt ákvæði. Það mun og vera í Danmörku og víðar.

Annars mundi fljótt koma í ljós, hverjum væri trúandi fyrir því að fara með mál, og það er ástæðulaust að gera sér þær hugmyndir um íslenzka málflutningsmannastétt, að hún yrði að pröletörum, þótt þessi ákvæði yrðu rýmkuð. — Annars væri ef til vill ástæða til þess að athuga, hvort íslenzka málflutningsmannastétt er ekki of þröngur hópur, að ég segi ekki klíka, og kannske of mikið í andstöðu við pröletarana.

Ég álit, að þessi tvö atriði komi málinu ekki við, en ég skil vel, þar sem hér er verið að fara fram á, að sjálfsagður réttur sé veittur fleirum, og þeim, sem raunverulega eiga hann, að það sé eðlilegt, að þeir, sem einir hafa réttarins notið, snúist gegn frv. Hins vegar vænti ég, að hv. d. samþ. frv. Skal ég svo ekki fara um þetta mál fleiri orðum, þótt enn sé ýmsu ósvarað í ræðu hv. 7. landsk., en það hygg ég vera aukaatriði.

*Garðar Þorsteinsson: Ég ætla mér ekki að fara að karpa um þetta mál, en ég verð að segja, að það er í fullu samræmi við grg. frv., þegar slíkur málflutningur á sér stað sem hv. frsm. meiri hl. viðhafði.

Hv. þm. véfengir, að lagadeild háskólans sé á móti þessu frv. Hvers vegna beitti hv. þm. sér þá gegn því, að málið yrði sent lagadeildinni til umsagnar? Ég er sannfærður um, að álit lagadeildar yrði það sama og áður. Ég fæ ekki séð, að það sé neitt við það að athuga, þótt hæstiréttur dæmi sjálfur um prófin. Það er t. d. síður í Danmörku, að hæstiréttur ákveður prófmál. Hér er það svo fyrir undirrétti, að það er dómarrinn sjálfur, sem dæmir um prófin. Gegnir ekki sama máli að því er hæstarétt snertir?

Hv. þm. sagði, að það væri öryggisleysi, ef takmarkaður væri aðgangur málflm. að hæstarétti, og segir, að hér sé verið að halda sjálf-sögðum rétti, sem aðrir eigi. Þetta er ekki rétt. Rétturinn stendur hverjum manni opin, ef hann hefur sýnt þá kunnáttu við próf og flutning mála, að hann geti talizt hæfur til þess að hafa málflutning fyrir hæstarétti á hendi.

Þá talaði hv. þm. um málflutningsmannastéttina sem klíku. Þessi klíka er nú ekki verri en svo, að hv. þm. innritaðist eitt sinn í lagadeild og hefur þannig ætlað sér að komast í þá klíku.

Málum almennings tel ég vel borgið í höndum manna eins og Jóns Ásbjörnssonar og Péturs Magnússonar, eða álítur hv. þm., að réttarörygginu sé stefnt í voða, þótt almenningur þyrfti að leita til þessara tveggja manna um málflutning? Ég nenni ekki að ræða um það við hv. þm., hvort ekki sé meiri trygging fyrir almenning að fá þeim mönnum mál í hendur, sem hafa lokið góðu lagaprófi, hafa gott málflutningsmannapróf og mikla reynslu, eða manni, sem hefur lélegt lagapróf, ekkert próf fyrir hæstarétti og enga reynslu. Og mundi ekki hv. þm. heldur kjósa reyndan málflm. en ungan mann og óreyndan, ef honum stæði á miklu um úrslit máls?

Ég er ekki í vafa um, að hann mundi yfirleitt gera það. Ég er ekki með þessu að segja, að ekki séu líka efnilegir menn meðal hinna yngri lögfræðinga.

Hv. þm. virtist hneykslaður á því, að ég sagði, að með afnámi þessara skilyrða væri stefnt að því að gera lögfræðingastéttina að pröletörum. Hann veit þó, að þetta er satt. — Ungir menn álíta, að það að ná prófi fyrir hæstarétti sé einhver gullnáma, en þeir gæta þess ekki, að leiðin er nokkuð löng og erfið, og þegar að hæstarétti væri kominn fjöldi manna, yrðu tekjurnar litlar. Þess eru dæmi, að menn hafa sagt við skjólstæðinga sína: Farðu bara í mál, — þótt fyrirfram væri vitað, að það væri tapað. Þannig fær lögfræðingurinn atvinnu á meðan, en þetta er ekki heiðarlegur málflutningur. Þegar öllum væri opin leið að hæstarétti og hér væri stór hópur lögfræðinga, sem enga von hefðu til þess að geta lifað á atvinnu sinni, væri hætta á, að menn leiddu til slíks málflutnings.

Hv. þm. sagði, að sér þætti vænt um að heyra, að ég vildi vísa þessu máli til háskólans, alveg eins og ég hafi eitthvað á móti honum. Það er síður en svo, að ég sé á móti háskólanum, þótt ég sé á móti ýmsu, sem þar er gert. En þar sem hv. þm. vitnaði í ummæli mín viðvikjandi viðskiptaháskólanum, vil ég benda á, að ég sagði aðeins, að ég teldi ekki absolut skilyrði, að þeir menn hefðu stúdentspróf, sem innrituðust í viðskiptaháskólann, ef þeir hefðu þá þekkingu og þann þroska til að bera, sem nauðsynlegur væri til þess að geta stundað þar nám.

Umr. (atkvgr.) frestað.

71. fundi í Nd., 5. júní, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 592 samþ. með 19 shlj. atkv.

— 615 felld með 12:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: VJ, ÞBr, BJ, EmJ, GP, HG, JakM, PO, SEH, SK, StSt.

nei: BÅ, BJB, EystJ, FJ, GSv, HelgJ, JGM, JPálm, SkG, StgrSt, SvBH, JörB.

EE, GG, ÍslH, JóhJón greiddu ekki atkvæði. 6 þm. (TT, ÁÁ, HV, JfV, ÓTh, PHann) fjarstaddir.

1. gr., svo breytt, samþ. með 15:5 atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 16:1 atkv.

Frsv. var ekki á dagskrá tekið framár.

23. Iðnlánasjóðsgjald.

Á 37. fundi í Nd., 17. apríl, var útbýtt:

Frsv. til 1. um iðnlánasjóðsgjald (þmfrv., A. 187).

Á 41. fundi í Nd., 21. apríl, var frsv. tekið til 1. umr.

Skúli Guðmundsson: Ég hafði gert ráð fyrir, að það yrði eitthvað um þetta mál talað þegar

við 1. umr. — og þá líka um frv. um iðnlánasjóð, sem var næst á undan þessu á dagskránni, — af hálfu n., sem flytur þessi mál, því að hér er hreint ekki um smámál að ræða. Í því frv., sem hér liggur fyrir, er bent á leiðir til að afla iðnlánasjóði tekna, hæði með því að leggja gjald á innfluttar vörur og sömuleiðis á þann hátt að leggja ákveðið gjald á ári á iðnaðar- og iðjufyrirtæki í landinu, sem miðað sé við þá launupphæð, sem fyrirtæki greiða starfslíði sínu. Segir í frv., að gjaldið skuli nema $\frac{1}{4}\%$ af öllum greiddum launum við fyrirtækið.

Hér er um nýmæli að ræða, og vil ég því vekja athygli á þessu ákvæði. Mætti vænta, að iðnn. gerði grein fyrir, á hverju hún byggir þessa till.

Í grg. frv. næsta á undan þessu á dagskránni, frv. um iðnlánasjóð, er skýrsla um það, til hvaða iðngreina iðnlánasjóður hafi veitt lán síðan árið 1936, að hann tók til starfa. Hann hefur samtals veitt lán, er nema h. u. b. 138 þús. kr. Þar af eru um $\frac{1}{2}$ hlutar til fyrirtækja í Reykjavík, kr. 20300 til fyrirtækja á Akureyri, og smærri upphæðir til nokkurra annarra staða.

Ég hef sérstaklega veitt því eftirtekt, að sumar þær iðngreindir, sem teljast mega einna þýðingarmestar fyrir þjóðfélagið, þ. e. a. s. þar sem unnið er nær eingöngu úr íslenskum hráefnum, hafa ekki notið lána úr sjóðnum. T. d. hefur ekkert verið veitt til ullariðnaðar. Hins vegar er gert ráð fyrir því í frv. um iðnlánasjóðsgjald, að öll iðnaðar- og iðjufyrirtæki skuli greiða ákveðið gjald til sjóðsins.

Ég vil sérstaklega beina því til iðnn., ef hún athugar mál þetta betur fyrir 2. umr., hvort ekki er ástæða til að undanþiggja þau iðnfyrirtæki gjaldinu, sem vinna eingöngu úr íslenskum hráefnum og hafa ekki notið stuðnings úr sjóðnum. Það er sjálfsgott að gera allt, sem hægt er, til þess að styrkja iðnaðinn. Margt af honum er gott og gagnlegt. En einkum ber að efla þann iðnað, sem byggður er á notkun innlendra hráefna.

*Frsm. (Emil Jónsson): Þessi tvö frv. voru bæði tekin til umr. án þess að ég gæti fylgt þeim úr hlaði og mælt með þeim, en ég mun gera það nú, eftir að hv. þm. V.-Húnv. hefur komið fram með sínar aths. Eins og hann tók fram og rétt er, er það, sem háð hefur iðnaðinum mest, skortur á fjármagni, fyrst til stofnunar fyrirtækjanna og síðan einnig til rekstrar þeirra. Eins og er, er engin lánsstofnun til, sem starfar sérstaklega fyrir iðnaðinn. Það eru til lánsstofnanir fyrir landbúnaðinn og sjávarútveginn, en fyrir utan iðnlánasjóð er engin lánsstofnun til fyrir iðnaðinn. Það er erfitt vegna þess, að það, sem þessi starfsemi getur sett sem tryggingar, eru vélar og hálfunnar vörur, sem vafasamt er, hvort hæft er sem trygging fyrir lánum. Bankarnir hafa því verið tregir að lána iðnfyrirtækjum. Tilraun til að bæta úr þessu var gerð árið 1935 með stofnun iðnlánasjóðs, með 25 þús. kr. árlegu framlagi úr ríkissjóði í 10 ár. Menn geta sagt sér það sjálfir, að fyrir jafnmikinn atvinnuveg og iðnaðurinn er eru 25 þús. kr. á ári eins og dropi í hafið. Þó hefur láns-

sviðið verið mjög takmarkað, eingöngu lánað til vélakaupa fyrir smærri iðnrekendur.

Þetta atriði hefur hv. þm. V.-Húnv. ekki athugað, þegar hann sagði, að í skrána vantaði lán til fyrirtækja, sem hafa unnið úr íslenskum hráefnum, t. d. ull og skinnum. Þetta er af þeirri ástæðu, að eins og l. eru nú banna þau, að veitt séu lán til stærri iðnfyrirtækja. Þessu er meiningin að kippa í lag, svo að jafnt verði heimilt að lána til stærri og smærri fyrirtækja, fyrst og fremst þeirra, sem vinna úr íslenskum hráefnum, því að þau eru gagnlegust.

Fr. um breyt. á l. um iðnlánasjóð, sem að vísu er húið að afgreiða til 2. umr., miðar fyrst og fremst að því, að fé sjóðsins verði aukið á þrennan hátt, með framlagi ríkissjóðs og tveim nýjum tekjulindum, gjaldi af innfluttum iðnaðarvörum og skatti af vinnulaunagreiðslu iðnfyrirtækja. Ég geri ráð fyrir, að þetta nemi jafnmikilli upphæð og ríkissjóði er ætlað að leggja fram. Iðnrekendur sjálfir buðust til að sýna sinn vilja með því að leggja á sig þessa skattgreiðslu. Félag ísl. iðnrekenda, sem hefur innan sinna vébanda langflest iðnfyrirtæki í landinu, vildi taka upp þetta gjald til þess að sýna það, að þeir væru viðbúinir að leggja á sig nokkurn skatt til þess að koma iðnaðarmálunum í betra horf.

Ég er fús til að taka til athugunar það, sem hv. þm. V.-Húnv. skaut fram, og ég veit, að n. muni vera það öll.

Ég vænti, að hv. þdm. taki þessum málum báðum vel og skilji þá þörf, sem er fyrir hendi. Vænti ég og, að samkomulag geti orðið við hv. þm. V.-Húnv. um aths. hans.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 16:1 atkv.

Á 43. fundi í Nd., 23. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Skúli Guðmundsson: Ég hafði húizt við, að iðnn. mundi bera fram brtt. við 2. umr., en nú hefur frsm. lýst því yfir, að n. muni athuga þetta frv. fyrir 3. umr. Læt ég mér þetta vel líka. En til viðbótar því, sem ég sagði við 1. umr., vildi ég minnast á það — og vænti, að n. taki það til athugunar —, hvort henni finnist borga sig að lögfesta þetta $\frac{1}{4}\%$ gjald til þess að ná 25 þús. kr. í sjóðinn á ári. Eins og d. er kunnugt, voru fyrir skömmu sett l. um tollskrá, þar sem tekin voru saman í eina heild allmörg lagafyrirmæli um tolla, og hefur sú framkvæmd orðið miklu einfaldari fyrir þá, sem innheimta eiga þessi gjöld. Hér er lagt til, að sett verði viðbótargjald á æðimargar vöruhegundir. Ég tel vafamál, að rétt sé að lögfesta þetta, sérstaklega vegna þess, að þetta veldur talsvert aukinni fyrirhöfn fyrir innheimtumennina, en hins vegar gefur þetta tiltölulega litlar tekjur. Ég held, að heppilegra væri að hækka ríkissjóðsframlagið til þessa sjóðs sem nemur þessari fjárhæð.

Þetta vildi ég taka fram og auk þess endurtaka það, sem ég sagði við 1. umr., að ef n. heldur fast við að setja slíkt gjald, hvort hún vildi þá ekki breyta þessu þannig, að þeim iðnfyrirtækj-

um, sem vinna að mestu leyti úr innlendum hráefnum, yrði sleppt við þetta gjald, því mér skilst enginn ágreiningur vera um það, að það eigi fyrst og fremst að styðja slík fyrirtæki.

Þá vildi ég einnig skjóta því til n. til athugunar, hvort ekki væri rétt að setja í þessi l., eins og l. um marga hliðstæða sjóði, heimild til lántöku fyrir sjóðinn. Mér skilst, að þessi sjóður þyrfti ekki endilega að eiga sjálfur allt það fé, sem hann hefur til umráða. Hann ætti að geta tekið lán, eins og aðrir slíkir sjóðir, og fullnægt að einhverju leyti lánsþörfinni á þann hátt.

Fleira var það ekki, sem ég sé ástæðu til að taka fram á þessu stigi málsins.

*Frsm. (Emil Jónsson): Það hefur verið minnzt á öll þau atriði áður, sem hv. þm. V.-Húnv. talaði um, nema um heimildina til lántöku. Eins og ég lýsti yfir, munu þau atriði verða athuguð nánar fyrir 3. umr., og er þá sjálfsagt að taka þetta atriði, sem hann minntist á, um lántökuheimildina, einnig til athugunar um leið.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. minntist á um gjaldið af vinnulaunum fyrirtækja, er það að segja, að ég álit, að þetta komi ekki til að verka þannig á hvoruga hliðina, að um muni. Annars verður þetta að sjálfstöðu athugað, eins og lofað hefur verið. Má líka taka það til athugunar, að einkafyrirtæki hafa boðizt til að styrkja sjóðinn. — Annars er ég því samþykkur, að þetta sé athugað til 3. umr. og málið ekki afgr. út úr hv. d. fyrr en n. hefur athugað það á ný.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—7. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 45., 50., 51. og 52. fundi í Nd., 26. apríl, 3., 5. og 6. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

24. Ísafjarðardjúpsbátur.

Á 38. fundi í Nd., 18. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um ábyrgð ríkisins og hlutafjárframlag til Vestfjarðabáts (þmfrv., A. 196).

Á 41. fundi í Nd., 21. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Eins og kunnugt er, fara allar samgöngur milli bygða á Vestfjörðum fram á sjó. Landsamgöngur koma þar lítið til greina eða jafnvel alls ekki, og má búast við, að svo verði enn um langa framtíð.

Undanfarin ár hafa samgöngur þessar verið í höndum hlutafélags, með lítils háttar styrk frá ríkinu. Styrkur þessi hefur alltaf verið ónógur. Nú er svo, að félagið á engan bát, og hafa leigubátar verið notaðir til þessara ferða. Þessir

bátar eru margir mjög óheppilegir, og vegna örðugs fjárhags og ýmiss konar óhappa, er rekstur þessara samgagna nú orðinn alveg óviðunandi. Mönnun fyrir vestan þykir því í allmikið óefni komið, og hafa nefndarmenn þar nýlega haldið fund til að ræða þetta mál. Á fundi þessum voru sýslunefndarmenn, oddvitar, hreppstjórar og hreppsnefndarmenn, auk fulltrúa frá bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar. — Á fundinum var kosin nefnd, og eiga eftirtaldir menn sæti í henni:

Einar Guðfinnsson, kaupm., Bolungavík. Aðalsteinn Eiríksson, skólastj., Reykjarnesi. Páll Pálsson, hreppstj., Þúfum. Bjarni Sigurðsson, hreppstj., Vigur. Hannibal Valdimarsson, skólastj., Ísafirði. Ketill Guðmundsson, kaupfélagsstj., Ísafirði, og séra Jónm. Halldórsson, Stað. Þessir menn hafa komið hreyfingu á málið og leitað fyrir sér um fjársöfnun heima í héraði. Enn fremur hafa þeir leitað til Alþ. um hjálp til að kaupa hentugan bát til ferða um Djúpið.

Í greinargerð fyrir þeim tilmælum segir:

„Vegna mjög örðugs fjárhags og óhappa, er rekstur þessa báts (þ. e. Djúpbátsins) orðinn með þeim hætti, að alls óviðunandi er. T. d. er nú í ár notaður stór og mjög óhentugur gufubátur, sem er svo dýr í rekstri, að honum er haldið út til Reykjavíkurferða, en í Djúpferðirnar eru hafðir smábátar, sem tæplega komast leiðar sinnar, ef nokkuð er að veðri. Það er ekki óalgengt, að menn úr dölum og innfjörðum biði heila daga og jafnvel nætur á viðkomustöðum — með afurðir sínar — eftir væntanlegum farkosti.

Okkur héraðsmönnum er ljóst, að samgöngur þessar eru með þeim hætti nú, að af þeim stafar ómetanlegt tjón fyrir einstaklingana, að sáralitlar líkur eru til, að úr þeim verði bætt með áframhaldandi leigubátum, þar sem jafnvel er óvist, að nokkur bátur fáiist. Okkur er einnig ljóst, að vegna örðugra aðstæðna og óhappa, getur félagið „H/f Vestfjarðabáturinn“, stjórn þess og forstjóri, ekki leyst þetta mál, né sem slíkir unnið að lausn þess.“ — Síðan segja þeir frá fundinum og bæta við: „Framleiðsluhættir, einkum við Ísafjarðardjúp, hafa á undanförunum árum breytzt í það horf, að þörf er á tíðum samgöngum við Ísafjarðarkaupstað. Hérud þau, sem hafa sambærilega framleiðslu og samgönguþörf við markaðsstað sinn, hafa nú flest eða öll fengið sínar samgöngur kostaðar og viðhaldið af ríkinu. Má þar til nefna Eyjafjarðarbyggðir, Skagafjörð, Borgarfjarðarundirlendi, byggðirnar vestan heiða, og Suðurlandsundirlendið. Þar sem það er útilokað, að samgöngumál Ísafjarðarbyggða verði leyst með landvegum, virðist eigi að síður sanngjarnt, að ríkið láti þessi samgöngumál til sín taka, hliðstætt og í öðrum héraðum. Í stað vegalagninga þurfum við hæfilega stóran, hraðskreiðan og þar til gerðan bát, í stað viðhalds vegna nokkurn árlegan styrk til rekstursins.

Við höfum leitað álits hr. forstj. Pálma Loftsonar. Hefur hann mál þetta til athugunar.

Stærð báts þessa þyrfti að vera 45—55 smalestir. Verð hans yrði, að áliti fróðra manna, varla innan við 200 þús. kr.

Við væntum þess fastlega, að hv. Alþ. leysi mál þetta skörulega. — Þetta er sameiginlegt hagsmunamál framleiðenda við Djúpið og neytenda í Ísafjarðarkaupstað. Það er að okkar dómi óumdeilanlegt réttlætismál, sem þolir enga bið.

Þannig farast Ísfirðingum orð um þetta mál. Út frá þessu sjónarmiði er farið fram á, að ríkið leggi fram til að koma upp bát allt að 200 þús. kr. í tvennu lagi. Varla mundi það þó nægja fyrir bát, en það er búizt við, að eitt-hvað fé safnist í héraði. Í raun og veru er þó ekki hægt að búast við miklum fjárframlögum, því að þær byggðir, er mest þurfa samgangnanna við, eru afskekktastar og eiga minnst undir sér. Hinar fjölmennari sveitir eiga hægara með að bjarga sér. Erindi þetta lá fyrir fjvñ., sem gerði ekkert í málinu, en vísaði því til samgmn. beggja deildanna.

Samkomulag hefur náðst í samgmn. beggja deilda um að brýn nauðsyn sé á, að ríkið styrki þetta málefni eftir föngum, og kom n. saman um að flytja málið í því formi, sem það er á þskj. 196. Í rauninni er það í sama formi og löggjöfin um Borgarfjarðarbátinn hér á árunum. Skoðun mín er, að nái frv. þetta fram að ganga, mundi það endast til þess, að eitthvað verulegt yrði hægt að gera í málinu.

Ég hef rætt við form. Djúpbátsn., og hann telur að visu, að ekki megi tæpara standa um fjárhaginn að fenginni slíkri aðstoð ríkisins, en hyggur þó, að nokkurs megi vænta af samskotum í héraði á móti framlagi ríkissjóðs. Ég vil svo að lokum mega vænta þess af hv. d., að hún taki á málinu með þeirri velvild og sanngirni, sem það verðskuldar.

*Sigurður Kristjánsson: Ég kvaddi mér hljóðs vegna þess, að ég er vel kunnur staðhátum vestra. Þó að það sé engu við ræðu hv. frsm. að bæta, þá vil ég samt bæta hér litils háttar við.

Ég byrja á því, að ég er þakklátur, hvernig samgmn. hefur tekið málinu. Ég geri ekki ráð fyrir, að það þurfi að búast við neinum ágreiningi, fyrst samgmn. hefur komið að þeirri niðurstöðu, að það beri að styðja þetta mál af fremsta megni. Það er brýn nauðsyn að koma á sómasamlegum bátsferðum um Ísafjarðardjúp, því að þetta er aðalsamgönguleið héraðsbúa. Staðhættir eru þannig, að þegar við berum þetta saman við hinar stóru fjárhæðir, er lagðar eru til vega, þá er þetta ekki stór upphæð, sem hér er farið fram á. Jafnframt má gera ráð fyrir, að þessi vegabót þurfi ekki hliðstætt viðhald í samanburði við aðra þjóðvegi. Jafnvel þó það þurfi að endurnýja svona skip, sem þarf á nokkurra ára fresti, þá má gera ráð fyrir, að ferðirnar beri sig, að þeir, sem nota þetta, borgi það, sem upp er sett.

Það hefði vissulega verið fróðlegt fyrir hv. þm. að vita eitthvað um forsögu Djúpbátsmálsins. En til þess þyrfti undirbúning af hálfu þess, er það tæki að sér. Ég er ekki heldur viss um, að það sé nauðsynlegt, fyrst sá skilningur er kominn, að ríkinu beri að sjá fyrir samgöngubótum þarna.

Ég vil taka fram, að ferðir þessar eru ekki farnar stöku sinnum. Þær hafa verið svo ára-

tugum skiptir og hafa verið bæði mjög áhættusamar og eigi minnst kostnaðarsamar.

Áætlunarferðir Djúpbátsins hafa verið um 200 á ári, og hafa viðkomustaðir verið þetta frá 12 — 18 í flestum ferðunum, og ferðin er oftast farin á einum degi. Það er ekki neitt smærðis átak fyrir eitt hérað að halda uppi svona samgöngum.

Að sjálfsögðu má benda á, að ýmislegt í rekstri þessa félags hefur farið verr en skyldi, en þess her að gæta, að við erfiðan fjárhag er að etja. Hér er mestmegnis um fjárframlög frá héraðsbúum sjálfum að ræða og lítið eitt frá ríkinu, aðallega til pósthutninga. Ég hef aldrei getað skilið, að hér væri aðeins um pósthutninga að ræða.

Sem betur fer hafa hv. þm. nú skilið, að hér er um þjóðbraut að ræða, alveg eins og þjóðvegi í öðrum meginhéruðum landsins.

Það er önnur ástæða fyrir því, að ég hef kvatt mér hljóðs, önnur en sú, að ég tel, að ríkinu beri að styrkja þetta. Ástæðan er sú, að geta má þess, að allir eru ekki á einu máli um, hvernig koma eigi fyrir félagsskap, er stendur í sambandi við ferðir Djúpbátsins. Reksturinn þarf að vera í höndum góðra manna. Margir hafa lagt hér fram mikið fé. Það skiptir tugum þúsunda. Sýslunefnd hefur þó haft aðalvöldin í þessu máli, og ég hygg, að bezt fari á því, að það haldist framvegis. Þeir, sem í henni sitja, vita bezt um þarfirnar og þekkja nauðsynina af gamalli reynslu og ættu að vera gætnastir í fjármálum.

Það hefur verið svo að undanfögnu, að sýslun. hefur átt meiri hl. af stjórnendum fyrirtækisins, sem hefur rekið Djúpbátinn. Það hefur verið hlutafélag á seinni árum, en var venjulegur félagsskapur manna á fyrstu árunum. Ég sé, að í þessu frv., sem n. flytur, er gert ráð fyrir, að stofnað verði hlutafélag til þess að koma þessum væntanlega Djúpbát upp og til þess að stjórna honum. Það mætti vel vera, að þessi félagsskapur verði steypdur upp að einhverju leyti, en langheppilegast áltíð ég, að sýslufélagið sjálft hafi töglin og hagldirnar í aðalstjórninni.

Hv. frsm. las eitthvað upp úr grg. frá n., sem kosin var á héraðsfundi Norður-Ísafjarðarsýslu, um, að félagsskapur sá, sem nú hefur með þetta mál að gera, væri ekki þess megnugur að beitast fyrir þessu máli. Ég geri ráð fyrir, að þá sé það af því, að menn hafa ekki verið alls kostar ánægðir með farkostinn undanfarin ár, en hitt er víst, að félagsskapur, sem þarizt hefur fyrir einhverju málefni og haldið því fljótandi um áratugi, er mikillar þakkar verður, þó að kannske sé hægt að finna að rekstrinum í einstökum atriðum. Það er athugamál, hvort eigi að kasta fyrir borð með óþökk þeim, sem eru brautryðjendur í málinu, og þess vegna vil ég ekki, að það sé gert af Alþingi að óathuguðu máli.

Ég spurðist fyrir um það fyrir stuttu út af þeim ummælum, sem ég hafði heyrt, um að félagsskapurinn væri á hausnum fjárhagslega, og fékk þau svör, að félagið væri skuldlaust og miklar líkur væru til, að það mundi geta lagt talsvert fé fram til þess nýja Djúpbáts. Ég tel

því sjálfsagt að hafa a. m. k. gott samkomulag við þetta félag, sem nú starfar að því að halda uppi ferðum, og sjá, hvað nýtilegt er í starfi þess og hvað það getur af mörkum látið.

Ég hef verið þeirrar skoðunar, að þegar Djúpsháturinn kemur, ætti það fyrirtæki að fara af stað skuldlaust, og þess vegna væri ekki rétt að stofna hlutafélag, þar sem hluthafarnir teldu til skuldar og gert ráð fyrir eins og í þessu frv., að þeir mættu borga arð af fé sínu. Ég álit, að það eigi aldrei að borga arð af því fé, sem lagt verður í þennan bát, og kynni betur við, að ef héraðin leggja eitthvað af mörkum, hvort sem það er sýslan eða einstaklingar, að það fé verði lagt fram sem gjöf. Á sama hátt finnst mér, að það fé, sem ríkið seldi af hendi, ætti blátt áfram að vera framlag, sem ekki væri talið sem skuld hjá fyrirtækinu eða neins arðs krafist af. Mér finnst, þó að ég vilji á engan hátt vantreysta samgöngu og því, hvernig hún tekur á málinu, að það sé ekki hlífðstætt, ef ríkið ætlar að taka allt að 5% í arð af því fé, sem það leggur til til að bæta samgöngu við Ísafjarðardjúp, en leggur fram til sumra héraða 1—200 þús. kr. í vegi og borgar þar á ofan viðhald þeirra vega. (StgrSt: Það er ætlað til, að þarna sé borgaður rekstrarstyrkur líka.) Já, það er ætlað til þess, einmitt af því að þetta er pósthlutningabátur um héraðið, eins og að undanförunu, en þessi styrkur hefur verið skoðaður fyrst og fremst sem greiðsla fyrir pósthlutninga. Ég ætla þó ekki að fara út í neinn meting um það, hvor leiðin verður farin. Höfuðatriðið er, að þetta mál verði afgreitt á þann hátt, að ferðir um Djúpið verði greiddar og öruggar, en hitt er frekar aukaatriði, hvort ríkið lætur þetta framlag beint sem óendurkræft framlag eða sem hlutafé, sem fyrirtækið eigi að greiða arð af, ef það ber sig.

Þá þykir mér rétt að taka það fram, að stærð bátsins er, eftir því sem ég fæ bezt skilið og ég hef skilið þá menn, sem einna best eiga að hafa vit á þessu, tæplega nógu mikil. Ég er allveg sannfærður um, að heppilegasta stærðin á þessum bát er kringum 70 smálestir. Það þarf líka að byggja hann með sérstöku tilliti til hafnarskilyrða, og það er eflaust hægt, því að á Ísafirði er skipasmíðastöð og vel lærðir skipasmíðir, sem þekkja öll skilyrði, og er sjálfsagt að byggja bátinn þar vestur frá. Kunnáttumenn segja mér, að enginn munur muni vera á rekstri 50 og 70 smálesta báts, en ef hann er hafður 70 smálestir, er gert ráð fyrir, að hann kosti 250—280 þús. kr. með því verðlagi, sem nú er, því að það sé ógætilegt að ætla smálestina undir 4 þús. kr. í svo fullkomnum bát sem þessi þyrfti að vera, og þá mundi ríkið verða að leggja fram 150—200 þús. kr. í bátinn, sem þyrfti þó ekki að greiðast allt í einu, heldur svo sem 50 þús. á ári í 3 ár. Þetta er atriði, sem mér finnst að geti orðið til skynsamlegrar og friðsamlegrar athugunar milli manna í þinginu, meðan þetta mál er að komast í gegn.

Ég sé svo ekki ástæðu til að taka fleira fram í sambandi við þetta mál. Það er í sjálfu sér mjög heppilegt, af því að sýslunefnd Norður-Ísafjarðarsýslu situr nú á fundi, en hún er sá

aðili, sem mest hefur ráðin í þessu máli, að hafa samband við hana, eða a. m. k. oddvita hennar, og fá að heyrta till. hennar um málið. Getur það orðið til leiðbeiningar. Sömuleiðis mundi sýslunefndin geta gefið einhverjar upplýsingar um það, hversu mikið sýslan og einstakir menn í sýslunni treysta sér til að fórna fjárhagslega til stofnunar bátsins.

***Bjarni Ásgeirsson:** Ég vil aðeins nota tækifærið til þess að mæla með þessu máli. Þó að ég sé ekki kunnugur á Vestfjörðum, þá er ég samt kunnugur þeim samgöngum, sem þarna eru til staðar. Ég tel rétt að undirstrika það, sem tekið hefur verið fram af hv. frsm. og hv. 5. þm. Reykv., að það verður að taka þetta mál með alveg sérstökum skilningi, vegna þess, eins og þeir hafa sagt, að samgöngum er þannig háttáð víða á Vestfjörðum, að þær verða að fara allar fram á sjó. Nú eru búskaparhættir þannig í kringum Djúpið, að á síðari árum hafa menn mjög stundað mjólkurframleiðslu, sem útheimtir ábyggilegar og öruggar samgöngur milli fjarða í Djúpinu, og þar má enginn dagur úr falla. Nú hefur félag það, sem annast þessar samgöngur, orðið að fá leigðan fiskibát á ýmsum tímum árs. Það hefur gengið samilega, en þó hefur ekki verið sá myndarskapur á þessum farkosti, sem þurft hefði að vera. En þar sem nú er arðvænlegra en áður hefur verið, og verður það vonandi áfram, að reka fiskibáta, þá er nú öröugra en áður að fá samilegan farkost til flutninga. Getur því verið, að menn verði að setta sig við allsendis ónógan farkost.

Aðalástæðan til þess, að ég kvaddi mér hljóðs, var það, sem hv. 5. þm. Reykv. kom síðast inn á. Ég er hræddur um, eins og hann, að í þessu frv. sé heldur smátt af stað farið með stærð bátsins. Það verður að athuga, að þetta skip á að vera í förum allan ársins hring. Það á að halda uppi samgöngum, ekki aðeins um Djúpið, heldur einnig norður fyrir Vestfirði og norður á Hornstrandir, og eins og allir vita, er oft úfinn sjór á þessum leiðum og ekki hættandi út í það mjög smáum skipum. Líkur benda til þess, að ekki verði langt þangað til komið er vegasamband allt frá Reykjavík og vestur að Ísafjarðardjúpi. Að því er stefnt nú og kemst líklega í framkvæmd áður en langt um liður. Má þá búast við, að stórum aukist ferðir um Djúpið af ferðamönnum, og verður þá að sjá þeim fyrir farkosti, þegar að leiðarendan kemur við Djúpið. Mér er sagt, að „Fagranes“ sé um 70 smálestir, og ég get ekki hugsað mér, að leggjandi sé upp með öllu vegaminna skip en „Fagranesið“ er. Og þar sem hér er um skip að ræða, sem vonandi verður til frambúðar, þá er ég hræddur um, að hér sé of smátt af stað farið. Það myndarlega og dugmikla fólk, sem býr á þessum leiðum, á líka sannarlega skilið að fá farkost við sitt hæfi.

Ég legg því áherzlu á, að hv. samgmn. kynni sér betur fyrir síðari umr., hvort ekki verður hægt að auka stærðina upp í 70—80 smálestir.

Finnur Jónsson: Þm. við Djúpið geta verið þakklátir þeim tveimur hv. þm., sem hér hafa

talað síðast, fyrir þær ágætu undirtektir, sem þetta mál fékk hjá þeim. Nú vil ég ekki á neinn hátt teyja framgang þessa máls með málæði, þar sem ég heyrir, að það nýtur almenns skilnings í d., en vegna þess að ég átti sæti á héraðsfundi þeim, sem getið var um áðan, vil ég gefa upplýsingar í málinu.

Það er alveg rétt, að „h/f Vestfjarðabáturinn“ er nú skuldlaust. En þetta hefur gengið þannig til, að félagið hefur leigt bát, stóran á mælikvarða okkar þar vestra, og orðið að hafa hann í Reykjavíkurferðum mikinn hluta ársins og haft alls konar smábata í Djúpferðunum, en þessi stóri bátur hefur ekki verið notaður til Djúpferða. Djúpmenn hafa komizt að þeirri niðurstöðu, að þeir hafi engan hag af svo stórum bát til Djúpferða með því móti, að hann sé aldrei þar í ferðum, heldur notaður til ýmislegs annars. Bátsstærðin, sem samgmn. hefur lagt til, að tekin verði upp í frv., er sú stærð, sem Djúpmenn sjálfir óska eftir að fá. Á þeim fundi, sem ég mætti á f. h. hv. þm. N.-Ísf., komu fram mjög almennar raddir um að hafa bátinn ekki stærri en svo, að það væri viðráðanlegt fyrir Djúpmenn með þeim tekjum, sem fást af rekstri hans, að reka hann eingöngu til Djúpferða. Búnadarhættir eru þarna, eins og hv. þm. Mýr. réttilega benti á, þannig, að nauðsynlegt er að halda uppi svo að segja daglegum ferðum um Djúpið. En einmitt á þennan hátt, ef daglegar ferðir verða um Djúpið, verður flutningur ekki það mikill í hverri ferð, að það geti borið mjög stóran bát. Það kom fram á fundinum, að Djúpmenn álita, að sér væri vel borgið með bát af þeirri stærð, sem tekið er fram í frv. Það er síður en svo, að ég vilji spilla því, að Alþingi leggi meira fram heldur en ætlað er með frv., heldur vil ég taka á móti því með mikilli þökk, en ég tel skyldu mína að benda á, að Djúpmenn óska eftir að fá bát af þeirri stærð, að þeir megj telja öruggt, að hann gangi í Djúpið daglega, en ekki verði talið nauðsynlegt, að hann verði notaður til alls annars en honum er ætlað.

Nú kom einnig fram á þessum fundi, að rétt mundi að stofna nýtt félag til að hafa þessi mál með höndum, og helst þannig, að sýslan hefði stjórn hans með höndum, og einnig Ísafjarðarkaupstaður, ef hann leggur fram fé til bátsins.

Ég held, að ekki sé ástæða til að fara um þetta fleiri orðum, en ég vil þó aðeins bæta því við, að það var litíð svo á, að nauðsynlegt væri, að báturinn færi af stað skuldlaus og á fjárl. fengist svo mikið fé til byggingar bátsins, að hann þyrfti ekki að hafa neina skuldabagga, en hvort það fé, sem lagt er fram til bátsins, er nefnt hlutafé eða eitthvað annað, held ég, að menn hafi ekki lagt neitt sérstaklega upp úr. Menn hafa gert ráð fyrir, bæði um framlag einstaklinga og eins framlag ríkis eða sýslu og hreppa, að ekkert af því fáiast aftur, heldur sé það lagt fram sem stofnfjárframlag og eingöngu með þær almennu þarfir manna fyrir augum.

Bjarni Bjarnason: Ég hef í sjálfu sér ekkert nýtt fram að færa í þessu máli, en ég vil undirstríka nokkur atriði, sem fram hafa komið í umr.

Alpt. 1941. C. (56. löggjafarþing).

Ég tel, að ekki hafi verið athugað sem skyldi, hvort þeim héruðum, sem hafa samgöngur að verulegu leyti á sjó, hefur verið gert eins hátt undir höfði og hinum, sem hafa þær eingöngu á landi, þ. e. a. s. innanhéraðssamgöngur.

Það má vera, að ef riflega er veitt til þessa fyrirtækis, sem sé báts á Ísafjarðardjúp, þá skapist þar með fordæmi um önnur héruð, sem væri hættulegt og útgjaldafrekt, en ég hygg þó, að óviða og líklega hvergi annars staðar hagi þannig til, að fjörður skeri eina sýslu hér um bil í tvennt, eins og þarna á sér stað. Af þessum ástæðum virðist vegagerð hafa verið vanrækt þarna og eins vegna þess, að menn sáu, að betur hagaði til um samgöngur á sjó en landi. En sé svo, að samgöngumálin hafi verið vanrækt þarna, af því að menn hafi séð, að frekar ætti að velja sjóleiðina, þá er enginn vafi, að þarna stendur sérstaklega á. En samhliða því, sem aðstaða þessa héraðs væri bætt á svipaðan hátt og gera á með þessu frv., þyrfti einnig að gera lendarbætur. Nú er það þannig, að vitamálastjóri er búinn að athuga þarna mjög víða við Djúpið aðstöðu til lendarbóta, og mér skilst, að Alþingi sé fúst til að leggja fram fé til þeirra framkvæmda.

Ég mun eindregið styðja að því, að hafizt verði handa um að bæta úr samgöngubörfinni í Norður-Ísafjarðarsýslu með Djúpbát. Ég tel, að sýslan eigi að hafa forustu í þessu máli og hún eigi að eiga bátinn. Ég tel enn fremur, að ríkið eigi ekki að leggja fram sinn hluta sem lánsfé, heldur sem styrk á svipaðan hátt og það leggur fram fé til vegagerða annars staðar á landinu. Það hefur verið tekið fram af kunnugustu mönnum, eins og hv. þm. Ísaf., að Ísfirðingar ætlist ekki til, að báturinn verði notaður til annars en samgangna innan sýslunnar. Byggir hann á því m. a. þá skoðun, að báturinn þurfi ekki að vera stærri en gert er ráð fyrir í frv., eða allt að 55 smálestir. Hins vegar hafði ég hugsað mér, að slíkur bátur þyrfti að vera allt að því eins stór og Fagranes, sem mun vera um 70 smálestir, en vitanlega hef ég ekki þekkingu á því, en tel sjálfsagt, að þar verði farið eftir áliti þeirra, sem kunnugastir eru og dómberastir um það atriði. Og ef átt væri við, að báturinn yrði sendur í snattferðir með ströndum fram, ef hann væri nógu stór til þess, hygg ég, að Ísfirðingum væri betra að hafa hann minni og njóta hans einir.

Það má vel vera, að það sé of rausnarlegt, að ríkissjóður eigi slíkan bát. En mér virðist réttmætt, að ríkið leggi allmikið fé til samgangna um Ísafjarðardjúp, því að vegagerð á landi getur ekki orðið þar mikil, vegir, sem þar verða lagðir, eru minnst til samgangna innanhéraðs, heldur til tengsla við önnur héruð.

***Bergur Jónsson:** Mér skilst, að það hafi komið mjög greinilega fram í umr. hjá hv. 5. þm. Reykv. (SK) og hv. þm. N.-Ísf. (VJ), að hér sé aðeins um það að ræða að koma upp flóabát fyrir Ísafjarðardjúp, en ekki til að greiða fyrir samgöngum um alla Vestfirði. Það er því alveg óskiljanlegt, að þetta skuli kallaður Vestfjarðabátur í nafni frv. Vestfjörðum verður að skipta

í 4 svæði, ef rétt er um samgöngur með ströndum fram: 1) Barðastrandarsýslu, Breiðafjarðar megin, vestur að Látrabjargi, 2) Vestfirði frá Látrabjargi til Súgandafjarðar, 3) Ísafjarðardjúp, 4) Strendur, sem vita að Húnaflóa, og má a. m. l. leysa samgöngumál þeirra á sjó með flóaferðum þar, eins og sú hlið Vestfjarða, sem snýr að Breiðafirði, á samgöngumál sameiginleg með öðrum héruðum fjarðarins. Ef gera ætti Vestfjarðabát, yrði hann a. m. k. að vera fyrir firðina vestan frá Látrabjargi engu síður en fyrir Djúpið. Það er langt frá, að ég sé á móti því, að komið sé upp bát fyrir Djúpið. En auðvitað verður þá að breyta frv. lítið eitt og kalla það ekki Vestfjarðabát.

Þá er það stærð bátsins. Hv. þm. Ísaf. upplýsti, að 45–50 smál. bátur mundi nægja. Þá stærð hafa Djúpmenn tiltekið og telja hana hæfa sínum samgöngum best, enda gengi hann þá aðeins eftir samgönguleiðum innan fjarðar. Þó að þetta sé algerlega réttmætt mál, er vitanlega alls ekki gert með því út um samgöngumál fjarðanna vestur þaðan allt til Patreksfjarðar. Þá yrði a. m. k. að vera samvinna með Vestur-Barðastrandarsýslu og Ísafjarðarsýslu.

Í umr. hefur nokkuð verið minnzt á vegamál Vestfjarða. Ég vildi, að hv. þm. færu ekki mjög langt út í það að draga úr vegabörf Vestfjarða, þótt bætt sé úr sjálfsögðum samgöngubörfum þeirra á sjó. Það hlýtur að verða mikil þörf á vegum á landi engu að síður. Og þótt ég fylgi þessu máli, tel ég, að sjálfsagt sé, að Alþingi sé við því húið, að fleiri tillögur komi fram um samgöngubætur á sjó, a. m. k. bæði á fjörðunum vestur frá Súgandafirði til Látrabjargs og þeim megin, sem að Breiðafirði snýr. Það verður sameiginleg krafa allra, sem héra Vestfirði fyrir þrósti, að bætt sé úr samgöngum héraðanna þar á landi við önnur héruð. Vestfirðir hafa í því efni verið ákaflega afræktir frá fyrstu tíð. Vegurinn, sem nú er ráðið, að liggi norður yfir. Kollafjarðarheiði, er mjög aðkallandi umhót. Þessu frv. er ég eindregið fylgjandi, þegar formsatriði hefur verið breytt, en það getur ekki komið í veg fyrir kröfur annarra héraða á Vestfjörðum um jafngóðar samgöngur.

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Ég vil þakka ágætar undirtektir undir þetta mál. Ég bjóst við þeim góðum, en þær hafa orðið enn betri en ég gerði ráð fyrir. Mér er síður en svo kappsmál, að málið sé leyst í því formi, sem lagt er til í frv. Kjósundur minir í Norður-Ísafjarðarsýslu eiga frumkvæði að málinu, og þeir hafa orðið ásáttir um þetta form, en ekkert liggur fyrir um, að þeir gætu ekki eins vel eða betur sætt sig við annað. Þetta þarf ekki endilega að vera hlutafélag. Ekki væri það verra að fá skilorðslausan styrk til slíks báts, t. d. ¾ kostnaðar, og héraðsbúar síðan látnir sjálfráðir um tilhögun fyrirtækisins. Að sjálfsögðu mun ég ræða þessi efni við samgmn. þessarar hv. þd. og hv. efri deildar og þá m. a. kynna mér, hvort ekki mundi geta náðst samkomulag um að fara fram á riflegri styrk. Um stærð bátsins er það að segja, að við miðuðum við tillögur n. heima í héraði, og er hér aðeins um lágmarksstærð að ræða.

Bátinn má hafa stærri, ef svo sýnist. Ég hygg, að enginn ágreiningur þyrfti um það að verða, ef æskilegt þætti, að sýslan ætti bátinn og sæi um rekstur hans. Og þótt hlutafélag væri, gæti sýslan átt hlut í því og þá samsvarandi hlutdeild í stjórn þess.

Nafn frv. er mér og ekkert aðalatriði. Þó að báturinn yrði aðallega fyrir Djúpið, hefði hann þýðingu fyrir allar samgöngur Vestfjarða. Vegur sá, sem hv. þm. Barð. leyfði sér sjálfur að kalla Vesturlandsveg, endar fullgerður við lendingarstað einhvers staðar í Nauteyrarhreppi. Ef hann á að koma að fullum notum, þarf að sjá fyrir tíðum og öruggum bátasamgöngum þaðan til Ísafjarðar, í sambandi við akveginn þaðan til Vestur-Ísafjarðarsýslu og skipaferðir á báða bóga.

Ég lýk svo þessum orðum mínum með þökk fyrir ágætar undirtektir og von um, að fyrir 2. umr. megi athuga málið og gera þær ráðstafanir til breyt., sem kann að þykja þurfa.

*Gísli Guðmundsson: Herra forseti! Það er ánægjulegt, hve mikill áhugi virðist vera hér fyrir bættum samgöngum á sjó í Norður-Ísafjarðarsýslu. Ég vildi að það væri fyrirboði aukins áhuga á samgöngum á öðrum stöðum við líka aðstöðu. Hv. þm., sem talað hafa í þessu máli, munu brátt fá tækifæri til að sýna, hvort svo er, sem ég efa ekki.

Ég stóð annars upp til að fá að vita, hvort áætlun hefði verið gerð um það, hvað báturinn ætti að kosta. Ætlazt er til, að ríkissjóður leggi fram allt að ½ stofnkostnaðar, og það er ekki takmarkað við upphæð. Í 1. gr. er að visu nefnt allt að 50 þús. kr. lán, sem félagið á að taka og leggja fram móti ríkistillaginu, og stærðin hundin við 45–55 smál. En ekkert er gefið í skyn um verð bátsins í heild eða hvað yfirleitt muni kosta að smíða slíka báta nú. Ég vildi spyrja hv. samgmn., hvaða upphæð áætlunin nemi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Nd., 23. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 196, 239).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.–3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Forseti (GSv): Ég vil spyrja hv. flm. að brtt. á þskj. 239, hvort hann vill hafa í till. orðið „Ísafjarðardjúpsbát“ eða „Ísafjarðardjúpbát“. „Djúpbátur“ hefur komizt inn í málið, og færi auk þess betur á því að segja „Ísafjarðardjúpbát“.

Bergur Jónsson: Má vera hvort nafnið sem vill.

Brtt. 239 (ný fyrirsögn) samþ. með 18 shlj. atkv.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv., með fyrirsögninni: Frv. til 1. um ábyrgð ríkisins og hlutafjárframlag til Ísafjarðardjúpsbáts.

Á 45. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

25. Ábúðarlög.

Á 41. fundi í Nd., 21. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á ábúðarlögum, nr. 87 19. júní 1933 (þmfrv., A. 212).

Á 42. fundi í Nd., 22. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 43. fundi í Nd., 23. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Frsm. (Steingrímur Steinþórsson): Ég tel rétt að láta nokkur orð fylgja frv. við 1. umr., og þá ekki sízt af því, að enda þótt landbn. standi öll að frv., þá er vafi á, að hún sé öll sammála um það.

Frv. þetta er samið af búnaðarþingi eða öllu heldur millipn., sem starfaði milli búnaðarþinga. Frv. er mest breyt. á 3. gr. ábúðarl. frá 1933. Með frv. er fyrst og fremst stefnt að því að gefa sveitarstj. meiri umráð yfir jörðum, sem landsdrottinnar nytja ekki sjálfir eða geta ekki byggt.

Á síðastliðnu þingi var gerð breyt. á 3. gr. ábúðarl. í þá átt að heimila sveitarstj. íhlutunar-rétt um jarðir, og var þetta frv. flutt samkvæmt beiðni n. á búnaðarþingi. En ákvæðin, sem þá voru sett, þóttu ekki nægjanleg. Nú er því gengið lengra, svo að heimilt er að taka þær jarðir eignarnámi, sem ekki eru nytjaðar eða byggðar. Borið hefur á því, að jarðir hafa á þennan hátt lagzt í eyði. En það er talið sjálfsagt í þágu sveitarstj. að halda þessum jörðum í ábúð eða stuðla að því.

Ég hygg, að meiningarmunur sé enginn um þetta í landbn. og n. sé óskipt um þetta atriði. Við nm. leggjum því til, ef frv. nær fram að ganga, að breyt. frá 1940 yrðu látnar niður falla. Annað nýmælið í 1. gr. frv. er um 3. gr. ábúðarl. frá 1933. Ég vil, með leyfi hæstv. forseta, leyfa mér að lesa upp 1. málgr. 3. gr. Þar stendur: „Hver maður, sem á jörð, er hann nýttjar ekki að staðaldri sjálfur, skal skyldur að byggja hana hæfum umsækjanda gegn hóflegu eftirgjaldi, að dómi úttektarmanna.“

Þannig hljóða ákvæðin frá 1933, en hér er lagt til, að bætt verði við: en þó aldrei herra en svarar 4% vöxtum af fasteignamatsverði. Ef hlunnindi, er jörð eiga að fylgja, eru ekki byggð með henni, skal verðgildi þeirra metið sér-staklega til frádráttar. Þó er landsdrottinn ekki skylt að hlíta þessu ákvæði um hámarksleigu, ef hann gefur ábúanda kost á að kaupa jörðina fyrir gildandi fasteignamatsverð. —

Eins og hv. deild er kunnugt, hafa verið sett ákvæði um, að ríkið leigi sínar jarðir gegn 3% af fasteignamatsverði. — Þar með er komin hámarksleiga á nokkurn hluta leigujarða. Það

hefur vakað fyrir búnaðarþingi, að nú þegar verðlag hækkar á öllu, ekki sízt fasteignum, að þá beri að ákveða eitthvað fast um það. Þetta getur því orðið vörn fyrir sveitirnar. Nú er vitað mál, að afgjald á leigujörðum er mjög breytilegt og margar jarðir, þar sem afgjald er ekki herra en 4%. Þetta kemur þó ekki til með að breyta gildandi ábúðarsamningum, heldur kemur aðeins til framkvæmda um leið og nýir ábúðarsamningar eru gerðir. Ég tel, að einstök-um landsdrottinum sé ekki á neinn hátt gert rangt til með þessu. Úr því að jarðir ríkissjóðs eru leigðar gegn 3% af fasteignamatsverði, þá tel ég hér stillt í hóf.

Þó er það einkum hin mikla óvissa og ringul-reið á verðlagi, sem gerir, að ég er þessu fylgjandi. Og það væri sannarlega mikið unnið, ef hægt yrði með þessu að stemma stigu fyrir hinni gegndarlausu verðhækkun fasteigna í sveitum.

Þetta er höfuðbreyt. í 1. gr. frv., og mun ekki ástæða til að ræða um það frekar.

Svo get ég aðeins minnst á, að í 2. gr. er gert ráð fyrir breyt. á 9. gr. ábúðarl. Hér er lagt til, að menn geti sagt upp ábúð á jörðum með tveggja ára fyrirvara. Það var shlj. álit búnaðarþings að koma með þessa breyt., og ég tel, að landbn. sé sammála um, að hér sé um vernd að ræða fyrir leiguliðana, svo þeir geti haft tíma til að útvega sér nýtt jarðnaði.

Ég mun svo ekki ræða frekar um það atriði. Ég tala hér eiginlega sem frsm. fyrir alla n., en þó aðeins fyrir þann hluta hennar, sem er fylgjandi ákvæðunum um hámarksleiguna, og þykir mér líklegt, að hinn hlutinn láti eitthvað til sín heyra. Svo legg ég til, að málinu verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 45., 46., 48., 50., 52., 53., 54., 56. og 57. fundi í Nd., 26., 28. og 30. apríl, 3., 6., 7., 8., 10. og 12. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 58. fundi í Nd., 13. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 212, 287).

Pétur Ottesen: Ég hef, ásamt hv. þm. A.-Húnv., borið fram brtt. við 1. gr. frv. og vil strax taka það fram og skjóta til hv. forseta, að í brtt. er prentvilla, að í staðinn fyrir orðin: „og til enda málsliðarins falla burt“ á að vera: „og til enda málsgreinarinnar falli burt.“ — Ég vil biðja hæstv. forseta að taka þetta til athugunar við atkvgr.

Það, sem við viljum fella burt, eru ákvæði, sem sett eru í frv. og eru ný í ábúðarl. og eru um, að eigi megi leigja jörð herra en sem svari 4% af fasteignamatsverði og önnur ákvæði í samræmi við þetta.

Eins og kunnugt er, þá eru ákvæði í ábúðarl., sem segja, að hver maður, sem eigi jörð, sem hann ekki nýttjar, skuli skyldur til að leigja hana ábúanda gegn hóflegu eftirgjaldi, að dómi úttektarmanna. Með öðrum orðum, að réttur jarð-

eiganda er lagður í hendur óvilhöttum mönnum, sem bera skyn á, hvers virði jörðin sé og hvað sanngjarnt sé að meta eftirgjaldið.

Mér virðist, að með þessum ákvæðum séu lagðar þær hömlur á það, að jarðarafgjöld séu spennt upp framar því, sem höflegt geti talizt, og að við þetta megi hlíta. Auk þess er kunnugt, að jarðir eru byggðar samkvæmt aldagamalli venju, sem sé þeirri, að landskuld er greidd í friðu, en kúgildaleigur í smjöri, og þegar greiðsla þessi er ekki afhent með ám, sauðum eða gemlingum og leigur í smjöri, þá er það algild regla, að verðlagsskrárverð þessara vara sé lagt til grundvallar fyrir greiðslunni. Það verður að telja, að slíkur eftirgjaldsmáti sé eðlilegri og sanngjarnari heldur en að miða við það að greiða eftirgjaldið í peningum. Við flm. þessarar tillögu hefðum því óskað þess, að slík ákvæði yrðu ekki sett í ábúðarl., sem mundu útloka þennan gamla og góða leigumáta, sem ég tel langsamlega eðlilegastan, þar sem hann er háður gangverði höfuðframleiðsluvara landbúnaðarins. Ég skal ekki fara fleiri orðum um þetta atriði, það er atkvgr., sem hér sker úr um það, hvað ofan á verður.

Hér í 3. gr. frv. þessa eru ákvæði, sem stuðla eiga að því, að jarðir leggist ekki í eyði, eins og nokkuð hefur bólað á í seinni tíð. Á síðasta þingi var samþ. breyt. á ábúðarl., sem ég átti hlut að, í þessa átt, og ég er í vafa um, að þessi breyt. hér sé nokkuð til batnaðar.

Í l. frá 1940 var svo ákveðið, að ef jarðar-eigandi byggði ekki jörð fyrir 15. marz, þá væri honum skylt, að viðlagðri allt að 3000 kr. sekt til ríkissjóðs, að bjóða sveitarstjórn að ráðstafa ábúð á jörðinni gegn hæfilegu eftirgjaldi, og ef ágreiningur yrði um eftirgjaldið, þá skyldu úttektarmenn meta hæð eftirgjaldsins. En að hver aðili geti þó krafizt yfirmats samkvæmt 53. gr. laganna o. s. frv. Hins vegar ef ákvæðin hér í frv. ná tilgangi sínum, þá er ekkert við þessu að segja. Hér í frv. er aðeins hætt við l. frá 1940 þessu: „Takist ekki að byggja jörðina þannig í tvö ár samfleytt, hefur sveitarstjórn kauparétt á jörðinni, og er heimilt að taka hana eignarnámi, ef samningar nást ekki um kaupin. Vilji sveitarstjórn ekki nota kauparétt sinn og enginn hefur not jarðarinnar, er landsdrottinn ekki skylt að greiða af henni opinbera skatta, en önnur lögskil af henni verður hann að innna af höndum.“ Ég ætla mér ekki að gera neina tilraun til þess að setja fótinn fyrir þetta ákvæði, þótt ég hins vegar hafi ekki mikla trú á því, að þau bæti verulega úr skák. Breytingartillaga okkar fer ekkert inn á það svið, heldur snertir hún eingöngu hámarksákvörðun jarðarafgjaldsins.

*Frsm. (Steingrímur Steinþórsson): Það er langt síðan þetta mál var hér til 1. umr., og þá skýrði ég með nokkrum orðum, hvað lægi til grundvallar skoðunum þeirra manna, sem breyta vilja ábúðarl. En vegna þess, hve langt er liðið frá 1. umr., þá vil ég rifja upp það, sem ég sagði þá um að setja hámarksleigu á jarðir. Hv. þm. Borgf. sagði, að í ábúðarl. væri ekki hámarksleiga ákveðin. Það er rétt, en aftur á

móti hefur verið sett hámark fyrir kúgildisleigu, og er það 6% af skattmati. Það er ekki rétt, að kúgildisleiga sé greidd í friðu. Þetta er gert til að tryggja, að ekki sé hægt að taka of háa vexti af kúgildum. Svo er í erfðaábúðarl. ákveðið, að jarðir ríkissjóðs séu ekki leigðar gegn hærri vöxtum en sem svari 3% af fasteignamatsverði. Það er því ekkert undarlegt, þó að ákvæðum skjóti upp, sem eru svipuð ákvæðunum um ríkisjarðir.

Við hv. þm. Borgf. erum sammála um það tjón, sem af hlýzt, ef jarðir eru of hátt leigðar eða í of háu verði. Mesta bölvun fyrir landbúnaðinn er að þurfa að greiða of háa vexti.

Nú er svo ástátt, að menn sjækjast mjög eftir fasteignum. Þeir vilja koma peningum sínum í eitthvað fast, sem von er á þessum tímum. Mikil hætta er því á, að jarðir verði keyptar of dýrt og séu svo leigðar út í samræmi við kaupverðið. Úttektarmenn yrðu að taka tillit til, hvað fasteignin var keypt, og þá getur farið svo, að leiga verði hærri en ég ált rétt og hollt fyrir landbúnaðinn. Fyrir búnaðarþingi vakti þetta fyrst og fremst, og meiri hl. landbn. leggur til, að þetta frv. verði afgr. og þetta ákvæði gert að lögum.

Hv. þm. Borgf. talaði um hina gömlu, góðu daga, þegar afgjaldið var greitt í friðu. Ég tel nú, að þetta sé mjög tveggjað, og ég veit, að á ýmsum jörðum er þannig okkurleiga, sérstaklega á ýmsum hlunnindajörðum með æðardún og öðru. Ég veit, að afurðir slíkra jarða hafa komizt upp í 30–40% af fasteignamatsverði. Þetta er af því, að verðið fer upp úr öllu valdi, og tilkostnaðurinn við að afla sér hlunnindanna verður meiri.

Mörg dæmi eru slíks á þeim tímum, þegar breytingar eru fljótur að gerast, eins og í síðustu heimsstyrjöld, og margt höfuðbólið hefur farið í rústir af þessu. Ég gæti nefnt dæmi um það, ef ég vildi. Ég sé ekki neina ástæðu til að vera að karpa um þetta, því ég býst við, að hv. þm. hafi ákveðið, hvort þeir fylgi þessu eða vilji fella það niður, eins og brtt. hv. þm. Borgf. og hv. þm. A.-Húnv. fer fram á. En ég tel, að ef hámarksleiga yrði samþ., þá mundi fast öryggi fyrir því, að ekki yrði farið að bjóða í jarðir í stórum stíl í einhverri vitleysu.

Pétur Ottesen: Ég mun ekki tala langt mál. Það, sem á milli ber, liggur hér ljóst fyrir öllum. Ég get aðeins getið þess, að í ábúðarl. eru ekki ákvæði um, að leigja skuli jarðir fyrir hundraðshluta af fasteignamatsverði, en í l. um erfðaábúð á ríkisjörðum hefur gilt alveg sérstaklega, að ríkisjarðir skuli leigðar fyrir 3% af fasteignamatsverði. Reynslan hefur nú sýnt, að ríkissjóður er mjög vanhaldinn af þessu. Sá maður, sem fer með þessi mál fyrir ríkisstjórn-

ina, hefur tjáð mér, að engan veginn sé hægt fyrir ríkið að standa straum af kaupverði þeirra jarða, sem ríkið hefur verið að kaupa, nema með því móti, að tekin verði upp í fjárl. árlega allstór upphæð til þess að gefa með þessum jörðum.

Og það er nokkur bending um það, hver í raun og veru sé grundvöllurinn undir því að setja inn í ábúðarl. slík ákvæði sem þau, er um ræðir í þessu frv. Hv. þm. áleit, að þetta mundu nauðsynlegar ráðstafanir nú, vegna þess að ýmsir menn, sem ættu nú peninga, óskuðu eftir að ná í jarðeignir, af því að þeir teldu þær traustari eign heldur en peninga. Gagnvart þessu vil ég segja það, að ég lít svo á, að viðkomandi bændum í byggðum landsins, þar sem slíkt kann að eiga sér stað, eigi að vera að fullu borgið með löghelgaðri ihlutun úttektaarmanna gagnvart þessum bröskurum, sem ætla að setja fé sitt í þessar jarðir án þess að nytja þær sjálfir, svo að þeim verði ekki kápan úr því klæðinu að taka eftir þær eftirgjald, sem mætti teljast hærri en hófleg leiga miðað við þann afrakstur, sem af nýtingu jarðanna flýtur. Ég álit, að óhætt sé að leggja þetta í hendur úttektaarmanna, því að þeir menn eru eðlilega á verði fyrir því, að hér sé allrar hófsemi gætt. Að því leyti, sem síðasti ræðumaður minntist á húsaleigul., þá álit ég, að eins og sú n., sem á að ákveða húsaleigu og skera úr um þau mál fyrir leigjendur, hafi úttektaarmenn úti um byggðir landsins hliðstæðum störfum að gegna fyrir bændur. Ég álit, að fyrir ábúanda á jörð sé jafnmikið öryggi í úttektaarmönnum og fyrir leigjanda í kaupstað að húsaleigun., og sé því með þessu ákvæði vel fyrir hvorum tveggja séð.

Það getur vel verið, að það eftirgjald, sem greitt er með dún, á þeim jörðum, þar sem um slíka framleiðslu er að ræða, sé nú orðið hátt eftirgjald, þegar miðað er við það, hve fólksfrekt það er að hagnýta varplöndin og gera dúninn að góðri vöru. Þá kemur það og til greina, að dúntekja hefur ákaflega mikið gengið úr sér á undanförmum árum. En það hefur ekki verið tekið tillit til þess að lækka það dúnmagn, sem ganga á í eftirgjaldið, í samræmi við það, sem dúntekjan í heild hefur gengið saman. Það gæti komið til mála leiðrétting á því.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, — úr þessu verður skorið við atkvgr.

ATKVGR.

Brtt. 287 felld með 12:8 atkv.

1. gr. samþ. með 15:3 atkv.

2.—4. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 17:2 atkv.

Á 59. fundi í Nd., 14. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 60. fundi í Ed., 14. maí, skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 62. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til landbn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

26. Heimilisfang.

Á 43. fundi í Nd., 23. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 95 23. júní 1936, um heimilisfang (þmfrv., A. 242).

Á 44. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jón Pálmason): Í þessu frv. á þskj. 242 er tekið fram, hver ætlunin sé með þessum breyt., sem frv. fer fram á. En það hefur, eins og öllum þdm. er kunnugt, komið æ meira og meira í ljós, að það eru mjög miklir annmarkar á því, að því lagaákvæði sé hlýtt, að allir eigi löglegt heimilisfang á sama stað, og mjög mikil óreiða og vandræði eru það, sem ríkja á þessu sviði. Ég hef rætt þessi atriði við ýmsa þá menn, sem með þessi mál hafa að gera og standa í sambandi við kosningarrétt og gjaldskyldu til sveita og bæja, og við fulltrúa í stjórnarráðinu, sem með úrskurð sveitamála hafa að gera, og menn í framfærslun., og hjá öllum þeim, sem ég hef minnst á þetta mál við, hefur komið í ljós sama sagan, sem sé sú, að það séu mjög mikil vandræði og óreiða á þessu sviði og fari vaxandi. Hvort þau ákvæði, sem þetta frv. felur í sér, kunna þar úr að bæta, er óvíst og ekki hægt að fullyrða neitt um það.

En það, sem mér og flm. hefur virzt einna mest valda því, hve illa hefur tekizt að halda reglu á þessu sviði, er það, að það eru engin ákvæði, sem banna einstaklingum að flytja heimilisfang sitt, ekki einungis milli bæja innan sveitar, heldur líka milli sveita- og bæjarfélaga, svo oft sem verða vill á hverju ári. Þess vegna er mikil nauðsyn á því að setja ákveðna takmörkun um það, hvað oft og með hvað miklum fyrirvara menn geta flutt sig, og uppástungan, sem við flutningsmenn höfum orðið ásáttir um, er sú, að ekki sé löglegt að skipta um heimilisfang oftar en á 6 mánaða fresti, og er miðað við áramót og 1. júlí.

Þetta hefur að visu það í för með sér, að þeir, sem flytja í fardögum, fá ekki löglegt heimilisfang fyrr en tæpum mánuði eftir að þeir fluttu og öðlast þess vegna ekki sveitfesti, gjaldskyldu eða kosningarrétt fyrr en sá tími er liðinn.

Annað er það, að það eru ekki ákvæði um það, hvaða lagagildi það manntal hefur, sem prestar taka um hver áramót, en það skiptir miklu máli og kemur í ljós, þegar verið er að semja kjörskrár, að það er ákveðið gildi, sem þetta manntal hefur. Í þessu frv. er ætlað til þess, að það manntal, sem tekið er um áramót og ætlað er til að sé lokið fyrir lok janúar, gildi til 1. júlí.

Í 1., sem nú gilda um heimilisföng, eru ákvæði um það, að hreppstjórar og lögreglustjórar eigi að taka á móti tilkynningum um breytingar, sem verða á heimilisföngum manna milli manntala, og halda skýrslu um það. Það hefur komið í ljós, að þessum ákvæðum hefur mjög lítið verið fylgt, og virðist í sjálfu sér mikið eðlilegra og réttara, að það séu þeir aðilar, sem hingað til hafa haft manntal með höndum, sem sé prestar í sveitum og kaптúnum og lögreglustjórar í kaupstöðum, sem hafi þessar skyldur.

Enn fremur höfum við sett í 3. gr. ákvæði um það, að menn séu gjaldskyldir þar, sem þeir eru heimilisfastir, þegar gjaldið er lagt á. Gjöldin eru svo mörg, að það er nauðsynlegt, að það séu ákvæði um það í 1., hvar menn séu gjaldskyldir, enda hefur það komið mjög mikið í ljós, að það eru sífelldar þrætur um það, bæði milli sveitar- og bæjarfélaga og sveitarfélaga innbyrðis, að það er oft miklum vandræðum bundið að fá úr því skorið, hvar hið löglega heimilisfang er, því að það er svo oft, sem heimilisföng eru færð á milli, og meira að segja eru ýmsir menn, sem reynast eiga heima á 2 stöðum, og getur orðið örðugt að skera úr því.

Ég get vel búist við því, að það þurfi við athugun málsins að koma fleiri breyt. á þessa löggjöf, og vil því gjarnan mega eiga von á því, að sú n., sem fær þetta til meðferðar, sem ætlað er til, að verði hv. allshn., beri sig saman um það við mig, áður en hún afgreiðir frv. frá sér.

Að sinni sé ég svo ekki ástæðu til þess að fara um þetta fleiri orðum, en vænti þess, að hv. þm. sjái, að hér er á ferðinni nauðsynlegt mál, sem fullkomin ástæða er til að lögfesta nánari ákvæði um, því að það ástand, sem nú ríkir á þessu sviði, er með öllu ófært.

Ég óska svo eftir, að þessu frv. verði, að þessari umr. lokinni, vísað til hv. allshn.

ATKVG.R.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shl. atkv. og til allshn. með 18 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

27. Framræslusjóður.

Á 43. fundi í Nd., 23. apríl, var útbýtt:

Fr. til 1. um framræslusjóð (þmfrv., A. 243).

Á 44. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Stefán Stefánsson): Herra forseti! Á þskj. 243 flyt ég, ásamt hv. þm. Dal., frv. þetta. Það er hvorki stórt né margbrotið, eins og sjá má. Aðalástæðurnar fyrir frv. þessu ná lesa í greinargerð þess, en samt ætla ég nú að fylgja frv. úr hlaði með nokkrum orðum.

Frá því jarðræktarl. voru sett 1923 hefur ræktun landsins fleygt fram, svo nú er ræktað land allt að því helmingi stærra. Við, þeir fáu bændur, sem eigum sæti hér í hv. deild (en við erum því miður allt of fáir), sjáum, og hv. þm. sjá allir, að ræktun er mjög ábótavant. Heyfengur ekki sem skyldi, hvorki að magni né gæðum. Ástæðan fyrir öllu þessu er, að framræsla landsins er af skornum skammti. Bændur hafa ekki treyst sér til að taka lán með þeim kjörum, sem hafa verið fyrir hendi. En það er með 5½% vöxtum. Einnig hefur það verið svo, að bændur hefur skort bæði skilning og þekkingu á þessu sviði, en sem betur fer er áhugi þeirra nú að vakna, og margir hafa nú þegar hafizt handa við framræsluna. Við flm. teljum nauðsynlegt, að ríkisvaldið rétti bændum hér hjálparhönd.

Samkvæmt 1. gr. frv. á að stofna framræslusjóð. Ekki verður með vissu sagt, hve miklu fé sjóðurinn kann yfir að ráða til að byrja með. En það er ekki meginatriðið, heldur hitt, að sjóðurinn verði til.

Samkvæmt 4. gr. er gert ráð fyrir, að lán verði veitt með 2% vöxtum, en hinir raunverulegu vextir yrðu 2½% —, og yrði þetta mikill munur frá því, sem áður var.

Auk þess eru ýmis ákvæði í frv., svo sem að rekstur og stj. sjóðsins fari eftir reglum um Ræktunarsjóð Íslands, því framræslusjóðir eru sérstök deild úr þeim sjóði.

Ég get látið mér detta í hug, að einmitt nú sé ef til vill dálítill áhugi fyrir framræslumálum. Allir eru nú sammála um blessaðar sveitirnar. Þær eru nú griðastaðir fyrir börnin, og einnig hefur verið skorað á verzlunar- og skrifstofufólk að vinna að sveitastörfum í sumarleyfinu. Ég vona, að þetta sé ekki augnablikshugur, heldur megi hann haldast lengi. Hv. Alþingi hefur sýnt skilning í öllu, er að landbúnaði lýtur, og ég vænti þess, að með því að samþ. þetta frv., þá sýni það hug sinn í því, sem er undirstaða allrar ræktunar landsins, og til að framleiðsla megi dafna í landinu.

Ég mun svo ekki segja meira um þetta, en legg til, að málinu verði vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

28. Vaxtaskattur.

Á 48. fundi í Nd., 30. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um innheimtu tekjuskatts og eignarskatts af vaxtafé verðbréfa og skuldabréfa (þmfrv., A. 306).

Á 50. fundi í Nd., 3. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 14:5 atkv.

Á 58. fundi í Nd., 13. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 63. fundi í Nd., 20. maí, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 306, n. 419 og 492).

Fram. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti! Þetta frv. er flutt af meiri hl. fjhn., og það er ágreiningur í þeirri góðu n. um málið. Minni hl. hefur nú skilað álit um málið á þskj. 492.

Þetta frv. er um það, að frá 1. jan. 1942 skuli tekju- og eignarskattur af vaxtaeignum og tekjum af þeim innheimtur á sérstakan hátt, eins og fram er tekið í frv.

Til vaxtafjár samkv. 1. þessum teljast opinber verðbréf, og teljast þar til bankavaxtabréf, ríkisskuldabréf, skuldabréf bæjar- og sveitarsjóða og stofnana þeirra og önnur slík verðbréf, útgefin af opinberum stofnunum eða fyrirtækjum. Og enn fremur skuldabréf, vixlar og aðrar fjárkröfur, sem tryggðar eru með veði í fasteign að einhverju eða öllu leyti, eða með tryggingarbréfi í fasteign.

Í 3. gr. er fram tekið, að ákvæði 1. þessara nái ekki til vaxtaeigna eða vaxtatekna þeirra aðila, sem undanþegnin eru slíkri skattgreiðslu samkv. 1. um tekju- og eignarskatt. Það mundi því ekki snerta banka eða sparissjóði, sem eiga mikið af opinberum verðbréfum og skuldabréfum, sem tryggð eru með veði í fasteign.

Í 4. gr. frv. er ákvæðið, að vaxtaskatturinn skuli nema 25% af hinni skattskyldu vaxtahæð.

5. og 6. gr. eru um innheimtu á þessum skatti. Ég vil vekja athygli hv. þdm. á því, að í 6. gr. er á einum stað prentvilla, þar sem stendur „sbr. b- og c-lið 2. gr.“, en á að vera a- og b-lið o. s. frv., því að það er ekki um aðra liði að ræða í 2. gr. frv.

7. gr. er um það, hverjir skuli innheimta þennan skatt.

8. og 9. gr. kveða á um það, að þeir, sem

telja fram til skatts vaxtafé og tekjur af því, skuli fá þann vaxtaskatt endurgreiddan með þessum hætti, sem í frv. getur, til þess að tryggð verði, að þessi skattur lendi ekki á þeim, sem telja fram samkvæmt l. þær eignir, sem hér er um að ræða, og tekjur af þeim, heldur nái aðeins til þeirra, sem láta niður falla að telja þessar eignir og tekjur af þeim fram. Hér er ekki um nýjan skatt að ræða, heldur um það að beita sérstakri aðferð til þess að ná réttmætum sköttum af þeim, sem ekki hafa talið fram að undanfögnu.

Ég tel, að þetta frv. nái of skammt. Það hefði einnig átt að gilda um innistæðufé í bönkum og sparissjóðum. En flm. slepptu því að hafa frv. svo viðtækt að þessu sinni, í þeirri von, að það væri meiri víska fyrir því, að það næði fram að ganga nú á þessu þingi.

Nú er enn meiri ástæða til þess en áður að ná skatti af verðbréfum og skuldabréfum og tekjum af þeim, og meiri heldur en af innistæðum, vegna þess að vextir af sparifé á innistæðureikningum í bönkum og sparissjóðum hafa lekkað nýlega og eru nú miklu lægri heldur en af verðbréfum.

Frv. um þetta efni hefur legið fyrir tveimur síðustu hv. Alp. Það var upphaflega flutt árið 1939 af fjhn. í hv. Ed. Það er fróðlegt að athuga ummæli hv. 1. þm. Reykv., sem þá var frsm. n. í þessu máli. Sá hv. þm. sagði við það tækifæri, að það hefði komið í ljós, að af handhafa-verðbréfum hefði ekki komið nema örlítið brot til framtals hjá eigendum þeirra. Hann sagði líka, að ekki væri hægt að búa við það fyrirkomulag, að þeir, sem telja fram, bæru þungann, en hinir, sem ekki telja fram, sleppi við gjöld. Hv. þm. sagði þá einnig, að með frv. væri bent á sniðuga aðferð til þess að ná vaxtaskattinum og rjúfa þá leynd, sem um það væri, hvað menn hefðu í tekjur af verðbréfum.

Frv. þetta, sem kom fram á árinu 1939, var samið af millipn. í skatta- og tollamálum, sem hv. 1. þm. Reykv. (MJ) átti sæti í: Afdrif þess frv. þá voru þau, að það var afgr. í Nd. með þeirri breyt., að ákvæðin um innistæðuféð voru tekin út úr frv. Þegar það því var afgr. út úr hv. Nd. þá, var það alveg eins að efni til og þetta frv., sem liggur hér fyrir frá meiri hl. fjhn. En þetta frv. 1939 hlaut þá ekki endanlegt samþ. í hv. Ed.

Þetta frv. var svo á ný flutt á síðasta Alp. af mér og hv. 2. þm. Skagf. (StgrSt). Það fékk athugun í þingn., en ekki varð samkomulag um málið í n. Meiri hl. n. var á móti frv. þá og bar aðallega fyrir sig álitsgerð frá bankastjórn Landsbankans og framkvæmdastjórn Söfnunarsjóðs Íslands. Og í þessar álitsgerðir vitnar hv. minni hl. n. nú. En það er eftirtektarvert, að í báðum þessum álitsgerðum er alveg sneitt hjá aðalatriðum málsins. Þeir forráðamenn Landsbankans og framkvæmdastjórn Söfnunarsjóðs vikja alls ekki að því, að það sé ekki eðlilegt, að þeir, sem ekki telja fram eignir sínar og tekjur, sleppi við lögákvæðna skatta, ef unnt er að ná skattgreiðslu hjá þeim eins og öðrum. Fram hjá þessu er vandlega gengið í báðum þessum álitsgerðum.

Minni hl. fjhn. hefur skilað hér nál. á þskj. 492, sem ég geri ráð fyrir, að frsm. þess nefndarhluta, hv. þm. A-Húnv. (JPálm), geri grein fyrir. Í þessu álit er meira af stóryrðum heldur en haldgóðum rökum. Þar er talað um þekkingarlitla og ófyrirleitna menn, sem hafi dreift út um landið hérfilegustu blekkingum. Frsm. minni hl. n. mun hafa samið þetta nál. En hv. 3. landsk. (StSt) hefur undirskrifað það með honum. Hann (3. landsk.) mun ekki hafa samið skjalið, því að ég er viss um, að orðbragðið hefði þá verið nokkru þrúðmannlegra heldur en það er, en hann hefur undirskrifað þskj., án þess að kynna sér efni þess svo sem skyldi, því að ef hann hefði gert það, mundi hann hafa komið að raun um, að í þessu nál. eru villandi upplýsingar um málið. Skal ég ekki um það segja, hvort þær eru börnar fram af þekkingarskortri eða ófyrirleitni, svo að notuð séu orð hv. þm. A-Húnv. í hans nál.

Ég vil fara nokkrum orðum um þær mótbárur, sem fram koma í nál. minni hl. n. Þar er talað um, að bankarnir séu mótfallnir frv., — mun það og vera. En það er ekki sönnun fyrir því, að málið eigi ekki rétt á sér. En síðan segir í nál., að sama máli og um bankana muni gegna í þessu efni um hverja einustu sparisjóðsstjórn á landinu, enda mundu slík l. sem þessi hafa í för með sér aukinn reksturskostnað fyrir allar peningastofnanir landsins, segir í nál. Ég fullyrði, að hv. þm. A-Húnv. hefur ekki spurt um álit allra sparisjóðsstjórna á landinu og veit því ekki um það. Það er líka rangt, að þetta hafi aukinn kostnað í för með sér fyrir allar peningastofnanir í landinu. Um flesta sparisjóði er það að segja, að þessi l. mundu ekki valda þeim neinni aukinni fyrirhöfn eða kostnaði. Ég fullyrði enn fremur, að í svari Landsbankans í fyrra er miklu meira gert úr fyrirhöfn bankans fyrir þessu heldur en rétt er.

Hv. minni hl. n. vitnar í skýrslu, þar sem birtir eru reikningar Landsbankans 1939. Og á þeirri skýrslu byggir minni hl. svo útreikninga sína um það, hve vaxtaskatturinn mundi nema mikilli upphæð. En sú skýrsla er mjög ófullkomin og of gömul til þess að hægt sé að byggja útreikninga um þetta efni á henni. Þess vegna er ekki hægt að taka mark á útreikningi hv. minni hl. í þessu efni. Til sönnunar mínu máli í þessu efni vil ég benda á tvennt. Í fyrsta lagi, að jafnvel þótt skýrsla þessi um opinber verðbréf, sem birt er með bankareikningnum í árslok 1939, hefði verið tæmandi, þegar hún var gerð, en um það skal ég ekkert fullyrða, þá er nú ekkert hægt að byggja á henni, vegna þess að árið 1940 og á þessu ári hefur mikið bætzt við af opinberum verðbréfum, sem eru eign skattskyldra aðila. Og ef í eigu skattskyldra aðila eru veðskuldabréf, sem nema mörgum millj. kr. eftir þessari skýrslu Landsbankans, þá eru til veðskuldabréf, sem gefin eru út til handhafa, sem ekki eru talin í þessari skýrslu, og þau munu nema mörgum millj. kr.

Nú heldur hv. minni hl. því fram, að innheimta skatts af verðbréfum og skuldabréfum sé í því lagi, að ekki sé þörf þar um að bæta eða a. m. k., að það sé hægt án sérstakrar lög-

gjafar. Vitna þeir þar í álit mþn. í skattamálum, sem fylgdi frv. um vaxtaskatt 1939. En minni hl. getur aðeins um nokkuð af því, sem mþn. segir, en sleppir öðru. Um aðferð skattinnheimtunnar segir svo í álit minni hl., með leyfi hæstv. forseta: „Aðferð skattinnheimtunnar er þessi: Skuldarinn er krafinn sagna um það, hverjum hann skuldar, en ef hann getur ekki gefið það upp, er hann sjálfur krafinn um skatt af skuldinni“. Þetta er villandi frásögn. Það er ekki rétt, að sá, sem skuldar fjárhæð, en vill ekki eða getur ekki gefið upp nafn þess, sem hann skuldar, sé ætíð krafinn um skatt af upphæðinni, því að þótt framteljandi, sem telur fram skuld án þess að gefa upp nafn lánardrottins, fái ekki að draga skuldina frá eign sinni eða vextina frá tekjum sínum, þá er alls ekki víst, að hann þurfi að borga skatt af skuldinni. Margir framteljendur komast ekki í skatt, tekjur þeirra eða eignir eru ekki meiri en það, og aðrir borga miklu lægri skatt heldur en lánardrottinn ætti að greiða af upphæðinni, ef þetta frv. yrði að lögum.

Ég get ekki séð í þessu máli nema tvær leiðir, sem gætu talizt löggjafarvaldinu samboðnar. Önnur er sú, að gera ráðstafanir, eftir því sem unnt er, til þess að innheimtir verði þeir skattar, sem lögum samkvæmt á að greiða, og þetta frv. er spor í þá átt, og ég held, að eins og nú er ástatt, sé full ástæða fyrir ríkissjóðinn að taka þá skatta, sem menn eiga að greiða, ef einhver leið er til að innheimta þá. Hin leiðin er sú, að undanþiggja alla peninga- og verðbréfaeign skatti, en ég vil ekki mæla með þeirri leið, því að það væri rangt gagnvart þeim, sem eiga fjármuni í öðrum eignum. En það sjá allir, að það er óþolandi ástand, að þeir, sem telja fram tekjur og eignir samvirkusamlega, eins og skylt er að gera, séu látnir borga, en þeir, sem vilja draga undan, séu látnir sleppa. Þetta er aðalatriðið, og vænti ég, að öllum hv. þdm. sé það ljóst.

*Frsm. minni hl. (Jón Pálmason): Það er ekki þýðingarmikið að hafa um þetta langar umr., hæði vegna þess, að hér er fátt manna við, og einnig vegna þess, að það virðist vera svo, að a. m. k. sumir þeir hv. þm., sem hafa lagt kapp á þetta mál, vilji ekki taka rök til greina.

Hv. frsm. meiri hl. og 1. flm. þessa máls byrjaði á því að gefa þá skýringu, að ekki væri ætlazt til, að frv. næði til þeirra, sem undanþegnir eru tekjuskatti, og það er rétt. Það á aðeins að ná til þeirra, sem eru skattskyldir af eignum og tekjum. Hv. frsm. fór um það nokkrum orðum, að í nál. mínu og hv. 3. landsk. væru óviðeigandi stóryrði, en minna af rökum. Eínu stóryrðin, sem hann tilfærði, voru þau, að því væri dreift út um landið af þekkingarlitlum og ófyrirleitnum mönnum, að á þessu sviði væru dregnir undan skattgreiðslu fleiri tugir milljóna króna. En það er svo, að á þessu hefur verið látið bera, ekki aðeins á fundum, heldur einnig í þingsalnu, að því hefur verið haldið fram, að það ættu að vera jafnvel 60—70 millj., sem dregið væri undan skatti af verðbréfum og skuldabréfum. Þetta tel ég lýsa svo mikilli vitleysu, að furðu gegni, eða þá að hér er um sérstaklega mikla

ófyrrleitni að ræða, svo að þau stóryrði, sem voru viðhöfð, eru ekkert annað en túlkun á sannleikanum, sem blasir við bæði hér á þingi og utan þings. En vegna þess, að þessu hefur verið haldið svo mjög á lofti, þá fórum við minni hl. fjhn. að leita okkur upplýsinga um, að hve miklu leyti væri í þessu hæft, því að ef þetta væri rétt, þá væri mikil ástæða til að koma þessum l. á, en ef lítið væri í því hæft, þá væri grundvöllurinn runninn undan þessu frv. Og þær upplýsingar, sem við fengum og bent er á í nál. okkar, þær eru fengnar úr reikningum Landsbankans, þeim síðustu, sem völ var á, sem sé reikningunum frá 1939, en það er það ár, sem hv. flm. frv. hafa byggt á undanfarið. Það er rétt, sem hv. frsm. meiri hl. tók fram, að árið 1940 og á þessu ári hefur eitthvað bætzt við af verðbréfum, en ég geri ráð fyrir, að þau skiptist á milli þeirra aðila, sem eru skattfrjálsir, og hinna, sem eru skattskyldir, í svipuðum hlutföllum og áður var og þess vegna sé hér um tiltölulega lítið að ræða, a. m. k. ekki svo mikið, að ástæða sé til þess vegna að leggja í allan þann kostnað og fyrirhöfn, sem ætlað er til með þessu frv.

Það er út af fyrir sig rétt, og sjálfsagt geta allir hv. þm. verið sammála um það, að ekki er réttlæti í því, að einstöku mönnum sé heimilt að draga það undan skatti, sem að réttu lagi á að telja fram. En í okkar skattal. er engin heimild til slíks, svo að ég held, að þar sé meira um að kenna vanrækslu skattan. heldur en viðleitni manna til að draga undan skatti.

Viðvíkjandi því, sem hv. frsm. meiri hl. vitanði í ræðu hv. 1. þm. Reykv. hér á þingi 1939, þá er um það að segja alveg það sama og ýmislegt annað, sem fram hefur komið í þessu máli, að það er byggt á fullkomnum misskilningi, þeim misskilningi, að það er ekki tekið til greina, hvað yfirgnæfandi meiri hluti af þessum verðbréfum er í eigu skattfrjálsra aðila. Það getur hver maður séð, sem nokkuð þekkir inn í fjármála-polítík okkar lands, að hér er ekki tekið rétt tillit til, hvað mikill hluti af verðbréfum, skulda-bréfum og vaxtafé er í eigu skattfrjálsra aðila, en að fá um það nægilega glöggar skýrslur tel ég ekki unnt, en það er víst, að allar skýrslur, sem fengist hafa um þessa hluti, eru þannig, að frekar má bæta við þá upphæð, sem er í eigu skattfrjálsra aðila, heldur en draga frá, því að það er víst, að eins og skýrslur peningastofnanna hafa verið, þá eru þær ákaflega mikið villandi, vegna þess að sömu upphæðirnar hafa í mörgum tilfellum verið taldar fram í 2, 3 eða 4 stöðum. Af þeirri sök verður útkoman alveg fólks eftir þeim skýrslum, sem við höfum á þessu sviði aðgang að.

Snertandi það, að það sé rangt, að allir bankar og sparisjóðir séu á móti því að leggja á sig þessa auknu fyrirhöfn, sem farið er fram á í þessu frv., er það að segja, að við áttum tal við bankastjórana á síðasta þingi. Að visu kom ekki skriflegt álit nema frá stjórn Landsbankans, en bankastjórar Útvegsbankans og Búnaðarbankans létu í ljós alveg sams konar álit í þessu efni, og þannig er einnig með allar sparisjóðsstjórnir, sem ég hef haft spurnir af eða talað við. Að visu

hef ég ekki átt tal við þá alla, en ég hygg, að ekki sé hægt að finna neinn sparisjóðsgjaldkera, sem vildi leggja á sig þá fyrirhöfn, sem frv. mundi baka peningastofnununum.

Hv. frsm. gekk svo langt í fjarstæðum sínum, að hann hélt því fram, að það mundi ekki baka hönkunum neinn aukinn rekstrarkostnað, þó að þetta frv. næði fram að ganga. Það gegnir alveg furðu, að nokkur hv. þm. skuli halda því fram, að ef farið er að innheimta skatt af öllum vaxtamiðum og öllum verðbréfum eins og gert er ráð fyrir í frv., hvort sem það er talið fram til skatts eða ekki, að því fylgi engin fyrirhöfn. Það hlýtur hver maður að sjá, að það hefur mikla fyrirhöfn í för með sér og getur ekki komið fram nema með auknum rekstrarkostnaði hjá viðkomandi stofnunum.

Hv. frsm. meiri hl. var að tala um, að sú skýrsla, sem fylgdi landsbankareikningnum 1939 og við vitnum í í okkar nál., væri ófullnægjandi, af því að hún taki ekki til bréfa, sem síðar hafa verið gefin út. Það er vitanlega rétt, að hún nær ekki yfir bréf, sem gefin hafa verið út eftir að hún var samin, en það liggja engin rök fyrir, að hún sé ófullnægjandi að því leyti, sem hún nær til, en hún sýnir einmitt, hvað miklar ófgar það eru, sem hefur verið haldið fram á þessu sviði, og þar með, að falskur grundvöllur sé undir tilveru þessa frv.

Þá er þetta, að það sé ekki rétt, að ekki sé hægt að fá til framtals öll handhafaskuldabréf, sem er veð fyrir, en það er frá mínu sjónarmiði fyrir handvömm þeirra, sem stjórna skattamálunum, því að eins og tekið hefur verið fram í okkar nál., er það venja, að sá, sem skuldir telur fram, er spurður, hvar þær séu, en ef hann getur ekki gefið það upp, verður hann að borga skattinn, ef hann er skattskyldur, en það getur verið, að einhverjir sleppi undan að greiða þann skatt, af því að þeir séu ekki skattskyldir, vegna þess að eignir þeirra og tekjur séu ekki það miklar, að þeim beri að borga skatt, en það er ekki til bóta að láta skattal. ná lengra niður á við en gert hefur verið, eins og mundi verða, ef frv. næði fram að ganga.

Viðvíkjandi ályktunarorðum hv. frsm. meiri hl., að hér sé annaðhvort að gera — að undanbyggja öll verðbréf og skuldabréf og helzt allt vaxtafé í landinu tekju- og eignarskatti eða koma á því skipulagi, sem lagt er til í frv., og gera allar peningastofnanir í landinu að skattainnheimtustofnunum. — Það er mér ekki hægt að ganga inn á. Og þó að eitthvað kunni að vera dregið hér undan skatti, þá held ég, að það sé ekki svo mikið, að það borgi sig undir nokkrum kringumstæðum að leggja í alla þá fyrirhöfn, sem hlyti að verða því samfara að gera allar peningastofnanir í landinu að innheimtustofnunum.

Að öðru leyti skal ég ekki þreyta þá fáu hv. þdm., sem eru hér viðstaddir, með lengri ræðu. Þetta mál er búið að vera hér þrætumál á tveimur undanföllum þingum, og kann að vera, að það verði það áfram, ef þeir, sem telja sér hag í að telja landsfólkinu trú um, að stolið sé undan skatti svo og svo miklu umfram það, sem rétt er, þráast við og ala á þessu frv., þá kann

að vera, að það haldi áfram að vera draugur hér á þingi, og það heldur þá áfram að vera fyrir hverju þingi. En ef ég fæ ekki upplýsingar, sem sanna nauðsyn þessa máls betur en þær, sem enn hafa komið fram, mun ég aldrei ganga inn á að gera allar peningastofnanir í landinu að innheimtustofnunum, eins og á að gera með þessu frv.

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Hv. þm. A.-Húnv. byrjaði ræðu sína á því að tala um, að sumir menn vildu ekki taka rök til greina. Ég tek það alls ekki til mín, enda hefur hann engin rök fært fram í nál. sínu eða ræðum, sem breyti skoðun minni á þessu máli.

Um það má deila, af því að ekki eru til um það skýrslur, hvað mikið hafi verið dregið undan skatti á undanförunum árum af verðbréfum, en ég vil benda hv. þm. A.-Húnv. á, að úr því fæst einmitt skorið með því að gera frv. að 1., hvað hér er um stóra fjárhæð að ræða í verðbréfum, sem hafa ekki komið til framtals að undanförunu, og þá getum við látið allar deilur niður falla að svo komnu.

Hv. þm. talaði um, að hér væri eingöngu vanrækslu skattayfirvaldanna um að kenna, en ég er ekki í vafa um, þó að hann sé skeggur maður, að ef hann væri í skattan. í Reykjavík, þá mundi vefjast fyrir honum að finna eigendur allra veðdeildarbréfa og ríkisskuldabréfa og allra verðbréfa, sem gefin eru út til handhafa. Ég efast um, að hann með öllum sínum dugnaði gæti komið því í framkvæmd, án þess að fá einhver lagaþyrrið, viðtækari en nú eru til, nema hann vilji setja 1., sem bönnuðu að gefa út handhafaskuldabréf, en ég er sannfærður um, að þorri þeirra, sem hér eiga hlut að máli, mundi vilja miklu síður, að hannað væri að gefa út handhafaskuldabréf, heldur en þótt skattur væri tekin af þeim eins og gert er ráð fyrir í þessu frv.

Hann sagði, að hér væri ekki um nema smáar upphæðir að ræða, en það er vitað, að það eru mjög háar upphæðir í veðskuldabréfum í Rvk, sem hvila á 2. og 3. veðrétti í húsum. Það er algengt, að þeir, sem byggja hús, fá veðdeildarlán gegn 1. veðrétti, og svo fá þeir lán til viðbótar með því að gefa út handhafaskuldabréf, tryggð með 2. og 3. veðrétti. Og meðan ekki eru sett 1., sem banna að gefa út slíka pappíra, er ómögulegt að vita, í hverra eigu þessi bréf eru, því að þau ganga kaupum og sölum.

Það er rétt hjá hv. þm. A.-Húnv., eins og ég gat um áðan, að bankarnir hafa lýst sig þessu mótfallna, en hann heldur því fram, að enginn sparisjóðsgjaldkeri mundi vilja taka að sér það, sem á að leggja sparisjóðunum á herðar með þessu frv., og segist furða sig á þeim miklu fjarstæðum, sem ég hafi haldið fram í því sambandi. Í fyrsta lagi veit hann ekkert um þetta, því að hann hefur ekki talað við allar sparisjóðsstjórnir, og er furða, að hann skuli ekki hafa aflað sér þeirra upplýsinga. Í öðru lagi sagði ég aldrei, að það mundi ekki kosta sparisjóðina neina fyrirhöfn, þó að hv. þm. geri allt of mikið úr henni. Það er alveg vitað, hvernig þessu er hagað hjá sparisjóðunum. Þeir kaupa verðbréfin

og lána mönnum út á fasteignir sínar. En eins og menn vita, eru sparisjóðirnir skattfrjálsir, og því yrði ekki borgaður vaxtaskattur af þeim bréfum, sem þeir eiga. Þeir halda áfram að taka vexti og afborganir af þeim veðskuldabréfum, sem þeir eiga, en ef þeir eiga verðbréf, þá þurfa þeir aðeins að gefa skattayfirvöldunum það upp einu sinni á ári, hvað mikið þeir eigi, en þá uppgæð þurfa þeir að láta fara fram hvort sem er, því að annars gætu þeir ekki gert upp sinn eigin fjárhag. Þetta er því engin aukafyrirhöfn, svo að allt fjas þessa hv. þm. um stórauðinn kostnað og aukafyrirhöfn á hendur sparisjóðunum er firra ein.

Hv. þm. endaði ræðu sína á því að lýsa yfir, að hann gæti ekki fallist á það, sem ég gat um, að hér væri aðeins um tvennt að ræða, annaðhvort yrði að gera ráðstafanir til þess, að þeir borguðu skattinn, sem ættu að borga hann, eða að undanþiggja þessar eignir skatti, svo að ekki væri verið að niðast á þeim, sem teldu heiðarlega fram, en láta þá sleppa, sem vildu draga undan. Mér er sama, hverju hv. þm. heldur fram um þetta. Ég get aldrei gengið inn á, að það sé rétt, að þeir samvirkusömu framteljendur verði að borga skattinn, en hinir, sem draga undan, fái að sleppa við réttlátan skatt, og ég vil segja, að þessi stefna hv. þm. og þeirra, sem fylgja honum að málum, er ekki til þess fallin að gera menn samvirkusama í þessum efnun.

***Frsm. minni hl. (Jón Pálmason):** Það skal vera örstutt, því að það hefur ekkert nýtt komið fram hjá hv. frsm. meiri hl., en það, sem virtist helzt vera af rökum af því, sem hann sagði, var það, að ekki væri hægt að ná til framtals ýmsum handhafaskuldabréfum, sem gefin væru út og væri veð fyrir. En það er einmitt aðferðin, sem gildir, að ef maður getur ekki gefið upp, hverjir séu eigendur að þeim skuldum, sem hann skuldar, þá borgar hann skattinn sjálfur. (SkG: Nei). Þá er það alveg brot á því „prinsípi“, sem ég þekki, að þeir, sem telja fram skuld, en tilgreina ekki lánardrottin, borga skatt af skuldinni. (SkG: Margir þeirra komast ekki í skatt). Þá er það eini grundvöllurinn, sem fyrir þessu liggur hjá þessum hv. þm., að hann vill teygja sig lengra niður á við, svo að þeir, sem nú borga ekki skatt af því, hvað litlar tekjur og eignir þeir eiga, komi til með að borga skatt. (SkG: Þeir eiga ekki að borga). Ef frv. er samþ., þá getur það þó orðið þannig, því að mikið af þessum skatti, sem ætti að innheimta á þennan hátt, fellur á þá, sem eru ekki skattskyldir ella. Margt þessara manna er ýmist börn eða gamalmenni, sem eru að safna aukum í sparisjóð og ber ekki að greiða skatt. (SkG: Þetta snertir ekki innistæður). En það getur vel verið, að þessi verðbréf séu í eigu fólks, sem er ekki skattskyldt ella. Og þó að eitt-hvað kunni að sleppa undan skatti, sem annars er skattskyldt, þá tel ég ekki rétt að setja upp svona umfangsmikið og fyrirhafnarsamt kerfi eins og frv. gerir ráð fyrir, því að það borgar sig alls ekki. Það verður að vera stefnan að herða betur á skattinnheimtu skattayfirvaldanna, svo að hægt sé að ná til framtals öllu, sem hægt

er að ná. Og ég held, að alls ekki sé um svo mikið að ræða, sem menn hafa dregið undan skatti af verðbréfum, að rétt sé að dreifa því út af jafnmikilli ófyrirleitni og gert hefur verið, að hér sé stórfé dregið undan skatti, því að það er alls ekki rétt, eins og ég hef sýnt fram á.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 64. fundi í Nd., 21. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15:7 atkv.

2.—11. gr. (ásamt bráðabirgðaaðkvæði) samþ. með 15:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísuð til 3. umr. með 15:6 atkv.

Á 65. fundi í Nd., 23. maí, var frv. tekið til 3. umr.

*Garðar Þorsteinsson: Það var aðeins út af einu atriði, sem mig langaði til að segja nokkur orð, og jafnframt biðja hæstv. fjmrh. þá sérstaklega að skýra hv. d. frá, hvort hann hefði athugað það atriði sérstaklega að því er snertir afstöðu ríkissjóðs til þess atriðis.

Í þessu frv. er gert ráð fyrir því, að sá maður, sem ber að greiða vexti af skuld, sem er annaðhvort opinbert verðbréf, bankavaxtabréf, ríkisskuldabréf o. s. frv., eða skuldabréf, sem er tryggt með veði í fasteign, hann eigi aðeins að greiða $\frac{1}{4}$ af þessari vaxtagreiðslu, en halda eftir sjálfur $\frac{3}{4}$ af vöxtunum, sem hann síðar innan eins mánaðar á að skila til viðkomandi skattheimtunnans. Mig langar til þess að vita, hvort hæstv. fjmrh. hefur athugað, hverja þýðingu þessi aðferð um vaxtagreiðsluna hefur fyrir ríkissjóð, þegar þess er gætt, að tollstjóra, sem þar kemur fram fyrir ríkissjóðs hönd, ber að standa skil á þessum 25%, sem hann á að taka við, jafnvel endurgreiða þau til vaxtagreiðanda, hvort sem skattstjóri hefur fengið þessa upphæð greidda frá viðkomandi vaxtagreiðanda eða ekki.

Til þess að gera málið skýrt, vil ég taka dæmi um tvo menn, sem við nefnum A og B. A skuldar B 10 þús. kr. og hefur gefið veðrétt í húseign sinni fyrir skuldinni. Hann á að borga 600 kr. í vexti. Nú fer kröfuhafi B til A og A greiðir honum — ekki 600 kr., heldur 450 kr. og heldur sjálfur eftir 150 kr. Nú skrifar B kvittun inn á veðskuldabréfið, og það er ekki lengur veð í fasteigninni fyrir þessum vöxtum. Nú stendur þannig á fyrir A, að hann hefur kannske ekki mikla peninga, og hann fer ekki með þessa vaxtagreiðslu til tollstjóra og greiðir alls ekki þessar 150 kr., og tollstjóri hefur ekki hugmynd um það fyrr en eftir marga mánuði, að þessi maður hefur átt að inna af hendi þessa greiðslu til tollstjóra, en á skilar alls ekki af sér þessari fjárhæð. Nú lifur, þangað til B telur fram til skatts og sendir skattstjóra yfirlýsingu A um það, að hann (A) hafi haldið eftir þessum 150 kr., og þessar 150 kr. eiga samkv. l. að dragast frá tekjuskatti B eða endurgreiðast honum,

ef upphæðin er hærri en það, sem honum ber að greiða í tekjuskatt.

Hvernig horfir málið nú við frá ríkissjóðs hlið, ef tollstjóri hefur ekki fengið þessa vexti, sem hann átti að fá í skatt, greidda? Þessar krónur eru ekki tryggðar með veði í neinni fasteign. Og A er ekki svo fjáður, að ríkissjóður geti innheimt þessa upphæð hjá honum. Ég held, að hv. flm. hafi ekki athugað þetta. Og kannske hæstv. fjmrh. ekki heldur, ég veit það ekki. En með þessu móti er vist, að það koma hér fram, a. m. k. í Reykjavík, þúsundir og aftur þúsundir af mönnum, sem gefa slíkar yfirlýsingar um það að hafa haldið eftir $\frac{3}{4}$ skattsins sem vaxtaskatti, sem þeir aldrei skila af sér til ríkissjóðs, og ríkissjóður verður svo að borga til þessara manna, hvort sem ríkissjóður hefur fengið hluta af þessu eða ekki neitt. Ég hygg, ef það væri athugað, hve mörg hundruð þús. og jafnvel millj. kr. eru borgaðar í vexti af lánum, sem tryggð eru í fasteignum, þá mundi sú upphæð nema miklu, sem skuldararnir sjálfir geyma fyrir ríkissjóð og mega geyma allt að 4 vikum, en sem þeir aldrei mundu skila af sér, eða a. m. k. yrði ríkissjóður að innheimta það með lögtaki, og maður veit, hvernig það gengur oft, og þannig mundu það ekki verða litlar fjárhæðir, sem ríkissjóður annaðhvort tapaði eða yrði með kostnaði að innheimta. Mér er sagt, að einn maður hér í bænum eigi 39 hús, og munu þau ekki vera undir 100 þús. kr. virði að jafnaði. Hann skuldar sjálf sagt svo eða svo mikið fyrir þessi hús. Mér er nú sem ég sjái, að slíkir menn, sem gera má kannske ráð fyrir, að hafi stundum ekki of mikið fé undir höndum, noti sér ekki þennan greiðslufrest, sem þeim er gefinn á vöxtunum, með því, hvernig ákvæði þessa frv. eru, ef að l. verða. Mig furðar það þeim mun meira, að þessi ákvæði, sem þannig mætti nota sér, skuli vera sett inn í frv., af þeirri ástæðu, að það er ákaflega auðvelt fyrir skattstjóra og síðan fyrir ríkissjóð að fá að vita, hverjir séu eigendur þessara veðskuldabréfa, af því að hver einasti maður, sem telur tekjur fram til skatts, skýrir frá því, hve mikla vexti hann hefur borgað af veðskuldabréfum, tryggðum í hans fasteign. Ef maður hefur borgað 600 kr. í vexti, kemur það til frádráttar, og hann gefur þetta upp vegna sjálfs sín. Nú má ætla, að hann borgi þetta einhverjum málaflm., án þess að vita, hver á bréfið. En skattstofan fær að vita, hverjum hann hefur borgað vextina. Ef viðtakandi, í þessu tilfelli málaflm., vill ekki segja, hver á bréfið, má skattstofan leggja á þann mann tekjuskatt vegna þessara vaxta. Hún getur sagt: Ég trúi ekki, að þú eigir ekki skuldabréfið. Ef einhver stofnun hefur fyrir atvinnu að innheimta vexti af bréfum, þá snýr skattstofan sér til þeirrar innheimtustofnunar um það, hver eigi hvert slíkt bréf. Þessi stofnun þyrfti að segja, hver ætti bréfið, því að annars yrði viðkomandi innheimtustofnun að borga tekjuskattinn. Ég innheimti á síðasta ári vexti og afborganir af 8 bréfum. Í sumum tilfellum vissi skattstofan, hver átti bréfin, en í öðrum tilfellum komu starfsmenn hennar til mín og spurðu um það. Ég gaf það upp, því að annars hefði ég orðið að greiða sjálfur tekju-

Vaxtaskattur.

skatt af þessum bréfum. Það er þannig hægt að rekja slóðina til þess að vita, hverjir eigi skuldabréfin, ég vil segja í 100% tilfellum, eða a. m. k. allt að því, og ríkissjóður gæti því á þann eðlilega hátt fengið lögakveðnar tekjur af þessum eignum og vöxtum. Og mér finnst, þegar þingheimi er málið ljóst, og það má spyrja skattstjórnann í Reykjavík um þetta, ef mér er ekki trúð, að þetta er áhættuminna fyrir ríkissjóð heldur en sú leið, sem lögð er til í þessu frv., að farin verði, þá eigi ekki að fara þessa leið, sem hér er lagt til, að allir þeir menn, sem eru í skuld samkvæmt skuldabréfi, eru orðnir innheimtumenn fyrir ríkissjóð, og gera má ráð fyrir, að þeir geri það á þann veg, að ríkissjóður verði að svara út miklum upphæðum í vangreiddum vöxtum, ef viðkomandi skuldarar ekki skila vaxtaskattinum. Ég er sannfærður um það, að það verða ekki litlar upphæðir, sem ríkissjóður, a. m. k. í bili, yrði að greiða, hve mikið sem honum tækist svo að innheimta af því síðar, — og hvað mundi það þá kosta?

Það skiptir ekki neinu máli, hvort bréfin, sem tryggð eru með veði í fasteign, eru til handhafa eða ekki í þessu sambandi.

Það er svo sök sér með hitt, að því er snertir ríkisskuldabréf og veðdeildarbréf, af þeirri einföldu ástæðu, að það má segja, að það sé ókleift verk fyrir Landsbankann eða ríkisféhirði að vita, hverjum eru greiddir vextir. Það má segja, að það sé rétt hugsun í frv. að því er þessa hlið málsins snertir.

Ég vil skjóta því fram, hvort hv. flm. vildu ekki fallast á þennan rökstuðning minn, eða hvort hæstv. fjmrh. sem forsvarsmaður ríkissjóðs teldi ekki rétt, að frv. væri kipt í það horf, að þessi innheimta, sem á að tryggja ríkissjóði auknar tekjur, yrði ekki til þess að baka honum aukin ný gjöld eða a. m. k. stórkostlega áhættu.

*Haraldur Guðmundsson: Hv. 7. landsk. virðist telja á því mikil tormeðing, að tilskildur skattur yrði greiddur af skuldabréfum einstakra manna, sem tryggð eru með veði í fasteign, eftir þessum l. Ég er honum ekki sammála um það. Hann veit, og það er á allra vitorði, að einmitt á skatttekjum, sem koma eiga með vöxtum af slíkum bréfum, eru ákaflega mikil vanhöld nú. Og það er að minni hyggju mjög ofmælt, að það megi í 100% tilfellum rekja slóðina til eigenda bréfanna, eins og hann tók fram. (GP: Næstum því). Það er mjög fjarri því, að það sé í öllum tilfellum. Það eru mörg dæmi þess, að skuldari, sem veit, að hann kemur í mjög lágan skatt, telur alls ekki fram vaxtagreiðslur af sínum bréfum, ef sá, sem bréfin á, kæmist í háan skattstiga af því að hann hefur háar tekjur, og ef vaxtagreiðslan væri fram talin, kæmi sá, sem vextirnir eru greiddir, til með að þurfa að borga háan skatt af þeim. Þannig gæti sá mismunur á skattinum, sem þarna kemur fram, orðið beinn gróði, eftir því hver greiðir skattinn, sá, sem vextirnir eru greiddir, eða skatturinn er ekki dreginn frá skattskyldum tekjum þess, sem greiðir hann, og greiðandi þannig borgar skattinn í bráðina. Skuldareigandi hefur svo ótal

leiðir til að jafna þann halla í skattinum, sem vaxtagreiðandi tekur á sig í bili.

Þá verð ég að segja það, að ég held, að hv. 7. landsk. geri allt of mikið úr þeirri áhættu, sem því er samfara að láta vaxtagreiðendur skila skattinum til innheimtumanns, samkv. 7. gr. frv. Ég hygg, að ekki sé meiri hætt á vanskilum á skatti í þessum efnum heldur en vanskilum á skatti yfirleitt. Kvittun á að gefa í tveimur eintökum. Ef sá, sem tekur á móti vöxtum, er hræddur um, að efi sé á því, að skuldari greiði þennan ¼ hluta vaxtanna, sem hann á að skila til innheimtumanns, þá er honum auðvelt að gera viðvart viðkomandi skattheimtumanni og sjá um, að hann gangi eftir því, sem þessi skuldari á að greiða í vaxtaskatt.

Ég vil leyfa mér að henda á, að þetta frv. er samið af meiri hl. millipn. í skatta- og tollamálum, sem hefur látið fram fara gaumgæfilega rannsókn á þessum efnum, bæði um það, hve mikið fjármagn um er að ræða, sem ekki kemur fram í framtali til skatts og því ekki hefur verið greiddur tekjuskattur af, og líka á því, hvernig hentaði best að hafa fyrirkomulag á innheimtu skattsins af þessum tekjum. Og í þessari millipn. á sæti skattstjórinn í Reykjavík, sem sjálf-sagt er þessum málum kunnugastur. Það er fjarri mér að gera nokkuð lítið úr kunnugleika hv. 7. landsk. um þessi efni, en þó verð ég að efast um, að sá hv. þm. standi nokkuð framar að kunnugleika og þekkingu á þessum efnum heldur en skattstjórinn í Reykjavík, sem að miklu leyti hefur samið þetta frv., sem hér liggur fyrir. Ég fæ því ekki séð, að þessi andmæli, sem hv. 7. landsk. hreyfir hér gegn frv., gefi tilefni til þess að visa frv. frá eða fella það. Það væri þá í hæsta lagi, að rök hans gæfu tilefni til, að sett væru skarpri ákvæði um innheimtu vaxtaskattsins, t. d. að veðréttur fylgdi vöxtunum þangað til þeir væru komnir til réttis aðila og þá sá hluti þeirra, sem á að ganga í skatt, til viðkomandi skattheimtumanns. Ég sé ekki, að það raskaði neinu í frv., þó að slíkt ákvæði væri sett inn í það, ef ástæða þykir til.

Hv. 7. landsk. víðurkenndi auk þess, að hann væri því fylgjandi, að vaxtaskattur væri innheimtur á þennan hátt, sem frv. gerir ráð fyrir, að því er snertir vexti af flokkabréfum, ríkisskuldabréfum og öðrum handhafavaxtabréfum. Mér þykir vænt um, að hann fellst á þetta með mér. En þá fæ ég ekki séð, að eðlismunur sé á þeirri vaxtaskattsinnheimtu og innheimtu vaxtaskatts af þeim skuldabréfum, sem hann gerði að umræðuefni.

Ég skal fúslega ganga til móts við hv. 7. landsk., ef hann kemur með brtt. um það að setja skarpri ákvæði um innheimtu vaxtaskattsins, þannig að veð standi fyrir honum þangað til hann er að fullu greiddur.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Ég vil ekki láta sem vind um eyrun þjóta tilmæli hv. 7. landsk. um að láta álit mitt í ljós á því atríði, sem hann lýsti svo rækilega. Ég vildi hins vegar gjarnan heyra, hvað hv. frsm. n. hefði þar til að svara. Mér skilst, að hv. frsm. játi það raunar allt rétt vera, sem hv. 7. landsk. hafði um þetta að

segja viðvíkjandi áhættu ríkissjóðs í sambandi við innheimtu vaxtaskattsins. Ég er alveg á sama máli. Hitt er annað mál, hvað menn gera mikið úr þeirri áhættu. Flm. gera lítið úr henni, en hv. 7. landsk. meira. Það er augljóst, að hún er til.

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Mér virðist það hafa komið fram, að hv. 7. landsk. sé í verulegum atriðum sammála flm. um þetta frv., þ. e. a. s. um innheimtu skatts af verðbréfum, því athugasemdir hans hafa yfirleitt snert veðskuldabréfin. Hv. þm. segir, að vextir, sem greiddir séu af slíkum handhafaveðskuldabréfum, muni nema mörgum hundruðum þúsunda, jafnvel einni milljón króna.

Eins og hv. þm. Seyðf. benti á, var þetta frv. upphaflega samið af millipn. í skatta- og tollamálum. Ég vil gjarnan rifja upp nokkuð af því, sem fram kemur í nál., sem út kom fyrir 2 árum, að því leyti sem það snertir veðdeildarbréfin. N. gaf þar nokkra skýringu á því, hvernig með þetta hefði verið farið af skattyfirvöldunum. Eftir að hafa lýst því, segir n. á þessa leið:

„Þetta fyrirkomulag, sem er samkvæmt ákvæðum núverandi reglugerðar um tekju- og eignarskatt, gefur nokkurt öryggi um framtal og skattgreiðslur af veðskuldabréfum, en því fylgja þó ókostir. Má þar fyrst nefna, að sá hluti handhafaskuldabréfa, sem eigendur finnast eigi að og eru skattlögð hjá skuldunautunum sjálfum eða umboðsmönnum skuldareigenda, sleppa að jafnaði með mun lægri skattgreiðslu en vera mundi, ef bréfin og vextirnir væru fram talin af hinum rétta skuldareiganda. Slíkir lántakendur, sem hér er um að ræða, eru venjulegast signalausir eða með lága skattskylda eign, og sjaldan tekjuháir, en hins vegar ástæða til að ætla, að hlutaðeigandi lánveitendur kæmust nokkuð ofarlega í skattstiganum.“

Þetta segir í þessu nál., og n. hefur athugað þetta atriði gaumgæfilega. Ég get ekki fallið á, að mikil hætta sé á, að margir þeir, sem skulda og hafa gefið út slík bréf og halda eftir hluta af vöxtunum, muni láta hjá líða að afhenda þennan hluta af vöxtunum, vegna þess að þeir mega eiga það vist, að það kemst upp, ef þeir ekki skila þeim, og er þá heimild til að taka þessar greiðslur lögtaki. Það kann að vera í einhverjum tilfellum, að dráttur verði á þessu, en ég held, að ekki sé ástæða til þess að gera mikið úr þeirri hættu. Hv. þm. var að tala um einhvern, sem ætti 39 hús og mundi skulda mikið. Ég sé ekki ástæðu til að óttast, að slíkir menn mundu láta hjá líða að skila vaxtaskattinum, því afleiðingin yrði sú, að einhver eignin yrði tekin, ef það kæmist upp. Ef hins vegar hv. þm. hefði tilbúna einhverja brtt., sem gengi í þá átt að tryggja betur en gert er í frv., að vaxtaskattinum yrði skilað, þá skal ég ekki vera á móti því.

***Gardar Þorsteinsson:** Ég vil nú byrja á því að segja það, að mér finnst það ekki skipta svo miklu máli, hvort þetta frv. er upphaflega samið af millipn. eða ekki. Flm. hafa séð ástæðu til

að breyta frv. að því er snertir vaxta- og sparifélð, og þetta atriði sannar, að það hefur ekki verið fullkomlega í samræmi við vilja meiri hl. Alp., að þetta ákvæði var upphaflega sett. Og mér finnst, að þó einhver 3–5 manna nefnd komi sér saman um eitthvað, sem felur í sér rétta hugsun, en er í því formi, að það breytir hlutum, sem um er rætt, til hins verra en ekki betra, þá eigi ekki að taka það sem góða og gilda vöru, jafnvel þó að það sé millipn., sem gengið hefur frá því.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að það væri síður en svo, að hægt væri að rekja leiðina með því fyrirkomulagi, sem nú er, til hins rétta eiganda. En það, sem hann sagði þar rétt á eftir, sannar, að hann að vissu leyti er mér sammála, eins og einnig hv. þm. V.-Húnv. Þeir blanda því sem sé saman að finna leiðina til þess eiganda, sem ef til vill raunverulega kann að eiga bréfið, eða þá til einhvers, sem gefur sig upp sem eiganda þess. Ég get fallið á, að þetta sé svo. En getur hv. þm. bent mér á ákvæði í frv., sem fyrirbyggja þetta? Þau eru ekki til. Hv. þm. Seyðf. víðurkennir, að þetta sé áhætta, en hann segir, að það sé ekki meiri áhætta en nú er. En þetta er misskilningur. Í fyrsta lagi mundi þetta 25% gjald nema miklu hærri upphæð, og þar með væri það augin upphæð, sem ríkissjóður ætti úti. Það getur vel svo farið, að um verulegar upphæðir verði að ræða hjá þeim mönnum, sem annars ættu engan tekjuskatt að greiða. Auk þess er alltaf talin meiri áhætta að eiga hjá skuldara en þeim, sem eiga veðskuldabréfin.

Það er alveg rangt, að ég hafi sagt, að ég gæti verið með frv. Ég sagði, að það væri hugsanlegt að halda eftir ¼ parti af veðdeildarbréfum og ríkisskuldabréfum. Sú hugsun getur verið rétt, en þetta form á ekki við. Ég vil biðja þessa hv. þm. að segja mér það, hvernig tollstjórinn á að vita, hvenær gjalddagi þessa vaxtaskatts er. Það stendur, að sá, sem heldur eftir af vaxtaskatti, eigi að greiða það innan 4 vikna. Hvenær fær tollstjórinn að vita um þetta? Það er útilokað, að hann fái vitneskju um þetta nema einu sinni á ári frá skattstofunni. Mér finnst að flm. þyrftu að setja einhver ákvæði um, að sá, sem fengi yfirlýsingu um, að vöxtunum væri haldið eftir, hann væri skyldur að tilkynna það til tollstjóra. Það er ekki svo vel, að ríkissjóður hafi neitt veð fyrir þessu. Hann hefur aðeins lögtaksrétt. En þeir, sem þekkja muninn á lögtaksrétti og veðrétti, þeir vita, að þar er um mikinn aðstöðumun að ræða. Ég er sannfærður um, að menn verða himinlifandi yfir að fá þessi ákvæði, og þeim dettur yfirleitt ekki í hug að skila peningunum fyrr en þeir verða rukkaðir um þá seint og síðar meir.

Ég þekki hús, sem eru 8 veðréttir á, — sjaldan eru þeir færri en 3. Það er borgað stundum mánaðarlega af veðskuldabréfunum. Og alltaf verður tollstjóri að senda mann til að rukka þessi 25%, án þess að vita, hvert á að leita, kannske 12 sinnum á ári. Það er iðulega borgað 4 sinnum á ári, og ég held áreiðanlega, að af 90% af bréfum sé borgað á m. k. tvisvar á ári. Og alltaf verður tollstjóri að rukka, en aldrei að vita, hverja á að rukka og hvar þeir eru.

Ég verð að segja, að ef þessi innheimta ríkissjóðs á að fara vel, verður að setja nánari ákvæði um, hvernig innheimtunni skuli varið. Við skulum hugsa okkur tölu húsa hér í bænum, — og svo að ég ekki ofbjóði neinum — segjum 5 þúsund hús, — á hverju húsi til jafnaðar hvíla 4 veðréttir. Það eru sama sem 20 þúsund bréf. Af hverju bréfi á að borga tvisvar sinnum á ári, til að taka það almennasta. 40 þúsund sinnum verður tollstjóri að arka af stað til að rukka inn þessi 25%. Og allar þessar 40 þúsund innheimtur eru á ríkissjóðs kostnað, og allar þessar 40 þúsund vaxtagreiðslur eru á ábyrgð ríkissjóðs. Ef einhverjir hv. þm., sem hér brosa, hyggja, að þessi 40 þúsund sé ýkt niðurstaða, þá bara taki þeir sjálfir dæmið og reikni. Þessir hv. þm. vita, af því, sem ég hef sagt, — og gætu líka fengið upplýst frá þeim góða manni í millipn., tollstjóra, — að það er ekki hægt að rekja hvert bréf til hins rétta eiganda. Og hvað er þá unnið, þegar ekki einu sinni það verður fundið, með þessu frv.? Þetta ákvæði hefur sem sagt 40 þúsund galla, en enga kosti, ekki einn einasta. Og ég vildi skjóta því til hv. frsm. fyrir hönd meiri hl. fjhn., hvort hann sæi sér ekki fært að óska, að umræðu yrði frestað, og hann við nánari athugun gæti fallið á, til samkomulags að minnsta kosti, að aðeins a-liður frv. yrði að l. Eða að minnsta kosti að eitthvað yrði bætt úr svo alveg augljósum göllum á frv., sem ég hef sýnt fram á.

Umr. frestað.

Á 66., 67., 68., 69., 70. og 71. fundi í Nd., 24., 26., 27. og 28. maí, 4. og 5. júní, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

29. Jarðræktarlög (frv. landbn. Nd.).

Á 48. fundi í Nd., 30. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 frá 23. júní 1936 (þmfrv., A. 307).

Á 50. fundi í Nd., 3. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 52., 53., 54. og 55. fundi í Nd., 6., 7., 8. og 9. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var frv. enn tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—28. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 57., 58., 60., 63. og 67. fundi í Nd., 12., 13., 15., 20. og 26. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

30. Iðnskólar.

Á 68. fundi í Nd., 27. maí, var útbýtt:

Fr. til l. um iðnskóla (þmfrv., A. 628).

Á 69. fundi í Nd., 28. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Frsm. (Emil Jónsson): Eins og segir í grg. frv. þessa, barst það n. svo seint, að hún taldi vonlítið, að það mundi ná að ganga fram á þinginu, þótt fram kæmi. N. taldi þó rétt, að það kæmi fram, svo að þm. fengju tækifæri til að kynna sér það, því að í því felast ýmis atriði, sem athuga þarf rækilega, og gæti þá gengið greiðlegar að afgreiða það síðar, er það verður aftur borið fram. Enn er sú ástæða, að gert er ráð fyrir að athuga öll skólamál landsins í heild fyrir næsta Alþingi, og er sjálfsagt, að þetta mál sé þar tekið fyrir, ef við það fengjust breytingar til bóta. Æskilegt væri einnig, að stjórnir iðnskólanna úti um land segðu álit sitt um þetta efni.

Þó að n. teldi rétt að flytja frv. nú þegar, hefur nefndarmönnum ekki gefiz tími til að kynna sér það svo rækilega, að þeir séu tilbúnir að taka afstöðu til einstakra atriða þess.

Iðnskólar hafa verið settir nokkuð á annan bekk en t. d. búnaðarskólar, sjómannaskóli, vélstjórskóli o. fl., sem kostaðir eru eingöngu af ríkissjóði til undirbúnings mönnum í starfsgrein þeirra, iðnskólarnir hafa aðeins notið styrks, og hans ekki ýkjamikils, eftir nemendafjölda og námsgreinafjölda. Með þessu frv. er ekki farið fram á að gera þá algerlega að ríkisskólum, heldur eiga sveitar og bæjarfélög að leggja fram sinn hluta og iðnfélögin að eiga hlut að máli. Það skiptir miklu máli, að iðnskólarnir fái notið áhuga allra aðila og eigi rétt á stuðningi þeirra. Nú má segja, að nýjar og miklar kröfur séu gerðar, og daglega auknar, til meiri og meiri kunnáttu og leikni í flestum iðngreinum. Á hinn bóginn hættir mörgum til að gera lítið úr kunnáttu iðnaðarmanna. Það hefur komið fyrir, að menn með nær enga kunnáttu hafa verið teknir fram yfir þá, sem lært höfðu.

Ég vænti þess, að frv. verði tekið til vandlegar athugunar, og óska, að því verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Nd., 4. júní, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

31. Brunabótafélag Íslands.

Á 78. fundi í Nd., 13. júní, var úthýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 26 23. júní 1932 og l. nr. 22 1. febr. 1936, um Brunabótafélag Íslands (þmfrv., A. 731).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

32. Vátryggingarfélag fyrir vélbáta.

Á 6. fundi í Ed., 24. febrúar, var úthýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 27 13. jan. 1938, um vátryggingarfélag fyrir vélbáta (þmfrv., A. 29).

Á 9. fundi í Ed., 27. febrúar, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútn. með 10 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 29, n. 132).

*Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti! Þetta frv. fjallar um það að framlengja ákvæði til bráðabirgða, sem eru l. nr. 27 13. jan. 1938, um vátryggingarfélag fyrir vélbáta. En þessi bráðabirgðaákvæði heimila félögum, sem náð höfðu ákveðinni aldurshæð, þegar lögin voru sett, að starfa sjálfstætt áfram í 3 ár. En með því að sá tími er nú nærri útrunninn, þótti réttmætt að fara fram á, að þessi ákvæði yrðu framlengd um næstu 3 ár.

Sjútn. Ed. hefur léð þessu frv. einróma samþykki og vill vonast til, að hv. Ed. geti fallizt á þessa framlengingu.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Ed., 9. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 34. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 35. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

33. Stéttarfélag og vinnudeilur.

Á 6. fundi í Ed., 24. febrúar, var úthýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 80 11. júní 1938, um stéttarfélag og vinnudeilur (þmfrv., A. 30).

Á 10. fundi í Ed., 28. febrúar, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Það þarf í raun og veru ekki að segja mikið meira um þetta frv. en það, sem stendur í grg., er fylgir því. Ég held, að þar sé tekið fram allt það, er máli skiptir, enda er þetta frv. ákaflega einfalt. Efni þess er á þá leið, að niður skuli falla þær gr. l. um stéttarfélag og vinnudeilur, sem fjalla um takmarkanir á rétti til vinnustöðvunar, og lagt er til, að stéttarfélagin og félag atvinnurekenda skuli, hvað vinnustöðvun snertir, fara eftir þeim reglum, sem þau hafa sjálf samþ. Það hafa frá því að þessi l. voru sett verið skiptar skoðanir um réttmæti þeirra takmarkana, er stéttarfélagunum voru settar viðvikjandi vinnustöðvun samkv. nügildandi l. um þetta efni. Sósíalistafl. hefur frá upphafi verið andvígur öllum þessum takmörkunum, en eftir að reynslan er komin til skjalanna, þá held ég, að fullyrða meg, að það sé næstum einhuga krafa verkamanna, að þessi ákvæði verði afnumin, því að þau hafa orðið til tjóns fyrir verkamannasamtökin. L. um stéttarfélag og vinnudeilur eru þannig úr garði gerð, að ákaflega erfitt er að átta sig á, hvort vinnustöðvun sé leyfileg eða óleyfileg, enda hafa dómur félagsdóms í slíkum málum oft vakið hina mestu furðu, er þeir hafa komið, sem er afleiðing þess, að lagaákvæði þau, sem oftast hefur verið dæmt eftir, eru mjög óljós, og oft hafa stéttarfélag verið dæmd í stórsektir fyrir vinnustöðvun þrátt fyrir það, að þau hafa eftir beztu samvizku reynt að þræða fyrirmæli þessara l., en ekki tekizt. En raunar var á þetta bent hér á Alþ., þegar verið var að ganga frá þessum lögum.

Ef atvinnurekendur vilja tryggja sig gegn fyrirvaralausum vinnustöðvunum, verða þeir að gera það með því að ná samningum við verkalyðsfélagin, sem er líka langeðlilegasta leiðin. — Þessi ákvæði l. um vinnudeilur hafa í stuttu máli sagt enga aðra þýðingu en þá að gera verkalyðsfélagunum sem erfiðast fyrir í deilum við atvinnurekendur.

Ég þarf svo ekki að fara fleiri orðum um þetta, en legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

34. Húsnæði.

Á 11. fundi í Ed., 3. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um bráðabirgðaráðstafanir til að tryggja mönnum húsnæði (þmfrv., A. 42).

Á 12. fundi í Ed., 5. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Aðalefni þessa frv. er nokkrar bráðabirgðaráðstafanir til að tryggja mönnum húsnæði. Er þar fyrst að heimila bæjarstjórnunum að leggja stóribúðaskatt á íbúðir, sem eru yfir 20 þús. kr. að fasteignamati, og verði stighækkandi. Enn fremur að bæjarstjórn verði heimilað að taka til umráða fyrir húsnæðislaust fólk hluta af mjög stórum íbúðum. Er miðað við íbúðir, sem eru stærri en 20 fermetrar gólfplatir á hvern mann í íbúðinni. Þá er lagt til að banna að leigja erlendum setuliðsmönnum íbúðarherbergi og að leigusamningar, sem gerðir hafa verið við þá, skuli falla úr gildi 14. maí 1941.

Ég flutti á síðasta þingi frv. um húsnæði, þar sem gert var ráð fyrir ýmsum ráðstöfunum til þess að bæta úr húsnæðisskortri. M. a. var gert ráð fyrir stóribúðaskatti. Þá var ekki nærri því komandi, að frv. yrði einu sinni tekið til meðferðar í n. Samt fóru svo leikar, að hæstv. stj. gaf skömmu seinna út bráðabirgðal., og í þeim eru ýmis atriði, sem voru í mínu frv., svo sem hann við að rífa íbúðarhús og heimild til að taka til notkunar auðar íbúðir, en þessi bráðabirgðal. eru alveg ófullnægjandi, það er alveg víst.

Ég held, að allar þær ráðstafanir, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., séu alveg nauðsynlegar, alveg óhjákvæmilegar á þessu ári, ef ekki á að horfa til stórvandræða, því að það er svo, að enn þá mælist illa fyrir hér á landi, að menn verði beinlínis að liggja á götunni, enda lifir enginn maður það af að standa uppi án þess að hafa skýli yfir höfuðið í frosthörkum á vetrum. En ef ekki verður byggt í talsvert stórum stíl í sumar, þarf engum blóðum um það að fletta, að fjöldi fólks verður húsnæðislaus næsta haust. Vitanlega verður að leggja aðaláherzluna á, að byggt verði til að bæta úr brýnustu þörf, en það verður líka að sjá um, að það húsnæði, sem til er, verði notað fyrir Íslendinga, og þá Íslendinga, sem hafa þörf fyrir það. Síðasta haust var gefið loford af Bretum um það, að þeir flyttu úr þeim íbúðum, sem þeir eru í, fyrir ákveðinn mánaðardag. Úr þessu varð samt ekkert. Mér er sagt, að leigusamningarnir, sem gerðir hafa verið við Breta, séu yfirleitt þannig, að þeir séu aðeins uppsegjanlegir frá annarri hliðinni, þannig að Bretar geti haldið íbúðunum meðan þeir þurfa á þeim að halda. Áreiðanlega munu vera til íslenskir leigusalar, sem óska eftir að losna við Bretana úr íbúðunum, en geta það ekki nema þeir verði leystir frá skuldbindingum sínum með l., og það er áreiðanlegt, að til þess að losna við Bretana úr íbúðum landsmanna þarf löggjöf að koma til.

Nú kann einhver að segja, að Bretarnir kunni að virða svona l. að vettugi og sitja í íbúðunum

þrátt fyrir þau. Gott og vel! Látum þá um að fremja slíkt ofbeldi, en ekki eigum við að taka á okkur ábyrgðina af slíku framferði, en það gerum við, svo framarlega sem við látum liggja milli hluta, að þeir sitji í íbúðum landsmanna. En það eru engar líkur til, að Bretar fari að fremja slíkt ofbeldi; það væri alveg í mótsögn við þau loford, sem þeir gáfu í haust, að flytja úr íbúðunum, og sjálfrá sín vegna mundu þeir ekki stofna til slíkra hluta að nauðsynjalausa. Ég legg svo til, að þessu frv. verði vísað til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

35. Veiting prestakalla (frv. MJ).

Á 12. fundi í Ed., 5. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 32 3. nóv. 1915, um veitingu prestakalla (þmfrv., A. 49).

Á 14. fundi í Ed., 10. marz, var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Magnús Jónsson):** Þau lög, sem farið er fram á að breyta hér dálítið, því að hér er ekki um neina grundvallarbreytingu að ræða, eru l. frá 1915 um veitingu prestakalla.

Ég skal ekki rekja þessi mál gegnum alla Íslandssögu. En minnst má þess frá fyrri öldum, að Staðamál stóðu mjög um það, hverjir ættu að hafa réttinn til að veita prestaköll, og mörg deilan þeim skyld hefur risið hér síðan.

Í ordinarzú Kristjáns III. er söfnuðum veittur eins konar köllunarréttur, og er það nýjung í anda mótmælendakristinnar. Svipuð ákvæði má finna í Rípa-ordinanzú og ordinarzú Kristjáns IV., þ. e. að vissir menn í söfnuðinum eiga tillögurétt um það, hver eigi að verða prestur hans. Þegar meir fer að nálgast okkar tíma, er farið að skipta prestaköllum í 3 eða 4 flokka, og er konungsveiting á stærstu og tekjumestu embættunum, veraldleg stjórnarvöld landsins ráða yfir embættunum í miðri, en tekjuminnstu prestaköllin veittu biskupar.

Um 1880 fer að koma hreyfing á málíð. Það er árið 1881, að frv. er borið fram á Alp. um, að söfnuðir skuli kjósa presta, og náði það að visu samþykki þingsins, en eigi konungsstaðfestingu eða kirkjustjórnarinnar. Á sama veg fór um frv. svipaðs efnis 1883. Annars voru þá ýmsir möguleikar ræddir, svo sem að sóknarnefndir hefðu hönd í bagga um val presta, og felst í því eitt-hvað af hinum eldri hugmyndum og venjum um köllunarrétt. Það var loks 1885, að stjórnin lét undan óskum manna og lagði fyrir Alp. frv. um hluttöku safnaða í vali presta. Það varð að l. 1886, og er það stofn núv. prestskosningalaga.

Réttur safnaðanna var þá mjög takmarkaður. Stjórnin hafði rétt til að velja úr umsækjendum þrjá, sem kallað var, að kæmust á skrá, og skyldi kosið um þá eina, eða um tvo, ef aðeins þrír höfðu sótt. Það sýndi sig brátt, að stigið hafði verið hálft spor, sem stiga þurfti til fulls. Þegar millipn. hafði starfað í málinu 1907, lagði hún til, að söfnuðir fengju að kjósa um alla umsækjendur. Það fékkst fram, og fleiri breytingar, heldur smávægilegar, voru síðan gerðar.

Þrúun sú, sem ég hef nokkuð lýst, táknar aðeins stíklur á þeirri leið, sem alls ekki er farin á enda enn, en frv., sem fyrir liggur, stefnir áfram í átt að takmarkinu. Ég hef lagt þar til að taka upp fullkomnar prestskosningar, á sinn máta eins og menn kjósa sér alpm. Ef löglega er boðaður kjörfundur, þá er sá kosinn, sem fær þar flest atkvæðin. Við, sem þekkjum svo vel til kosninga, ættum að geta fallt á þá aðferð. Ég sé ekki, hvað við getum haft á móti því í lýðræðislandi, að sá sé kosinn, sem fær flest atkvæðin.

Á hinn bóginn get ég sagt, að sjálfur er ég ekkert hrifinn af prestskosningum og æsingum og erjum, sem fylgja þeim stundum. Skammt er að minnast ýmissa dæma í því sambandi. Án þess að ég vilji gefa hér nokkurt tilefni til eldhússumræðna um þau, má geta þess dæmis, að hér í Reykjavík varð nýlega mikil óánægja af því, að ekki var farið eftir kosningu, er prestsembætti voru veitt. Stjórnin hafði fullan lagarétt til að veita embættin eins og hún gerði, en þau lög eru bara ekki í samræmi við hugsun nútíðarmanna. Aðalbreyt. í seinni hluta þessa frv. er ekkert annað en færa þessar kosningar til samræmis við nútíðarhugsun.

Um smávægilegar breyt. í frv. þarf færra að ræða. Mér finnst ósköp andkannalegt, að það skuli endilega þurfa að telja öll atkvæði prestskosninga í Reykjavík, þegar vandræðalaust er talið að telja þingkosninga atkvæði heima í héraði. Vegna sparnaðar var þetta sett í l. 1915, en ég held við förum ekki að horfa í slík smáatriði nú. Kærufrestur er samkv. l. aðeins 3 dagar. En flest atriði, sem kæruverð þykja, koma ekki í ljós fyrr en í sambandi við atkvæðatalning síðar. Þykir mér því sanngjarnt að lengja kærufrestinn.

Það sýnist vera einfaldast, að kjörstjórn sé heima í prófastsdæminu. Tryggja má það, að löglærður maður sé við, því að viðast er skammt til sýslumanns. Annars hygg ég, að óhætt væri að trúa próföstum fyrir þeirri hlið málsins. Prestar vita það yfirleitt, hvað í prestkosningal. felst.

Ég hef kannske farið dálítið aftan að síðunum með því að byrja aftan á frv. Í 1. gr. hef ég gert ráð fyrir köllunarrétti safnaða í nýrri mynd. Prófastur kallar á fund sóknarnefndarmenn þess prestakalls, sem losnað hefur. Náist þar samþykki ⅔ þeirra, sem fundinn sækja, um að kalla ákvæðinn prest, skal kalla saman safnaðarfund í hverri sókn prestakallsins samkv. 3. gr. l. nr. 36 frá 1907, og skal í fundarboði skýrt frá, hvað fyrir fundinum liggir að ákveða. Verði köllunin samþ. á öllum fundunum, er presturinn

rétt kallaður, og sé hann samþykkur, er skylt að veita honum embættið.

Ástæður minar til þessarar uppástungu eru þær, að ég er ekkert hrifinn af prestskosningum eins og þær vilja verða í framkvæmdinni. Ég get sagt um það dálítið dæmi. Ég hef einu sinni sótt um prestakall. Það þar á Ísafirði. Þá var ég í annarri heimsálfu, og allt gekk eins og í sögu, ég kem heim til að taka við starfinu, þegar allt er gengið um garð. Hvað haldið þið sé það fyrsta, sem ég frétti, þegar ég stíg á land? Það er, að þarna hafi staðið einhver hin grimma senna um kosninguna og þeir óánægðu á einum staðnum séu búnir að mynda frikirkju og á öðrum staðnum að mynda hana. Það má með réttu eða röngu bendla prestinn við áróðurinn og deilurnar í sambandi við kosninguna, en síðan á hann að taka að sér hlutverk friðflytjandans. Það getur reynzt nöpur aðkoma.

Það hefur verið mikið rætt, m. a. á presta-stefnum, hvort ekki væri hægt að finna einhverja aðra aðferð. Fyrir allöngu síðan bar ég fram till. um þau efni að fela þar til völdum mönnum innan prestakallsins og utan að koma sér saman um prestsval, þegar unnt væri. Ég var þá of óreyndur í pólitík til að vita, að slíkar till. mundu aldrei fá mikinn byr, menn mundu aldrei vilja afsala sér hinum beinu kosningum. Engu að síður held ég, að köllunarréttur, sem er alls ekki óþekktur með sumum frændþjóðum okkar og mjög tíðkaður í Norður-Ameríku, væri vel reynandi hér á landi. Svipað hefur verið reynt hér fyrir mörgum öldum, þótt það legðist niður sakir ráðríkis yfirvaldanna á einveldistímunum.

Um það má deila, hverjum eigi að fela að fara með köllunarréttinn. En mér finnst það standa sóknarnefndum næst að eiga frumkvæðið, en söfnuðinum sjálfum að ákveða, hvort þeir vilja prestinn. Fyrst að því búnu reynir á það, hvort sá prestur er fús til að taka kölluninni. Ég sé ekkert illt í því, þótt söfnuðir, sem vildu eindregið fá einhvern ákvæðinn prest, greiddu fyrir því með því að leggja eitthvað á sig til að bæta húsnæði prestsseturs og annað slíkt. Ég held, að ákvæði 1. gr. um köllunarréttinn séu svo varfærin, að hann yrði varla misnotaður.

Með þessum köllunarrétti er lýðræðið í söfnuðinum algerlega tryggt. Hins vegar dettur mér ekki í hug, að þarna sé komið í veg fyrir allan áróður og aðra galla núverandi prestskosninga, en mjög drægi þetta úr þeim. Eiginleg kosninga-barátta kæmist tæplega af stað áður en safnaðarnefndir tækju ákvörðun sína, og úr því væri svigrúmið til áróðurs minna en nú er. Þarna gætu söfnuðir gengið framhjá öllum þeim, sem um mundu sækja með núv. fyrirkomulagi, og það er alveg eins líklegt, að prestur, sem léti hefja áróður fyrir sér samstundis og kallið losnar, yrði sízt kallaður.

Aðalatriði frv. eru þá tvö, köllunarrétturinn og, þegar hann kemur ekki að gagni, þá fullkomnar prestskosningar, sem skera einar úr um það, hver verður prestur. Ég óska þess, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og

til menntmn., nema sérstaklega verði mælt til þess, að önnur n. fjalli um málið.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það er kannske ekkert undarlegt, þó að frv. komi fram um þetta atriði, því að það fyrirkomulag, sem nú er í íslenskum l., að prestar séu kosnir, er a. m. k. að margra áliti vandræðafyrirkomulag og hreint undantekningaratriði í löggjöfinni. Ég hygg, að ekkert því líkt sé til í l. á Norðurlöndum, embættismenn eru þar hvergi kosnir. Það hefur yfirleitt hvergi tíðkapt í löggjöf Evrópuþjóða, heldur er þetta fyrst og fremst amerískt fyrirkomulag. Einu sinni átti ég viðræður um þessi prestskosningalög við gamlan þingmann. Í fyrstu fékk tillagan um þau engan byr. En árið 1885 var lagt fyrir þingið eins konar stjórnarfrv. um málið og þvingað í gegn. Af Dana hálfu var þetta eiginlega gert til þess að fá reynslu á því, hvernig það gengi að kjósa presta. Þegar það hafði verið reynt hér nokkur ár, þótti það hafa gefizt svo illa, að ekki þótti fært að reyna það annars staðar. Svo illa hafði það gefizt. Það hefur meira að segja gefizt svo illa, að maður, sem var vestur í Ameríku, þegar hann var kosinn prestur hér, kvartar undan því enn að hafa ekki verið nógu fjarri þeim ókristilega leik, — allt logaði í ófriði, þegar hann kom heim og þurfti alls annars með í preststarfi sínu en hitans eftir illvígar kosningar.

Hér er þjóðkirkja. Trúfrelsi er hér að vísu fullkomið, en þess verður að gæta, að í þjóðkirkjunni séu ekki boðaðar neinar kenningar, sem henni eru ósæmandi. Það er framkvæmdarvaldsins að vaka yfir slíku, og rökrétt ályktun er, að þá verði það að hafa veitingarvaldið í sínum höndum. Vitanlega verður ekki við því gert, að embættismenn eru misgóðir, jafnt meðal presta sem lækna eða valdsmanna og dómara, og sá mismunur þykir ekki næg ástæða til þess að taka veitingarrétt embætti yfirleitt af framkvæmdarvaldinu og fela þeim, sem njóta eiga starfs embættismannsins heima í héraði. Eigi að kjósa presta, lægi jafnnærri að kjósa aðra embættismenn yfirleitt. Af þessari ástæðu verður að líta á prestskosningalögin sem hreina undantekning í löggjöf okkar Íslendinga.

Þetta er ekki hrein kosning, heldur fá kjósendur að láta í ljós skoðun sína á því, hvaða prest þeir vilja fá. Eins og við munum allir, þarf að mæta á kjörstað helmingurinn af þeim, sem kosningarrétt hafa, en til að prestur sé löglega kosinn, þarf hann að fá helming þeirra atkvæða. Manni virðist, að ef ekki er svo mikill samhugur um að velja prest, að ekki séu 25% af sóknarbörnum sammála um valið, þá sé ekki hægt að taka tillit til þess vilja, sem þar kemur fram. Það er tæpast hægt að hugsa sér, að lengra verði gengið en svo, að þar sem 100 menn eru í sókn, geti 26 menn ráðið vali prestsins. Það er verulegur minni hluti, sem getur ráðið því til fullnustu, hvaða prestur skuli kosinn, án þess að veitingarvaldið hafi neitt þar um að segja. Þetta er ekkert lýðræði, heldur skrípamynd af lýðræði. Ég held, að lýðræðið þurfi á öðru að halda nú á tímum en að það sé flatt út meira en orðið er.

Mér finnst, að líta megi á frv., sem hér liggur fyrir, sem velviljaða tilraun til að breyta því fyrirkomulagi, sem við búum við samkv. þeim einstæðu og einkennilegu l. um prestskosningar, sem hér gilda. En ég hygg, að á meðan við höfum þetta kosningafyrirkomulag yfirleitt, sé ekki hægt að koma í veg fyrir allan þann róg og klofning, sem við sjáum, að fylgja þessari löggjöf. Dettur mönnum nú í hug, að þegar á að fara að grennslast eftir, hvort völ sé á göðum presti, þegar liðinn er allt að því mánuður frá því er prestakall losnar, muni ekki mörg prestsefni hafa athugað, hvort þeir eigi fylgismenn á þeim stað, sem um er að ræða? Það fara að koma bréf frá þeim til prófasts og sóknarnefndar um að mæla með sér. Svo byrja átökin, sóknarnefnd klofnar og allt kemst í uppnám. Fundirnir, sem áttu að vera friðarfundir, verða rifrildis- og framboðsfundir, eins og á undan þingkosningum. Enn er þó fyrirkomulagið svo, að ekki eru haldnir opinberir rifrildisfundir, heldur er röið í mönnum á bak við tjöldin. Setjum nú svo, að ekki náist meiri hl., þá verða kosningarnar því heitari á eftir, þegar fundirnir hafa undirbúið jarðveginn. Þegar kosningar hafa loks farið fram, þá á kosning að ráða, hversu lítið brot af söfnuðinum sem fylgir prestsefninu. Setjum svo, að 500 manns væru í söfnuðinum, en prestsefnið fengi 50 atkvæði, af því að kosningar væru svo skiptar. Prestsefnið ætti fyrir því skilyrðislaust að vera kosinn og honum veitt embættið. Ég vil benda á, að þetta er ekkert lýðræði, og ég vil benda á annað í þessu sambandi, sem vel má athuga, að með þessu háttalagi er veitingarvaldið tekið úr höndum ríkisstj. Prestur getur hagað sér svo, að hann eigi að setja frá embætti. Þarna er skipt því valdi, sem setur menn frá embætti, og því, sem veitir embætti. Við skulum segja, að prestur hafi gert svo fyrir sér, að biskup vildi láta setja hann af. Þá væri hægt að hafa nýjar kosningar og veita honum á ný.

Það er um þrennt að velja: láta l. gilda áfram eins og þau eru, afnema þau alveg og hætta við prestskosningar, en veita prestum braud eftir sömu reglum og gilda um aðrar embættaveitingar, eða í þriðja lagi að taka upp almennar kosningar á embættismönnum.

Ég er á móti þessu frv., og ef ekki á að láta l. í friði eins og þau eru, er um tvennt að ræða: afnema þau alveg eða taka upp almennar kosningar á embættismönnum.

***Flm. (Magnús Jónsson):** Hæstv. ráðh. var ekki inni, þegar ég rakti aðdragandann að þessum l., og þess vegna gætti hjá honum misskilnings. Það var búið að samþ. þmfrv. einu sinni áður en l. voru sett, en var synjað nm staðfestingu. Hitt er satt, að þessi l. hafa ekki uppfyllt þær vonir, sem menn gerðu sér um þau. En það er m. a. ein ástæða til þess að kjósa presta, sú, að þeir hafa verið kosnir um langt skeið. Það er töluvert mikið atriði, ef á að taka frá fólki þennan rétt, að kjósa sér prest. Starf prestsins er alveg sérstakt, og gildir allt annað um sýslumenn og lækna. Starf þeirra getur lukkast vel, þó að ekkert innilegt samband sé með þeim og

fólkinu. En starf prestsins lukkast aldrei, nema hann sé í nánu sambandi við sinn söfnuð.

Ræður okkar hæstv. ráðh. sýna, hvernig líta má á mál þetta frá tveim hliðum. Hann segir, að úr því að réttur safnaðanna hefur ekki reynzt vel, sé fásinna af mér að vilja auka þann rétt. En ég hef sýnt fram á, að sú breyting, sem ég vil gera, eykur ekki ókostina við fyrirkomulagið. Það verður alveg eins farið að, en það verður bara einu óánægjuatriðinu færra, því, að veitingarvaldið geti komið með enn einn ásteytingarstein. Það vil ég afnema.

Hæstv. ráðh. segir, að ef ekki sé svo mikill áhugi fyrir kosningunni, að helmingur sóknar-barna mæti á kjörstað, og ekki svo mikill sam-hugur, að einn prestur fái yfir helming greiddra atkvæða, þá sé ekki ástæða til að virða þann vilja, sem komi fram í kosningunni. — Einn prestur var kosinn þannig, að ekki var lögmæt kosning, af því að ekki mættu nógu margir. Hann var eini umsækjandinn, svo að álitid var, að hann hlyti að verða kosinn. Hann var sjálfur enginn undirröðarmaður og vann ekki að kosningunni á þann hátt. En honum var veitt embættið. Út af því, að samhugur sé ekki nógu mikill, skal ég nefna dæmið úr Nesprestakalli, sem um söttu 9 þrýðilegir menn. Það er ekki skortur á samhug, þó að einn fái þar ekki fleiri atkv. en allir hinir til samans.

Hæstv. ráðh. spurði, hvers konar lýðræði það væri, ef fáeinir menn ættu að ráða kosningu. Nú, hvernig höfum við skipað okkar lýðræði við sjálfar alþingiskosningarnar, þegar kjósa á til þeirrar alvöldu stofnunar, Alþingis? Það er einmitt á þennan sama hátt, sem þm. er kosinn, ef löglega er farið að öllu, sá, sem flest fær atkv. Jón Sigurðsson var kosinn með — að mig minnir — 7 atkv. eitt sinn á Ísafirði. Af hverju má ekki fara að dæmi þeirra kosninga, sem mest er vand-að til, alþingiskosninganna? Þetta er ekki það, sem hæstv. ráðh. svo nefndi, að „fletja út lýð-ræðið“, heldur einmitt að kasta af því öllum böndum. Þetta er lýðræði.

Ég sagði, að ég væri ekki svo barnalegur að halda, að komið yrði í veg fyrir allan undirröður með þeirri breyt., sem ég vil gera. En fyrirkomu-lagið er þar með lagað að öðru leyti.

Hæstv. ráðh. varð ekki skotaskuld úr því að draga upp skripamynd af því, hvernig kosning-arnar færu fram og mundu fara fram. En ég er sannfærður um, og það eru margir, sem eru þessum málum kunnugastir, að minna yrði úr rifrildinu og undirröðrinum. Það er þessi langi tími, sem hefur hleypt eitrunu í prestskosning-arnar.

Að einn veiti embætti og annar setji af embætti er vist ekkert einsdæmi. Bæjarstjórn hefur ráðið lögregluþjóna, sem bæjarfógeti hefur sett af. Auk þess er ég ekki svo hræddur um, að kjörmennirnir gerðu sig að þeim fíflum, að þeir kysu hvað eftir annað misindismann í embættið.

Hér er um að ræða þrjár leiðir, sem stungið hefur verið upp á. Hæstv. ráðh. sér ekki nema tvær leiðir: að láta l. standa eins og þau eru, eða lögleiða almenna kosningu. Ég er ekki í vafa um, að fyrri leiðin yrði ofan á. En ég

bendi á þriðju leiðina, að reyna að verja svo-litlum tíma, eftir að embætti losnar, til að kalla prest í embættið. Ég hef dvalið um tíma í Ameríku, en þar var þetta eina aðferðin, sem tíðk-aðist, Ég held, að ekki hafi yfirleitt orðið mikið rifrildi um þetta. Þeir skrifuðu síðast til ákveð-ins prests, meðal annars einu sinni til mín, og var mér veitt prestsembætti á þennan hátt. Ég er sannfærður um, að hér yrði það oft, að þegar söfnuður og sóknarn. eru búin að koma sér sam-an um ákveðinn prest, þá mundu ekki aðrir reyna.

Ég skil andstöðu þeirra manna gegn frv., sem eru ánægðir með ástandið eins og það er, en ekki annarra. Og hvorugur okkar er ánægður með þetta ástand.

Ég vona svo, að hv. d. lofi málinu að fara til n., svo að hægt sé að athuga það sem bezt, því að við hæstv. ráðh. erum sammála um, að æskilegt væri, að nokkur breyting fengist á ríkj-andi fyrirkomulagi.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Þessar umr. eru um misjafnt sjónarmið á því, hvernig þess-ar aðferðir mundu reynast. Með frv. er í raun-inni gengið inn á það svið að gera íslensku kirkjuna að frikirkju, því að ef það næði sam-þykki, væri ekkert eftir af valdi ríkisins yfir íslensku þjóðkirkjunni, eins og væntanlega yrði haldið áfram að kalla hana, en það, að ráðh. skrifaði undir veitingarbréfið, auk þess, að rík-inu væri skylt að launa prestunum. En væri þá ekki eðlilegra, að skrefið væri stigið til fulls og kirkjan gerð formlega að frikirkju, því að með þessu væri skrefið stigið að hálfu leyti?

Þá vil ég minnst á annað atriði, en það er sú leið, sem er vel hugsanleg og athugandi; að sleppt væri úr frv. öllu öðru en því, að próf-astur í umdæminu kallaði saman safnaðarfund og reyndi að fá samkomulag, og ef prestur fengi ⅔ hluta atkv., þá teldist hann kosinn, en lengra yrði ekki gengið. Ef ekki væri hægt að fá ⅔ atkv., þá færi eftir venjulegum reglum veitingarvaldsins. Við erum raunar sammála um, að kosning sé óheppileg. Mér finnst það hins vegar allt annað en æskilegt, að hafðir séu fund-ir, þar sem prestarnir séu skammaðir og hafðir að skotsþæni, og ef ekki næst meiri hl., þá komi litill hluti safnaðarins á fund og ákveði mann-inn, en ⅓ hlutar safnaðarins fái ef til vill ekki að ráða neinu.

Þegar ófriður er kominn inn í kosningar, þá gengur minni hl., sem er reyndar stundum meiri hl., er orðið hefur undir, oft miklu verr að beygja sig fyrir þeim aðilanum, sem sigrði í kosningunum, en ákvörðunum veitingarvaldsins. Því hefur veitingarvaldið stundum gripið inn í, er kosning hefur verið orðin heit, og leyst málið þannig, að hvorugur sigrði. Það er því athug-andi, að ef safnaðarfundir fallast á till. prófasts með ⅔ hlutum atkv., þá sé ekki lengra gengið og kosning ekki látin fara fram.

Þá er það atriði, að það gildi við alþingiskosning-arnar, að sá sé kosinn, sem fær flest atkv., þó að það sé minni hl. atkv., þetta sé lýðræði, og væri ekki meira, þó að það gildi við prestskosningar en kosningar til Alp., — um það er í fyrsta lagi

það að segja, að um það hefur mikið verið deilt, og hafa verið lögleidd uppþótarþingsæti til þess að koma á meiri jöfnuði undir slíkum kringumstæðum. Sá, sem fær flest atkv., er þm. hlutað-eigandi kjördæmis, en önnur atkv., er fram koma, eru samkv. l. lätin gilda að nokkru leyti, þó að þau séu ekki algerlega lätin jafngilda þessum atkvæðatölum af ástæðum, sem ekki færi vel á, að farið væri að ræða hér. En svo er annað. Þegar kosið er til Alp., er úrskurður fólksins hið eina, sem farið er eftir, því að ég býst ekki við, að Magnús Jónsson prófessor mundi nokkru sinni fela t. d. mér að útnefna menn til þings. Öðru máli gegnir um kosningu presta. Þar er til hið almenna veitingarvald, sem falið er ráðh. En ég býst við, að fæstum þætti eðlilegt, að ráðh. sá, sem væri við völd, gæti veitt mönnum þingsæti. En ráðh. hefur veitingarvald sitt frá þinginu, sem er fulltrúi fólksins, svo að þetta veitingarvald er því alltaf jafnframt vilji fólksins.

Ég held því ekki, að til sé önnur fær leið en sú, sem ég hef nefnt. Ef ekki er horfið að henni, held ég, að ekki sé hægt að breyta því skipulagi, sem nú er. Menn segja, að gera meg þessa tilraun, en ég held, að ekki sé rétt að vera að gera tilraunir, sem vakið geta ófrið, þegar tilgangurinn er sá að koma í veg fyrir ófrið.

*Flm. (Magnús Jónsson): Hæstv. ráðh. sagði, að ef l. væri hreytt í þá átt, sem lagt er til í þessu frv., þá væri verið að gera íslenzku kirkjunna að frikkirku, því að kirkjustjórnin hefði þá ekki annað hlutverk að vinna en skrifa undir veitingarbréf prestanna. Þetta er nærri orðrétt sú mótbára, sem komið var með 1880 eða 1885, þegar l. þau, sem nú gilda, voru sett. Þá var sagt, að verið væri að gera íslenzku kirkjuna að frikkirku, og er hún þó nefnd þjóðkirkja enn í dag.

Með því skipulagi, sem nú er, getur hver söfnuður sett kirkjustjórnina „út úr spili“, þannig, að hún þurfi ekki annað að gera en skrifa undir veitingarbréfið. Ef allar prestskosningar væru lögmætar, og það gætu þær vel orðið um nokkuð langan tíma, þá gerði kirkjustjórnin ekki annað en þetta, enda þótt ríkið hefði eftir sem áður töglin og hagldirnar, Alþingi setti kirkjunni lög o. s. frv. En ég sé ekki betur en kirkjan væri þjóðkirkja eftir sem áður.

Þegar menn hafa haldið því fram við mig, að hæstv. ráðh. hafi framið lýðræðisbrot nýlega í sambandi við veitingu prestsembættis, hef ég svarað því, að það hafi ekki verið ráðh., sem lýðræðisbrotið framdi, heldur l. sjálf, því að nügildandi l. væru sérstaklega ólýðræðisleg.

Það, sem hæstv. ráðh. sagði um alþingiskosningarnar, er ekki rétt. Tilgangurinn með uppþótarþingsætunum er ekki sá, sem hæstv. ráðh. sagði, heldur eiga þau að vera til að bæta það upp, að flokkarnir geta fengið mjög misjafnt þingmannafylgi í hlutfalli við kjósendafylgi sitt, vegna þess, hvernig kjördæmaskipuninni er hátt. Þá sagði hæstv. ráðh., að ekki væri í önnur hús að venda en vilja kjósendanna, þegar um það væri að ræða að veita mönnum þingmennsku, en ég veit ekki betur en það hafi áður tíðkæzt, þegar um var að ræða konungkjörna þm. (Forsrh.: Vill

hv. þm. taka upp það fyrirkomulag?) Nei, en þetta var gert, og svo er að sjá sem hæstv. ráðh. vilji taka upp þetta fyrirkomulag.

Kosningin hér í Reykjavík og veiting embættanna leiddi sérstaklega vel í ljós hugsunarhátt, sem ríkjandi er í þessum efnum. Það var ómögulegt að koma því inn í menn, að annað væri lýðræði en það, að embættið væri veitt þeim, sem flest fékk atkvæðin, en enginn hafði nokkuð við það að athuga, þó að prestsembættin væru veitt í Nesprestakalli og Laugarnesprestakalli, þó að þar væri ekki um að ræða meiri hl. atkv.

Hæstv. ráðh. sagði, að Alp. væri ekki til þess að gera tilraunir. Jú, við verðum oft að gera hér tilraunir. Annars er ekki flanað að þessum tilraunum, því að hér er um að ræða skipulag, sem reynt hefur verið lengi í grannlöndunum og gefið vel. Og ég er sannfærður um, að ef hæstv. ráðh. hugsar málið betur, sér hann ekki aðra leið færa en þessa til að bæta úr því ástandi, sem nú ríkir. Hér þarf að fara þróunarleið. Okkur greinir aðeins á um tvennt. Hæstv. ráðh. krefst tveggja þriðju hluta atkv., en ég aðeins meiri hluta, og hann vill, að veiting skeri úr, ef samkomulag næst ekki, en ég vil, að kosning skeri úr. Mig minnir, að hann hafi nýlega skrifað grein um áhættuleið og áhættulausa leið, eða „hægfara“ aðferð og „hraðfara“. Ég tel, að ég vilji hér velja hina áhættulausu leið. Hins vegar má ræða um það, hvort rýmka skuli kosningal., og er ég fús til allrar samvinnu um þetta.

ATKVGR.

Fr. v. sáð til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

36. Jarðræktarlög (frv. BrB).

Á 33. fundi í Ed., 8. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 153).

Á 35. fundi í Ed., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. v. seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Aðalefni þessa frv. hef ég flutt áður í þessari hv. deild.

Nýmæli þessa frv., sem ég flyt nú, eru í stuttu máli þau, að jarðræktarstýrkur til býla, sem hafa minna en 8 ha. véltæk tún, tvöfaldast, en stýrkur til býla, sem hafa meira en 10 ha. véltæk tún, fellur niður.

Þetta aðalefni frv. stefnir að því að útrýma kotabúskapnum, og er því gert ráð fyrir nokkuð riflegri styrkveitingu til smábýla, en hins

Jarðræktarlög (frv. BrB). — Verðlagsuppbót á greiðslur til landbúnaðar. — Sala Hvanneyrar í Siglufirði.

vegar kippt að sér hendinni um styrk til þeirra býla, sem hafa að mestu leyti kapitalistískan rekstur. Ég þarf ekki að fara nánar út í þau atriði hér. Það hef ég gert allrækilega áður hér í þessari hv. d. En skal aðeins leyfa mér að útskýra stuttlega það, sem við er bætt fyrri tilögur mínar um þetta efni.

Í fyrsta lagi er gert ráð fyrir því, að styrkur til húsaþóta sé miðaður við ásigkomulag býlis á sama hátt og jarðræktarstyrkurinn. Annars er rétt að taka það fram hér, að við prentun frv. hefur fallið úr smávægis, þar sem um þetta ræðir í 2. gr. frv. Þar stendur í niðurlagi 5. mgr.: „greiðist enginn styrkur samkv. 9. gr.“ í þskj., en á að vera: samkv. 9. gr. I. og V. — Þetta ætti tæplega að geta valdið misskilningi, en má þó misskilja það, ef vilji væri til þess, og því þótti mér rétt að benda á það hér, enda þótt ég geri ráð fyrir, að þetta verði leiðrétt í Skjalapartinum.

Í öðru lagi er hér sleppt ákvæðinu um 5 þús. kr. peningahámarkið. Þetta er langveigamesta atriðið, sem bætt er við frv. mitt frá 1939, því hér er eingöngu miðað við þörf og ásigkomulag hvers býlis, en ekki hitt, hversu mikill styrkur kunni áður að hafa verið veittur. Það er gert ráð fyrir því í brtt. við 11. gr. nógildandi l., að styrkur til húsaþóta á þeim býlum, sem samtals hafa fengið minna en 2000 kr., verði greiddur með 30% álagi á það, sem tiltekið er í 9. gr. I. og V. Þá eru einnig ný ákvæði um upphæð þeirrar fjárhæðar, sem greidd skuli hafa verið í styrk, áður en styrkurinn skuli aftur lækka.

Þessar fjárhæðir, er takmarka nú styrkinn til hvers býlis, eru nokkuð hækkaðar, og er gert ráð fyrir því í frv., að á styrkinn sé greidd full verðlagsuppbót og að sú uppbót teljist ekki með sem veittur styrkur. Enn fremur er gert ráð fyrir því, að Búnaðarfélag Íslands ákveði hámarksupphæð styrksins ár hvert fyrir hvert býli.

Loks er í þriðja lagi breyt. á 9. gr. l., sem 1. gr. þessa frv. fjallar um. Þessar breyt. eru teknar óbreyttar eftir till. búnaðarþings. Þótti mér rétt að miða þær ekki við nógildandi l., heldur við vilja og till. búnaðarþings. Tók ég þær hér upp í frv., af því að ég var þeim algerlega sammála, þótt gera megí ráð fyrir, að þær verði e. t. v. fluttar hér í þinginu af einhverjum öðrum.

Að lokum legg ég til, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og hv. landbn. Á öðru er ekki vöð, enda þótt ég húist ekki við góðu frá n. þessarar hv. d., þegar um er að ræða afgreiðslu þeirra tillagna, sem bornar eru fram af minum flokki.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

37. Verðlagsuppbót á greiðslur til landbúnaðar.

Á 33. fundi í Ed., 8. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um verðlagsuppbót á greiðslur til landbúnaðar (þmfrv., A. 154).

Á 35. fundi í Ed., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég geri ráð fyrir, að ekki sé ágreiningur um það, að greiða beri verðlagsuppbót á styrki til landbúnaðarins, svo að ekki þurfi að rökstyðja það nánar en gert er í grg. Ég sé, að í frv. um breytingu á búfjárræktarl., sem hér liggur fyrir, er ákveðin verðlagsuppbót á greiðslur samkvæmt þeim. En um leið og ég flyt frv. um breytingu á jarðræktarl., þykir mér rétt að bera fram till. þessa um verðlagsuppbót á jarðræktarstyrkinn. Þessi lagaákvæði um verðlagsuppbótina tel ég eiga heima í sérstökum lagabálki. Það kann að vera, að verðlagsuppbótin verði að vera nokkuð misjöfn, eftir því, um hvaða greiðslur er að ræða, og held ég, að heppilegast sé, að það sé á valdi Búnaðarfélagsins að ákveða það í hvert sinn.

Legg ég svo til, að málinu verði vísað til hv. landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

38. Sala Hvanneyrar í Siglufirði.

Á 33. fundi í Ed., 8. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um sölu kirkjujarðarinnar Hvanneyrar í Siglufirði (þmfrv., A. 155).

Á 35. fundi í Ed., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bernhard Stefánsson): Eins og tekið er fram í grg. frv., er það flutt samkvæmt tilmælum bæjarstjórnar Siglufjarðar, en efni þess er það að veita ríkisstj. heimild til að selja Siglufjarðarkaupstað kirkjujörðina Hvanneyri, en eins og flestum hv. þm. er kunnugt, stendur mestur hluti Siglufjarðarkaupstaðar á landi þessarar jarðar. Kaupstaðurinn á nær ekkert af því landi, er hann stendur á, og er auðsætt, að þetta er að ýmsu leyti bagalegt fyrir kaup-

staðinn, sem verður þá að kaupa sér land til ýmissa nota. Hins vegar eiga flestir aðrir bæir hér á landi mestalt það land, er þeir standa á. Virðist ekkert vera að athuga við það, að þessi sala fari fram, annað en það, að ríkið á sjálft ýmissa hagsmuna að gæta þarna, sérstaklega að því er snertir sildarverksmiðjurnar og annan atvinnurekstur, er ríkið hefur með höndum á Siglufirði, og ég tek það fram fyrir hönd okkar flm., að við mundum ekkert hafa á móti því, að í frv. væru settar takmarkanir, sem áskildu ríkinu allan rétt í þeim efnum, og hygg ég, að stj. Siglufjarðarkaupstaðar mundi ekki heldur leggja á móti því.

Vænti ég þess, að málinu verði vel tekið í hv. d. og legg til, að því verði vísað til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 53. fundi í Ed., 6. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 155, n. 350).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Frsm. (Ingvar Pálmason): Eins og fyrirsögn frv. ber með sér, þá fer þetta frv. fram á, að ríkisstj. sé gefin heimild til að selja Siglufjarðarkaupstað kirkjujörðina Hvanneyri á Siglufirði. Allshn. hefur athugað þetta frv. og grg. þess, þar sem bent er á nauðsyn Siglufjarðarkaupstaðar á að fá eignarrétt á þessari jörð. Enn fremur hefur n. sent málið til umsagnar ríkisstj., og hefur hún ekkert við það að athuga, að þessi heimild sé gefin, og leggur n. því til, að frv. verði samþ.

Hins vegar sér n. ekki ástæðu til að láta 2. gr. standa í frv., þar sem svo er fyrir mælt, að greiðsla kaupverðs skuli fara fram samkvæmt ákvæðum 13. gr. 1. mgr. l. nr. 50 frá 16. nóv. 1907, um sölu kirkjujarða, þar sem búið er að nema þessi l. úr gildi. N. lítur þannig á, að þar sem ríkisstj. að sjálfsgöðu hefur óskertan ákvörðunarrétt um söluverð, þá sé einnig rétt, að hún ákveði söluskiðmála. Ég skal taka fram, að með þessu er n. þó ekki að láta í ljós neina vanþóknun sína á því, að söluskiðmálar verði á sama hátt og var í l. um sölu kirkjujarða, þvert á móti getur n. fyrir sitt leyti fallist á það; en henni fannst óviðeigandi, að vitnað væri til l., sem numin hafa verið úr gildi, og í þessu tilfelli er það líka alveg ástæðulaust.

Að öðru leyti hefur n. ekkert við frv. að athuga og leggur til, að það verði samþ.

Bernharð Stefánsson: Ég vil þakka n. fyrir afgreiðslu hennar á þessu máli. Ég skal taka fram f. h. okkar flm., að við höfum ekkert á móti því, að þessi brtt. n. verði samþ. Að visu má líta svo á, að engin fjarstæða sé að segja, að fara skuli eftir reglum, sem gilt hafa, þó að þær séu úr gildi fallnar, því að þær eru þá endurnýjaðar að því er þetta sérstaka tilfelli snertir, og l. um sölu kirkjujarða voru ekki afnumin vegna þess, að reglurnar um greiðsluskiðmálan

þættu óheppilegar, heldur af því, að rétt þótti að hætta að selja kirkjujarðir án sérstakrar lagaheimildar. En það má vel vera, að þetta sé óþarft. Og ég hef ekkert á móti brtt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
Brtt. 350 (2. gr. falli burt) samþ. með 10 shlj. atkv.

3. gr. (verður 2. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 54. fundi í Ed., 7. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 389).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 53. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 56. fundi í Nd., 10. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Nd., 15. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 389, n. 497).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Frsm. (Garðar Þorsteinsson): Þetta frv. var flutt í Ed. af hv. 1. þm. Eyf. (BSt) eftir ósk bæjarstj. Siglufjarðar, sem telur það nauðsynlegt, að bærinn eigi það land, sem kaupstaðurinn stendur á, og lóðir, sem kunna að byggjast, ef bærinn stækkar.

Allshn. hefur athugað frv. og er sammála um að mæla með því, að það verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 389, 579).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 579. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

*Pétur Ottesen: Ég á hér brtt. við þetta frv., og er brtt. á þskj. 579, þar sem farið er fram á það, að tekin verði inn í frv. þetta um sölu kirkjujarðarinnar Hvanneyrar í Siglufirði heimild fyrir ríkisstj. til þess að selja Vestmannaeyja-kaupstað lóðir þær og lendur í Vestmannaeyjum,

sem eru þar ríkiseign, og að hvorar tveggja þessar heimildir haldist í hendur, því að í Hvanneyrarlandi er mikið af þeim lóðum einnig, sem Siglufjarðarkaupstaður stendur á. Þessa brtt. um Vestmannaeyjalóðirnar flyt ég eftir ósk hv. þm. Vestm. (JJós), en ástæðan til þess, að hann ekki sjálfur bar fram þessa brtt. við frv., þegar það var í hv. Ed., var sú, að honum barst ekki áskorun frá bæjarstj. Vestmannaeyjakaupstaðar um það að bera fram þessa ósk fyrr en málið var búið að ganga í gegnum allar þrjár umr. í hv. Ed. og það var komið til þessarar hv. d. Þar af leiðandi var hv. þm. Vestm. vitanlega búinn að missa þau tók á þessu máli, að hann gæti sjálfur beitt sér fyrir þessu. Og af því að engar brtt. komu fram við þetta frv. hér í hv. Nd., voru enn fremur engar horfur á því, að það mundi koma til hv. Ed. aftur, heldur yrði gengið frá frv. sem l. í þessari hv. d. Mér er ljúft að verða við ósk hv. þm. Vestm. um þetta, af því að ég lít svo á, að það sé eðlilegt og sanngjarnt, að alveg það sama verði látið taka til þessara beggja staða, þ. e. sölu Hvanneyrar og þess lands, sem Siglufjarðarkaupstaður er reistur á, og sölu Vestmannaeyja, þegar óskir um hvort tveggja eru fram bornar og liggja fyrir hæstv. Alp.

Ég skal geta þess, að áður hafa komið fram á hæstv. Alp. till. um að heimila ríkisstj. að selja hvora tveggja þessa staði. Ég held, að það hafi verið oftár en einu sinni flutt frv. um það hér í hv. Nd. að selja Siglufjarðarkaupstað Hvanneyrarland ásamt lóðum þeim, sem kaupstaðurinn stendur á, en þær till. náðu ekki fram að ganga. Árið 1925 var borið fram frv. í hv. Ed. frá hv. þm. Vestm. (JJós) um að selja þessar lóðir í Vestmannaeyjum. Það frv. náði samþ. hv. Ed., en komst ekki lengra áleiðis. Nú um langt skeið hafa aftur ekki komið fram óskir, sem gengið hafa í þessa átt, eftir þær niðurstöður, sem áður voru fengnar um þetta hér á hæstv. Alp. Nú virðist, eftir framgangi þessa máls í hv. Ed. og þeim undirtektum, sem þetta frv. hefur fengið hér í hv. Nd., vera orðin stefnubreyt., því að þetta frv. var samþ. mótmælaust í hv. Ed., og hér hefur það ekki sætt neinum andmælum, heldur leggur n. sú, sem málinu var vísað til, eindregið til, að þetta frv. verði samþ. Ég geng því út frá því sem alveg sjálf-sögðum og eðlilegum hlut, að með sama hætti verði tekið undir þær óskir, sem nú hafa komið hér fram frá bæjarstj. Vestmannaeyjakaupstaðar um það, að kaupstaðurinn fái keyptar þær lóðir þar, sem eru ríkiseign, af því að það eru sömu ástæður, sem liggja til grundvallar fyrir hvoru tveggja, því og óskum þeim, sem koma fram í þessu frv. Það þykir betra og hagkvæmara, að bæjarstj. hafi fullkomin ráð á þessum löndum. Það er vitað, að uppbygging stærri þorpa og kaupstaða er gerð eftir ákveðnu skipulagi, og því þarf að hafa góð og sterk tók á þeim málum, til þess að hægt sé út í ásar að fylgja þessu skipulagi og nota lönd og lóðir sem hagkvæmast, því að það er vitanlega mikið atriði í kaupstöðum og þéttbýli.

Mér þykir ekki, a. m. k. að svo komnu máli, ástæða til að fara að rekja þær ástæður hér,

sem færðar hafa verið fram fyrir þessari beiðni að því er Siglufjörð snertir, og ekki heldur þau rök, sem hv. þm. Vestm. færði fyrir sínu máli hér fyrir nokkrum árum, þegar þetta mál lá fyrir, og get ég alveg látið nægja að vitna til þeirra hvorra tveggja, af því að ég tel það nægilegt, miðað við þá afstöðu og þrautseigju í því að rækta landið þar, sem þó mun vera eitt hið versta land til ræktunar, sem nokkurs staðar þekkest á byggðu bóli. Mér þóttu það hin mestu undur, er ég sé það, hve fólkið hafði sótt þessa ræktun af miklum dugnaði, þar sem svo miklu grjóti þurfti að ryðja úr landinu, sem er mesti þrándur í götu fyrir allri ræktun. Mér virðist því forsjá þessa mikilsverða staðar sé vel borgið að því er lóðir þessar snertir með því að afhenda það land gersamlega í hendur því fólki, til ráðstöfunar, sem þar býr og hefur sýnt svona mikla framtakssemi og dugnað.

Ísleifur Högnason: Mér þykir skylt, vegna þess að ég er hér nærstaddur, að þakka hv. þm. Borgf. það mikla lof, sem hann ber á Vestmannaeyinga fyrir dugnað.

En um þetta mál verð ég annars að segja það, að ég hef ekki orðið þess var, að bæjarstj. Vestmannaeyjakaupstaðar hafi flutt núna nýlega neinar óskir um kaup á Vestmannaeyjalóðum og lendum. Það mun þá vera alveg nýtt. Svo mikið er víst, að bæjarstj. hefur ekki talað við mig um þetta, né mér vitanlega gert nokkuð til að afla málinu fylgis á þingi.

Annars álit ég það mál svo miklu stórbrötarna en að selja Hvanneyrarland, að ég álit, að þetta mál þurfi athugun í n., áður en þessi brtt. fær endanlega afgr. hér í hv. þd. Það er mjög hætt við, að hv. þm. vilji athuga málið nánar og n. sjálf, áður en ráðizt er í slíkt. Ég get ekki í fljótu bragði tekið afstöðu til málsins. Aðeins finnst mér, ef sala færi fram á lóðum og lendum í Vestmannaeyjum, að sjá ætti til þess, að bærinn mætti ekki selja lóðir og lönd til einstaklinga í Vestmannaeyjum, ef bærinn fengi þetta keypt. Því það er galli á ýmsum leigumálum í Vestmannaeyjum, að þeir hafa orðið til trafala vegna braski með lóðarréttindin. Þess vegna álit ég nauðsynlegt að athuga þetta, sem brtt. felur í sér, vandlega, áður en gengið er frá afgr. brtt. Ég álit, ef sala færi fram á þjóðjörðum til Vestmannaeyja eða annarra bæjarfélaga, að Alp. ætti að fyrirbyggja það, að lóðirnar gætu lent í braski, sem mundi hindra opinberar framkvæmdir á þessum lóðum.

Það er rétt, að þetta, sem í brtt. felst fyrir Vestmannaeyjar, hefur verið borið hér fram á Alp. fyrir mörgum árum. Það munu vera kringum tveir áratugir síðan, en var ekki samþ. á þingi þá. En af því að hér er um nokkuð dýra eign að ræða, þá ætti hæstv. Alp., ef það selur hana, að ganga frá því endanlega þannig, með hvaða kjörum ætti að selja þetta land í Vestmannaeyjum, en ekki setja hæstv. ríkisstj. það algerlega í sjálfsvald, hvornig þessi sala yrði

og með hvaða kjörum. Og til þess að eiga það síður á hættu, að brtt. hv. þm. Borgf. verði felld, sem gera má kannske ráð fyrir, ef greidd eru atkv. um hana nú við þessa umr. tafarlaust, vil ég, að málinu verði vísað aftur til þeirrar hv. n., sem það kom frá, til nákvæmrar og ýtarlegrar rannsóknar.

***Steingrímur Steinþórsson:** Ég verð að segja, eins og umskiptingurinn forðum, að ég hef aldrei séð svo langan gaur í svo lítilli grýtu. Þetta frv., sem húði er að fara gegnum þrjár umr. í hv. Ed. og er hér við 3. umr. í hv. Nd., er um það að selja Siglufjarðarkaupstað jörðina Hvanneyri í Siglufirði, þar sem um eitt einasta býli er að ræða, sem kaupstaðurinn að miklu leyti stendur á og kaupstaðurinn mun þurfa að nota til sinna eigin þarfa. Og er þetta frv. í fullu samræmi við það, sem borið hefur verið áður fram hér á hæstv. Alp., um að selja kaupstöðum eða sérstaklega kauptúnun þær jarðir, sem ríkið hefur átt og þessir staðir hafa séð sér fært að kaupa. Ég er þessari stefnu almennt hlynntur, að komið sé á móti óskum slíkra staða um, að þeir geti sjálfir eignast það land, sem þeir þurfa, á þennan hátt. En vitanlega verður þess að vera gætt um leið, að ekkert það verði gert í þessum efnum, sem orðið geti þess valdandi, að slíkar jarðir komist í brask, nefnilega, að einstakir menn eignist ekkert af slíkum jörðum.

En mér virðist, að hér sé nokkuð öðru máli að gegna um það að selja Vestmannaeyjum þessar lóðir og lendur, svona að óathuguðu máli, skella því inn við 3. umr. málsins í síðari d., að með einni brtt. verði ríkisstj. heimilað að selja Vestmannaeyjakaupstað það land, sem ríkið á í Vestmannaeyjum. Það er ekkert sambærileg sala við það, sem í frv. er gert ráð fyrir um Hvanneyri. Vestmannaeyjar eru heil sýsla. Ef t. d. ætti að selja alla Borgarfjarðarsýslu í heilum slump, veit ég ekki, hvernig hv. þm. Borgf. og öðrum þætti það. Þessi sala í Vestmannaeyjum lítur allt öðruvísi út en sala Hvanneyrar í Siglufirði, og má í því sambandi benda á, að Vestmannaeyjar eru sérstakt kjördæmi, þær eru og sérstakur kaupstaður. Og einnig er þar sérstök sveit, því að ég veit ekki betur en að milli 10 og 20 lögbýli séu í Vestmannaeyjum, þannig að ef þetta ætti að vera hliðstætt við Siglufjörð, þá þyrfti að selja þænum ekki aðeins Hvanneyri, heldur líka svo og svo mikið af Fljótunum, eða því um líkt. Hér er því ekki verið í frv. að fara fram á að selja örlitinn landskika til brýnustu þarfa fyrir Vestmannaeyjakaupstað, eins og mér virðist stefnt að með sölu Hvanneyrar í Siglufirði.

Ég vil leyfa mér að spyrja hv. flm. brtt. að því, hvort leitað hafi verið umsagnar ábúenda þeirra jarða í Vestmannaeyjum, sem á þessu landi búa, og hvort þeir þá væru því hlynntir, að þessi sala fari fram. Af því að Búnaðarfélag Íslands hefur mikið með að gera ýmis ræktunarmál í Vestmannaeyjum, tel ég skyldu mína að fara fram á, að leitað verði álits þeirra um þetta atriði, en ekki eingöngu farið eftir einu einföldu sfmskeyti frá bæjarstj. í Vestmanna-

eyjum, sem nú er sent til hæstv. Alp., þegar málið er komið til 3. umr. í síðari d. Mér finnst undirbúningur þessa máls svo lítill af hálfu Vestmannaeyjakaupstaðar nú, að það geti ekki komið til mála, að þessi Vestmannaeyjatill. verði samþ., eins og málið horfir nú við.

Ég vil taka með mikilli ánægju undir það, sem hv. þm. Borgf. sagði um Vestmannaeyjar o^r fólkið, sem þar býr. Við vitum, hve mikla þýðingu þær hafa sem sjávarútvegspláss. En Vestmannaeyingar eru líka til fyrirmyndar hvað jarðrækt snertir. Þeir hafa byggt þrær fyrir fiskúrgang o. fl. og hafa verið brautryðjendur í því efni, og við hv. þm. Borgf. erum sammála um það, að þeir eiga miklar þakkir skilið. Og það er sjálfsagt að taka tillit til sanngjarnna óska frá Vestmannaeyingum um efni svipað þessu, sem í brtt. felst. En hitt finnst mér ekki geta komið til mála, að við förum að selja heila sýslu í landinu, þar sem ekki er aðeins um að ræða land kaupstaðarins, heldur einnig mörg býli, sem þar eru, með því að gefa heimild til þess svona með einni meinleysislegri brtt., sem borin er fram við þetta frv. við 3. umr. þess í síðari deild.

Ég verð því fyrir mitt leyti að leggja til, að þessi brtt. hv. þm. Borgf. verði felld. Ég álit, að þetta mál eigi að taka til alvarlegrar athugunar og meðferðar og verði að fá meiri undirbúning heldur en nú er. Þó að það hafi verið lagt fyrir þingið fyrir löngu, tel ég, að taka þurfi málið upp að nýju.

***Pétur Ottesen:** Út af því, sem hv. þm. sagði, að honum væri ekki kunnugt um, að farið hefði verið fram á kaup á lóðum ríkisins í Vestmannaeyjum um nokkurra ára bil, þá er það alveg rétt hjá honum, og hafa ekki verið bornar fram óskir um þetta í 10—20 ár. Ég ætla, að það byggist á því, að sú stefna hefur verið uppi á Alp. að vilja ekki selja kaupstaðarlóðir, sem ríkið á, hvorki á Siglufirði né í Vestmannaeyjum. Er ekkert óeðlilegt, þó að óskir komi fram í þessa átt nú af hálfu Vestmannaeyjakaupstaðar, þegar greinilega hefur orðið stefnubreyting í þessum málum á Alp. Hefur hér á þinginu verið tekið vel og einróma undir óskir Siglufirðinga í þessu máli, og þess vegna er eðlilegt, að aðrir beri fram óskir í þessa átt, sem líkt er ástatt um. Ástæðan fyrir því, hversu seint málið er borið fram, er sú, að hið breytta viðhorf Alp. kom ekki í ljós, fyrr en mjög var liðið á þingtimann, og áður var álitnið þýðingarlaust að fara fram á þessa heimild. Hv. 2. þm. Skagf. andmælti brtt. meðal annars af því, að honum fannst, að hér væri um svo stóran hlut að ræða. Hann andmælti henni líka af þeirri ástæðu, sem kom einnig fram hjá hv. 4. landsk. þm., að í þessu efni væri mikill munur á Siglufirði og Vestmannaeyjum. Það var ekki rétt hjá hv. 2. þm. Skagf., að með þeirri sölu, sem hér er heimiluð á Siglufirði, sé fylgt þeirri sömu stefnu eins og áður á Alp., þegar kaupstaðirnir fengu keyptar jarðir, sem ríkið átti. Hingað til hefur þeirri stefnu verið fylgt hér á Alp., að helztu kaupstaðir landsins, sem eru vel fallnir til ræktunar, hafa fengið lóðir til afnota og

eignar, og þannig hefur verið uppfyllt eðlileg þörf kaupstaðanna. Hér er um að ræða að selja Siglufirði lóðir, sem kaupstaðurinn er byggður upp á, og allur hinn mikli atvinnurekstur bæjarins fer þar fram og er tengdur þar við. Hefur þingið því tekið hér algera stefnubreytingu frá því, sem áður hefur verið. Ég sé ekki, að hér sé um mikinn mun að ræða hvað Vestmannaeyjar snertir, og því hljóti það sama að ganga yfir báða þessa staði. Hv. 2. þm. Skagf. sagði, að hér væri farið fram á að selja heila sýslu, og það er alveg rétt. En í hinum staðnum er um að ræða sölu á heilum kaupstað, og sýsla og kaupstaður er bæði stjórnaðarslega og formlega hlíðstætt í meðvitund manna hér á landi. Það er rétt, að um töluvert meira land er að ræða í Vestmannaeyjum en það, sem kaupstaðurinn stendur á. En mikið af þessu landi er tengt við kaupstaðinn. Þar eru fiskreitir og annað slíkt, sem er óaðskiljanlegur hlutur við útgerðina, en hún er rekin þar í stórum stíl. Auk þess eru þetta túnblettir og garðar og nokkur lítill býli. Ég sé ekki, að neitt mæli móti því, að þingið verði við ósk kaupstaðarins í þessu efni. Á Siglufirði er líka um mikið land að ræða, þar sem er hin forna prestssetursjörð, Hvanneyri, þó það sé talstvert minna land heldur en í Vestmannaeyjum. Ég býst ekki við, þar sem tíminn er svo naumur, að hægt sé að leita áhlits ábúendanna um, hvort þeir vilji heldur vera leiguliðar kaupstaðarins eða ríkisins, enda tel ég sennilegast, að þeir láti sig það litlu skipta. Á flestum jörðunum búa ábúendurnir við gamla leigumála, sem þeir njóta til æviloka og þeirra afkomendur, samkv. löggjöf vorri um það efni. Þeirra aðstaða verður því sú sama eftir sem áður. Mér þykir líklegt, að með þeim hreyfi sér sú hugsun, að þeir óski sér í viðtækri merkingu að verða sjálfstæðir og vilji stuðla að því, að Vestmannaeyjakaupstaður geti eignast það land, þar sem þeir standa undir hita og þunga dagsins. Ég skal fyrir mitt leyti ekki hafa móti því og tel það að mörgu leyti eðlilegt, að þetta mál verði tekið út af dagskrá nú með ósk um það, að hv. allshn. taki það aftur til athugunar eftir að þessi brtt. er fram komin, og ég treysti henni til að afgreiða málið eins fljótt og hægt er. Ég vildi þess vegna fara fram á það við hæstv. forseta, að hann taki málið út af dagskrá og beri fram ósk til hv. allshn. um að taka málið að nýju til athugunar í tilefni af þeirri brtt., sem borin er fram við frv.

*Bergur Jónsson: Ég vil taka það fram, að þegar mál þetta lá fyrir allshn., var eingöngu um að ræða sölu á kirkjujörðinni Hvanneyri við Siglufjörð. Ég vil því taka undir þá ósk hv. þm. Borgf., að málið verði tekið út af dagskrá nú, svo að n. geti athugað hina nýju brtt.

*Finnur Jónsson: Ég skal nú ekki tefja umr. mikið. Mér finnst mjög erfitt að gera upp á milli þessara kaupstaða, og mér finnst æskilegast, að kaupstaðirnir eigi sjálfir lóðirnar, sem húsinn standa á. Hins vegar yrði ekki hægt að koma því svo fyrir hvað Siglufjörð snertir, jafnvel þó að frv. nái fram að ganga, þar sem margar bygg-

ingarlóðir eru í eign einstakra manna. Auk þess eru flestar þær byggingarlóðir, sem tilheyra Hvanneyrarlandi, leigðar til 99 ára, margar af kirkjunnar hálfu fyrir lágt verð. Einnig hafa margar lóðir gengið kaupum og sölum og verið braskað með þær á ýmsa lund, sem kaupstaðnum er ekki hollt. Í áskorun þeirri, sem er undirskrifuð um að selja Hvanneyrarland, er tekið fram, að ekkert sé á móti því, að lóðarréttindi sildarverksmiðja ríkisins séu undanþegin kaupnum, þar sem ekki er um eignarlóð að ræða, heldur er lóðin leigð til 99 ára, frá því að leigumálinn var undirskrifaður. Ég tel þess vegna rétt, ef frv. næði fram að ganga, að lóð sildarverksmiðja ríkisins sé undanskilin í 1. Enn fremur fyndist mér rétt, að sett yrðu í frv. ákvæði um, að ef kaupstaðurinn eignaðist Hvanneyrarland, hefði hann ekki heimild til að selja það aftur, og það hefur ekki heldur verið meining löggjafans að láta af hendi eignarréttinn á þessari lóð. Mundi það leiða til þess, að landið yrði selt aftur, þegar leigutíminn væri útrunninn, og haldið yrði áfram að braska með það. Þess vegna vil ég leggja fram skriflega brtt. við frv., svo hljóðandi: [sjá þskj. 583.]

Forseti (JörB): Til þess að sú skrifl. brtt., sem hv. þm. Ísaf. hefur nú lýst, verði tekin til meðferðar á þessum fundi, verður að veita tvenn afbrigði frá þingsköpum.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Umr. frestað.

Á 65. og 67. fundi í Nd., 23. og 26. maí, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

39. Hafnarlög fyrir Neskaupstað.

Á 34. fundi í Ed., 9. apríl, var útbýtt:

Fr. til hafnarlaga fyrir Neskaupstað (þmfrv., A. 164).

Á 36. fundi í Ed., 16. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Magnús Gíslason: Herra forseti! Með því að fyrri flm. þessa frv., hv. 2. þm. S-M., er ekki viðstaddur, þá vil ég fylgja frv. úr hlaði með nokkrum orðum.

Fr. þetta er flutt eftir beiðni bæjarstjórnar Neskaupstaðar og samið af henni. Eins og kunnugt er, þá eru hafnir góðar á Austfjörðum, svo lítið þarf þar að bæta. Þær framkvæmdir, sem gerðar hafa verið þar austur frá, bæði uppfyllingar og bryggjur, hafa notið mjög lítils styrks frá því opinbera. Mestallt hefur verið byggt af einstaklingum. Þó hafa bæjarfélögin,

Hafnarlög fyrir Neskaupstað. — Eignarnámsheimild á heitum uppsprettum í Siglufirði.

t. d. á Seyðisfirði og Norðfirði, eignast slík mannvirki.

Enda þótt hafnir séu fremur góðar, þá eru hafnarskilyrðin á Norðfirði samt engan veginn sem bezt, og stafar það af því, að fjörðurinn er stuttur, — fremur vik en fjörður —, þannig að sjóar, er ganga inn fjörðinn, gera skipa- og bátaleguna ótrygga. Eyri gengur út í fjörðinn, sem heitir Neseýri, og þessi eyri skýlir höfninni fyrir hafsjóum og gerir það að verkum, að höfnin er þolanleg. En fyrir nokkrum árum tóku menn að veita því eftirtekt, að sjórinn braut framan af nesoddanum, svo að það leit út fyrir, að alvarlegar skemmdir mundu af hljóta. Þá var tekið það ráð að byggja varnargarð á eyrinni, svo að hann hindraði sjóinn í skemmdarverki sínu. Þá var veitt nokkurt fé úr ríkissjóði til þeirra framkvæmda. Nú er þessi varnargarður víða allmikið skemmdur, svo að allt bendir til, að hann þurfi að endurbyggja þá og begar.

Ætlazt er til með frv., ef það nær fram að ganga, að sett verði l. um framkvæmdir til umbóta á höfninni í Neskaupstað, bæði endurbyggingu hafnargarðsins og einnig byggingu nýrrar hafskipabryggju, sem kæmi í stað hinna mörgu smábryggja, er einstaklingar hafa komið upp með ærnum tilkostnaði og þurfa mikið viðhald vegna sjóa, er inn á höfnina ganga, svo bátar mólva þær oft og tíðum.

Hafnarsjóður á nú eina bryggju, sem var byggð fyrir tæpum 20 árum. Þessi bryggja er nú mjög úr sér gengin. Ætlazt er því til, að nú þegar verði hafizt handa með byggingu stærri og traustari bryggju. Vitamálastjóri hefur látið í té áætlun um byggingu trébryggju, og er gert ráð fyrir, að hún kosti 135 þús. krónur.

Nú telur bæjarstjórn Neskaupstaðar ekki hyggilegt, að byggð verði trébryggja, heldur er það einróma álit hennar, að bryggjan verði að vera úr steini, og samkv. upplýsingum frá vitamálastjóra má ætla, að slík bryggja verði 2—3 sinnum dýrari en trébryggja, sem samkv. áætlun þeirri, er áður hefur verið getið, ætti að kosta 135 þús. kr. Því ætti steinbryggja að kosta allt að 350 þús. kr. Verður að álíta kleift fyrir hafnarsjóð, er hefur allt að 25 þús. kr. árlegar tekjur, að byggja steinbryggju. Í frv. er gert ráð fyrir, að % kostnaðarins verði veittir úr ríkissjóði og % úr hafnarsjóði Neskaupstaðar. Auk þess er gert ráð fyrir, að ríkisstj. fái heimild til að ábyrgjast 400—450 þús. kr. lán, er hafnarsjóður Neskaupstaðar þyrfti að taka. Þessar tölur eru gerðar af handahófi og munu vera heldur rúmar, því að ekki mun vera gert ráð fyrir alveg svona miklum kostnaði.

Um form frv. get ég tekið það fram, að það er sniðið eftir hafnarlögum, sem sett hafa verið á seinni árum, svo að ég geri ekki ráð fyrir neinum verulegum breyt. á frv. Spurningin er, hvort það er álit Alp. eða hv. d., að hér sé um brýna nauðsyn að ræða, og hvort rétt sé, að ríkissjóður styrki þessar framkvæmdir eins og að framan greinir.

Á Norðfirði eru miklar siglingar og þar kemur fjöldi skipa árlega. Þar er mest útgerð á öllum Austfjörðum. Um 30 skip eru skrásett þar, sum

allstór og eitt yfir 100 tonn. Flest eru þau frá 12 til 60 eða 70 tonn. Auk þess eru þar opnir vélbátar og árabátar. Af þessu má ráða, að tekjur hafnarsjóðs geta orðið miklar, einkum ef þessar umbætur yrðu gerðar.

Ég ætla svo ekki að orðlengja um þetta frekar, en vænti góðra undirtekta hjá hv. deild. — Svo vil ég leggja til, að málinu verði vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútvn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

40. Eignarnámsheimild á heitum uppsprettum í Siglufirði.

Á 36. fundi í Ed., 16. apríl, var úthýtt:

Frv. til l. um eignarnámsheimild fyrir Siglufjarðarkaupstað á heitum uppsprettum í Skútudal í Siglufirði (þmfrv., A. 181).

Á 38. fundi í Ed., 18. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Eins og getið er um í hinni stuttu grg. frv., er það flutt samkv. beiðni bæjarstjórnar Siglufjarðar, og var áskorun um það samþ. þar með öllum atkv. Frv. þetta fer fram á, að Siglufjarðarkaupstað sé heimilað að taka eignarnámi heitar uppsprettur í Skútudal, ásamt nauðsynlegu landi til virkjunarframkvæmda.

Þessar heitu uppsprettur eru um 5 km. frá Siglufirði, og hafa farið fram rannsóknir á þessum stað og vatninu þar, en þær hafa ekki gefið reglulega góða raun, því að eins og vatnið er þar, er það hvorki svo mikið að vöxtum né heldur svo heitt, að það komi að verulegum notum, ef ekki tekst að auka það. Það, sem vakið hefur áhuga manna á Siglufirði fyrir þessum uppsprettum, eru þær framkvæmdir, sem hér hafa verið gerðar og víðar, því að það hefur sýnt sig, að þar, sem heitt vatn er fyrir hendi, má sums staðar auka það stórum, bæði að magni og hita, með borunum. Þetta hugsa Siglufirðingar sér að framkvæma í þeirri von, að meiri verðmæti geti orðið að þessum uppsprettum.

Bæjarstjórn Siglufjarðar hélt hátiðlegan 500. fund sinn og 20 ára afmæli kaupstaðarins með því að samþykkja að hefjast handa í þessu máli. Þetta var 20. maí 1938. Hefur þó ekkert orðið úr framkvæmdum síðan, og telur bæjarstjórnin í bréfi til okkar þm. Eyf., dags. 5. þ. m., sem prentað er hér sem fskj., að þessi dráttur stafi af því, að landið sé í einstaklingseign, og sé eigandi eigi fús á að láta það af hendi.

Ég skal engan dóm á það leggja, að hve miklu leyti hefur staðið á eiganda þessa lands, en við flm. höfum talið rétt, að bæði þm. í heild og þá sérstaklega n. sú, sem væntanlega fær frv. til meðferðar, fái að kynnast því sem bezt og þá um leið bréfavíðskiptum bæjarstj. við Guðmund Hannesson bæjarfógeta, sem er eigandi landsins, út af þessu máli, og því höfum við látið prenta þau bréf, sem þeim hafa farið í milli út af því.

Ég get ekki neitað því, að mér virðist á bréf-unum, að að visu hafi bærinn átt fullan kost á að eignast þetta heita vatn, en allt um það vænti ég, að n. rannsaki þetta mál sem bezt og veiti því greiða og góða afgreiðslu.

Ég leyfi mér að leggja það til, að frv. verði, að umr. lokinni, vísað til allshn.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

41. Gagnfræðaskólar.

Á 38. fundi í Ed., 18. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 48 19. maí 1930, um gagnfræðaskóla (þmfrv., A. 189).

Á 41. fundi í Ed., 21. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

*Frsm. (Árni Jónsson): Eins og grg. menntmn. ber með sér, er frv. þetta flutt samkv. tilmælum þm. Seyðf. og samkv. ósk bæjarstj. Seyðis-fjarðar. Í l. um gagnfræðaskóla frá 1930 er heimild fyrir því að stofna skóla á Siglufirði og Norðfirði, þegar þeir kaupstaðir uppfylla skilyrði l. Það, sem hér er farið fram á, er ekki annað en það, að Seyðisf. fái þessi réttindi. Menntmn. flytur þetta frv. sem einn maður, og ég fyrir mitt leyti, sem er kunnugur þarna, er sérstaklega hlynntur því, að frv. nái fram að ganga. Seyðisfj. er fremur fámennur kaupstaður, eða með um 900 íbúa, og hefur sú tala staðið í stað að heita má nú um 40 ára skeið. Ég hygg, að ein aðalástæðan til þess, að fólkinu hefur ekki fjölgað á Seyðisf., sé sú, að þar hefur verið skortur á fræðslu fyrir unglinga.

Það hefur verið þannig með margt fjölskyldu-fólk, að þegar börnin hafa farið að vaxa upp, hefur fólkið róðið að því öllum árum að komast burtu til þess að geta komið börnum sínum til mennta. Þess er og að vænta, að gagnfræðas-kóli Seyðf. verði ekki eingöngu takmarkaður við Seyðisfjörð sjálfan, heldur verði hann einnig fyrir N.-Múlasýslu að mestu leyti og auk þess fyrir S.-Múlasýslu. Ég hef hér skrá yfir nem., sem útskrifuðust úr unglingaskólanum árin 1938—1940, og nær hún einnig til nemenda úr N.-Múlasýslu.

Tala nemenda í unglingaskólanum á Seyðis-firði var skólaárin 1937—1940 sem hér segir:

1937—1938: 27 reglul. og 5 óreglul. nem.

1938—1939: 30 — — 3 — —

1939—1940: 24 — — 6 — —

Tala fullnaðarprófsbarna í N.-Múlasýslu 1938—1940:

Skólahverfi:	1938	1939	1940	Meðaltal
Skeggjastaða	16	1	9	9
Vopnafjarðar	22	11	21	18
Jökuldals	5	5	5	5
Hlíðar	1	5	2	3
Tungu	3	5	2	3
Fella	4	3	5	4
Fljótisdals	7	4	6	6
Hjaltastaða	2	3	4	3
Borgarfjarðar	6	6	7	6
Loðmundarfjarðar	4	0	0	1
Seyðisfjarðar	4	6	3	4

Samtals 74 49 64 62

Enn fremur:	1938	1939	1940	Meðaltal
Skriðdals, S.-M.	3	2	2	2
Valla, S.-M.	5	7	7	6
Eiða, S.-M.	4	4	2	3

Samtals 12 13 11 12

Fullnaðarprófsbörn í Seyðisfjarðarkaupstað:

1938 18

1939 24

1940 21

Meðaltal 21 á ári.

Unglingaskólinn hefur starfað á Seyðisfirði undanfarin ár og hefur fengið húsrúm í báðum skólunum. Til bráðabirgða verður reynt að komast af með húsnæði það, sem barnaskólinn hefur yfir að ráða. Ég skal ekki hafa um þetta fleiri orð, en vil taka það fram, að ég vil leggja það til, að málinu sé vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Ed., 23. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Ed., 26. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 45. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 47. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Gagnfræðaskólar. — Lögreglustjóri á Dalvík. — Skemmtanaskattur í þjóðleikhússjóð.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til menntmn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

42. Lögreglustjóri á Dalvík.

Á 48. fundi í Ed., 30. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um lögreglustjóra á Dalvík (þmfrv. A. 302).

Á 50. fundi í Ed., 3. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

43. Skemmtanaskattur í þjóðleikhússjóð.

Á 60. fundi í Ed., 14. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um heimild til að innheimta skemmtanaskatt í þjóðleikhússjóð með viðauka (þmfrv., A. 481).

Á 61. fundi í Ed., 15. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Ed., 19. maí, var frv. tekið til 2. umr.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 64. fundi í Ed., 20. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 63. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 64. fundi í Nd., 21. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Ed. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til menntmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.